

LÄHIKUVA L

3–4/2023 (36. vuosikerta)

Jalkapallo ja media

LÄHIKUVA on audiovisuaaliseen kulttuuriin keskittyvä, neljästi vuodessa ilmestyvä tieteellinen refereerijulkaisu, joka on avoin kirjoitusfoorumi kaikille.

JULKAISIJAT

Lähikuva-yhdistys ry:n jäsenet sekä Lähikuvan kannatusyhteisöt:

Suomen Elokuvatutkimuksen Seura ry
Turun elokuvakerho ry
Varsinais-Suomen elokuvakeskus ry

Mediatutkimus, Turun yliopisto

TOIMITUS

Päätoimittajat

Maiju Kannisto ja Mari Pajala
maiju.kannisto@utu.fi – mari.pajala@utu.fi

Toimitussihteeri

Antti Lindfors antti.lindfors@helsinki.fi

Numeron 3–4/2023 vastaavat toimittajat

Kimmo Laine ja Tommi Römpötti

Toimituskunta

Outi Hakola outi.hakola@uef.fi
Kaisa Hiltunen kaisa.e.hiltunen@jyu.fi
Kaisu Hynnä-Granberg khynn@utu.fi
Miina Kaartinen miina.kaartinen@tuni.fi
Heidi Kosonen heidi.s.kosonen@jyu.fi
Rami Mähkä rami.mahka@utu.fi
Antti Pönni antti.ponni@metropolia.fi
Minna Rainio minna.rainio@gmail.com
Tommi Römpötti tommi.rompotti@utu.fi
Tanja Sihvonen tanja.sihvonen@uwasa.fi

Ulkoasu: Päivi Valotie

Kannen kuva: Pixabay. <https://pixabay.com>, tekijä 51581.

TOIMITUKSEN OSOITE

Lähikuva c/o Varsinais-Suomen elokuvakeskus
Uudenmaankatu 1, 20500 Turku
<https://journal.fi/lahikuva>

LÄHIKUVAN aiempia, painettuja numeroita myy Tiedekirja ja Lähikuva-yhdistyksen sihteeri Päivi Valotie: paivi.valotie@utu.fi

Lähikuvan tekstiaineistoja koskee avoimen julkaisemisen lisenssi Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Lisenssin ulkopuolelle on rajattu Lähikuvassa julkaistut kuvat, joiden kohdalla noudatetaan alkuperäisen teoksen käyttö- ja tekijänoikeuksia.

SISÄLLYS

Pääkirjoitus

Kimmo Laine ja Tommi Römpötti
Mediatutkimusta Hornankattilasta 3

Artikkelit

Arto Nevala
Valvojista VAR-teknologiaan
Tuomitsemisen teknologisoituminen osana
jalkapallokulttuurin muutosta 1800-luvulta 2020-luvulle 8

Marko Kananen
"Pääasia on, että olemme olemassa"
Urheilulehden vuosikymmen englantilaisen jalkapallon
alemmilla sarjatasoilla 27

Sami Kolamo ja Jani Vuolteenaho
"Hankkiutukaa eroon Saudi-Arabian lipuistanne!"
Fanittamisen autenttisuuskriisit hyperkaupallisessa
Valioliigassa 44

Riikka Turtiainen
Arvokisat pohjoismaalaisten jalkapalloilijoiden
somevaikuttamisen näyttämönä 68

Martin Cloonan (suom. Santeri Vuori)
Songs to Learn and Sing
Laulamisen merkitys Liverpool FC:n jalkapallo-otteluissa 87

Songs to Learn and Sing
Understanding the Use of Singing at Liverpool FC
Football Matches 109

Katsaukset

Janne Hietämäki
Tarinoista videoihin
VARin vaikutus jalkapallo-otteluiden katsomiskokemukseen 129

Sampsa Huttunen
Ihmiskasvojen valaisun vaikutus katsojan
emotionaaliisiin reaktioihin 137

Näkökulmat

Matti Salakka
Kolmas joukkue vai osa ottelun toimitsijakaartia?
Erotuomarin havaintoja elokuvasta *Peli* 148

Raportit

Alex Day
Vanhat suomifilmit heräävät Vaalan kesään
Valentin Vaala -elokuvafestivaalista on tullut perinne 153

Kirja-arviot

Mark Doidge, Radosław Kossakowski ja Svenja Mintert
(2020) *Ultras: The Passion and Performance of Contemporary
Football Fandom* (Joonas Kananen) 160

Abstraktit – Abstracts 163

MEDIATUTKIMUSTA HORNANKATTILASTA

”Jalkapallo on maailma, jossa subjektiivisuus on normi ja jossa akateemisella objektiivisuudella ei ole minkäänlaista kulttuurista pääomaa”, kirjoittaa Martin Cloonan tässä *Lähikuvan* teemanumerossa julkaistavassa artikkelissaan – ja tietenkin testaa provokatiivista väitettään kirjoittamalla akateemisen artikkelin, jossa tutkijan objektiivisuus ja jalkapallofanin subjektiivisuus ottavat toisistaan mittaa. Jalkapallosta onkin tullut paitsi maailman seuratuin urheilulaji myös akateemisen tutkimuksen ja tietokirjallisuuden suosikkikohte. Raja tutkimuksen ja tietokirjallisuuden välillä on lisäksi tällä alueella usein häilyvä. Tästä yksi tuore esimerkki on Saku-Pekka Sundelinin teos *Suomifutis: suomalaista jalkapallokulttuuria etsimässä* (2023), jonka yhdessä luvussa hän tutkimuksellista asetelmaa muistuttaen mutta omavaltaisesti pohtii sitä, mikä on Suomen jalkapallopääkaupunki.¹

Jalkapalloa koskevaa tutkimusta tehdään monilla aloilla: liikunta- ja terveystieteissä, yhteiskuntatieteissä, historiantutkimuksessa, kansatieteessä, mediatutkimuksessakin. Jalkapallotutkimukselle on omia tutkimusjournaleita ja julkaisusarjoja, kuten Routledgen ”Critical Research in Football” -sarja.² Yksi alan keskeisistä jounaaleista, vuodesta 2000 lähtien julkaistu *Soccer and Society*, määrittelee alueensa tieteidenvälisesti: se yhdistelee antropologiaa, kulttuurisia, historiallisia, sosiologisia, poliittisia, taloudellisia ja esteettisiä näkökulmia ja – kiinnostavaa kyllä – sen keskeiseksi asiaksi nousee jalkapallon *suhde* erilaisiin modernin yhteiskunnan ilmiöihin, kuten politiikkaan, uskuntoon, mediaan ja turismiin, pikemmin kuin laji itsessään.³ Ero näiden kahden asian välillä saattaa kieltämättä olla hienovarainen ja suhteellinen, mutta se kertoo kuitenkin jotakin akateemisen tutkimuksen ja jalkapalloaiheisen tietokirjallisuuden painotuksista. Jälkimmäinen tapaa olla kiinnostunut jalkapallosta sellaisenaan, edellinen ennemminkin siitä, millaisia näkymiä jalkapallo avaa muihin sosiaalisen, poliittisen ja kulttuurisen sfäärin ilmiöihin. Käsillä olevan numeron luettuaan ei tosin voi olla varma tämän jaon mielekkyydestä.

Itse asiassa sekä jalkapalloon pelinä että sen seuraamiseen ja fanittamiseen liittyy ilman akateemista objektiivisuuttakin paljon sellaisia piirteitä, jotka muistuttavat tiedettä ja tutkimusta. Jalkapallon säännöt, tuomarointi ja sääntöjen tulkinta ovat eräänlaista jokamiehen oikeustiedettä, johon kaikki osapuolet kiihkeästi osallistuvat – vaikka lainsäädäntö- ja tuomiovalta on vain tietyillä tahoilla. Ottelutulosten veikkaaminen taas perustuu jonkinlaiseen arkiseen tai puolitieteellisesti tilastoihin nojaavaan todennäköisyyslaskentaan.

1 Koska Sundelinin (2023, 91) mukaan jalkapallopääkaupunkeja voivat olla vain ne, jotka ”sykkivät paikallisen futisseuran tahdissa” ympäri vuoden jakamatta huomiota muiden lajien kuten jääkiekon kanssa, on kärkekolmikko ymmärrettävä, kenties jopa ilmeinen: Kotka, Valkeakoski, Pietarsaari.

2 Ks. <https://www.routledge.com/Critical-Research-in-Football/book-series/CFSFC>.

3 Ks. <https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?show=aimsScope&journalCode=fsas20>.

Tilastotietojen kerääminen on sinänsä pitkään ollut yksi olennainen intohimoinen penkkiurheilamisen ilmentymä, mutta nykyisin valmiiksi tuotettua tilastotietoa on tarjolla yhä enemmän ja monipuolisemmin. Paitsi historiallista tietoa esimerkiksi Arsenalin ja Tottenhamin tai Valencian ja Celta Vigon kohtaamisista kautta aikojen, tarjolla on numeroita vierasvoittojen todennäköisyyksistä, keskimääräisistä maalimääristä ja maalintekoaajoista, ottelun alkamisajan vaikutuksesta lopputulokseen sekä ottelukohtaista dataa siitä, montako kertaa kukin pelaaja on koskenut palloon pelin aikana, riistänyt tai menettänyt pallon, missä kohdassa kenttää pelin painopiste on kulloinkin ollut ja niin edelleen.

Tuore osoitus siitä, miten nopeasti totumme tieteellisen tiedon kaltaiseen informaatioon, on maali odottama (expected goals, xG), laajan aineiston data-analyysiin perustuva todennäköisyys sille, kuinka monta maalia joukkueen olisi odottanut ottelun aikana tekevän tai millä todennäköisyydellä tietyistä hyökkäystilanteista syntyy maali. Muutama vuosi sitten asia olisi kuulostanut käsittämättömältä, mutta tänään jokainen nappulaliigalainenkin voi asiantuntevasti punnita omaa maali odottamaansa.

Mediatutkimukseen ja audiovisuaaliseen mediaan keskittyneen *Lähikuvan* kannalta jalkapallon erityiskiinnostus liittyy tapoihin, joilla jalkapallo, media ja mediateknologia ovat kietoutuneet yhteen. Historiallisesti kyse oli aluksi vain ottelutapahtumien välittämisestä kentän tuntumasta ulkopuoliseen maailmaan: suorat radiolähetykset alkoivat Isossa-Britanniassa vuonna 1927 ja televisiolähetykset 1937. Tietysti on kyseenalaista, onko koskaan voinut puhua ”vain” pelien välittämisestä, sillä asiaan on alusta pitäen liittynyt monenlaisia taloudellisia, oikeudellisia, teknisiä ja esteettisiä haasteita. Pitkään ja säännöllisesti on puhuttu esimerkiksi siitä, tyhjentääkö otteluiden televisiointi katsomot: miksi maksaa pääsylipusta ja karsiä sääolosuhteista ja tungoksesta, jos peliä voi seurata mukavasti kotisohvalta? ”How wrong can you be!” totesi pitkän linjan valmentaja Roy Hodgson näistä epäilyistä tuoreessa dokumentisarjassa *Freddie Ljungberg’s Unseen* (2023). Mitä kattavammin esimerkiksi Englannin Valioliigan otteluita on televisioitu, sitä suuremmaksi on lajin suosio kasvanut ja sitä kovempi kysyntä – ja korkeammat hinnat – on myös ottelujen pääsylipuilla. Kansainvälinen mediointi on ylipäänsä ollut keskeinen tekijä jalkapallobisneksen kasvamisessa käsittämättömiin mittoihin. Samalla suosituimpien kansallisten sarjojen, Mestarien Liigan kaltaisten kansainvälisten sarjajoukkueturnausten, maanosaturnausten ja maailmanmestaruuskisojen televisiointikorvaukset ovat kohonneet niin huikkeisiin summiin, ettei esimerkiksi yleisradioyhtiöillä ole välttämättä niihin enää varaa.

Teknisesti ja esteettisesti ei alussa ollut mitenkään selvää, miten jalkapallon kaltaista tapahtumaa tulisi välittää kuulijoille ja katsojille. Miten ottelua selostetaan, miten ja mitä kuvataan? Pitäisikö koettaa keskittyä vain pelin etenemiseen, ja mihin siinä, kun kentällä on yhtä aikaa 22 pelaajaa ja vähintään yksi tuomari? Kannattaako keskittyä vain siihen, missä pallo kulloinkin on vai pelin kokonaisuuteen, pelimuodostelmiin tai kenties johonkin muuhun? Pitäisikö koettaa välittää kentän ja katsomon tunnelmaa? Viimeksi mainittu kysymys konkretisoitui koronaepidemian aikana, kun otteluita pelattiin ja televisioitiin, vaikka katsomot olivat tyhjiä. Televisiokokemus oli vieraannuttava, ja ratkaisuksi kokeiltiin niin katsojien pahvikuvia kuin – kiinnostavasti sitcomin historiasta muistuttavia – valmiiksi äänitettyjä purkkireaktioita.

Jalkapallon ja muiden urheilutapahtumien kuvaaminen on ylipäänsä vaikuttanut suuresti siihen, millaiseksi television estetiikka ja kuvaamistavat muotoutuivat. Monikameratekniikkaa, josta tuli television yleistyessä

normaali tapa kuvata kaikenlaisia suoria lähetyksiä uutisista musiikkiohjelmiin, kokeiltiin jo ainakin Berliinin olympialaisissa vuonna 1936. Nykyisin isojen stadionien otteluissa on tyypillisesti käytössä 20–30 kameraa mukaan lukien ilmakuvia ottavat dronet ja kannettavat steadicamit. ”Leikkaaminen” kamerasta toiseen tehdään yhä hyvin pitkälti samoilla periaatteilla, joita elokuvan jatkuvuusleikkauksessa on kehitelty yli sadan vuoden ajan: kuva-ala jaetaan toisiaan täydentäviin kuvakulmiin ja kuvakokoihin, kuvasta toiseen siirrytään liikkeen suunnan mukaisesti suojaviihasääntöä kunnioittaen, pallo ja siitä kamppailevat pelaajat pidetään kuvan keskipisteessä panoroinnein ja zoomauksin, valaistusta ja (erityisesti pelipaitojen) värejä kontrolloidaan paitsi paikalla olevien myös televisionkatsojien palvelemiseksi, tapahtumien väliin voidaan poimia kiinnostavia yksityiskohtia, kuten erilaisia reaktioita, niin kentältä, kentän laidalta kuin katsomosta.

Varsinaisen televisioinnin lisäksi audiovisuaalinen teknologia on vähä vähältä tullut yhä enemmän myös osaksi pelitapahtumia ja kokemusta stadionneilla. Isoilla stadioneilla jättscreenit antavat katsomossa oleville eräänlaisen hybridikokemuksen, jossa läsnäolo ja mediavälitteisyys täydentävät toisiaan. Huippunopeisiin kameroihin perustuva maaliviivateknologia löi itsensä läpi kymmenkunta vuotta sitten, ja jonkinlaisen hyväksynnän lienee saanut myös VAR-järjestelmä eli videoavusteinen tuomarointi, tosin ristiriitojen ja kiistojen saattelemana, kuten saamme useasta tämän numeron artikkelista lukea.

• • •

Tuhdin teemanumeron tekstit muodostavat yhdessä varsin eheän kokonaisuuden, vaikka tarkastelun kohteena ovat niin teknologian jalkapallo-otteluiden tuomarointiin tuomat muutokset, fanien suhtautuminen suosikkijoukkueessa ja ottelutapahtumissa tapahtuneisiin muutoksiin, jalkapallojournalismin konventiot, sosiaalisen median käyttö kuin fanien ottelutapahtumissa ja niiden ympärillä laulammat laulut.

Numeron avaavassa artikkelissaan Arto Nevala käy läpi erotuomaritoimintaan vaikuttaneita muutoksia 1800-luvulta nykypäivän VAR-avusteiseen tuomarointiin. Muutosten keskeisenä juonteena on erotuomarin inhimilliseen

Kuva 1: VAR-järjestelmä saa kyytiä fanien banderollissa FC Salzburgin ja VfL Wolfsburgin välisessä Mestarien liigan ottelussa lokakuussa 2021. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Werner100359.

havaintoon perustuvan ratkaisun muuttuminen teknologiavälitteiseksi. Ensin maaliviivateknologia ja nyt noin viisi vuotta täysimittaisessa käytössä ollut VAR-teknologia ovat vieneet erotuomaritoiminnan ihmisen aistien tuolle puolen. Tämä on korostunut erityisesti sentein mitattavissa paitsiotuomioissa, joissa teknologian avulla on voitu osoittaa esimerkiksi se, että pelaajan kainalo on paitsiossa. Teknologian käyttöönoton tarkoituksena on ollut se, että otteiluista saataisiin karsittua pois väärät tuomiot. Ainakaan katsojia teknologian avulla tuomitseminen ei ole vakuuttanut. Siitä kertoo jatkuva epäonnistuneiden VAR-tuomioiden ihmettely sosiaalisessa mediassa sekä tässä numerossa Janne Hietamäen katsaus VARin vaikutuksesta katsojakokemukseen. Osaltaan tuomaroinnissa käytettävää teknologiaa on varmasti epäilty siksi, että katsojina emme ole saaneet tietää, miten tuomarit teknologian välityksellä keskenään kommunikoivat. Tähän kysymykseen yhden vastauksen tarjoaa tuomariston toimintaa päätuomarin näkökulmasta esittävä Roman Hodelin lyhytelokuva *Peli (Das Spiel, Sveitsi 2020)*, jota erotuomarina pitkään toiminut Matti Salakka tarkastelee näkökulmatekstissään.

Sami Kolamo ja Jani Vuolteenaho pohtivat seikkaperäisessä artikkelissaan ”Hankkiutukaa eroon Saudi-Arabian lipuistanne!” fanittamisen autenttisuuskriisejä rahan ja kaupallisuuden määrittämässä Valioliigassa. Autenttisuuskriisien esimerkkeinä kirjoittajat tarkastelevat jalkapallo-otteluiden televisiointia koronapandemian tyhjentämällä stadioneilla sekä Newcastle United FC:n fanien suhtautumista tilanteeseen, jossa heidän fanittamansa joukkue siirtyi Saudi-Arabian valtiollisen sijoitusrahaston omistukseen. Rahan vallan kasvuun oman kiinnostavan katseensa tarjoaa Marko Kanasen artikkeli ”Pääasia on, että olemme olemassa”, jossa hän etsii toistuvia narratiiveja *Urheilulehdessä* vuosina 2012–2023 julkaistuista englantilaisen jalkapallon alasarjoja käsittelevistä jutuista. Artikkelin muistuttaa, että rahan ylivallan aikana pienuuden romantiikallekin on aina tilaa.

Erotuomarin, fanien ja jalkapallojournalistien jälkeen Riikka Turtiainen vie meidät konkreettisesti pelaajien kokemusmaailmaan. Artikkelissaan ”Arvokisat pohjoismaalaisten jalkapalloilijoiden somevaikuttamisen näyttämönä” hän tarkastelee tapoja, joilla EM-kisoihin osallistuneet jalkapalloilijat kehystävät Instagram-julkaisujaan kisojen aikana. Erityiseksi nousee kysymys aktivismin mahdollisuudesta. Turtiaisen mahdollisesti yllättävän artikkelin jälkeen numeron viimeisessä jalkapallo ja media -teeman artikkelissa *Lähikuva* tekee poikkeuksen, sillä Martin Cloonanin artikkeli julkaistaan sekä suomennettuna että englanniksi. Artikkelin on omaelämäkerrallinen niin, että analytyttöisyys ja subjektiivisuus lyövät peittelemättömästi kättä. Pitkäaikaisen Liverpool FC:n fanin näkökulmastaan Cloonan pohtii ja kehystää ymmärrettäväksi jalkapallo-otteluissa laulamisen syitä ja funktioita.

Jalkapalloaiheisten tekstien lisäksi *Lähikuvan* numero pitää sisällään muutakin kiinnostavaa. Sampsa Huttunen tutkii katsauksessaan valaistuksen, erityisesti päävalon suunnan, vaikutusta siihen, millaisiksi miellämme ihmiskasvot kuvassa. Katsojakokeilla hän testaa, millaisia tunnereaktioita eri tavoin valaistut kasvot aiheuttavat koehenkilöissä, ja saa tuloksia, jotka osin tukevat ja osin kiinnostavasti kontrastoivat (kuten sivuvalon tapauksessa) elokuvantekijöiden työssään oppimia käytännön tapoja.

Mukana numerossa on myös Alex Dayn raportti kolmansilta Valentin Vaala -festivaaleilta. Ohjaaja Markku Pölösen kuratoima tapahtuma sai alkunsa siitä sattumasta – kyse on todellakin pelkästä sattumasta –, että Suomi-Filmin maineikkaimmalla ohjaajalla ja Oulujärven rannalla sijaitsevalla kunnalla on sama nimi. Pystyyn pistettiin elokuvafestivaali, joka ensin keskittyi pelkkiin

Vaalan ohjaamiin elokuviin mutta nyt kolmannella kerralla lavensi katseen muuhunkin kotimaiseen studiokauden tuotantoon. Lisäksi mukana on musiikkia, teatterikokeiluja ja muuta, kaikki kytköksissä festivaalin teemaan.

Kiitämme lopuksi niitä opiskelijoita, jotka osallistuivat Turun yliopistossa mediatutkimuksen oppiaineessa pitämällemme kurssille *Hornankattila – jalkapallo elokuvassa ja mediassa* marras-joulukuussa 2022.⁴ Tämän teemanumeron idea syntyi tuon kurssin ja kurssilla käytyjen elävien keskustelujen aikana.

Joulukuussa 2023

Kimmo Laine ja Tommi Römpötti

Lähteet

Sundelin, Saku-Pekka (2023) *Suomifutis: suomalaista jalkapallokulttuuria etsimässä*. Helsinki: Tammi.

4 Kurssi, samoin kuin tämä pääkirjoitus, sai puolestaan innoituksensa Nick Hornbyn jalkapallofaniutta subjektiivisen oivaltavasti käsittelevästä romaanista *Hornankattila / Fever Pitch* (1992, elokuvaversio 1997).

Arto Nevala

Arto Nevala, dosentti, vanhempi
yliopistonlehtori, Itä-Suomen
yliopisto

VALVOJISTA VAR-TEKNOLOGIAAN

Tuomitsemisen teknologisoituminen osana jalkapallokulttuurin muutosta 1800-luvulta 2020-luvulle

Videerootuomarijärjestelmä eli VAR on uusin vaihe 1800-luvun loppupuolelta alkaneessa jalkapallon sääntöjen ja tuomitsemiskäytäntöjen muutoksessa. Inhimillinen havainnointi pysyi tuomitsemisen lähtökohdana läpi lajin kasvun, kansainvälistymisen ja markkinallistamisen. Sovellusten nopea kehitys 2000-luvulla muutti kuitenkin asetelmaa. Teknologia tuki ja osin korvasi inhimillisen havainnoin huippujalkapallon tuomitsemisessä, mikä samalla syvensi vuosikymmeniä näkynyttä jalkapallon eriytymistä huippu- ja ruohonjuuritason välillä.

Johdanto

Jalkapallo on maailman suurin joukkueurheilulaji miltei kaikilla mittareilla arvioituna. Jalkapallo on ollut valtaosan 1860-luvulta alkaneesta historiastaan konservatiivinen ja perinteisiin käytäntöihin nojannut laji, jossa muutokset ovat olleet varovaisia. Käytännöt ja toimintakulttuuri muuttuivat voimakkaammin vasta 1990-luvun alkupuolelta osana laajempaa yhteiskunnallista ja urheilukulttuurista siirtymää. Sittenkin murrokset ovat olleet nopeita ja lajin peruskäytäntöjä muuttaneita. (Ks. Lanfanchi et al. 2004; Goldblatt 2006; Goldblatt 2019.) Jalkapallo on myös maailman tutkituin urheilumuoto. Muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana tutkimus on lisääntynyt räjähdysmäisesti. Se on seurausta lajin kasvusta, isoista muutoksista ja ”jalkapalloistumisesta” (*footballisation*) eli jalkapallon suosion, näkyvyyden ja yhteiskunnallisen merkittävyyden lisääntymisestä. Tämä näkyy jalkapalloesimerkkien tai -vertausten käyttämisenä yhteiskunnallisissa keskusteluissa tai pelin seuraamisen tulemisena osaksi julkista kuluttamista (esim. Russell 2007). Tutkimuksen näkökulmat ovat moninaistuneet ja myös pienemmissä jalkapallomaissa, kuten Pohjoismaissa, tutkimus on ottanut määrällisiä ja laadullisia harppauksia (ks. Szerovay et al. 2023).

Tämän artikkelin keskiössä on jalkapallon tuomitsemisen muutos lajin varhaisvaiheista 2020-luvun videoerotuomarijärjestelmä VARiin (Video Assistant Referee). VAR ilmentää jalkapallon viime vuosikymmenten nopeaa muutosta. Järjestelmää rakennettiin 2010-luvun alussa ja käytettiin ensimmäisen kerran virallisissa otteluissa 2016. Kaksi vuotta myöhemmin miesten MM-lopputurnauksessa VAR oli jo käytössä täysimittaisesti. VAR-teknologian tarkoituksena on auttaa kentällä olevia erotuomareita tekemään oikeita päätöksiä muutamassa tarkasti määritellyssä tapauksessa (VAR-protokolla 2023, 68–69; ks. myös Bacigalupe 2021). Järjestelmä on käytössä vain kansainvälisessä ja osin kansallisessa huippujalkapallossa. Kaikissa maissa VAR ei ole käytössä edes kansallisessa pääsarjassa ruohonjuuritasosta puhumattakaan (ks. Gestranius 2023).

VAR symboloi jalkapallon viime vuosikymmenten nopeaa muutosta, mutta se linkittyy lajin sääntöjen ja käytäntöjen yli 160-vuotiseen historiaan. Artikkeleissa analysoin, millaisten sääntöjen, tuomitsemiskäytäntöjen ja lajikulttuurin muutosten jatkumoksi VAR-järjestelmä asettuu. Erityisesti kiinnitän tarkastelua siihen, miten teknologian käyttö tuli osaksi jalkapallon tuomitsemista: mitkä olivat lähtökohdat ja tavoitteet ja mihin päädyttiin? Tarkastelen myös, mitkä ovat VAR-järjestelmästä käydyn keskustelun ja arvioinnin oleellisia näkökulmia sekä millaisiin vaiheisiin tiivistyy median, jalkapallon ja erotuomaritoiminnan suhteen muuttuminen. Keskeisen lähdeaineiston muodostavat jalkapallosäännöt sekä niihin sisältyvä ohjeistus VARin käytöstä (VAR-protokolla 2023). Sääntötekstin ohella käytän Stanley Loverin erinomaista kirjaa *Soccer rules explained, revised, and updated*, jossa sääntöjä myös taustoitetaan. Jalkapallosääntöjen keskeiset muutokset 1860-luvulta nykypäivään löytyvät esimerkiksi *World Football Historic Centerin* ylläpitämältä sivustolta.¹ Lisäksi hyödynnän FIFA:n julkaisemia raportteja, joissa arvioidaan sääntömuutoksia ja erotuomaritoimintaa, Suomen Palloliiton (SPL) huippuerotuomarien valmentaja Mattias Gestraniuksen tätä artikkelia varten tehtyä haastattelua sekä laajaa jalkapallon ja erotuomaritoiminnan tutkimusta (ks. esim. Aragão e Pina et al. 2018; Armenteros et al. 2021).

Tarkastelun kehyksenä on viisi jalkapallon erotuomaritoimintaan liittyvää näkökulmaa. Ensimmäinen on jalkapalloon ja laajemmin urheiluun liittyvä oikeudenmukaisuuden ja reiluuden vaatimus (Crespo 2021; Simon 2021; Gestranius 2023). Toisaalta VAR-järjestelmän käyttöönotto kytkeytyy (huippu)jalkapallon markkinallistumiseen ja muuttumiseen osaksi viihdetollisuutta muun huippu-urheilun tapaan (esim. Gerrard 2022). Kolmantena näkökulmana on teknologisoituminen, joka on muuttanut huippu-urheilun ja jalkapallon toimintatapoja monelta osin (esim. McDonald & Sterling 2022; Petersen-Wagner & Ludvigsen 2022; Webb 2017). Neljäntenä näkökulmana on eriytyminen, joka näkyy huippujalkapallon ja ruohonjuuritason loittoneumisena (esim. Deloitte 2023) sekä jalkapallomaailman alueellisena erilaisuutena (Petersen-Wagner & Ludvigsen 2022; ks. myös Gestranius 2023). Viides näkökulma on jalkapallon ja median suhteen muutoksen heijastuminen erotuomaritoimintaan.

Jalkapallosäännöt koostuvat kahdenlaisista elementeistä, absoluuttisista ja faktisista sekä sovellettavista ja tulkinnallisista.² Ensimmäisestä esimerkkinä ovat pelialueen mitat, maalin koko tai määrittely siitä, milloin pelaaja on paitsioasemassa tai pallo on poissa pelistä. Toiseen kategoriaan kuuluvat sääntökohdat, joiden lähtökohtana on ”erotuomarin mielestä”. Nämä liittyvät esimerkiksi pelaajien väliseen fyysiseen kontaktiin, päätökseen antaa pelaajalle henkilökohtainen rangaistus tai noudattaa hyötynäkökohtaa eli antaa pelin

1 Ks. <https://xtrahistory.blogspot.com/2014/05/laws-of-game.html>.

2 Usein puhutaan myös sääntöjen kirjaimen ja ”hengen” käsitteillä (esim. Colwell 2000, 205–206).

jatkoa rikkeen jälkeen, mikäli menettely on eduksi ei-rikkoneelle joukkueelle. Toisen kategorian sääntökohdissa olennaista on erotuomarin näkemys, tulkinta tapahtuneesta. Erotuomarit voivat tulkita tapahtumia sääntöjen rajoissa myös eri tavoin. Tällöin ollaan sääntöjen soveltamisen ”harmaalla alueella”, jossa absoluuttisesti oikeaa näkemystä ei ole. (Ks. Colwell 2000.) Jalkapallosääntöjen muutokset ja tulkintaohjeet ovat pääosin tähänneet soveltamisavaruuden eli ”harmaan alueen” pienentämiseen. Tässä artikkelissa säännöillä ja tulkintoilla tarkoitetaan kirjoitettua tekstiä, siitä annettuja tulkintaohjeita sekä niihin perustuvia toimintatapoja. Tuomitsemiskäytännöillä taas tarkoitan koko prosessia, jolla sääntönormi muuttuu pelitilanteesta annettavaksi tuomioksi. Toiston välttämiseksi käytän ilmaisuja VAR-järjestelmä ja VAR-teknologia samaa tarkoittavina.

Valvojasta erotuomariksi – säännöistä soveltamiseen

Jalkapallon nykymuotoiset säännöt liittyvät Englannin jalkapalloliiton perustamiseen vuonna 1863. Liiton tavoitteena oli sääntökäytäntöjen yhtenäistäminen kilpailutoiminnan laajentamiseksi. Uudet säännöt erottivat jalkapallon rugbyistä kieltämällä pallon pelaamisen käsin sekä vastustajan kampittamisen, kiinnipitämisen tai työntämisen. Vuosisadan loppupuolella ja 1900-luvun alkukymmeninä sääntöihin kirjattiin nykyisinkin mukana olevia elementtejä, kuten maali- ja rangaistuspotku, paitsio, maalivahdin oikeus koskea palloa käsin vain rangaistusalueella sekä 90 minuutin peliaika. (Lover 2005, 14–21; Colwell 2000, 201–203; Webb 2017, luku 1.)

Sääntöjen määrä muutti peliä ja tuomitsemista. Alkuvaiheessa jalkapallossa ei ollut nykymielessä erotuomaria, vaan kaksi kentän ulkopuolella ollutta valvojaa (*umpire*), jotka sovittelivat erilaiset näkemykset mutta eivät varsinaisesti tuominneet sääntöjen rikkomisia. Käytäntö osoittautui riittämättömäksi, kun jalkapallo muuttui kilpailullisemmaksi pääsarjan ammattilaistuessa 1880-luvulla. Vuosi 1891 oli tärkeä, kun Ison-Britannian neljän jalkapalloliiton muodostama International Football Association Board (IFAB) päätti, että erotuomari siirtyy sivurajalta kentälle ja saa oikeuden tuomita sääntöjen rikkomiset. Erotuomari sai myös tärkeimmissä otteluissa avukseen linjatuomarit (*linesmen*, vuodesta 1992 avustava erotuomari, *assistant referee*). Tuomitsemiskäytäntöjen muutos johtui siitä, että valvojat olivat lähtökohtaisesti seurojen edustajia. Monien pelin tuntemus oli vaatimatonta, ja lisäksi järjestelmä oli herkkä korruptiolle ja tuomioihin vaikuttamiselle. Valvojajärjestelmä ei siten täyttänyt modernin urheilun keskeistä lähtökohtaa, reiluuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimusta. (Webb 2017, luku 1.)

Erotuomarijärjestelmä siirsi vallan pois pelaajilta ja teki sääntöjen soveltamisesta ja tuomitsemiskäytännöistä olennaisen osan jalkapallopeliä (Colwell 2000, 203). Lisäksi erotuomareille ryhdyttiin maksamaan korvausta korruption kitkemiseksi. Erotuomarit alkoivatkin vähitellen erottua muista lajitoimijoista omaksi ryhmäkseen. Tätä vahvisti Englannissa erotuomariyhdistyksen perustaminen 1890-luvulla. Uudella erotuomarisukupolvella oli aikaisempaa enemmän valtaa kentällä ja syvällisempi ymmärrys jalkapallon säännöistä sekä paremmat valmiudet niiden tulkitsemiseen. Monet heistä olivat toki lajin ”monitoimijoita”, ja erotuomarien taso vaihteli jopa arvoturnauksissa. Kiistanalaiset tuomiot nostattivat kiihkeitä tunteita niin pelikentällä kuin sen ulkopuolella. (Lanfanchi et al. 2004, 140; Cleland 2015, 19–22.)

Tärkeä saumakohta oli kansainvälisen jalkapalloliiton FIFA:n (Fédération internationale de football association) perustaminen 1904. Järjestön keskeinen tavoite oli, että kaikki jäsenliitot noudattavat Englannissa kehitettyjä sääntöjä. FIFA:ssa toimikin erotuomarikomitea alkuvuosista lähtien ja järjestö omaksui nykypäivänä tutun käytännön ”neutraaleista” erotuomareista kansainvälisissä otteluissa.³ Yhtenäisten sääntöjen merkitys korostui jalkapallon levitessä nopeasti Manner-Eurooppaan ja Etelä-Amerikkaan. (Webb 2017, luku 1.)

Jalkapallosääntöjen ja tuomitsemiskäytäntöjen olennaiset ja pitkävaikutteiset muutokset kytkeytyivät lajin kansainvälistymiseen sekä modernin urheilun läpimurtoon osana teollisten ja rationaalitekniikan yhteiskuntien kehitystä (Sandvoss 2003, 5–6; Thomson 1998, 22–37; Lanfranchi et al. 2004, 126–127; Webb 2017, luku 2). Modernin urheilun keskeinen piirre oli yhtenäisten sääntöjen noudattaminen ja paremmuuden ratkaiseminen suorituksia – vaikkapa tehtyjen maalien määrää – mittaamalla. Vaikutin muutoksille oli myös lopputuloksen merkityksen kasvaminen kilpailullisesti ja taloudellisesti. Yksittäisen ottelun ja sarja- tai cup-muotoisen kilpailun voittaminen tuli entistä tärkeämmäksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, kun maiden paremmuutta alettiin vuodesta 1900 lähtien ratkoa osana olympiakisoja. Jalkapallon suosion kasvu ja vakiintuminen monen maan ykkösurheiluksi liittyi Euroopassa ja muuallakin kansallisvaltiokehitykseen ja kansallisten erityispiirteiden vahvistumiseen ennen ja jälkeen ensimmäisen maailmansodan. (Ks. Lanfranchi et al. 2004, 38–55, 100–101; Cleland 2015, 18–22; Sandvoss 2003, 6–7.)

Erotuomaritoiminta ei ollut jalkapallon alkuvaiheiden ydinaluetta, sillä sääntöjä ajantasaisesti vasta 1930-luvulla. Tuolloinkaan perussääntöihin ei tehty juuri muutoksia, vaan kyse oli hiomisesta sekä tulkintojen ja tuomitsemiskäytäntöjen ohjeistamisesta. Itse sääntöjen kova ydin oli vielä ”kielletty dokumentti” (Lover 2005, 22). Tuomaroinnin kehittämisen avainhenkilö oli englantilainen kansainvälinen erotuomari ja myöhempi FIFA:n puheenjohtaja Sir Stanley Rose. Hänen aloitteestaan kiinnitettiin huomiota erotuomarien liikkumiseen niin sanottua diagonaalijärjestelmää soveltamalla sekä ero- ja linjatuomarien yhteistyöhön. (Thomson 1998, 42–45; Webb 2017, luku 2.)

Sääntökohtien soveltamisesta, kuten pelaajavaihdoista, loukkaantumislanteista tai maalivahdin taklaamisesta, keskusteltiin FIFA:n sääntökomiteassa 1950- ja 1960-luvuilla. Muutokset jäivät kuitenkin vähäisiksi (Lanfranchi et al. 2004, 126–134), vaikka jalkapallo nousi samaan aikaan maailmanlaajuiseksi ”kuningaspeliksi”. Vuonna 1930 aloitetut MM-kisat kasvoivat 1950-luvulla suurtapahtumaksi. Maanosaliittojen perustaminen sekä niiden kilpailutoiminnan alkaminen samaan aikaan oli myös olennaista. Jalkapallon kasvu ja kansainvälistyminen kytkeytyivät länsimaiden yhteiskunnalliseen kehitykseen, vaurastumiseen, elintason nousuun ja kulutusyhteiskuntaan siirtymiseen. (Sandvoss 2003, 8–9; Cleland 2015, 18–22.)

Jalkapallon suosion ja kansainvälisyyden harppaus 1950-luvulta lähtien ei juuri muuttanut pelin keskeisiä sääntöjä tai tuomitsemisen käytäntöjä. Jalkapalloa pelattiin vakiintuneesti ja miltei kaikkialla samalla tavalla. Kansainvälinen huippujalkapallo ei tässä suhteessa eronnut pienen maan alasarjoista. Nykypäivänäkin käytössä oleva tapa osoittaa varoitus näyttämällä pelaajalle keltaista ja kentältäpoisto näyttämällä punaista korttia tuli käyttöön vasta 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, ensin olympiakisoissa 1968 ja sitten MM-lopputurnauksessa kaksi vuotta myöhemmin. (Lanfranchi et al. 2004, 146; Thomson 1998, 55; Webb 2017, luku 3.)

Tuomitsemiskäytännöt ja erotuomaritoiminta muuttuivat sääntöjä enemmän. Thomson (1998, 47–48; ks. myös Webb 2017) arvioi jalkapallon kasvun

3 Neutraaliuden periaate tarkoittaa, että erotuomarit eivät ole pelaavista maista, ja esimerkiksi MM-lopputurnauksen otteluissa he ovat usein eri mantereelta. Jääkiekossa taas oli pitkään mahdollista, että arvokisoissa ainakin yksi tuomareista voi olla pelaavan joukkueen kotimaasta. Eriytyisesti tämä koski pohjois-amerikkalaisten joukkueiden pelejä. Esimerkiksi Sotšin olympiakisojen jääkiekkofinaalissa Kanada–Ruotsi neljästä erotuomarista kolme oli Kanadasta.

ja kansainvälistymisen luoneen uuden, riippumattoman ja urheilullisen erotuomarisukupolven. Tähän vaikutti FIFA:n määrätietoinen panostaminen koulutukseen, sääntötulkintojen ohjeistukseen sekä erotuomarien fyysisiin ominaisuuksiin. Kansainvälinen liitto pyrki parantamaan tuomitsemisen tasoa, joka ajoittain arvoturnauksissa oli heikkoa. Panostukset kannattivat, sillä vuoden 1970 MM-lopputurnausta Mexicossa luonnehdittiin menestykseksi sekä pelin että erotuomarien osalta. (Lanfanchi et al. 2004, 146; ks. Nevala 2005.)

Jalkapallon ja median suhde 1800-luvun jälkipuoliskolta toisen maailmansodan jälkeisiin vuosikymmeniin sisälsi kolme erotuomaritoimintaan liittyntä saumakohtaa. Moderni jalkapallo syntyi, kilpailullistui ja levisi samaan aikaan lehdistön laajentumisen kanssa. Ensimmäisessä saumakohdassa sanomalehdet uutisoivat laajasti jalkapallon tärkeimmistä otteluista ja niiden ohella lajin näkyvyyttä nosti urheilulehdistön syntyminen ja vakiintuminen 1800–1900-lukujen vaihteen tienoilla. Esimerkiksi Englannissa *Athletic News* -julkaisua myytiin tuolloin viikkotasolla noin 180 000 kappaletta. Viikonloppuun keskittyneen valtakunnallisen ja urheilulehdistön lisäksi paikallisten sanomalehtien jalkapallouutisoinnilla oli tärkeä rooli sekä lajin julkisuudelle että yleisömäärien nopealle kasvulle. (Cleland 2016, 87–88; ks. myös Sandvoss 2003; Lanfanchi et al. 2006.)

Uudenlaisen jalkapallojulkisuuden yksi elementti oli erotuomarien ratkaisujen käsittely. Isossa kuvassa lehdistö suhtautui erotuomareihin ymmärtäväisemmin ja puolueettomammin kuin joukkueiden kannattajat. Osaltaan tähän vaikutti Englannissa se, että osa erotuomareista oli itse toimittajia tai he kirjoittivat lehtiin erotuomariudesta. Poikkeuksia ymmärtävään julkisuuteen toki oli, ja ajoittain yksittäisten otteluiden tuomarointi tai ratkaisut saivat kritiikkiä lehdistössä. (Webb 2016, luku 2.)

Toinen saumakohta sijoittuu maailmansotien väliseen aikaan, jolloin jalkapallon ja median suhdetta muuttivat radiolähetykset. Maaottelujen sekä olympia- ja MM-kisojen kuunteleminen radiosta vahvisti urheilun kansallista ulottuvuutta ja edisti jalkapallon vakiintumista monien maiden kansallislajiksi. Samalla radiointi purki jalkapallon seuraamisen paikkasidosta. Otteluita voitiin seurata melkein missä tahansa, mikä vaikutti jalkapallon alueelliseen ja sosiaaliseen leviämiseen. (Sandvoss 2003, 7–8.) Uudenlaisen (massa)median vakiintuminen kasvatti jalkapallon suosiota ja näkyvyyttä mutta ei erotuomaritoiminnan kannalta muuttanut keskeisiä käytäntöjä. Oleellista oli edelleen, että erotuomari kentällä tai toimittaja ja katsoja kentän ulkopuolella tulkitsivat tilanteen tapahtumahetkellä – usein eri tavalla – eikä myöhempi tarkastelu ollut mahdollista. Erotuomarit joutuivat kyllä lajin medianäkyvyyden kasvaessa lisääntyneen huomion ja seurannan kohteeksi, mutta sillä ei kuitenkaan ollut vaikutusta erotuomaritoimintakulttuuriin. Oikeudenjakajien autonomia oli vahva ja jalkapallojärjestelmä luotti heidän itsesäätelyynsä.

Sen sijaan kolmas saumakohta, jalkapallon televisiointi, oli pitkällä aikavälillä merkittävä niin koko lajille kuin myös erotuomaritoiminnalle. ”Telesiolähetykset muuttivat jalkapallon organisointia, pelaamista ja katsomista”, kuten Webb (2017) osuvasti tiivistää (ks. myös Sandvoss 2003, 9–10, 137–165; Lanfanchi et al. 262–266; Chisari 2006.) Televisiointi käynnistyi arvoturnauksista ja laajeni 1960- ja 1970-luvuilla sarjaotteluihin ja esimerkiksi Englannissa erityisten jalkapallo-ohjelmien vakiintumiseen. 1980-luvun alkupuolelta lähtien jalkapalloliitot ja televisioyhtiö tekivät ensimmäiset sopimukset säännöllisestä, koko kauden kattavasta televisioinnista (Cleland 2015, 88, ks. myös Webb 2016).

Jalkapallo-otteluiden televisiointi mahdollisti myös tilanteiden katsomisen uudelleen ja hidastettuna. Tämä teki erotuomarien ratkaisujen arvioinnin uudella tavalla läpinäkyväksi ja mahdolliseksi katsojille. Televisiokuvan kaan perusteella ei aina pystynyt arvioimaan tuomioiden oikeellisuutta. Klassisin esimerkki tästä on Geoff Hurstin maali Englannin MM-turnauksen loppuottelussa 1966 (Lanfanchi et al. 2004, 144–145; Webb 2017). Silti uudenlaisen mediatekniikan tulo asetti ainakin huippuerotuomarit uudenlaiseen tilanteeseen ja kiihdytti julkista keskustelua tuomioiden oikeellisuudesta. Televisiointi oli pitkässä tarkastelussa käännteentekevää, mutta välittömästi se ei vaikuttanut erotuomaritoiminnan käytäntöihin tai toimintatapoihin. Jalkapallossa liikkuvan rahamäärän kasvusta huolimatta myös keskustelu erotuomarien ammattilaisuudesta jäi vaisuksi. Oikeutta jaettiin huipputasolakin amatöörihengessä eli päätyön ohella aina uuden vuosituhannen alkuun saakka. Taloudellisilla tekijöillääkään ei ollut niin suurta merkitystä, että ne olisivat horjuttaneet erotuomaritoiminnan perinteisiä käytänteitä. (Nevala 2005, 54; Webb 2017, luku 3.)

Jalkapallon keskeiset säännöt ja tuomitsemiskäytännöt muuttuivat lopulta vähän ennen 1990-lukua. Useimmat pelaajavaihdot sallittiin, keltaiset ja punaiset kortit otettiin käyttöön ja erotuomarien liikkumista ja yhteistyötä kehitettiin, mutta silti lajille tyypillinen konservatiivisuus näkyi vahvasti. Samanaikaisesti erotuomaritoiminnasta tuli erillinen osa lajia, sen alakulttuuri. Toimintaa kehitettiin erotuomarikulttuurin lähtökohdista, eikä ulkoinen, vaikkapa taloudellinen tai median luoma, paine ollut riittävän voimakas muuttamaan sääntöjä tai tuomitsemisen käytäntöjä. Perinteiset reiluuden, oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja turvallisuuden peruslähtökohdat olivat vielä riittäviä. (Lover 2005, 26–27.)

Sääntöjen ja tuomitsemiskäytäntöjen lähtökohtana pysyi erotuomariston välittömästi pelitilanteissa tekemä päätös. Kiistanalaisia tai vääriä tuomioita kyllä käsiteltiin erotuomariston saamassa tarkkailupalautteessa ja erityisesti julkisuudessa, mutta ne jäivät silti voimaan. Tuomioiden polemiikista tuli osa jalkapallokulttuuria ja -mediaa (ks. Colwell 2000, 209). Usein ajateltiin, että kauden tai turnauksen aikana vääriä tuomioita tuli kaikkien osalle suurin piirtein sama määrä. (Ks. myös Gestranus 2023.) Kentällä tehtyjen ratkaisujen lopullisuus mahdollisti toisaalta korruption ja ottelutulosten manipuloinnin. Tällaista paljastui monissa maissa, kuten Espanjassa, Englannissa ja Italiassa ja myös huipputasolla. (Thomson 1998, 105–120.) Tämä oli omiaan rapauttamaan luottamusta erotuomaritoiminnan itsesäätelyyn, joka miltei vuosisadan oli olennainen osa jalkapallon toimintakäytäntöjä. Lisää painetta uudistuksiin alkoi 1980-luvulta lähtien kasautua jalkapalloa, urheilukulttuuria ja yhteiskuntaa ravistelleista muutoksista.

Kriisistä muutoksiin

Jalkapallon uudistamisella 1990-luvulta lähtien pyrittiin vastaamaan kriisiytymiseen pelikentällä ja sen ulkopuolella. Kentällä kriisiytyminen näkyi hitaana, varovaisena ja puolustusvoittoisena pelaamisena. Aktiivinen peliaika jäi lyhyeksi ja peliä leimasi passiivisuus. Tyypillistä esimerkiksi oli, että pallo palautettiin herkästi omalle maalivahdille, joka otti pelivälineen käsiinsä ja kulutti aikaa. Toisaalta vastustajan taitaviin avainpelaajiin kohdistettiin väkivaltaisia taklauksia. Jopa huippumaiden taktiikka arvoturnauksissa saattoi rakentua viiden pelaajan puolustuslinjaan, jonka alapuolella oli vielä niin

sanottu libero. Maalitekoa yritettiin nopeilla vastahyökkäyksillä tai erikois-tilanteista. Italian MM-lopputurnaus 1990 oli jalkapallon pelillisen kriisin huipentuma. Kisoissa nähtiin vähän maaleja mutta paljon rajuja taklauksia, ja kuin tiivistymänä finaali ratkesi kiistanalaiseen rangaistuspotkuun. FIFA:n raportti käsitteli ongelmia silkkihansikkain mutta mainitsi puolustavan pelityylin sekä sääntörikkomukset (FIFA World Cup 1990 Italy, 254–256; 294–295; kriittisemmin ks. Lanfanchi et al. 2004, 166–167).

Muutenkin väkivalta nousi jalkapallon ongelmaksi. Katsomoissa ja stadionien ulkopuolella koettu väkivalta, huliganismi ja häiriökäyttäytyminen huipentuivat 1985 Heyselin stadionilla Belgiassa katastrofiin, jossa lähes 40 ihmistä sai surmansa. Muutamaa vuotta myöhemmin Englannissa Sheffieldin Hillsborough-stadionilla lähes sata ihmistä kuoli väentungoksessa, mistä Heyselin aiempien tapahtumien takia syytettiin aiheettomasti Liverpool-faneja⁴. Jalkapalloväkivalta oli iso ilmiö ja akuutti puheenaihe, joka uhkasi vähentää lajin suosiota. (Ks. Frostdick & Marsh 2005.) Jalkapallo oli 1990-luvun alussa tilanteessa, jossa peliä piti yhtäältä modernisoida ja toisaalta saada häiriökäyttäytyminen kuriin. Tämä tarkoitti uudistuksia kolmella osa-alueella.

Ensimmäinen, näkyvin ja eniten keskustelua herättänyt asia oli jalkapallohuliganismiin puuttuminen. Huliganismista oli kasvanut alakulttuuri, jossa itse peli oli tekosyy väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Huliganismia kitkettiin muun muassa modernisoimalla stadioneja ja uudistamalla turvajärjestelmiä, rajoittamalla alkoholin myyntiä ottelutapahtumissa ja estämällä huligaaneiksi luokiteltujen kannattajien pääsy katsomoihin. Myös pääsylippujen hintoja korotettiin, mikä muutti kannattajien sosiaalista rakennetta ylä- ja keskiluokkaisemmaksi. Näillä toimilla huliganismia saatiin suitsittua, mutta väkivaltaiset alakulttuurit, esimerkiksi ultra-ryhmät, ovat edelleen osa jalkapalloa monissa maissa. (Spaaij & Tesa 2023, 364–365; ks. myös Frostdick & Marsh 2005.)

Toinen elementti modernisaatiossa oli jalkapallon kaupallistaminen ja tuotteistaminen. Sen lähtökohta oli länsimaissa 1970- ja 1980-luvuilta lähtien vahvistunut uusliberalistinen, markkinalähtöinen ja yksityisomisteista toimintaa korostanut ajattelutapa. Pyrkimyksenä oli laajentaa kaupallisuutta ja markkinalähtöisyyttä perinteisen talouselämän ulkopuolelle, esimerkiksi julkiselle sektorille tai liikuntakulttuuriin (Cleland 2015, 87). Huippujalkapallossa tämä tarkoitti uusien kilpailukonseptien rakentamista. Sellaisia olivat esimerkiksi Englannin pääsarjan muuttaminen Valioliigaksi 1992⁵ ja Euroopan Cup -kilpailun lanseeraaminen Mestarien liigaksi (UCL). Useiden Euroopan maiden pääsarjat noudattivat Valioliigan esimerkkiä ja irrottautuivat omaksi sarjaksi. (Kassimeris 2023, 457–460.) Myös EM- ja MM-lopputurnausten osallistujamäärä kasvoi ja pelejä tuli lisää.

Otteluiden määrän kasvattaminen ja huippujalkapallon tuotteistaminen loivat pohjan rahakkaille televisiointisopimuksille, jotka mahdollisti kaupallisten taivas- ja kaapelikanavien yleistymisen 1990-luvun alussa. Tämä nosti jalkapallon medianäkyvyyden taas uudelle tasolle. Esimerkiksi Valioliigan otteluohjelmaa muutettiin niin, että perinteisen lauantai-iltapäivän lisäksi pelattiin lähes jokaisena viikoppäivänä. Myös otteluiden alkamisaikoja soviteltiin televisioinnille sopiviksi. Samalla ottelulähetykset alkoivat siirtyä maksullisille kanaville. Huippujalkapallon näkyvyyden kasvu lisäsi oheistuotteiden, kuten pelipaitojen, huivien, lippujen ja muiden vastaavien, menekkiä moninkertaiseksi. Seurojen perinteinen lähikannattajakunta sai rinnalleen faneja eri puolilta maailmaa. Huippuseuroille sopimukset tarkoittivat tulovirtojen moninkertaistumista mutta toisaalta pelaajapalkkioiden ja siirtokorvausten räjähdysmäistä kasvua. Tämä korostui 1990-luvun puoli-

4 Ks. myös Martin Cloonanin artikkeli tässä numerossa.

5 Valioliigan perustamisesta ja muutoksista on YLE Areenassa erinomainen sarja *Valioliigan tarina* (<https://areena.yle.fi/1-50786325>).

välin Bosman-päätöksen⁶ jälkeen pelaajien liikkuvuuden lisääntyessä nopeasti (Lanfanchi & Taylor 2003). Tiivistetysti taloudellinen vallankumous muutti huippujalkapalloa, teki siitä liiketoimintaa ja osan mediaan kiinnittynyttä viihdeteollisuutta. (Cleland 2015, 87–100; Lanfanchi et al. 2004, 266–270; Morrow 2017, 171; ks. myös Dobson & Goddard 2011.)

Kolmantena modernisaation osasena jalkapallosääntöjä, tulkintoja ja tuomitsemiskäytäntöjä muokattiin 1990-luvun alusta enemmän kuin edeltäneellä vuosisadalla ja tavalla, jota ”1970-luvulla olisi tuntunut mahdottomalta ajatella lakaan” (Lanfanchi et al. 2004, 148). Peliä pyrittiin nopeuttamaan, vähentämään ”kuolleita” hetkiä ja puolustussuuntaan pelaamista. Uudet säännöt kielsivät maalivahtia koskemasta käsin kanssapelaajan tarkoituksellisesti jalalla palauttamaan palloon. Myöskään kanssapelaajan suorittamassa rajaheitossa ei maalivahti enää saanut pelata palloa käsin. Lisäksi maalivahdin piti vapauttaa pallo pelattavaksi aikaisempaa nopeammin. Uudet säännöt muuttivat oleellisesti pelin luonnetta ja maalivahdin roolia. Hänen piti nyt pystyä pelaamaan myös jaloin, ei vain torjumaan. Peliä nopeutti myös useiden pelipallojen käyttö. Lopulta sääntöjen tulkintaa kiristettiin vielä pelin viivyttämisen osalta. (Lover 2005, erityisesti 88–94; Jalkapallosäännöt 2023, 41, 53.)

Tehdyt sääntömuutokset tähtäsivät hyökkäyspelin edistämiseen ja maalien määrän kasvattamiseen. Olennaista oli paitsiosäännön muuttaminen niin, että pelaajan paitsioasema tuomitaan vain, jos hän osallistuu tai vaikuttaa peliin tai vastapelaajiin. Ennen muutoksia paitsio tuomittiin usein pelaajan ollessa paitsioasemassa, mikä teki pelistä varovaista ja aiheutti pelikatkoja. (Lover 2005, 108–116; Jalkapallosäännöt 2023, 49–50.) Hyökkäyspeliä edistettiin myös määräyksellä poistaa pelaaja kentältä punaisella kortilla, jos hän estää ilmeisen maalintekotilanteen suoran vapaapotkun (rangaistuspotkun) arvoisella rikkeellä. ”Ammattimaisille rikkeille” (*professional fouls*) luodulla pelotevaikutuksella haluttiin päästä eroon tilanteista, joissa esimerkiksi läpi päässeeseen pelaajan tahallisesta pysäyttamisestä seurasi vain vapaapotku ja varoitus. (Lover 2005, 117–133; Jalkapallosäännöt 2023, 51–59.)

Kentältäpoistoon johtaviksi rikkeiksi luokiteltiin myös taklaukset, joissa käytettiin tarpeettoman paljon voimaa (*using excessive force*). Tarkoituksena oli suojata taitopelaamista ja vähentää loukkaantumisia. Samaan tähtäsi henkilökohtainen rangaistus vastustajan kiinnipitämisestä tai pysäyttamisestä käsin erityisesti, jos rikkeellä oli taktista merkitystä. (Lover 2005, 117–120; Jalkapallosäännöt 2023, 51–59.) Sääntöjen ja tulkintojen muutokset tavoittelivat nopeampaa, intensiivisempää ja hyökkäävämpää peliä, jossa pallo on pelissä enemmän, passiivisia hetkiä on vähemmän ja taitavat pelaajat pääsevät esille ilman pelkoa tulla rajusti taklatuksi.

Sääntöjen ja tulkintojen muutokset asettivat erotuomaritoiminnalle uudenlaisia vaatimuksia. Oikeudenjakajien rooli sääntöjen soveltajina korostui, ja he joutuivat tekemään entistä isompia ratkaisuja. Kasvaneisiin vaatimuksiin vastattiin erotuomarien koulutuksella, erotuomarin ja linjatuomarien toiminnan eriyttämisellä sekä ottamalla isoimpiin otteluihin kentän laidalle neljäs erotuomari. Erotuomarikoulutuksen tavoitteena oli saada sääntömuutokset toteutetuksi kaikkialla samalla tavalla riippumatta ottelusta tai pelaavista joukkueista. Tämä korosti sääntöjen universaalisuutta, vaikka tunnetusti soveltaminen saattoi eri jalkapallokulttuureissa olla erilaista. (Webb 2017, luvut 5 ja 6; Lanfanchi et al. 149; ks. myös Gestranus 2023.)

Pelin nopeutuminen ja paitsiosäännön muuttaminen tulkinnallisemmaksi johtivat erotuomarin ja nykytermien avustavan erotuomarin tehtävien eriyttämiseen. Eriyttämiseen vaikutti myös se, että avustavan erotuomarin

6 Bosman-päätös tarkoitti, että sopimuksettomat pelaajat saivat vaihtaa seuraa ilman siirtokorvausta ja EU-maista kotoisin olevien pelaajien määrää joukkueessa ei saanut rajoittaa (ks. Lanfranchi & Taylor 2003.)

tehtävää saatettiin väheksyä ja televisiolähetykset todistivat usein väärää paitsiotuomioita. (Lanfanchi et al. 2004, 148.) Avustavan erotuomarin toimivaltaa myös lisättiin esimerkiksi rikkeiden tuomitsemisessa. Uudistus avasikin osalle erotuomareista mahdollisuuden edetä uralla avustavana tuomarina. Neljännen erotuomarin tehtävä oli toimia erotuomarin varahenkilönä, mutta hän sai osavastuun pelaajavaihdoista, varusteiden tarkastamisesta, ottelutahtumien kirjaamisesta sekä ajanotosta. Neljännellä erotuomarilla ei ollut valtaa rangaista, mutta hänen näkemyksensä välittyi erotuomarille ja saattoi vaikuttaa myös lopulliseen ratkaisuun. (Lover 2005, 77–79, Jalkapallosäännöt 2023, 35–36.) Yhdysvalloissa vuonna 1994 pelatussa MM-lopputurnauksessa avustavat erotuomarit ja neljäs erotuomari olivat ensimmäisen kerran mukana arvokisatasolla.⁷ Kisoissa myös sovellettiin edellä kuvattuja sääntömuutoksia ja tuomaritoiminta olikin monien arvioiden mukaan selvästi aikaisempaa parempitasoista. (Ks. esim. FIFA World Cup 1994 USA, 151–180.)

1990-luvun alussa käynnistyneitä muutoksia voi luonnehtia paitsi taloudelliseksi vallankumoukseksi myös jalkapallon ja median suhteen muutokseksi. Muutos oli ensisijaisesti määrällinen, sillä jalkapallon näkyvyys moninkertaistui uusien televisiointisopimusten myötä. Näkyvyyttä lisäsivät myös ottelujen televisiointiin liittyneet tai erilliset jalkapalloa käsitelleet ohjelmat. Laadullinen muutos tarkoitti lähetysten tason nousua useampien kameroiden ja kehittyneemmän tekniikan ansiosta. (Cleland 2015, 89–91.) Edellä kerrotun seurauksena myös erotuomarien toiminta oli entistä enemmän suurennuslasin alla, kun tilanteita näytettiin useaan kertaan eri kuvakulmista. Jalkapallon ja median suhteen muuttuminen yhdessä huippujalkapallon taloudellisten panosten kasvamisen kanssa lisäsi painetta sekä erotuomaritoimintaa että myös yksittäisiä huippuerotuomareita kohtaan: yhdellä, nopeassa tilanteessa tehdyllä ratkaisulla saattoi olla erittäin iso kilpailullinen ja taloudellinen merkitys (Webb 2017, luku 7).

Isossa kuvassa tarkasteltuna sääntöjen ja tuomitsemiskäytäntöjen uudistukset tasapainoilivat 1990-luvulla ja uuden vuosituhannen alussa ristikkäisten intressien välillä. Jalkapallon medianäkyvyyden kasvu vaikutti osaltaan siihen, että väärät tuomiot saivat julkisuutta, ja niitä oli aikaisempaa vaikeampi hyväksyä. Perinteistä reiluuden ja oikeudenmukaisuuden vaatimusta voitiin arvioida mediateknologian kehittymisen seurauksena uudella tavalla. Toisaalta taloudellisten ja urheilullisten panosten kasvaminen lisäsi painetta päästä eroon vääristä tuomioista. Tähän liittyi 1990-luvulla kiihtynyt keskustelu huippuerotuomarien ammattilaisuudesta. Jalkapallossa liikkuva rahamäärä ja pelaajapalkkiot kasvoivat, mutta silti huippuotteluitakin tuomitsevilla erotuomareilla oli tavallisesti varsinainen ansiotyö. Tuomarien ammattilaisuuteen liittyi monia hankalia kysymyksiä palkkioiden suuruudesta erotuomarien sosioekonomiseen ja työelämäasemaan tai urheilu-uran epävarmuuteen asti. Siksi ensimmäisiä askelia erotuomarien ammattilaisuuteen otettiin vasta 2000-luvun alussa. (Webb 2017, luku 4; ks. Nevala 2005; 2007.)

Pelillisten, taloudellisten ja median luomien paineiden vastapainona olivat jalkapallon perinteiset käytännöt. Vaikkapa tuomioiden muuttaminen televisiokuvan perusteella jälkikäteen olisi romahduttanut jalkapallosääntöjen peruslähtökohdan, erotuomarin kentällä tekemän ratkaisun merkityksen. Tuon ajan televisiokuvatkaan eivät aina esimerkiksi paitsiotilanteissa antaneet totuudenmukaista kuvaa. Mediateknologia oli kehittynyt, mutta sillä ei ollut välittömästi pelitilanteeseen sovellettavaa ulottuvuutta, eikä se siksi luonut painetta tai antanut mahdollisuutta tuomitsemiskäytäntöjen muuttamiseen. Siksi edettiin tavallaan keskitietä: sääntöihin, tulkintoihin ja tuomitsemiskäy-

7 Yhdysvalloissa vuonna 1994 pelatussa MM-lopputurnauksessa oli mukana myös suomalainen avustava erotuomari Tapio Ylikarro. Saavutus on sikäli merkittävä, että sen jälkeen ei suomalaisia ole ollut mukana miesten MM-lopputurnauksissa. Naisten MM-turnauksessa sen sijaan suomalaisia on ollut mukana 1990-luvulta lähtien, viimeisimpänä Lina Lehtovaara 2023.

täntöihin tehtiin isoja muutoksia, mutta pelin tuomitsemisen lähtökohtana säilyivät edelleen inhimillinen havainnointi ja kentällä tehtyjen ratkaisujen lopullisuus.

Kommunikaatio- ja maaliviivateknologiasta VAR-järjestelmään

Huippujalkapallosta tuli 1990-luvulla käynnistyneiden muutosten seurauksena monien muiden lajien tapaan yhä isompaa liiketoimintaa (Gerrard 2022). Rahavirtojen kasvua kuvaa Englannin Valioliigan televisiointioikeuksien hinnan nousu 1990-luvun puolivälistä 2010-luvun puoliväliin lähes kymmenkertaiseksi, noin seitsemään miljardiin euroon. Muissa eurooppalaisissa huippuliigoissa kehitys on ollut samanlainen, vaikka summat ovat olleet pienempiä. Lisäksi suurseurat hankkivat erilaisilla sponsorisopimuksilla, tuote- ja lipunmyynnillä enemmän tuloja kuin televisiointioikeuksilla. Huippujalkapalloa muuttaneen taloudellisen vallankumouksen yksi osa on ollut 2000-luvulla vielä suurseurojen omistajuuden siirtyminen rikkaiden toimijoiden, varakkaiden sukujen tai vastaavien hallintaan. (Cleland 2015, 90–99; Morrow 2017, 163, 168–170.)

Rahan merkityksen kasvu herätti kritiikkiä 1990-luvulla. Dempsey ja Reilly (1998) arvioivat, että markkinalogiikka eriyttää lajia sisäisesti, vahvistaa vahvoja ja näivettää heikommat. ”Jalkapallon pelin suurin vihollinen on itse jalkapallo”, he totesivat klassisessa tiivistyksessään. Tomlinson ja Sudgen (1999) puolestaan painottivat FIFA:n johdon merkitystä rahan, korruption, läpinäkyvyyden ja epädemokraattisuuden pesiytymisessä osaksi järjestön toimintakulttuuria. Ilmiö on tunnetusti edelleen ajankohtainen (ks. Kolamo 2022).

Huippujalkapallobisneksen kasvu johti yrityksiin hillitä taloudellisten ja urheilullisten voimavarojen keskittymistä. Tästä esimerkkinä on Euroopan Jalkapalloliitto UEFA:n ”Financial Fair Play” -ohjelma, jonka tarkoituksena on säädellä taloudellisia resursseja ja tasoittaa kilpailuasetelmia. (Morrow 2017, 171.) Tämänkaltaisten projektien onnistuminen on epävarmaa semminkin, kun maanosan suurseurat suunnittelivat 2021 uutta Euroopan Superliigaa – askelta kohti syvempää eriytyneisyyttä (ks. Ginesta & Viñjas 2023).

Huippujalkapallon medianäkyvyyden kasvu sekä talouden korostuminen ovat tausta tuomitsemiskäytäntöjen 2000-luvun muutoksille (Webb 2019, 367–368; ks. myös Webb 2022). Muutokset voi jakaa universaalisti toteutettuihin ja vain huippujalkapalloon liittyneisiin. Muutokset koskivat sääntöjen tekstejä sekä tuomitsemiskäytäntöjä. Sääntötekstiä muokattiin esimerkiksi väkivaltaisen pelaamisen, käsivirheen, taktisten rikkeiden, paitsion, pelaajavaihtojen tai peliajan lisäämisen osalta. Myös mahdollisuus antaa joukkueen taustahenkilölle henkilökohtainen rangaistus on nykyään säännöissä. (Jalkapallosäännöt 2023, 54.)

Soveltamiskäytännöt kuitenkin vaihtelevat. Pelaajan omalla rangaistusalueella tekemä, fyysisen kontaktin sisältävä ja erotuomarin tulkinnan mukaan sääntöjenvastainen vastapelaajan taklaus johtaa sääntötekstin mukaan rangaistuspotkuun. Sääntöjen soveltamiskäytäntö eli erotuomarin tulkintaprosessi on kuitenkin erilainen. VAR-teknologiaa käytettäessä tilanteen arvioi kentällä olevan erotuomarin lisäksi vähintään yksi VAR-tuomari useiden kameroiden informaation perusteella. Muutoin tulkinnan tekee kentällä oleva erotuomari välittömästi tapahtuman jälkeen oman näkemyksensä perusteella. Soveltamiskäytäntöjen eriyttäminen sarjatason perusteella, vaikka vain rajatuissa sääntökohdissa, on ainutlaatuista jalkapallon 160-vuotisessa historiassa.

Sääntötulkintoja on tällä vuosituhannella tiukennettu ja väljennetty. Esimerkiksi käsivirhe tuomitaan nykyisin aina, jos pelaaja tekee maalin kädellään. Erotuomarilla aikaisemmin ollut mahdollisuus arvioida rikkeen tarkoituksellisuus on poistunut. Toisaalta VAR-järjestelmässä avustavalla erotuomarilla on mahdollisuus seurata paitsi ottilannetta pitempään, mahdollisesti maalin syntymiseen asti, ennen kuin hän tekee ratkaisun. Tarkoituksena on näin karsia pelikatkojen määrää. (Jalkapallosäännöt 2023, 52–53; VAR-protokolla, 70; ks. Webb 2019.)

Sääntötekstin muutosten rinnalla olennaista on tuomitsemiskäytäntöjen muuttuminen ja uudenlaisen mediateknologian käyttö. Webb (2022, 403) jakaa teknologian käytön kolmeen lohkoon: erotuomariston päätöksiä tukeviin, niitä korvaaviin sekä erotuomarien toimintaa helpottaviin. Viimeksi mainittuun kuuluvat esimerkiksi pelaajien etäisyyden merkitseminen spraylla vapaapotkussa ja erotuomariston välisen kommunikaatiojärjestelmän käyttöönotto 2000-luvun alussa. Sen ansiosta yhteistyö helpottui, kun näkemyksiä pystyi vaihtamaan ajantasaisesti. Lisäksi erotuomari kykeni ohjeistamaan muita tuomareita pelin ollessa käynnissä. Myös pelaajien tunnistaminen ja rankaiseminen helpottuivat. (Ks. Crespo 2021, 25.)⁸

Muutoksista huolimatta tuomitseminen oli edelleen inhimillisen havainnoinnin varassa. Väärät tuomiot korkean profiilin otteluissa⁹ 2000-luvun ensimmäisellä kymmenluvulla johtivat FIFA:n linjaukseen ottaa käyttöön teknologiaa varmistamaan tuomioiden oikeellisuus (Simon 2021, 4–7; Crespo 2021, 26–28; Zglinski 2022, 8; ks. myös Gestranius 2023). Ensimmäisenä kameroihin perustuvaa mediateknologiaa sovellettiin olennaisimmassa asiassa, maalin hyväksymisessä. Maaliviivateknologiaa kehitettiin ripeästi 2010-luvun alkuvuosina ja sitä käytettiin esimerkiksi Englannin Valioliigassa ensi kertaa kaudella 2013–2014 (Webb 2022, 404). Maaliviivateknologia tarkoittaa, että erotuomari saa kelloonsa tiedon välittömästi, kun pallo on kokonaan ylittänyt maaliviivan (Bacigalupe 2021, 191; Armenteros et al. 2021, 354). Nykyään maaliviivateknologian pohjalta voidaan visualisoida hetki, jolloin pallo ylitti maaliviivan tai oli lähinnä ylittää (FIFA 2022a). Teknologian käyttöönotto oli periaatteellisesti ja jalkapallon historiassa käännteentekevää. Se korvasi Webbin (2023, 403) jaottelua soveltaen inhimillisen havainnoinnin päätöksenteon pohjana yhdessä sääntökohdassa, maalin hyväksymisessä. Teknologian hyödyntäminen alkoi säännöstä, joka ei sisällä tulkintaa vaan yksiselitteisen kriteerin: hyväksyttävässä maalissa pallon on ylitettävä maaliviiva kokonaan. (Jalkapallosäännöt 2023, 45; Zglinski 2022, 8.)

Maaliviivateknologia vaatii 14 huippunopeaa kameraa ja erityisjärjestelyjä, joten sen käyttö rajautui arvoturnauksiin ja osin kansallisiin pääsarjoihin (FIFA 2022; Webb 2022, 403–404; Bacigalupe 2021, 191). Tämä eriytti huippujalkapalloa lajin muista tasoista. Toisaalta maaliviivateknologia vaikutti osaltaan niin sanotun lisäerotuomarijärjestelmän kuihtumiseen. Euroopan Jalkapalloliitto UEFA yritti 2010-luvun alussa karsia virheellisiä tuomioita lisäämällä päätyrajoille erotuomarit. Heidän tehtävänsä oli auttaa erotuomaria erityisesti rangastusalueella tapahtuvien tilanteiden ratkaisemisessa ja toisaalta vapauttaa avustavien erotuomarien panosta kentän rajojen, esimerkiksi maaliviivan, valvontaan (UEFA 2012). UEFA siis panosti – toisin kuin FIFA – myös inhimillisen havainnoin lisäämiseen, ei teknologiaan (Crespo 2021, 23–24).

Lisäerotuomarien käyttö jäi tekniikan kehittyessä lyhytaikaiseksi, ja seuraava vaihe oli siirtyminen Video Assistant Referee eli VAR-järjestelmään. Sen lähtökohtana oli saavuttaa ”maksimaalinen hyöty minimaalisella panostuksella” eli rajata järjestelmän käyttö harvoihin, pelin ja lopputuloksen kannalta

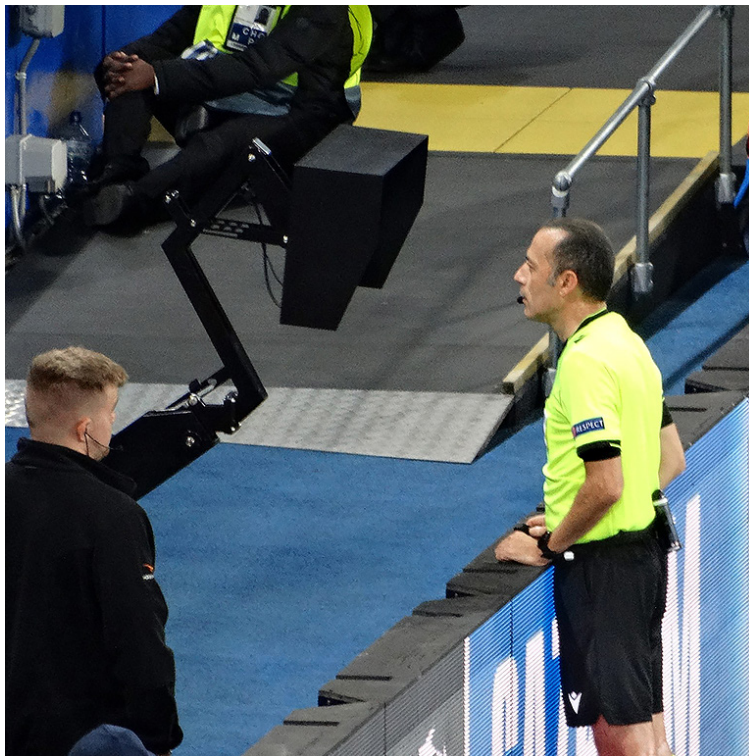
8 Dokumenttielokuvasta *Tapa tuomari!* (*Les Arbitres*, Belgia 2009) saa hyvän käsityksen kommunikaatioteknologian käytöstä vuoden 2008 EM-lopputurnauksessa. (Ks. <https://www.youtube.com/watch?v=vnuicCY6gEQ>).

9 Tunnetuimpia esimerkkejä ovat Ranskan ja Irlannin MM-karsintaottelussa 2009 hyväksytyt maali, jota edelsi tahallinen käsivirhe, sekä MM-lopputurnauksessa 2010 Saksan ja Englannin välisessä ottelussa hyväksymättä jäänyt maali, vaikka pallo televisio-kuvan perusteella selvästi ylitti maaliviivan.

olennaisiin, tilanteisiin. Tavoitteena oli karsia selvästi virheelliset tuomiot ja parantaa oikeudenmukaisuuden ja reiluuden, modernin urheilun perusperiaatteiden, toteutumista hyödyntämällä mediateknologiaa. (VAR-protokolla, 68; Crespo 2021, 25–26; Digital Mahbub 2022.)

VAR-järjestelmää kokeiltiin ensi kerran virallisesti 2016, ja 2018 pelatussa MM-lopputurnauksessa se oli käytössä täysimittaisesti. Huippujalkapallo omaksui VARin erittäin nopeasti, sillä suurten jalkapallomaiden pääsarjat ja Mestarien liiga ottivat sen käyttöön kaudella 2019–2020. (Webb 2022, 404; Simon 2021, 7–8). Qatarin MM-lopputurnauksessa vuonna 2022 käytössä oli lisäksi puoliautomaattinen teknologia paitsioasemassa olevan pelaajan havaitsemiseksi (FIFA 2022b). Myönteisten kokemusten (esim. Simon 2021, 8–17) lisäksi nopeaan käyttöönottoon vaikuttivat muiden palloilulajien vastaavanlaiset uudistukset. Esimerkiksi rugbyssa, kriketissä ja tenniksessä mediateknologiaa on hyödynnetty tuomitsemisessa jo vuosituhaten vaihteen tienoilta. VAR asettuu näin osaksi laajempaa (media)teknologian ja urheilun yhteensulautumista (ks. Armenteros et al. 2021, 105–180; Webb 2022, 404; ks. myös Tjonndal 2023).

VAR-teknologiaa käytetään neljässä sääntökohdassa: maalin hyväksymisessä tai hylkäämisessä, rangaistuspotkun tuomitsemisessä tai tuomitsematta jättämisessä, suoran kentältäpoiston (punainen kortti) yhteydessä ja rangaistuksen kohdentamisessa (VAR-protokolla, 68–70). Webb (2023, 403) luokittelee VARin erotuomarin päätöksentekoa tukevaksi teknologiaksi. VAR-protokollaan on yksilöity esimerkit teknologian käytöstä. Vaikkapa ilmaisu ”hyökkäävän joukkueen rikkomus hyökkäyksen rakenteluvaiheessa tai maalinteossa” sisältää mahdollisuuden tarkistaa mahdollinen paitsio. Kaikissa

Kuva 1. Erotuomari Cüneyt Çakır tarkastaa tilanteen VAR-näytöltä Mestarien liigan ottelussa Chelsea–Valencia 17.9.2019. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja @cfcunofficial (Chelsea Debs) London from London, UK.

Kuva 2. VAR-tuomari työssänsä Serbian Superliigan ottelussa vuonna 2021. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Niko4it.

Kuva 3. Maalin hyväksymisen VAR-tarkastuksesta kertova näyttö stadionilla naisten jalkapallon MM-kisoissa vuonna 2019. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Liondarts.

tilanteissa erotuomarin on ensin tehtävä ratkaisu, eikä hän voi säilyttää sitä videotuomarille. VARin avulla voidaan tarkistaa ainoastaan ”mahdollinen selkeä ja ilmeinen virhe” tai ”vakava erotuomaristolta huomaamatta jäänyt tapahtuma”. Videotarkastelu voidaan tehdä vain erotuomarin aloitteesta, mutta muut tuomariston jäsenet voivat suositella tarkastelua. Päätös tarkastelusta ja lopputuloksesta on aina erotuomarilla. (VAR-protokolla, 69–72.)

VAR nosti mediateknologian käytön huippujalkapallossa uudelle tasolle. Maaliviivateknologia ratkaisi yksinkertaisen maali vai ei -tilanteen ja avasi oven teknologian hyödyntämiselle. VAR-teknologiaa käytetään myös sääntöjen soveltamistilanteisiin. Soveltaminen ehti olla modernissa jalkapallossa yli 140 vuotta erotuomarin yksinoikeus, jota vielä korosti hänen pelitilanteessa tekemänsä päätöksen lopullisuus. Kyseessä on siis historiallinen muutos, vaikka edelleen erotuomari tekee lopullisen päätöksen. Pelitilanteen ja siitä annettavan tuomion välinen aika saattaa olla tarkastelun takia minuuotteja ja siihen voi osallistua useita erotuomariston jäseniä. Lisäksi paitsiotilanteen tai maaliviivateknologiaratkaisun voi nykyään havainnollistaa stadionilla ja televisiolähetyksessä. (Ks. Digital Mahbub 2022.)

VAR-teknologia on uusin vaihe jalkapallon ja median suhteessa. Lehtikirjoittelusta käynnistynyt ja radioinnin vankistama suhde muuttui oleellisesti televisioinnin alkaessa ja edelleen välitettyjen ottelujen, kameroiden ja kuvakulmien määrän kasvaessa. Mediateknologian kehitys monipuolisti ja syvensi näin jalkapallon katsomis- ja seuraamiskokemusta (ks. Cleland 2015; Sandvoss 2003). Viimeisimmässä vaiheessa mediateknologian roolista tuli aikaisempaa laajempi: katsomiskokemuksen lisäksi siitä tuli väline tuomioiden oikeellisuuden lisäämisessä. Samassa yhteydessä myös pelin seuraaminen tasa-arvoistui. Stadionilla olleet katsojat olivat nimittäin aluksi ilman television katsojille tarjottuja mediateknisiä hienouksia, mutta sittemmin asetelma on muuttunut visualisointitekniikan ja erotuomarin tuomioiden perustelemisen myötä. (FIFA 2023; Tamir & Bar-Eli 2021; ks. myös Pirinen 2023.)

VAR-järjestelmä on pitkä askel inhimillisten virheiden karsimisessa ja toisaalta huippujalkapallon eriytymisessä. Järjestelmä on käytössä vain pienessä, näkyvimässä osassa jalkapallo-otteluita. Niissä oikeudenmukaisuus toteutuu lähtökohtaisesti paremmin kuin lajissa yleensä. Toisaalta myös huippujalkapallo-ottelussa vain muutamaa – tai ei yhtäkään – ratkaisua tarkastellaan VAR-järjestelmällä. Tarkastelu ei kuitenkaan pysty kokonaan eliminoimaan erilaisia näkemyksiä esimerkiksi siitä, oliko tilanteessa rike vai ei tai onko rike kentältäpoiston arvoinen. Jalkapallosäännöissä on edelleen ”harmaa alue”, joka mahdollistaa poikkeavat ja osin jalkapallokulttuurisiin eroihin nojaavat tulkinnat. (Zglinski 2020, 10–11; Colwell 2000, 204–205; ks. myös Gestranius 2023.) VAR-järjestelmä ja tuomion muuttaminen eivät myöskään pelasta erotuomaristoa saamasta huonoa arvosanaa ottelun tarkkailijalta, jos alkuperäinen ratkaisu on väärä tai tilanne on jäänyt näkemättä (Gestranius 2023).

Jalkapallon pelastaja, pilaaja vai eriyttäjä?

VAR-teknologian käyttö on herättänyt laajaa ja kiivasta keskustelua. Sosiaalisen median yleistymisen ehti jo mullistaa jalkapallosta ja erotuomarien ratkaisuihin käydyin keskustelun määrän ja luonteen. Tämä on vahvistunut VAR-teknologian myötä. Teknologian käyttöä ovat pitäneet onnistuneena esimerkiksi entiset ja nykyiset pelaajat sekä erotuomarit. Entinen kansainvälinen

huippuerotuomari englantilainen Graham Poll puolusti VARia sanomalla, että ”jos jokainen voi arvioida erotuomarien ratkaisuja uusinnoista... käy järkeen, että erotuomareille annetaan sama mahdollisuus” (Simon 2021, 14). FIFA:n virallinen arvio VAR-järjestelmän onnistumisesta MM-lopputurnauksessa 2018 oli mairitteleva: sen arvioitiin olevan hyödyllinen koko jalkapalloilevalle maailmalle ja tuloksiin päästiin ”vaikuttamatta itse peliin tai sen traditioon” (FIFA World Cup 2018 Russia, 4). Sen sijaan valmentajien näkemykset järjestelmän hyödyistä olivat vaihtelevampia (Simon 2021, 7–13).

Eri maissa tehdyt selvitykset osoittavat VARin toimineen pääosin tarkoitettusti. Järjestelmän myötä vakivaltaisten taklausten, varoitusten ja kentältäpoistojen määrä vähentyi. Samoin kävi ”sukeltamiselle”. Pelaajat tuntuivat myös kunnioittavan VAR-päätöksiä. Suhtautuminen järjestelmään ei näyttänyt olevan riippuvainen siitä, olivatko ratkaisut omalle joukkueelle myönteisiä vai ei. Järjestelmän vahvuutena arvioissa oli, että se pystyi muuttamaan tulossa olleen väärän tuomion oikeaksi ja oikeiden päätösten määrä ylipäätään nousi (Crespo 2021, 29–33; Zglinski 2020, 13; Spitz et al. 2021; laajemmin Armenteros 2021, 181–298.) Lisäksi VAR tuo turvaa myös erotuomareille, joiden ratkaisuja on mahdollista arvioida luotettavasti (Gestranius 2023). Zglinski (2020, 8–11) kuitenkin huomauttaa, että VAR-järjestelmä vähensi merkittävästi virheitä tilanteissa, joissa tuomio oli tekniluotoinen, säännöissä määrättyjen kriteerien toteutumista mittaava. Tyypillinen esimerkiksi tällaisesta on pelaajan paitsioasema. Sääntöjen tulkintaan vaativissa tapauksissa järjestelmän hyöty ei ollut yhtä suuri. Kontaktitilanteissa VAR kyllä tarjosi ”toisen tilaisuuden” arvioida esimerkiksi taklauksen sääntöjenmukaisuutta, mutta se ei silti pystynyt poistamaan ”normatiivisia ongelmia” eli erilaisia tulkintoja samasta tilanteesta.

VAR-järjestelmän kritiikin ydintä on, että vääriä tuomiota edelleen tapahtuu. Kritiikkiä ei ole vaimentanut tutkimusnäyttö, jonka mukaan VAR-tarkastelu on nostanut todennäköisyyttä tehdä oikea ratkaisu (Spitz et al. 2020). Skauge (2019) argumentoi VARin vähentäneen väärin tuomioiden määrää mutta kysyy, onko jalkapallo reilumpaa tai parempaa kuin ennen? Muutamien tilanteiden tarkistaminen ja muuttaminen ei hänen mukaansa tee pelistä reilumpaa semminkin, kun uhkana on erotuomarin auktoriteetin kärsiminen, pelaajan käyttäminen VAR-tarkistuksiin ja jalkapallon (kontakti) luonteen vääristyminen hidastuksia käytettäessä (ks. myös Gestranius 2023). Viimeksi mainittuun viittaavat myös Scanlo ja kumppanit (2022) tutkimuksessaan fanien suhtautumisesta VAR-järjestelmään. Kritiikkiä on nostanut myös järjestelmän epäjohtonmukaisuus: samanlainen rike voidaan tarkistaa maalia edeltäneessä tilanteessa mutta ei välttämättä muulloin (ks. Das & Damle 2022; Pirinen 2023).

Jalkapallon katsomiskokemuksen muuttuminen on myös herättänyt kritiikkiä. ”Kauniin pelin pilaaminen VAR-järjestelmällä” nousi esiin Petersen-Wagnerin ja Ludvigsenin (2022) tutkimuksessa, jossa he analysoivat yli 300 000 negatiivista sosiaalisen median kommenttia vuoden 2018 MM-lopputurnauksen otteluista. Niissä korostui kriittinen suhtautuminen ylipäätään urheilun teknologisoitumiseen mutta myös VAR-järjestelmän epäreilu ja jalkapalloa eriyttävä luonne. Järjestelmää ei ole kaikkialla mahdollista käyttää. Kärkevimmissä arvioissa se leimattiin länsimaisen uskolonialismin tavaksi ylläpitää valtaa jalkapallomaailmassa.

VARin jalkapallomaailmaa eriyttävä vaikutus oli ilmiselvää ja todennettua (Petersen-Wagner & Ludvigsen 2022). Tämä konkretisoituu myös Suomen kohdalla. Veikkausliiga ei ole toistaiseksi päättänyt teknologian käyttöönotosta. Suurin syy pidättyvyyteen ovat kustannukset. Aivan tarkkoja arvioita

järjestelmän vaatimista rahamääristä ei ole, mutta ottelua kohti kustannukset olisivat joitain tuhansia euroja ja kokonaistasolla ”kuusinumeroinen luku”. Veikkausliigan seurat suhtautuvat periaatteessa myönteisesti VARiin, mutta eivät ole valmiita ”isoihin” kustannuksiin. Toisaalta seurojen edustajat myöntävät, että virheellinen tuomio saattaa ratkaista mestaruuden tai pääsyn Euroopan kentille, jolloin puhutaan satojen tuhansien eurojen rahasummista. (Kosunen 2022; Gestranus 2023.)

Jättäytyminen VAR-järjestelmän ulkopuolelle marginalisoi suomalaisia erotuomareita. He eivät etene kansainvälisellä uralla, koska heillä ei ole ollut järjestelmän edellyttämää koulutusta tai käyttökokemusta. Suomalaiserotuo- mareilta uhkaa myös livetä tarjolla oleva mahdollisuus suuntautua urallaan VAR-tuomariksi. Mahdollisuus vertautuu avustavan erotuomarin urapolun avautumiseen 1990-luvun alussa. Lisäksi moni Suomen kokoinen ja jopa pienempi maa on ottanut VAR-järjestelmän käyttöön koettaen siten pysyä mukana kansainvälisessä kehityksessä. (Ks. Gestranus 2023.) VAR-järjestelmä ei siis eriytä vain isoja ja pieniä jalkapallomaita vaan myös pienempiä maita keskenään.

Lopuksi

VAR-järjestelmä asettuu historiallisessa tarkastelussa osaksi uusinta vaihetta kolmeen periodiin tiivistyvässä jalkapallon sääntöjen ja tuomitsemiskäytän- töjen 1860-luvulla alkaneessa muutoksessa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tienoilla sääntöihin, tulkintoihin ja käytäntöihin kirjattiin monia nykyai- kaan asti kestäneitä sisältöjä. Lähtökohtana oli modernin urheilukulttuurin ydinajatus oikeudenmukaisuuden ja reiluuden toteuttamisesta. Se tarkoitti jalkapallossa luopumista alkuaikojen valvojajärjestelmästä ja vallansiirtoa pelaajilta erotuomarille. Siirtymän taustalla olivat lajin kasvu, leviäminen, kilpailullistuminen ja ammattilaistuminen. Nämä muutokset vaikuttivat myös jalkapallon ja median suhteeseen, mikä tarkoitti ennen kaikkea lajin näkyvyyden kasvua lehdistössä ja uudessa massamediassa, radiossa. Media käsitteli myös erotuomaritoiminnan hyviä ja kiistanalaisia suorituksia, mutta ilman erityistä huomiota. Erotuomarin päätöksenteko perustui inhimilliseen havainnointiin ja vahva asema kentällä tehtyjen päätösten lopullisuuteen sekä oikeudenjakajien eriytymiseen omaksi alakulttuuriksi. Tämä torjui median negatiivisenkin uutisoinnin ja asetelma kesti pienin muutoksin läpi jalkapallon kasvun ja kansainvälistymisen 1980-luvulle saakka.

Jalkapallon televisioinnin kasvu 1960-luvun lopulta lähtien muutti lajia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Se muutti pelin seuraamisen tapaa ja rakensi seuraavina vuosikymmeninä jalkapallon ja median uuden vaiheen tiiviin symbioosin. Televisio toi myös tuomioiden reiluuden ja oikeudenmukaisuuden arviointiin uuden ulottuvuuden. Tilanteet voitiin nyt ensimmäistä kertaa katsoa uudelleen ja jopa hidastettuna. Tuomioilla spekulointi vakiintui osaksi jalkapallokulttuuria, ja media loi painetta huipputuomareille, mutta erotuo- maritoiminnan ja tuomitsemiskäytäntöjen lähtökohtana pysyi silti inhimilli- nen havainnointi ja päätösten muuttamattomuus. Näin oli siitä huolimatta, että jalkapallon sääntöjä ja toimintatapoja uudistettiin 1990-luvulta lähtien markkinallistamisen ja lajin taantumisen luomissa paineessa. Erotuomariu- den kasvaneisiin haasteisiin vastattiin toimintaa kehittämällä, eriyttämällä tehtäviä sekä lisäämällä kommunikaatiota ja silmäpareja. Mediateknologia paransi katselukokemusta mutta ei tarjonnut erotuomaritoimintaan realis-

tista, elävään tilanteeseen sovellettavaa lisäarvoa inhimilliselle havainnoinnille.

Viimeisimmässä vaiheessa mediateknologian rooli laajeni historiallisesti katselukokemuksesta tuomitsemiskäytäntöihin. Teknisten sovellusten nopea kehittäminen 2000-luvulla yhdessä jalkapallobisneksen kasvun luoman paineen kanssa mursivat lopulta inhimillisen päätöksenteon yksinomaisuuden tuomitsemiskäytäntöjen lähtökohtana. Teknologia tuli huippujalkapallossa helpottamaan, tukemaan ja korvaamaan erotuomarien toimintaa. Inhimillisten virheiden vähentäminen teknologian avulla toki sopi perinteiseen reiluuden ja oikeudenmukaisuuden lähtökohtaan. Reiluus ja oikeudenmukaisuus toteutuvat kuitenkin eri tavalla lajin eri tasoilla. Teknologian käyttöönoton kääntöpuoli onkin jalkapallomaailman eriytyminen. Se on ollut nähtävissä 1990-luvulta lähtien ja se on herättänyt voimakasta kritiikkiä. Eriytymisen voi tulkita kertovan jalkapallon entistä vahvemmassa yhteiskunnallistumisesta eli maailmassa näkyvien ilmiöiden – kuten rahan ja median merkityksen kasvun, demokratiakehityksen hiipumisen tai monen tasoisen eriytymisen – voimistumisesta myös jalkapallossa. Tällä kehityksellä on vaikutuksensa myös pelin tuomitsemiskäytäntöjen muuttumiseen.

Lähteet

Haastattelut

Gestranius, Mattias, Suomen Palloliiton huippuerotuomarivalmentaja, puolistrukturoitu haastattelu 31.7.2023. Haastattelutalenne kirjoittajan hallussa.

Kirjalliset lähteet

Armenteros, Manuel; Benitez, Anto J. & Betancor, Miguel Angel (2021) (toim.) *The Use of Video Technologies in Refereeing Football and Other Sports*. New York: Routledge.

Aragão e Pina, João; Passos, Ana; Araújo, Duarte & Maynard, Travis M. (2018) Football Refereeing: An Integrative Review. *Psychology of Sport and Exercise* 35, 10–26. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.10.006>.

Bacigalupe, Carlos (2021) The Video Assistant Referee (VAR) Protocol. Teoksessa Manuel Armenteros, Anto J. Benitez & Miguel Angel Betancor (toim.) *The Use of Video Technologies in Refereeing Football and Other Sports*. New York: Routledge, 183–207.

Chisari, Fabio (2006) When Football Went Global: Televising the 1966 World Cup. *Historical Social Review* vol. 31:1, 42–54. Saatavilla: <https://www.jstor.org/stable/20762101> (linkki tarkistettu 15.12.2023).

Cleland, Jamie (2015) *A Sociology of Football in a Global Context*. New York: Routledge.

Colwell, Sharon (2000) The 'Letter' and the 'Spirit': Football Laws and Refereeing in the Twenty-First Century. *Soccer & Society* vol 1:1, 201–217. <https://doi.org/10.1080/14660970008721259>.

Crespo, de Dios Juan (2021) The Contribution of VAR to Fairness in Sport. Teoksessa Manuel Armenteros, Anto J. Benitez & Miguel Angel Betancor (toim.) *The Use of Video Technologies in Refereeing Football and Other Sports*. New York: Routledge, 23–36.

Das, Sayan & Damle, Madhavi (2022) Impact, Capabilities, and Credibility of Video Assistant Referee in Football/Soccer. *Cardiometry* 25, 307–314. <https://doi.org/10.18137/cardiometry.2022.25.307314>.

Deloitte (2023) *A balancing act: Annual Review of Football Finance 2023*. Saatavilla: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/sports-business-group/deloitte-uk-annual-review-of-football-finance-2023.pdf> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Dempsey, Paul & Reilly, Kevan (1998) *Big Money, Beautiful Game: Saving Soccer from Itself*. London: UNKO.

- Digital Mahbub (2022) Video Assistant Referee (VAR) in Sports – All You Need to Know. Saatavilla: <https://digitalmahbub.com/video-assistant-referee-var/> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- Dobson, Stephen & Goddard, John (2011) *The Economics of Football*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511973864>.
- FIFA World Cup 1990 Italy. Die Schiedsrichter – mehr dem je im Brennpunkt. Official Report, 264–265. Saatavilla: https://issuu.com/minaduki/docs/world_cup_1990 (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- FIFA World Cup 1994 USA. Mission Accomplished. Technical Report, 173–175. Saatavilla: <https://digitalhub.fifa.com/m/21da724c2c9423b0/original/jl6u10fd9cdugy0qiyf9-pdf.pdf> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- FIFA World Cup 2018 Russia. Foreword, Official Report, 3–4. Saatavilla: <https://digitalhub.fifa.com/m/649e84967b086928/original/evdvpfdkueqrdbrrus-pdf.pdf> (linkki tarkistettu 14.12.2023).
- FIFA 2022a. Goal-line Technology. Saatavilla: <https://www.fifa.com/technical/football-technology/football-technologies-and-innovations-at-the-fifa-world-cup-2022/goal-line-technology> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- FIFA 2022b. Video Assistant Referee (VAR). Saatavilla: <https://www.fifa.com/technical/football-technology/football-technologies-and-innovations-at-the-fifa-world-cup-2022/video-assistant-referee-var> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- FIFA 2023. Final Preparations and Technological Advances Lay the Foundation for Refereeing at Australia and New Zealand 2023. Saatavilla: <https://www.fifa.com/technical/refereeing/news/final-preparations-and-technological-advances-lay-the-foundations-for> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- Frosdick, Steve & Marsh, Peter (2005) *Football Hooliganism*. New York: Routledge.
- Gerrard, Bill (2022) Sport, Economics, and Finance. Teoksessa Lawrence A. Wenner (toim.) *Oxford Handbook of Sport and Society*. New York: Oxford University Press, 316–335.
- Ginesta, Xavier & Viñas, Carles (2023) The Geopolitics of European Super League: A Historiographical Approach and Media Analysis of Failed Project in 2021. *Frontiers in Sport and Active Living* 5. <https://doi.org/10.3389/fspor.2023.1148624>.
- Goldblatt, David (2006) *The Ball is Round: A Global History of Football*. London: Penguin Books.
- Goldblatt, David (2019) *The Age of Football: The Global Game in the Twenty-First Century*. London: Pan McMillan.
- Jalkapallosäännöt 2023. International Football Association Board (IFAB). Saatavilla: <https://www-assets.palloliitto.fi/62562/1675245175-jalkapallosaannot-2023-final.pdf> (linkki tarkistettu 12.12.2023)
- Kassemiris, Christos (2017) Football in Europe: Apolitical UEFA Plays Politics with Football. Teoksessa John Hughson, Kevin Moore, Ramon Spaaij & Joseph Maguire (toim.) *Routledge Handbook of Football Studies*. New York: Routledge, 434–444.
- Kolamo, Sami (2022) *Riistopallon MM-kisat Qatarissa*. Tampere: Vastapaino.
- Kosunen, Janne (2022) Suomi on jäämässä outoon vähemmistöön – syynä VAR-pihistely: 'Jos olisi ylimääräistä rahaa...'. *Urheilulehti* 30.10.2022. Saatavilla: <https://www.is.fi/urheilulehti/parhaat/art-2000009110204.html> (linkki tarkistettu 12.12.2023)
- Lanfanchi, Pierre & Taylor, Matthew (2003) *Moving with the Ball. The Migration of Professional Footballers*. Oxford, New York: Berg Publisher.
- Lanfanchi, Pierre; Eisenberg, Christiane; Mason, Tony & Wahl, Alfred (2004) *100 Years of Football: The FIFA Centennial Yearbook*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Lover, Stanley (2005) *Soccer Rules Explained, Revised, and Updated*. Guilford: The Lyon Press.
- McDonald, Mary G. & Streling, Jennifer J. (2022) Sport, Science, and Technology. Teoksessa Lawrence A. Wenner (toim.) *Oxford Handbook of Sport and Society*. New York: Oxford University Press, 438–457.
- Morrow, Stephen (2017) Football, Economics, and Finance. Teoksessa John Hughson, Kevin Moore, Ramon Spaaij & Joseph Maguire (toim.) *Routledge Handbook of Football Studies*. New York: Routledge, 163–176.
- Nevala, Arto (2005) Amatööristä ammattilaiseksi. Erotuomari osana jalkapallon kulttuurimuutosta. *Liikunta ja tiede* 6, 51–57.

Nevala, Arto (2007) "Mistä avaruudesta heidät on hankittu?" Saksan MM-turnauksen erotuomarit. Teoksessa Hannu Itkonen & Arto Nevala (toim.) *Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 195–209.

Petersen-Wagner, Renan & Ludvigsen, Jan Andre Lee (2022) The Video Assistant Referee (VAR) as a Neo-Coloniality Power? Fan Negative Reaction to VAR in the 2018 FIFA Men's World Cup. *Sport in Society* vol. 26:5, 869–883. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2070481>.

Pirinen, Hannu (2023) *Informaatioteknologian hyödyntäminen jalkapallon tuomaroinnissa*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston informaatioteknologian tiedekunta.

Russell, Dave (2007) Englantilaisen yhteiskunnan "jalkapalloistuminen". Suomennos Hannu Itkonen, Arto Nevala, Hanna Vehmas. Teoksessa Hannu Itkonen & Arto Nevala (toim.) *Kuningaspelin kentät: Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 27–34.

Sandvoss, Cornel (2003) *A Game of Two Halves: Football, Globalization and Television*. New York: Routledge.

Scanlon, Christie; Griggs, Gerald & McGillick, Connor (2022) 'It's Not Football Anymore': Perceptions of the Video Assistant Referee by English Premier League Football Fans. *Soccer & Society* vol. 23:8, 1084–1096. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2033731>.

Simon, Juan Antonio (2021) Between Scepticism and the Long-awaited Quest for 'Football Justice'. Teoksessa Manuel Armenteros, Anto J. Benitez & Miguel Angel Betancor (toim.) *The Use of Video Technologies in Refereeing Football and Other Sports*. New York: Routledge, 3–22.

Skauge, Mads (2019) Five Reasons Why VAR is Doomed to Failure. *Idrottsforum.org* 4.10.2019. Saatavilla: <https://idrottsforum.org/feature-skauge191004/> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Spaaij, Ramon & Testa, Alberto (2017) Football Hooliganism. Teoksessa John Hughson, Kevin Moore, Ramon Spaaij & Joseph Maguire (toim.) *Routledge Handbook of Football Studies*. New York: Routledge, 364–375.

Spitz, Jochim; Wagemans, Johan; Memmert, Daniel; Williams, Mark A. & Helsen, Werner F. (2021) Video Assistant Referee (VAR): The Impact of Technology on Decision Making in Association Football Referees. *Journal of Sport Sciences* vol. 39:2, 147–153. <https://doi.org/10.1080/02640414.2020.1809163>.

Szerovay, Mihaly; Nevala, Arto & Itkonen, Hannu toim. (2023) *Football in the Nordic Countries: Practices, Equality and Influence*. London & New York: Routledge.

Tamir, Ilan & Bar-Eli, Michael (2021) The Moral Gatekeeper: Soccer and Technology, the Case of Video Assistant Referee (VAR). *Frontiers in Psychology* 11, 1–7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.613469>.

Thomson, Gordon (1998) *The Man in Black: A History of Football Referee*. London: Prion Books.

Tjønndal, Anne (2023) *Idrettsteknologi*. Bergen: Fakkbokforlaget.

Tomlinson, Alan & Sudgen, John (1999) *Great Ball of Fire: How Big Money is Hijacking World Football*. London: Mainst.

UEFA 2012. Additional Assistant Referees to Continue. Saatavilla: <https://www.uefa.com/insideuefa/protecting-the-game/news/0250-0c50fbad60d4-72ed46d3ffbb-1000--additional-assistant-referees-to-continue/> (linkki tarkistettu 12.12.2013).

VAR-protokolla 2023. Videoerotuomariprotokolla. Teoksessa *Jalkapallosäännöt 2023*. International Football Association Board (IFAB), 68–72. <https://www-assets.palloliitto.fi/62562/1675245175-jalkapallosaannot-2023-final.pdf> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Webb, Tom (2017) *Elite Soccer Referees: Officiating in the Premier League, La Liga and Serie A*. New York: Routledge.

Webb, Tom (2019) Managing Match Officials: The Influence of Business and the Impact of Finance in an Era of Premier League Dominance. Teoksessa Simon Chadwick (toim.) *Routledge Handbook of Football Business and Management*. New York: Routledge, 365–375.

Webb, Tom (2022) The Evolution of Referees in the English Premier League. *Soccer & Society* vol. 24:4–5, 400–410. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2059867>.

World Football Historic Center. Saatavilla: <https://xtrahistory.blogspot.com/> (linkki tarkistettu 20.11.2023).

Zgliniski, Jan (2020) Rules, Standards, and the Video Assistant Referee in Football. *Sport, Ethics and Philosophy* vol. 16:1, 3–19.

Marko Kananen

Marko Kananen, FT, tutkimus-
pääliikö, Suomen urheilun
eettinen keskus

”PÄÄASIA ON, ETTÄ OLEMME OLEMASSA”

Urheilulehden vuosikymmen englantilaisen jalkapallon alemmilla sarjatasoilla

Englantilaisella jalkapalloilulla on poikkeuksellisen vahva asema suomalaisessa urheilumediassa. Yhtenä ”brittifutista” käsittelevien mediatekstien erikoisuutena Suomessa ovat urheilulehtien julkaisemat alempien sarjatasojen joukkueita ja niiden kannattajia käsittelevät jutut. Aihevalintansa puolesta nämä jutut poikkeavat merkittävästi huippu-urheiluun keskittyvän urheilumedian valtalinjasta. Tarkastelen tässä artikkelissa Urheilulehdessä (ja sitä edeltäneissä Urheilusanomissa ja Veikkaajassa) kuluneen kymmenen vuoden aikana julkaistuja juttuja narratiivisen analyysin keinoin. Millaisen juonen ympärille nämä alempia sarjatasoja käsittelevät jutut rakentuvat? Entä mikä on niiden opetus? Tämän lisäksi tarkastelen artikkelissa myös sitä, millaiseen urheilulliseen kehikseen nämä jutut asettuvat. Avaavatko ne tulosten ja voittojen lisäksi erilaisia tapoja tarkastella ja lähestyä urheilua?

Englantilaista jalkapalloa suomalaisittain

Englantilaisen jalkapalloilun seuraamisella on Suomessa pitkät ja vahvat perinteet, joissa näkyvät niin vedonlyönnin kuin medianäkyvyyden merkitys. Sotien jälkeen Suomessa aloitettiin Vakioveikkaus, jossa pelikohteina oli pitkään vain jalkapallo-otteluita. Kesäisin Vakion kohteina olivat suomalaiset ottelut, mutta talviaikaan kupongin täyttivät englantilaiset pelikohteet. (Ylikangas 1990, 11.) Monille jalkapallon ystäville Vakioveikkaus olikin ensimmäinen kosketus niin kutsuttuun brittifutikseen. Kiinnostusta ja näkyvyyttä lisäsi entisestään se, että Yleisradio alkoi esittää Englannin pääsarjan otteluita televisiossa 1960–1970-lukujen vaihteessa. Vuosikymmeniä lauantain alkuillalla nähdyistä Englannin liigan (ja myöhemmin Valioliigan) otteluista muodostui kivijalka, jonka varassa englantilaisen jalkapallon suosio Suomessa kasvoi ja kehittyi ylisukupolisesti. (Lavikainen 2014.) Valioliigaseura Evertonin suomalaisista kannattajista väitöskirjan tehnyt Harri Heinonen (2000, 340) onkin

kuvannut jokalauantaista englantilaisen jalkapallon ja Vakioveikkauksen yhdistelmää penkkiurheilun suomalaiskansalliseksi traditioksi.

Vaikka vedonlyönti- ja mediamarkkinat ovatkin muuttuneet ja monipuolistuneet, eikä esimerkiksi Yleisradion kanavilla ole enää kaksituhattaluvulla esitetty säännöllisesti englantilaista jalkapalloilua, se on säilyttänyt asemansa suomalaisten jalkapallon ystävien suosiossa. Lukuisilla englantilaisilla seuroilla on Suomessa omat kannattajayhdistyksensä ja jopa yhteinen kattojärjestö, Englannin liigan kannattajat ry (ELK). Samoin vaikka kotoisan Veikkausliigan katsojaluvut ovat selvästi eurooppalaisia verrokkeja pienemmät, veti Arsenalin ja Manchester Cityn välinen harjoitusottelu Helsingin Olympiastadionille vuonna 2013 lähes neljäkymmentätuhatta katsojaa.

Tarkastelen tässä artikkelissa englantilaisen jalkapallon asemaa suomalaisessa urheilumediassa analysoimalla *Urheilulehdessä* (ja sitä edeltäneissä *Urheilusanomissa* ja *Veikkaajassa*) julkaistuja englantilaista jalkapalloa ja erityisesti sen alempia sarjatasoja koskevia kirjoituksia vuosilta 2012–2023. *Urheilulehdellä* on merkittävä rooli Suomen mediakentällä. Se on Suomen vanhin ja tällä hetkellä myös ainoa säännöllisesti julkaistava urheilun viikkolehti. *Urheilulehden* asema Suomen mediamarkkinoilla vahvistui merkittävästi vuonna 2017, kun Sanoma Media Finland osti *Urheilulehden* A-lehdiltä ja yhdisti sen omaan *Urheilusanomat*-lehteensä (ent. *Veikkaaja*). Vaikka kaupan myötä syntynyttä lehteä voidaankin pitää enemmän *Urheilusanomien* työn jatkajana, se otti kuitenkin nimekseen *Urheilulehden*. Sen fyysisen lehden lukijamääräksi on ilmoitettu 66 000 henkilöä ja lehden ja nettisisältöjen yhteiseksi kokonaistavoittavuudeksi 194 000 henkilöä.

Englantilaisella jalkapallolla on näkyvä rooli *Urheilulehdessä*. Kauden ollessa käynnissä lehdessä julkaistaan niin uutisia, kolumneja, analyyssejä kuin pidempiä reportaasejakin. Erityisasemasta kertoo myös se, että *Urheilulehti* julkaisee vuosittain erillisen Brittifutis-liitteen, jossa käydään perusteellisesti läpi alkavan kauden asetelmia. Se on *Urheilulehden* ainoa kansainvälistä jalkapalloa käsittelevä erikoisnumero. Muiden suurten eurooppalaisten sarjojen, kuten Bundesliigan, Serie A:n tai La Ligan katsaukset julkaistaan huomattavasti suppeampina ja osana normaalia *Urheilulehteä*.

Englantilaisen jalkapallon erityisasemasta *Urheilulehdessä* kertovat osaltaan myös tämän artikkelin mielenkiinnon kohteena olevat alempien sarjatasojen seuroja ja niiden kannattajia käsittelevät jutut. Tyypillisesti urheilumedian huomio kiinnittyy urheilun absoluuttiselle huipulle, joten alempia sarjatasoja käsittelevät jutut muodostavat tähän merkittävän poikkeuksen (Heinilä 2000, 276). Huomionarvoista on myös näiden juttujen yleisyys. Esimerkiksi tässä artikkelissa analysoidulla reilun kymmenen vuoden (2012–2023) aikajaksolla näitä kirjoituksia oli peräti 64. Vaikka *Urheilulehden* sivuilla on viime vuosina alkanut ilmestyä myös muiden maiden alempia sarjatasoja käsitteleviä juttuja, niiden määrä on kuitenkin vain murto-osa englantilaisia joukkueita käsittelevistä jutuista.

Suuren määrän lisäksi huomionarvoista jutuissa on se, että jalkapallo- ja mediamailman muutoksista huolimatta juttujen rakenne, tyylilaji ja seuroihin asennoituminen ovat säilyneet vuosien kuluessa hyvin samankaltaisina. Analysoin artikkelissani tekstejä seitsemältä eri kirjoittajalta, eli kyseessä on yhden kirjoittajan taipumuksia laajemmasta toimituksellisesta tai kulttuurisesta linjanvedosta. Tarkastelen näitä juttujen yhteneväisyyksiä ja säännönmukaisuuksia menetelmällisesti narratiivisen analyysin (Riessman 2008) keinoin. Millaisen juonen ympärille alempien sarjatasojen seuroja käsittelevät jutut rakentuvat? Ketkä ovat kertomuksen sankareita ja kenelle jää puolestaan konnan rooli? Entä mikä on kertomuksen opetus?

Koska alempia sarjatasoja käsittelevät jutut ovat mielenkiintoinen poikkeus huippu-urheiluun keskittyvän urheilujournalismin valtalinjasta, tarkastelen artikkelissa myös juttujen laajempaa kehystystä. Robert Entmanin (1993) tapaan ajattelun kehystämisen (*framing*) korostavan sitä, että media ei esitä todellisuutta sellaisenaan vaan tarkastelee sitä aina tietystä näkökulmasta ja tietynlaisin rajauksin. Tarkastelen artikkelissa ensinnäkin sitä, millaiseen urheilulliseen kehykseen nämä jutut asettuvat. Avaavatko ne tulosten ja voittojen lisäksi erilaisia tapoja tarkastella ja lähestyä urheilua? Koska urheilumediaa on kritisoitu myös pinnallisuudesta ja viihteellisyydestä (Laine & Välimäki 2012, 66), tarkastelen artikkelin lopuksi vielä juttujen yhteiskunnallista kehystystä. Kuinka alemmien sarjatasojen arkea käsittelevät jutut suhtautuvat ja ottavat kantaa jalkapallomaailman yleisiin kehityskulkuihin, joissa tutkijat ovat havainneet kaupallistumisen (Parnell et al. 2022, 329), viihteellistymisen (Tobar & Ramshaw 2022, 436) ja globalisoitumisen (Giulianotti & Robertson 2004, 545–546) kaltaisia ilmiöitä?

Paikallisesta pelistä globaaliksi viihdeteollisuudeksi

Jalkapallomaailma on käynyt läpi nopean kansainvälistymisen, kaupallistumisen ja medioitumisen aikakauden. Muutos paikallisesta pelistä maailmanlaajuiseksi viihdeilmiöksi on ollut erityisen näkyvä Englannissa. Muutoksen alkupisteenä pidetään vuotta 1992, jolloin maan korkeinta sarjatasoa hallinnoiva Valioliiga perustettiin itsenäiseksi organisaatioksi. Tämä oli osa suurempaa ponnistusta modernisoida ja kaupallistaa englantilaista jalkapalloa. Valioliiga neuvotteli uudet televisio-oikeussopimukset, jotka toivat mukanaan merkittävän rahasumman seuroille. Se myös purki ulkomaalaispelaajien määrää rajoittaneita kiintiöitä ja alkoi houkuttaa Valioliigaan huippupelaajia ympäri maailmaa. (Parnell et al. 2022, 329–330.)

Valioliiga panosti myös voimakkaasti markkinointiin ja brändäykseen ja onnistuikin houkuttelemaan suuren määrän kansainvälisiä faneja. Valioliigan ottelut näkyvät nykyisin televisioissa ja suoratoistopalveluissa ympäri maailmaa. Globaalin medianäkyvyyden myötä valioliigaseurat ovat myös houkutteleet kansainvälisiä sponsoreita ja yhteistyökumppaneita, mikä on kasvattanut niiden taloudellista potentiaalia entisestään. (Ludvigsen 2019, 602, 604.) Monen brittiseuran taustalla onkin nykyään suurilla ja joissakin tapauksissa rajattomilla resursseilla operoiva ulkomaalainen sijoittaja tai sijoittajaryhmä. Esimerkiksi Manchester Cityn omistaa City Football Group, jonka pääomistaja Mansour bin Zayed Al Nahyan on Yhdistyneiden arabiemiirikuntien kuningasperheen jäsen. Newcastle'n omistaa puolestaan Saudi-Arabian julkinen investointirahasto PIF, jolla on suora yhteys Saudi-Arabian kuningashuoneeseen. (Parnell et al. 2022, 331.)

Kaupallistumisen ja globalisoitumisen myötä Englannissa on tapahtunut jalkapallon keskiluokkaistuminen niin katsojien kuin ottelutapahtumien osalta. Ennen Valioliiga-aikakautta jalkapallo-otteluihin osallistuminen oli suhteellisen edullista ja siten avointa kaikille yhteiskuntaluokille, mutta globaalin kysynnän ja uusien ja entistä hienompien stadioneiden myötä lip-pujen hinnat ovat nousseet merkittävästi. Perinteisesti työväenluokkaisena ja maskuliinisena pidetyn jalkapallon katsojaprofiilia on pyritty laajentamaan ja monipuolistamaan myös katsojapotentiaalin kasvattamiseksi ja häiriökäyt-täytymisen kitkemiseksi. Tämä on näkynyt esimerkiksi seisomakatsomoiden poistamisena ja koko perheen viihtyvyyteen panostamisena. (Turner 2017, 122; Tobar & Ramshaw 2022, 434–435.)

Kaupallistumisen ja globalisoitumisen myötä seurat ovat yhä enemmän riippuvaisia sponsorisopimuksista, mainostuloista ja televisio-oikeuksista kuin varsinaisista pääsylipputuloista. Paikallisten kannattajien taloudellinen merkitys seuroille on näin vähentynyt. Globaalin markkinan merkitystä kuvaa hyvin se, että monet joukkueet pelaavat harjoitus- ja näytösotteluita omien kotistadioneiden sijaan esimerkiksi Aasiassa tai Yhdysvalloissa. Tämän globaalin ulottuvuuden korostumisen on nähty kasvattaneen kuilua seurojen ja niiden paikallisten kannattajien välille. (Ludvigsen 2019; Tobar & Ramshaw 2022, 435.)

Tämän globalisoitumista, viihteellistymistä ja kaupallistumista korostavan narratiivin varjoon ovat pitkälti jääneet alempia sarjatasoja käsittelevät mediatekstit ja tutkimukset. Vaikka esimerkiksi jalkapallofaniutta on tutkittu paljon, alempien sarjatasojen tai amatöörisarjojen kannattajiin kohdistuvaa tutkimusta on julkaistu kansainvälisestikin hyvin vähän. Yhdestä harvoista tutkimuksista William ja Caulfield (2019, 901) nostavat oivaltavasti esiin joukkueen urheilullisen menestyksen ja kannattajakokemuksen välisen jännitteen, jossa joukkueen menestyksen ja sarjanousujen voidaan nähdä vaikuttavan negatiivisesti kannattajien arkeen esimerkiksi kalliimpien lippujen ja vähentyneiden vaikutusmahdollisuuksien myötä. Näin alempia sarjatasoja koskeva tutkimus näyttäisi siis haastavan jalkapalloon tyypillisesti liitettyä kilpailua ja menestystä korostavaa puhetapaa.

Urheilujournalismi luo todellisuutta

Urheilulehden kaltaisten valtavirtalehtien merkitys on vähentynyt internetin ja sosiaalisen median aikakaudella. Painettujen lehtien rinnalle on tullut erilaisia verkkojulkaisuja, podcasteja ja keskustelupalstoja, jotka ovat monipuolistaaneet urheilua ja sen ilmiöitä koskevaa kerrontaa ja keskustelua (Turtiainen 2012, 96). Laskeneista tilaaja- ja lukijamääristä huolimatta *Urheilulehti* ja muut valtavirtamediat käyttävät kuitenkin edelleen huomattavaa määrittelyvaltaa sen suhteen, millaisessa sävyssä ja millaisissa konteksteissa jalkapalloa tai jalkapallokannattajuuden eri muotoja Suomessa käsitellään. Esimerkiksi tuoreen tutkimuksen mukaan suomalaisten seurajoukkueiden kannattajien mediakuva on varsin negatiivinen ja heistä kirjoitetaan usein kriittiseen sävyyn (Hirvonen 2022, 60). Toisaalta miesten jalkapallomaajoukkueen kannattajien kohdalla tämä perinteinen kertomus on antanut tilaa myös myönteisemmälle julkisuudelle, jossa järjestyshäiriöiden lisäksi esiin on nostettu myös kannattajien luoma tunnelma.

Tarkastelen tässä artikkelissa Englannin alempien sarjatasojen seurojen ja niiden kannattajien arkea kuvaavia *Urheilulehden* (ja sitä edeltäneiden *Urheilusanomien* ja *Veikkaajan*) juttuja narratiivista tutkimusotetta hyödyntämällä. Viittaan narratiivilla suhteellisen eheään kertomukseen, jossa on alkutilanne, henkilöt ja juoni, joka sitoo eri tapahtumat yhteen. Narratiivi voidaan nähdä eräänlaisena kulttuurisena käsikirjoituksena tapahtumakulkujen tyypillisistä ominaisuuksista ja eri toimijoiden rooleista ja motiiveista. Narratiivit eivät ole kuitenkaan objektiivisia tosiasioiden kuvauksia, vaan ne pikemminkin asemoivat ja ottavat kantaa. Narratiivien avulla luodaan järjestystä ja tehdään asioita ymmärrettäviksi. Näin narratiivit kertovat jotain kulttuurista, arvoista, moraalijäsennyksistä ja toivotuista asiantiloista. (Riessman 2008, 9–10; Kaasila 2008, 42–43.)

Narratiivisen analyysin tuloksena syntyy siis kuvaus Englannin alempia sarjatasoja käsittelevien juttujen miljööstä, juonesta ja henkilöhahmoista. Tämän jälkeen pyrin sijoittamaan tämän kertomuksen vielä laajempaan kehukseen. Robert Entmanin (1993, 52) mukaan kehysanalyysi painottaa sitä, että media tarkastelee ilmiöitä aina tietystä näkökulmasta. Kehystäminen on korostamisen ja häivyttämisen kaltaista valikointia, jonka seurauksena tietty näkökulma todellisuudesta nousee esiin jonkin toisen jäädessä pimentoon. Kehysanalyysissa pyritäänkin tunnistamaan mediatekstissä ilmeneviä valintoja ja niiden vaikutuksia kokonaisesitykseen (Goffman 1974, 21; Simon & Xenos 2000, 367.)

Tarkastelen ensinnäkin alempien sarjatasojen seuroja käsittelevien juttujen urheilullista kehystystä. Huippu-urheilun näkökulmasta on vaikeaa löytää perusteluita sille, miksi kaukana Valioliigan kirkkaista valoista pelaavien seurojen arkea esitellään vuodesta toiseen varsin näyttävästi *Urheilulehden* sivuilla. Kehysanalyysin myötä tarkastelen siis sitä, millaisen urheilukäsityksen varaan jutut rakentuvat. Tulososion lopuksi tarkastelen vielä juttujen yhteiskunnallista kehystystä. Kuinka analysoidut jutut ottavat osaa (tai etäisyyttä) laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, ja kuinka ne suhtautuvat esimerkiksi jalkapallomaailmassa voimakkaasti esiin nostettuihin globalisaation, viihteellistymisen ja kaupallistumisen kehityskulkuihin?

Aineisto ja analyysi

Olen rajannut artikkelissa analysoitua aineistoa niin ajanjakson kuin sarjatason mukaan. Ajallisesti jutut on julkaistu joulukuun 2012 ja elokuun 2023 välisenä aikana. Nimenvaihdoksista ja yrityskaupoista johtuen aineisto sisältää siis myös *Veikkaaja* (2012–2013) ja *Urheilusanomat* (2013–2017) -nimien alla julkaistuja juttuja. Tämän aineiston ajallisen rajauksen syy on puhtaasti tekninen: *Urheilulehden* digitaalinen arkisto alkaa loppuvuodesta 2012. Vajaan yhdentoista vuoden lehdet ovat kuitenkin määrällisesti riittävä otos suurempien narratiivilinjoiden hahmottamiseen. Tehdyllä rajauksella analysoitavan tekstin määrä ei myöskään ole liian suuri laadullisen analyysin toteuttamiseksi.

Sarjatason perusteella aineistosta on rajattu pois kahdella korkeimmalla sarjatasolla (Valioliiga ja Mestaruussarja) pelaavia joukkueita käsittelevät tekstit. Tämä rajaus sulkee ulkopuolelleen 44 joukkuetta englantilaisen jalkapallopyramidin huipulta. Vaikka kolmannella (Ykkösliiga) ja neljännelläkin (Kakkosliiga) tasolla pelaavat joukkueet ovat kaikki täysammattilaisjoukkueita, joiden yleisökeskiarvot ja pelaajabudjetit ovat usein moninkertaisia esimerkiksi Veikkausliiga-joukkueisiin verrattuna, ne on tässä artikkelissa luokiteltu alempien sarjatasojen kategoriaan. Tämä on perusteltua siitä näkökulmasta, että tyypillisesti urheilumedian huomio on korkeimmalla sarjatasolla ja sielläkin parhaiten menestyneissä joukkueissa. Näin englantilaisen sarjajalkapalloilun sijoilla 45–92 olevien joukkueiden ei ainakaan huippu-urheilun ja menestyksen perusteella olettaisi olevan suomalaisen urheilumedian kiinnostuksen kohteena.

Analysoidulla ajanjaksolla *Urheilulehdessä* julkaistiin yhteensä 64 Englannin kolmannelle tai sitä alemmalle sarjatasolle keskittyntä juttua. Suurin osa teksteistä on yhden tai kahden aukeaman mittaisia. Analysoidun aineiston yhteenlaskettu sivumäärä kuvineen on 212. Kyseisenä ajanjaksona *Urheilulehdessä* on ollut neljä eri Englannin kirjeenvaihtajaa, Saku-Pekka Sundelin, Eero

Laurila, Lari Seppinen ja Jaakko Tiira, ja suurin osa tässä artikkelissa analysoiduista teksteistä on heidän kirjoittamiaan. Analyysivaiheessa tekstejä ei ole kuitenkaan eritelty kirjoittajien mukaan, vaan tekstimassasta on pyritty hahmottamaan narratiivista toisteisuutta ja kehystyksen säännönmukaisuuksia.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa etsin aineistosta narratiivin perusosia eli juonia, tilanteita ja henkilöitä. Millaisissa ympäristöissä jutut tapahtuvat, keitä jutuissa esiintyy ja millaisia tapahtumia ja tapahtumaketjuja niissä esitellään? Tämän kanssa osittain päällekkäisessä vaiheessa kiinnitin huomiota narratiivin moraalijärjestyksiin. Millaiset asiat, ilmiöt ja ihmiset esitetään positiivisesti ja millaisiin liittyy puolestaan negatiivinen leima? Ketkä ovat kertomuksen sankareita ja konnia? Tämän jälkeen etsin erillisistä narratiiveista ja niiden osista säännönmukaisuuksia ja narratiivisia kokonaisuuksia, joiden pohjalta muodostan päänarratiivin. Jaan päänarratiivin analyysivaiheessa kolmeen temaattiseen kokonaisuuteen: ympäristö, juoni, toimijat. Analyysin lopuksi pyrin vielä sijoittamaan päänarratiivin laajempiin kehyksiin. Mitä päänarratiivi kertoo meille ensinnäkin urheilusta ja kuinka se sijoittuu urheilujournalismin valtavirtaan? Entä mitä se kertoo ympäröivästä (jalkapallo) maailmasta ja sen vallitsevista megatrendeistä?

Tulokset

Artikkelin tulososio rakentuu yllä kuvattujen analyysivaiheiden mukaisiin alalukuihin. Tulososion aluksi esittelen jutuissa säännöllisesti toistuvien elementtien kautta muodostamani päänarratiivin ja sen keskeiset ulottuvuudet (ympäristö, juoni ja toimijat). Tulososion lopuksi tarkastelen vielä juttujen urheilullista ja yhteiskunnallista kehystä.

Hyytävää viimaa ja karuja kaupunkeja

Englannin alempien sarjatasojen joukkueita käsittelevät *Urheilulehden* jutut alkavat tyypillisesti siitä, että jutun kirjoittanut toimittaja saapuu kaupunkiin ja kuvailee näkemäänsä. Juttutyypin yhtenä keskeisenä piirteenä onkin paikallisen (kaupunki)ympäristön kuvaus, johon käytetään varsin runsaasti aikaa ja tilaa. Vaikka alempia sarjatasoja käsittelevissä jutuissa vierailaan yli kolmessakymmenessä kaupungissa, ympäristönkuvauksessa on monia yhteisiä ja toistuvia piirteitä, joiden myötä seura ja sen kannattajat asetetaan tietynlaiseen ympäristöön. Ensimmäisenä yhteisenä piirteenä on kuvaus vallitsevasta säästä, joka on tyypillisesti kylmä, tuulinen ja sateinen.

Patterson vetää takkinsa vetoketjuaan tiukemmalle, sillä Skotlannin rajan kypeessa, Perämeren rannoilla tuulee maaliskuisena lauantaipäivänä hyytävästi. (Laurila 2016a.)

Kun saavun joulukuisena tiistaina Stokeen, se on juuri sitä mitä odottaa saattaa. Vettä paiskoo taivaalta, on kylmä ja koronaviruksen pysäyttämä kaupunki näyttää karulta. (Seppinen 2021.)

Karuja ja kylmiä olosuhteita ei kuitenkaan esitetä negatiivisessa valossa, vaan sävy on pikemmin ymmärtävä ja osittain jopa ihaileva. Kuten Saku-Pekka Sundelin (2013a) toteaa omassa kirjoituksessaan, ”ilmasto Britanniassa vaatii jalkapallon ystäviltä paljon”. *Urheilulehden* alempia sarjatasoja käsittelevissä jutuissa kylmyys ei häiritse kannattajien arkea, vaan viima ja sade ovat enem-

mänkin osa seuran ja sen kannattajien autenttista esitystä. Samalla tavalla myös kaupunkimiljöön muussa kuvauksessa pääosassa ovat yleensä negatiivisiksi mielletyt määreet, kuten rosoisuus, ankeus ja jopa rumuus.

Lutonia ei voi hyvällä tahdollakaan kutsua kauniiksi kaupungiksi. Se on ”raffi” paikkakunta, jossa on valtavasti työttömyyttä. (Sundelin 2013b.)

Matkan varrella näkee kaupungin teollisuusaluetta ja Beestonin rähjäisen lähiön, jossa kalpeat nuoret laahaavat verryttelyhousut jalassaan paikasta toiseen. (Laurila 2014a.)

Ympäristö on varsin karua – vain muutaman sadan metrin päässä sijaitsevalla teollisuusalueella on pienimuotoinen kaatopaikka, jota vahtivat varoituskylttien mukaan vihaiset vartiokoirat. (Laurila 2013a.)

Perinteisesti jalkapalloon on Englannissa liittynyt vahva työväenluokkaisuuden leima. Tämä näkyy myös *Urheilulehden* tavassa kuvata seurojen ympärille rakentuvaa kaupunkikuvaa, jossa on usein viittauksia kaupungissa sijaitsevaan tai sijainneeseen teollisuuteen. Teksteissä esille nostetaan esimerkiksi nykyiset ja entiset tehtaat, jotka ovat toimineet niin kannattajien työpaikkoina kuin seurojen rahallisina tukijoina. Vaikka jutuissa haastatellut kannattajat eivät kaikki välttämättä työskentelekään työväenluokkaisissa ammateissa, esitetään seura kuitenkin selvästi työväenluokkaisen kaupungin seurana.

Köyhyys riivaa keraamisesta teollisuudesta tunnettua kaupunkia. Tehtaat ovat kiinni. (Seppinen 2021a.)

Alkuperäinen panimo sulki ovensa vuosituhannen alussa, muutkin perinteiset työllistäjät ovat kadonneet kuvasta viimeisen 25 vuoden aikana. (Seppinen 2021b.)

Barnsley eli pitkään hiiliteollisuudestaan. Muuttunut maailma vei elinkeinon. Hiilikaivokset on suljettu, sillä työ tehdään muualla halvemmalla. (Laurila 2017b.)

Kaupunkimiljöön rosoisuutta ja kulahtuneisuutta korostavassa kerronnassa rakennetaan vastakkainasettelua kaupallisuuden ja prameuden määrittämään Valioliigaan. Kaikkein selvimmin tämä erottautuminen tulee esille jalkapallostadioneita koskevien kuvausten kohdalla. Uusi, kaunis ja kiiltävä stadion esitetään aina vähän kyseenalaisessa valossa, kun taas vanha ja rosoinen jalkapallostadion edustaa teksteissä autenttisuutta ja osittain myös mennyttä maailmaa romantisoivaa nostalgiaa. Alla olevat sitaatit kuvaavat hyvin sitä, kuinka stadion kytkeytyy seuran identiteettiin. Seuran pelaaminen uudella stadionilla tarkoittaisi sitä, ettei se olisi enää oma itsensä. Jokin itse seurassa, eikä vain sen ulkoisissa olosuhteissa, olisi muuttunut.

Komean stadionin pääkatsomoon kuljetaan hienon hotellin läpi. Tämä seura ei yksinkertaisesti voi olla Wimbledonin perillinen. Crazy Gangin kotikenttä Plough Lane oli hyytävä loukku, jonka pukuhuoneissa ei ollut edes vessoja. Asioilla piti käydä erillisessä ulkorakennuksessa. Räsistyneisyys kuului vanhan Wimbledonin brändiin. (Sundelin 2012a.)

En usko, että voimme ikinä saada samaa tunnelmaa kuin vanhalla stadionilla. Historia ja perinteet ovat poissa. (Seppinen 2020a.)

Urheilulehden jutuissa ilmaston ja kaupunkimiljöön karuus ei siis ole vain ulkoinen olosuhde tai konteksti, jossa alemmien sarjatasojen seurat toimivat, vaan se kuvataan pikemminkin osaksi seuraa ja sen identiteettiä. Mielen-

kiintoista onkin, että vaikka kaupunkikuvaukseen käytetään paljon aikaa, ei *Urheilulehden* reportaaseissa viitata käytännössä koskaan kaupunkien keskiluokkaiisiin, tyylliteltyihin tai kauniisiin alueisiin. Tekstien kirjoittajat eivät pelireissuillaan vieraile leipomoissa, puistoissa, jokivarsilla tai merenrannoilla, vaan heidän tiensä kulkevat teollisuusalueilla, ränsistyneissä kaupunginosissa ja hämärillä sivukujilla. Teen, skonssin tai marmeladin sijaan ilmassa leijuu rasvan, alkoholin ja virtsan tuoksu.

Maailmankuulu tennisturnaus pelataan heinäkuussa vajaan kolmen kilometrin päässä, mutta sen tarjoama loisto mansikoineen, kermavaahtoineen ja samppanjoineen ei yllä tänne saakka. (Laurila 2016b.)

Stadioneiden lisäksi pubit ovat keskeinen osa *Urheilulehden* juttujen kaupunkikuvausta. Erityisen merkittävässä osassa ovat kannattajien suositamat pubit, jotka sijaitsevat joko stadionin yhteydessä tai sen välittömässä läheisyydessä. Näistä kantapubeista rakennetaan teksteissä kannattajuuden konkreettisia ja metafysisiä tiloja, jotka ovat merkitykseltään yhtä tärkeitä kuin joukkueen stadion. Konkreettisesti ne ovat paikkoja, joissa kannattajille keskeistä yhteisöllisyyttä eletään. Metafyysisesti ne ovat taas kiinteä osa seuran identiteettiä. Siinä missä ilmaston kuvauksessa korostuu kylmyys, pubikuvausten keskiössä on lämmin yhteisöllisyys.

Juomme olutta. Katsomme hieman jalkapalloa. Siinä on kaikki hyvän viikonlopun ainekset. (Laurila 2015b.)

Urheilulehden juttujen kaupunkikuvaus kytkeytyy perinteiseen näkemykseen jalkapalloseuroista ja niiden kannattajista, jossa korostuu paikallisyhteisön merkitys. Seura ei edusta vain kaupunkiaan, vaan se edustaa myös kaupunginosaa tai vielä sitäkin pienempää, usein stadionin ympärille rakentunutta paikallisyhteisöä (Bale 2000, 91). Näin jutuissa erottaudutaan jalkapallon modernista kehityskulusta, jossa seurat rakentavat uusia stadioneita yhä kauemmas kaupunkien keskustoista ja jossa suosikkijoukkueen otteita seurataan yhä enemmän television ja internetin välityksellä.

Hallam on ylpeydenaihe, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Kun keskustelee sisätiloissa ihmisten kanssa, vastaus on lähes yksinomaan sama: olen paikallinen, kasvanut naapurustossa tai muutaman risteuksen päässä. (Seppinen 2020b.)

Muutosuhkia ja kamppailua seuran sielusta

Englannin alempien sarjatasojen joukkueita käsittelevien juttujen juoni kietoutuu temaattisesti muutoksen ympärille. Muutoksella on monia eri ilmeneismuotoja, mutta yhteistä kaikille muutuskertomuksille on se, että seuran ajalliselta, monesti satavuotiseltakin, jatkumolta poimitaan jokin tapahtuma, tekijä tai ajanjakso, jonka nähdään määrittävän jutussa esiteltävän seuran nykyhetkeä ja lähitulevaisuutta.

Selvästi useimmin muutosteema liittyy seuran omistajavaihdokseen. Joidenkin seurojen kohdalla kyseessä on parhaillaan käynnissä oleva tai lähitulevaisuudessa hämmöttävä tilanne, kun taas joidenkin toisten kohdalla jo aikaisemmin tapahtunut omistajavaihdos esitetään merkityksellisenä seuran sen hetkiselletilanteelle. Yhteistä näille kaikille on negatiivinen sävy. Tavalla tai toisella seuran ongelmat tai tulevaisuuden uhkakuvat liittyvät omistajavaihdokseen.

Dramaattisimmillaan muutos kytkeytyy jutuissa kysymykseen seuran olemassaolosta. Tyypillisesti uusiin omistajiin liitetään niin taloudellisen voitontavoittelun motiivi kuin epärealistiset odotukset jalkapalloseuran kannattavuudesta. Tältä osin jutuissa rakennetaan selvästi eroa voittoa takoavien suurseurojen ja huomattavasti pienemmällä resursseilla operoivien alempien sarjatasojen seurojen välille. Jutuissa esitetään usein uhkakuva siitä, kuinka uudet omistajat saattavat menettää kiinnostuksensa seuraan kohtaan tajutessaan, että tuottavan sijoituskohteen sijaan se onkin lähinnä kuluerä.

Nykyinen omistajamme ei maksa velkojamme. Voi olla, että stadion myydään. Tälle pläntille voisi rakentaa arvokkaita asuntoja. (Laurila 2017a.)

Vähemmän dramaattisissa uusiin omistajiin liitetyissä uhkakuissa on puolestaan kyse seuran perinteisiin ja arvoihin kohdistuvista muutoksista. Tyypillisimmillään tämä uhkakuva liittyy keskusteluun seuran stadiontilanteesta. Usein jutuissa esiteltyjen seurojen kuvataan pelaavan kotiottelunsa stadioneilla, jotka ovat huonokuntoisia tai liian pieniä. Jutuissa toistuvan vastakkainasettelun mukaisesti seuran (usein uudet) omistajat haluaisivat seuran pelaavan nykyaikaisemmalla ja suuremmalla stadionilla, kun taas kannattajat pysyisivät mieluummin vanhalla stadionillaan. Omasta näkökulmastaan väärän stadionpäätöksen myötä monet kannattajat ovat valmiita jopa boikotoimaan seuran otteluja.

Boikottia ei selitä urheilullinen alamäki, joka huipentui perinneseuran putoamiseen kolmannelle sarjatasolle toissa keväänä. Sen sijaan kolmikko on tuhansien muiden coventryläisten tapaan jyrkästi sitä vastaan, että The Sky Blues pelaa ottelunsa nykyään Northamptonissa. (Laurila 2013a.)

Esimerkiksi Hesterit kirjoittivat lehdessään jättävänsä pelien seuraamisen sillä hetkellä, jos seura muuttaa pois rakkaalta Griffin Parkilta. (Laurila 2013b.)

Kuva 1. Brentford FC:n vanhan kotikentän Griffin Parkin Braemar Road -katsomon edusta. Brentford nousi Mestaruussarjaan vuonna 2014 ja kaudesta 2021–2022 lähtien se on pelannut Valioliigassa. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Jim Linwood.

Edelliset sitaatit kertovat jotakin olennaista alempien sarjatasojen seuroja käsittelevien juttujen luonteesta. Niissä seura ja sen identiteetti kytketään tiukasti kiinni fyysiseen ympäristöön. Tämän vuoksi stadionin muuttaminen uuteen paikkaan koetaan merkittävänä uhkana seuran olemassaololle. Vaikka kannattajat tunnistavat myös uuteen stadioniin liittyvät positiiviset mahdollisuudet, kuten suuremmat katsojamäärät ja paremmat palvelut, narratiivissa painottuu kuitenkin selvästi voimakkaammin muutoksen luoma uhka. *Urheilulehden* jutuissa stadionit ja kannattajien kantapubit kantavat mukanaan kulttuurihistoriallista merkitystä, joka muuton tai muutoksen myötä katoaisi. Tämä kannattajien kamppailu seuran kulttuurihistoriallisen merkityksen, identiteetin tai jutuissa usein toistetun kielikuvan mukaisesti ”sielun” puolesta muodostaa tarinan keskeisen juonen.

Rahamiehiä ja kannattajia

Juonen lisäksi narratiivisessa analyysissä on olennaista huomioida tarinan eri toimijat ja heidän roolinsa ja motiivinsa. Tätä artikkelia varten analysoimissani jutuissa toimijat jakautuvat varsin yksiulotteisesti sankareiden ja konnien rooleihin. Näistä jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat jo edellä sivutut seurojen omistajat. Omistajien konnuus syntyy jutuissa heidän seuran sielulle muodostamansa uhan myötä. Tämä uhka johdetaan puolestaan suoraan siitä, etteivät omistajat tunne seuraa ja sen sielua samalla tavalla kuin sitä vuosikausia ja -kymmeniä seuranneet kannattajat.

Tältä osin tarina kytkeytyy osaksi jalkapallomaailman isompaa narratiivia, jossa korostuu niin jalkapallon globalisoituminen kuin kaupallistuminen. *Urheilulehden* juttujen mukaan alemmillakin sarjatasoilla pelaavien seurojen uudet omistajat tulevat yhä useammin jalkapallon ja Britteinsaarten ulkopuolelta. Tyypillisessä vastakkainasettelussa vanhojen hyvien aikojen seuraomistajat esitetään paikallisina liikemiehinä, jotka olivat itsekin seuran pitkäaikaisia kannattajia. Uusien omistajien kohdalla tällaista samanlaista tunnesidettä ei kuitenkaan esitetä, vaan heidän toimintaansa nähdään ohjaavan kaupalliset intressit.

Kyseessä on tuttu tarina, jossa rahamies pilaa jalkapallon. Omistaja yrittää edistää seuran avulla omaa liiketoimintaansa. (Laurila 2015c.)

Oystonit pyörittävät liiketoimintaa eri aloilla ja pumppaavat seuran varoja muihin yrityksiinsä. Emme hyväksy sitä, jos rahamme katoavat imperiumin syövereihin. (Laurila 2015f.)

Tiukasti seuran fyysiseen lähiympäristöön kiinnittyvissä jutuissa uusien omistajien ulkopuolisuus nähdään huomattavasti useammin uhkana kuin mahdollisuutena. Erityisesti siihen liittyy ajatus kannattajien vaikutusmahdollisuuksien pienemisestä. Mennyttä aikaa nostalgisoivissa mielikuvissa seurojen vanhat omistajat istuivat samoissa pubeissa kannattajien kanssa, kun taas uuden ajan globaalit omistajat ovat kadonneet kannattajien ulottumattomiin. *Urheilulehden* jutuissa heihin liitetäänkin tietynlaista kasvottomuutta ja etäisyyttä.

Venky’s tuhoaa koko seuran. He piiloutuvat jonnekin maapallon toiselle puolelle. [Entinen omistaja] Walker istui aina Ewood Parkilla. (Laurila 2016c.)

Chainrai ei luopunut jo neljätoista kuukautta selvitystilassa olleesta seurasta hevillä. Pelkona oli, että hongkongilainen katoaa sopivan hetken tullen ja sinetöi sinipaitojen kohtalon. (Laurila 2014b.)

Kannattajia korpeaa myös se, että [seuran uusi omistaja] Sisu on jäänyt vuosien varrella täysin kasvottomaksi. Kenelläkään ei tunnu olevan aavistustakaan siitä, miltä hän näyttää. (Laurila 2013a.)

Kuva 2. Blackburn Roversin kotistadion Ewood Park. Blackburn pelasi Valioliigassa 11 vuotta, kunnes tippui Mestaruussarjaan vuonna 2012. Kauden 2017–2018 Ykkösliigassa pelannut Blackburn pelaa tällä hetkellä Mestaruussarjassa. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Jim Walton.

Kannattajat edustavat tarinassa puolestaan absoluuttista hyvyyttä. Siinä missä omistajien kuvauksissa puhutaan ulkopuolisuudesta, välinpitämättömyydestä ja tietämättömyydestä, korostuu kannattajien kohdalla paikallisuus, ylisukupolvinen lojaliteetti ja vahva ymmärrys seuran sielusta. *Urheilulehden* jutuissa kannattajat ovat myös valmiita tekemään kaikkensa seuran hyvinvoinnin ja seuratoiminnan jatkuvuuden puolesta. Kannattajat keräävät rahaa, toimivat vapaaehtoisina ja joissakin tapauksissa jopa pyrkivät ostamaan seuran omakseen.

Kannattajat yrittävät auttaa talousvaikeuksiin ajautunutta seuraa ja järjestävät huutokaupan, jossa myydään muun muassa pelipaitoja ja palloja pelaajien nimi-kirjoituksilla ja supermarketin alelaarista haettua viskiä. (Laurila 2015c.)

Kannattajien julkaisemasta lehdestä saatuja tuloja on lahjoitettu seuralle vuosien saatossa noin 40 000 puntaa. (Laurila 2013b.)

Urheilulehden jutuissa haastatellut kannattajat korostavat jatkuvuutta ja kannattajuuden periytymistä. Ylisukupolvisen kannattajasiteen rakentumisen merkittävytydestä kertoo hyvin esimerkiksi se, että Coventryn kannattajien boikotoissa pelejä protestina uutta omistajaa kohtaan mainitaan *Urheilulehden* jutussa poikkeuksena isät, jotka käyvät peleissä pienten lastensa kanssa.

Kuten alla olevassa lainauksessa todetaan, useamman vuoden tauko peleistä voisi lapsen kohdalla tarkoittaa sitä, ettei sidettä seuraan synny.

Yleisö koostuu pääosin lapsiperheistä, sillä isät haluavat pitää Coventryn jälkikasvunsa sydämissä. Onhan suurena vaarana se, että seura menettää kulissisotkujen vuoksi kokonaisen kannattajasukupolven. (Laurila 2013a.)

Kannattajuuden periytymisen lisäksi esimerkki kertoo myös hyvin kannattajuuden ajallisesta perspektiivistä. Kritisoidun omistajan aikakausi on vain synkkä jakso seuran historiassa, mutta seura ja kannattajuus jatkavat taivaltaan myös tämän synkän jakson jälkeen. Tämän lisäksi se kertoo myös siitä, kuinka kannattajien kritiikki kohdistuu aina johonkin tiettyyn tahoon tai toimijaan eikä koskaan varsinaisesti itse seuraan. Kannattajien ajatuksissa seura on aina hyvä ja puhdas, ja sen harhapolut, virheet ja kärsimykset ovat seurausta ulkopuolisesta uhasta, kuten omistajien tietämättömyydestä, ahneudesta tai välinpitämättömyydestä. Tätä ulkopuolista uhkaa vastaan kannattajat sitkeästi taistelevat seuran sielun ja todellisen tahtotilan tulkkeina.

Intohimoiset kannattajat pitävät huolen siitä, ettei Bristol City menetä sieluaan miljardööri Stephen Lansdownin omistuksessa. (Laurila 2015d.)

Toivoa tuo myös se, ettei Englannissa anneta jalkapallon suhteen herkästi periksi. Osa pubeista lahjoittaa 20 prosenttia päivän olutmyynnistä seuran verovelkoihin. Kyseessä on tuttu ilmiö. Vain hyvin harva seura on poistunut kartalta sen jälkeen kun Englannin kansallispeli täytti katsomot jo 1800-luvun lopulla. Laji on niin tärkeä osa ihmisten jokapäiväistä elämää, että paikallinen seura pidetään hengissä kaikin keinoin. (Laurila 2015c.)

Urheilukehys: peli on vain pieni osa kokonaisuutta

Urheilujournalismia on kritisoitu muun muassa yksipuolisuudesta ja kaavamaisuudesta, jonka myötä eri medioiden tuottama urheilusisältö muistuttaa paljon toisiaan. Esimerkiksi Kalevi Heinilän (2000, 276–277) mukaan urheilujournalismi on keskittynyt liian voimakkaasti huippu-urheiluun ja tulosten raportoimiseen. Tämän vuoksi tietyt lajit, urheilijat ja tapahtumat saavat mediassa paljon huomiota joidenkin toisten jäädessä kokonaan paitsioon (Laine & Välimäki 2012, 66). *Urheilulehden* alasarjatut poikkeavat jo pelkän aihevalintansa puolesta tästä urheilujournalismin valtalinjasta. Tarkastelenkin seuraavaksi sitä, millaiseen urheilukäsitykseen jutut pohjautuvat.

Käytännössä kaikki alempien sarjatasojen seuroja laajemmin esittelevät jutut rakentuvat ottelutapahtumien ympärille. Tyypillisesti toimittaja matkustaa ottelua varten paikkakunnalle, haastattelee seuraihmiä ja sen liepeillä olevia kannattajia, poikkeaa kannattajien kantapubissa ja seuraa lopuksi ottelun stadionilla. Urheilujournalismin näkökulmasta mielenkiintoista on, että näistä yllä mainituista jutun vakioelementeistä itse ottelutapahtuman raportoimiseen käytetään tyypillisesti kaikkein vähiten palstamillimetrejä. Monesti ottelun lopputulos kuitataan yhdellä tai kahdella lauseella tai ottelun kuvaamiseen käytetään kahden aukeaman jutussa korkeintaan yksi kappale.

Liiallisesta huippu-urheiluun keskittymisestä kritisoidun urheilujournalismin näkökulmasta mielenkiintoista on myös se, ettei pelin laadulla tai muilla pelillisillä ulottuvuuksilla ole jutuissa juurikaan merkitystä tai roolia. Siinä missä urheilujournalismin on perinteisesti katsottu kuuluvan epäonnistumisten ja huonojen suoritusten kriittinen käsittely, *Urheilulehden* alasarjajutuissa

suhtaudutaan heikkoihin suorituksiin lempeällä ymmärtävyydellä ja jopa ajoittaisella huvittuneisuudella.

Ykkösliiga tarjoaa katsojille sattumuksia ja yllätyksiä koko rahan edestä. Täällä maali saattaa usein olla aivan yhtä todennäköisesti vahinko kuin harkittu suoritus. (Laurila 2013b.)

28 minuutin kohdalla pallo lentää komeassa kaarella ulos stadionilta vieraspelaajan purun seurauksena. Kansa hurraa. (Laurila 2015a.)

Perinteisestä urheilujournalismista poiketen tilaa ja aikaa käytetään kentätapahtumien sijaan selvästi enemmän katsomotapahtumien raportointiin. Varsin usein jutuissa keskitytään esimerkiksi kannattajalauluihin ja vastustajan kannattajien kanssa käytyyn vuorovaikutukseen. Huomionarvoista on, että vastakkainasettelun sijaan jutuissa alleviivataan eri joukkueiden kannattajien keskinäistä ymmärrystä ja solidaarisuutta. *Urheilulehden* jutuissa molempien joukkueiden kannattajilla on katsomoissa hauskaa. Myöskään voitoilla, tappioilla tai sarjanousuilla ei jutuissa ole urheilumedian valtalinjasta poiketen juurikaan merkitystä. Alla olevat kannattajien kommentit kuvaavat hyvin heidän asennoitumistaan urheilulliseen menestykseen.

Menestys ei ole niin tärkeää. Suurin osa meistä on aivan tyytyväisiä, jos pelaamme tulevaisuudessa Kakkosliigan keskikastissa. (Laurila 2015e.)

Ei minua harmita pätäkään, ettemme pelaa korkeammalla sarjatasolla. Tämä on sitä kunnon jalkapalloa. (Laurila 2016a.)

Pelin sisältö tai lopputulos on siis vain pieni osa kokonaisuutta, eikä sillä *Urheilulehden* juttujen kehystyksessä vaikuta olevan suurta merkitystä kannattajien kokemukselle tai seuraan sitoutumiselle. Alempien sarjatasojen seuroja käsittelevien juttujen lopputulema onkin usein sama riippumatta siitä, voittiko jutun keskiössä oleva joukkue vai ei. Pelin jälkeen päädytään joka tapauksessa publiin, jossa tunnelma on lämmin ja yhteisöllinen. Saku-Pekka Sundelinin (2012b) sanoin: ”Musiikki laitettiin kovemmalle ja olut virtasi tappiosta huolimatta.”

Urheilulehden jutut edustavat siis urheilujournalismia, jossa itse urheilutapahtumasta puhutaan hyvin vähän. Kentällä tapahtuvien voittojen tai tappioiden sijaan jutuissa keskitytään kuvaamaan seuran ympärille syntynyttä paikallista elämäntapaa, jota rytmittävät niin ottelut kuin niitä edeltävät ja seuraavat tuopit kantapubissa. Juttujen urheilullisessa kehystyksessä olennaista ei siis olekaan yksittäisten otteluiden tulokset tai urheilullinen menestys vaan jalkapallon mahdollistaman elämäntavan jatkuvuus.

Kannattajat nauttivat kaikkien vaikeuksien jälkeen siitä, että saavat ylipäättään käydä peleissä lauantaisin. (Laurila 2015c.)

Haluamme vain, että Rovers tarjoaa muutaman kerran kuukaudessa aiheita iloon. Voimme käydä läpi viikon tapahtumat, juoda pari olutta ja piipahtaa Ewood Parkilla. Pyydämmekö liikaa? (Laurila 2016c.)

Pääasia on, että olemme olemassa. Yhdessä vaiheessa pelkäsimme, että seura kuolee kokonaan. (Sundelin 2012b.)

Yhteiskuntakehys: kaikki on katoavaista

Huippu-urheilu- ja tulosvetoisuuden lisäksi urheilujournalismia on kritisoitu liiallisesta pinnallisuudesta ja viihteellisyydestä, jossa urheilu on irrotettu yhteiskunnallisesta kontekstista (Laine & Turtiainen 2018, 282–283; Laine & Välimäki 2012, 66). Koska *Urheilulehden* alempia sarjatasoja käsittelevät jutut poikkeavat monelta osin urheilujournalismin yleisistä lainalaisuuksista, tarkastelen tulososion päätteeksi vielä alasarjajuttujen yhteiskunnallista ulottuvuutta.

Tässä artikkelissa analysoimani jutut kietoutuvat siis juonellisesti muutoksen ympärille. Lähemmässä tarkastelussa muutos paikantuu seuran ja ennen kaikkea sen ympärille rakentuneen elämäntavan katoamista koskevaksi uhaksi. Tappioiden tai heikkojen peliesitysten sijaan juttujen kehystyksessä alleviivataan kannattajien huolta siitä, että seura lakkaisi joko kokonaan olemasta, tai että se muuttuisi niin perustavanlaatuisesti, ettei se olisi enää sama seura. Näiden juttujen kielellä seura kadottaisi sielunsa.

Tämän katoamisen tematiikan myötä jutuista on mahdollista löytää yhtymäkohtia laajempaan globalisaation ympärillä käytyyn keskusteluun. Globalisaation yhteydessä puhutaan tyypillisesti esimerkiksi pääoman entistä vapaammasta liikkuvuudesta ja siitä seuraavasta monikansallisten toimijoiden kasvaneesta toimintavallasta (Waters 2001, 56). Globaalin talouden yhtenä vaikutuksena on ylipäätään pidetty kilpailun kiristymistä, minkä myötä esimerkiksi monet teollisuuden työpaikat ovat siirtyneet kehittyneistä teollisuusmaista kehittyviin maihin (Hautamäki et al. 2017, 10). Kulttuurisesti globalisaation on nähty puolestaan aiheuttavan esimerkiksi elämän- ja kulutustapojen yhdenmukaistumista (Peltola 2001, 53).

Kaikki yllä mainitut globalisaation ulottuvuudet näkyvät eri tavoin myös *Urheilulehden* Englannin alempia sarjatasoja käsittelevissä jutuissa. Kuten mainittua, kaupunkikuvauksen yhteydessä puhutaan usein globaalin talouden puristuksessa lopettamaan joutuneista tehtaista ja kaivoksista. Monesti tämä kytketään myös seuran omistuspohjassa tapahtuneisiin muutoksiin, joissa paikalliset tehtaanomistajat ja liikemiehet ovat väistyneet ulkomaalaisten omistajien tieltä. Kannattajien näkökulmasta tämä esitetään usein seuraa koskevan päätösvallan katoamisena paikallistasolta kohti globaalin talouden verkostoja.

Alempia sarjatasoja käsittelevien juttujen olennainen uhka liittyy myös globaalin talouden mukanaan tuomaan muutokseen, jossa jalkapalloseuran omistaminen nähdään yhä enemmän puhtaana liiketoimintana. *Urheilulehden* kehystyksessä menneen maailman omistajuutta kuvaa rakkaus seuraa kohtaan ja huoli sitä ympäröivän paikallisyhteisön hyvinvoinnista. Tämän tunnesiteen poistumisen myötä esiin nousee huoli siitä, että voitontavoittelun nimissä uudet omistajat ovat valmiita tekemään päätöksiä, joiden kannattajat näkevät uhkaavan seuran olemassaoloa. Näin jutuissa keskeisessä osassa on kannattajien huoli seuran katoamisesta.

Kulttuurin näkökulmasta jutuissa alleviivataan puolestaan paikallisen elämäntavan arvokkuutta ja globaalien voimien sille muodostamaa uhkaa. Siinä missä seurojen stadionit ja lähipubit esitetään aitoina ja uniikkeina, moderneihin stadioneihin liitetään jutuissa kasvottomuuden ja persoonattomuuden leimoja. *Urheilulehden* juttujen kehystystä voidaankin tulkita huolena paikallisten kulttuurien ja elämäntapojen katoamisesta.

Katoamisen tematiikan kautta *Urheilulehden* jutuista on mahdollista löytää yhtymäkohtia moniin jalkapallomaailmaa tällä hetkellä puhuttaviin ilmiöihin.

Yksi tällainen keskustelu liittyy jalkapalloseurojen muuttumiseen paikallisista ilmiöistä osaksi globaalia viihdeteollisuutta. Esimerkiksi tätä artikkelia varten analysoiduissa jutuissakin esiintynyt, tällä hetkellä neljänneksi korkeimmalla sarjatasolla pelaava Wrexham on saanut kokonaan uuden, globaalin kannattajakunnan sen jälkeen, kun Hollywood-tähdet Ryan Reynolds ja Rob McElhenney ostivat seuran ja sen arjesta alettiin tehdä suurta suosiota nauttivaa dokumenttisarjaa *Welcome to Wrexham* (USA 2022–). Monille tämän artikkelin aineistossa ääneen päässeille kannattajille tämänkaltaiseen kehitykseen liittyy kuitenkin pelko seuran sielun katoamisesta.

Globaalin talouden näkökulmasta jutut yhdistyvät myös erityisesti tänä kesänä puhuttaneeseen ilmiöön, jossa jalkapalloilijoita siirtyy eurooppalaisista huippusarjoista Saudi-Arabian liigaan. Osa kritiikistä on oikeutetusti liittynyt Saudi-Arabian katastrofaaliseen ihmisoikeustilanteeseen ja sen pyrkimykseen kirkastaa mainettaan urheilun kautta. Mutta huomattava osa tuohtumuksesta liittyy tämänkin artikkelin aineistosta tuttuun muutoksen ja katoamisen tematiikkaan. Vaikka alasarjaseurojen kannattajat kritisoivatkin rahan kyllästämää Valioliigaseuroja, on heidän kohtaamisensa esimerkiksi Englannin cupin ottelussa monen kannattajan unelma. Eli vaikka alempien sarjatasojen seurat elävät kaukana Valioliigaseurojen arjesta, ne ovat kuitenkin osa samaa todellisuutta, jossa heidän tiensä voivat suotuisan cup-arvan myötä kohdata. Saudi-Arabiaan siirtymisen myötä pelaajat siirtyvät kuitenkin kokonaan toiseen todellisuuteen. Tämä näyttäytyy siis eräänlaisena jatkumona kehitykselle, jossa globaaliin maailmaan katosivat ensin seurojen omistajat ja nyt yhä useammin myös pelaajat.

Urheilulehden juttujen yhteiskunnallista kehystystä voidaan siis tulkita eräänlaisena globalisaatiokritiikkinä, jossa kyseenalaistetaan kasvun, kehityksen ja muutoksen hyvyys ja välttämättömyys. Analysoiduissa jutuissa hyveellistä on sen sijaan muuttumattomuus, paikallaanpysyminen ja perinteistä kiinnipitäminen. Kasvua ja voittoja tärkeämpää on, että pelit jatkuvat aivan niin kuin ennenkin.

Lopuksi: kritiikkiä vai konservointia?

Aineistoanalyysi avaa mahdollisuuden kahdelle tulkinnalle, jotka eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Kun *Urheilulehden* jutut tulkitaan kriittisiksi, ne näyttävät tilana, jossa monet urheilujournalismissa normalisoidut elementit käännetään pääläelleen. Niissä ruma on kaunista, pienet ovat suuria, huonot ovat hyviä, kehitys on kyseenalaista eikä voittamisella ole niin väliä. Tämän lisäksi jutuissa kannetaan huolta paikalliskulttuurien elinvoimaisuudesta ja globaalin talouden eriarvoistavista vaikutuksista. Olipa englantilaisen jalkapallon erityisasemasta Suomessa mitä mieltä hyvänsä, tällä juttutyypillä on tärkeä rooli suomalaisen urheilujournalismin kentässä. Pelkällä olemassaolollaan se avaa tilaa pohtia urheilun ja yhteiskunnallisen kehityksen normeja ja lainalaisuuksia uudessa valossa.

Näiden kriittisyyttä korostavien tulkintojen lisäksi alempien sarjatasojen seuroja käsittelevät jutut voidaan nähdä myös konservatiivisena kehystyksenä, jossa tiukasti rajatun näkökulman kautta luodaan ja ylläpidetään kuvaa autenttisesta kannattajuudesta. Vuodesta toiseen toistuvissa jutuissa ääneen pääsevät vain tietynlaiset, perinteiseen muottiin mahtuvat kannattajat. Ääneen eivät sen sijaan pääse esimerkiksi rappioromantiikan kyseenalaistavat tai kaupallisuutta ilolla tervehtivät jalkapallon ystävät. Samoin huomionarvoista

on, että seuraa, sen asemaa ja tulevaisuutta käsittelevissä jutuissa ei myöskään haastatella jalkapalloon kriittisesti tai edes välinpitämättömästi suhtautuvia kaupunkilaisia. Näillä valinnoilla perinteinen kannattajakuva säilyy muuttumattomana. Katoamisen tematiikkaa mukaillen juttujen kirjoittajien voidaan siis nähdä pyrkivän suojelemaan tietynlaista kuvaa autenttisesta kannattajuudesta, jonka he näkevät olevan uhattuna.

Urheilulehden alasarjajuttujen läpikäyminen jättää ilmoille kolme jatkoselvittelyn arvoista kysymystä. Ensinnäkin, jos urheilumediassa on pitkä perinne kerronnasta, jossa urheilua lähestytään tulosten tai voittojen sijaan enemmän yhteisöllisyyden tai lajikulttuurin arvostuksen näkökulmasta, näkyykö tämä lähestymistapa muuallakin suomalaisessa urheilujournalismissa? Toiseksi, jos brittiläistä kannattajuutta on käsitelty ja konservoitu *Urheilulehdessä* vuosikymmenten ajan pieteetillä ja ymmärtävällä otteella, millaista narratiivia suomalaisista seuroista ja kannattajista on tuona aikana rakennettu? Ja kolmanneksi, millaisia kannattajuuden muotoja jää *Urheilulehden* varsin kapean kannattajuuden kehystyksen katvealueille?

Lähteet

Aineisto¹

- Laurila, Eero (2017a) Hätä idässä. *Urheilulehti* 12/2017, 62.
- Laurila, Eero (2017b) Mr. Moneyball, miksi ei? *Urheilulehti* 43/2017, 40–41.
- Laurila, Eero (2016a) Vihreä armeija. *Urheilusanomat* 14/2016, 34–35.
- Laurila, Eero (2016b) Takaisin kotiin. *Urheilusanomat* 2/2016, 44–45.
- Laurila, Eero (2016c) Tänne ei jää kohta enää mitään. *Urheilusanomat* 51/2016, 48–49.
- Laurila, Eero (2015a) Aatteen voimalla. *Urheilusanomat* 42/2015, 48–49.
- Laurila, Eero (2015b) Sadun surullinen loppu. *Urheilusanomat* 17/2015, 38–39.
- Laurila, Eero (2015c) Suutarin lapset. *Urheilusanomat* 48/2015, 40–41.
- Laurila, Eero (2015d) Joen punaisella puolella. *Urheilusanomat* 6/2015, 40–41.
- Laurila, Eero (2015e) Se toinen United. *Urheilusanomat* 12/2015, 38–39.
- Laurila, Eero (2015f) Ulos, ulos, ulos. *Urheilusanomat* 37/2015, 38–39.
- Laurila, Eero (2014b) Kuinka seuraa ei tule johtaa. *Urheilusanomat* 48/2014, 11–17.
- Laurila, Eero (2014c) Aktivistit. *Urheilusanomat* 36/2014, 32–33.
- Laurila, Eero (2013a) Sisu kateissa. *Urheilusanomat* 51/2013, 68–69.
- Laurila, Eero (2013b) Kirottu, mutta onnellinen. *Urheilusanomat* 43/2013, 23–27.
- Oivio, Janne (2015) Kulttuurin kynsissä. *Veikkaaja* 11/2013, 42–43.
- Seppinen, Lari (2021a) Sateinen tiistai-ilta Stokessa. *Urheilulehti* 1/2021, 74–78.
- Seppinen, Lari (2021b) Hollywood saapui Wrexhamiin. *Urheilulehti* 14/2021, 42–46.
- Seppinen, Lari (2020a) Juuriltaan revitty. *Urheilulehti* 6/2020, 18–23.
- Seppinen, Lari (2020b) Täältä kaikki alkoi. *Urheilulehti* 7/2020, 24–27.
- Sundelin, Saku-Pekka (2012a) Feikki vs. aito. *Veikkaaja* 49/2012, 42–44.
- Sundelin, Saku-Pekka (2012b) Toimittaja Britanniassa. *Veikkaaja* 51/2012, 32–35.
- Sundelin, Saku-Pekka (2013a) Sateenkaaren päässä. *Veikkaaja* 2/2013, 36–38.
- Sundelin, Saku-Pekka (2013b). Tuulahdus menneestä. *Veikkaaja* 7/2013, 44–45.

Kirjallisuus

- Bale, John (2000) The Changing Face of Football: Stadiums and Communities. *Soccer & Society* vol 1:1, 91–101. <https://doi.org/10.1080/14660970008721251>.
- Entman, Robert (1993) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* vol 43:4, 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>.

1 Digitaaliset lehdet ovat maksumuurin takana. Tämän vuoksi lähdeluetteloon ei ole lisätty suoria linkkejä. *Urheilulehti* yhdistyi vuonna 2017 *Urheilusanomien* (entinen *Veikkaaja*) kanssa. *Urheilulehden* digitaalisessa arkistossa on myös *Urheilusanomat*- ja *Veikkaaja*-lehtiä.

- Giulianotti, Richard & Robertson, Roland (2004) The Globalization of Football: A Study in the Globalization of the 'Serious Life'. *The British Journal of Sociology* vol. 55:4, 545–568. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00037.x>.
- Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Harvard University Press.
- Hautamäki, Antti; Leppänen, Juha; Mokka, Roope & Neuvonen, Aleks (2017) *Katse ylös kuopasta mahdollisuuksiin. Uuden ajan työ ja toimeentulo*. Helsinki: Sitran julkaisuja.
- Heinilä, Kalevi (2000) Millainen rooli urheilujournalismilla on yhteiskunnassa. Teoksessa Mari Miettinen (toim.) *Haasteena huomisen hyvinvointi – miten liikunta lisää mahdollisuuksia?* Helsinki: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja, 273–284.
- Heinonen, Harri (2000) Mediavälitteistä urheilufaniutta paikantamassa: jälkimodernia intohimoa, yhteisöllisyyttä ja selviytymistä. *Yhteiskuntapolitiikka* vol. 65:4, 340–354. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116620>.
- Hirvonen, Hinni (2022) "Mitähän tekemistä tälläkin oli urheilun kanssa?": suomalaisen jalkapallokannattajan mediakuva. Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202209214630>.
- Kaasila, Raimo (2008) Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Rajala & Kari Nurmi (2008) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–67.
- Laine, Antti & Turtiainen, Riikka (2018) Urheilujournalismi vallan vahtikoirona? Tapauskohtaisessa tarkastelussa huippu-urheilun muutostyötä käsittelevä uutisointi suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & viestintä* vol. 41:4, 280–301. Saatavilla: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/77461> (linkki tarkistettu 18.12.2023).
- Laine, Antti & Välimäki, Elviira (2012) Helsingin Sanomien urheilu-uutisoinnin ominaispiirteet – tapauskohtaisessa tarkastelussa vuoden 2009 tennisjutut. *Liikunta & Tiede* vol. 49:6, 66–73.
- Lavikainen, Jouni (2014) Television taika – brittifutiksen menestysresepti kotimaisen pääsarjajalkapallon avuksi. *Välilyökääjä – Jalkapalloblogi kuningaslajin historiasta ja nykypäivästä*. Saatavilla: <http://valihyokkaa.blogspot.com/2014/08/television-taika-brittifutiksen.html> (Linkki tarkistettu 31.8.2023).
- Ludvigsen, Jan Andere Lee (2019) 'Foreign Ownerships' in the Premier League: Examining Local Liverpool Fans' Perceptions of Fenway Sports Group. *Soccer & Society* vol. 20:4, 602–625. <https://doi.org/10.1080/14660970.2017.1370582>.
- Parnell, Daniel; Rookwood, Joel; Bond, Alex; Widdop, Paul & Ludvigsen, Jan Andre Lee (2022) 'It's a Whole New Ball Game': Thirty Years of the English Premier League. *Soccer & Society* vol. 23:4–5, 329–333. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2059853>.
- Peltola, Jari (2002) Kulttuurinen globalisaatio. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Polis ja Kosmos. Kulttuurisen globalisaation suuntia*. Jyväskylän yliopisto: SoPhi, 51–80.
- Riessman, Catherine (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Lontoo: Sage.
- Simon, Adam & Xenos, Michael (2000) Media Framing and Effective Public Deliberation. *Political Communication* vol. 17:4, 363–376. <https://doi.org/10.1080/10584600050178979>.
- Tobar, Felipe & Ramshaw, Gregory (2022) 'Welcome to the EPL': Analysing the Development of Football Tourism in the English Premier League. *Soccer & Society* vol. 23:4–5, 432–450. <https://doi.org/10.1080/14660970.2022.2059871>.
- Turner, Mark (2017) Modern English Football Fandom and Hyperreal, 'Safe', 'All-seater' Stadia: Examining the Contemporary Football Stage. *Soccer & Society* vol. 18:1, 121–131. <https://doi.org/10.1080/14660970.2014.980732>.
- Turtiainen, Riikka (2012) *Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin. Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa*. Turun yliopisto – Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 37.
- Waters, Malcolm (2000) *Globalization* (2nd ed.). Lontoo: Routledge.
- Williams, John & Caulfield, Paul (2019) 'Why Do I Want to Go and Watch That?' English Non-league Football Fans in the Premier League Era. *Sport in Society* vol. 23:5, 901–919. <https://doi.org/10.1080/17430437.2019.1591374>.
- Woods, James & Ludvigsen, Jan Andre Lee (2022) The Changing Faces of Fandom? Exploring Emerging 'Online' and 'Offline' Fandom Spaces in the English Premier League. *Sport in Society* vol. 25:11, 2234–2249. <https://doi.org/10.1080/17430437.2021.1904902>.
- Ylikangas, Heikki (1990) *Markat miljooniksi. Puoli vuosisataa suomalaista veikkausta*. Jyväskylä: Gummerus.

Sami Kolamo ja Jani Vuolteenaho

Sami Kolamo, YTT, media-
kulttuurin dosentti, Tampereen
yliopisto

Jani Vuolteenaho, dosentti,
yliopistonlehtori, kaupunki-
tutkimus ja -suunnittelu,
Helsingin yliopisto

”HANKKIUTUKAA EROON SAUDI-ARABIAN LIPUISTANNE!” Fanittamisen autenttisuuskriisit hyperkaupallisessa Valioliigassa

Fanien ja jalkapallon tuotantokoneiston eli lähinnä seurojen omistajien, sponsorien ja median välistä suhdetta voi tarkastella eräänlaisina molempia osapuolia koskevinä autenttisuussopimuksina. Tällöin keskeinen kysymys kuuluu: millaista on oikea ja aito jalkapallokulttuuri johtamis- ja kannattamistapoihin? Kysymys johtaa fanit ja tuottajat toistuvasti neuvottelutilanteisiin ja myös ristiriitoihin, autenttisuuskriiseihin. Artikkelissa erittelemme kahden esimerkkitapauksen avulla autenttisuuskriisien voimaa määritellä uudelleen autenttisuussopimuksen sisältöjä ja ehtoja. Tapaukset ovat Englannin Valioliigan ilman katsojia pelattujen otteluiden televisiolähetykset korona-aikana ja Newcastle Unitedin siirtyminen Saudi-Arabian valtiollisen sijoitusrahaston PIF:n omistukseen.

Johdanto

Kun toukokuussa 2023 toinen tämän artikkelin kirjoittajista keskusteli Newcastle Unitedin fanien kanssa heidän reviirollään paikallisissa urheilupubeissa, tunnelma oli yhtäältä käsinkosketeltavan innostunut ja myönteisesti virittyneet. Toisaalta myös ristiriitoja ja jännitteitä saattoi aistia, sillä fanit puhuivat uusista superrikkaista saudiarabialaisista omistajista harkitusti ja valikoivasti. Fanit tiesivät odottaa aiempaa parempaa menestystä ja tyyppilliseen tapaansa ”tunnustivat väriä”, mutta eivät kuitenkaan nähneet itseään osana saudiarabialaista symboliikkaa ja kulttuurisia arvoja. Kolmisen vuotta aiemmin koronapandemian sulkiessa stadionit ja pubit, fanit joutuivat puolestaan yhtäkkiä seuraamaan Valioliigan otteluita kotisohviltaan ja sopeutumaan mediayhtiöiden keksimiin uusiin visuaalisiin ja auditiivisiin koukuttamisen tapoihin. Kaikkia uudistuksia ei otettu vastaan ilman soraääniä etenkin niiden *hardcore*-fanien keskuudessa, jotka kokivat ylpeyttä omasta perinteikkästä ja ”aidosta” katsomokulttuuristaan sekä draaman tajustaan.

Kysymykset aidosta ja oikeasta jalkapallosta ja sen kannattamisen tavoista ovat olleet Englannin kentillä esillä useasti aiemminkin. Manchester United kaupattiin amerikkalaiselle sijoittajaperheelle Glazereille 2000-luvun puolivälissä. Kyseessä oli lainapääomalla rahoitettu LBO-yritysosto, jossa luottojen vakuutena käytettiin itse ostettavan yrityksen eli Manchester United Plc:n varallisuutta. Tällaisessa omistusjärjestelyssä lainoja lyhennetään yhtiön otaksutuilla tulevilla voitoilla. Seuran valistuneet kannattajat eivät kuitenkaan oikopäätä hyväksyneet uusien omistajien spekulatiivista liiketoimintamallia. Protestiksi monet perinnetietoiset fanit alkoivat saapua katsomoon Unitedin edeltäjän Newton Heathin vihreäkeltaisissa väreissä. Vielä vuosikausia yrityskaupan jälkeen Old Traffordin lähiseudun katumaisema oli täynnä vastarinnan purkauksia, kuten liikennetolppiin, sähkökaappeihin ja mainospaikoille liimattuja ”Love United, Hate Glazer” -tarroja (Kolamo & Vuolteenaho 2011a, 29). Ikonisen ManU-pelaaja ja tv-kommentaattori Gary Nevillen (2021) sanoin jenkkiomistajat olivat masinoineet ”vihamielisen seurakaappauksen” ja ansaitsisivat tämän takia tulla ”potkaistuksi ulos tästä maasta”. Monet muutkin kuin ”tavalliset” fanit tai vanhemman työväenluokkaisen kannattajakunnan edustajat näkivät Glazerien liiketoimintamallin rikkoneen oikeanlaista, autenttista seura- ja jalkapallokulttuuria.

Manchester Unitedin fanien keskuudessa ristiriita autenttisuusvaateiden ja Glazerien rahantekokoneajattelun (*cash machine*) välillä leimahti taas kertaalleen liekkeihin, kun huhtikuussa 2021 julkaistiin uutisia uuden kahdentoista eurooppalaisen huippujoukkueen muodostaman eliittisarjan, Euroopan Superliigan, perustamisesta. *Viaplaylta* toukokuun 2. päivänä 2021 seuraamamme jalkapallo-ottelu Manchester Unitedin ja Liverpoolin välillä ei koskaan päässyt alkamaan, sillä arviolta 10 000 fania tukki Old Trafford -stadionin lähitienoot ja esti vierasjoukkueen saapumisen ”Unelmien teatterille”. Osa faneista tunkeutui jopa stadionviheriölle ja täytti samalla hetkeksi myös globaalin mediatilan omilla ”juurevaa” jalkapallokulttuuria ja -henkeä korostavilla symboleillaan. Tässä kuvastossa Superliigan arkkitehtien business-suuntautuneet uudistukset näyttivät radikaalisti uhkaavan ”Kansan pelin” (*People’s Game*) perustavalla laatuista lähtökohtia, kuten kilpailullisia perinteitä ja vakiintuneita kulttuurisia valtasuhteita ja käytäntöjä.

Edellä mainitut tapaukset ovat myös esimerkkejä englantilaisen huippujalkapallon pitkään jatkuneesta ja runsaasti kriittisiä äänenpainoja synnyttäneestä kehityskulusta, jota on kutsuttu ”hyperkaupallistumiseksi” (Giulianotti 2002). Intohimoisesti seuraansa kannattavat ja sen menestystä haluavat jalkapallofanit eivät aina ole valmiita – ainakaan välittömästi – hyväksymään lajin kaikkia markkinahenkisiä ja mediateknologisia uudistuksia. Itse asiassa erilaiset protestiäänät ja -kampanjat kaupallistumisen tuottamia ”autenttisuushkia” vastaan ovat olleet englantilaisen jalkapallon pysyvä piirre jo thatcherismin ajoista lähtien (King 1997) – puhumattakaan vuonna 1992 perustetun Englannin Valioliigan (*English Premier League; EPL*) alkuvuosien jännitteisestä suhteesta seurojen ja fanien välillä. Vic Duken (2002, 19) mukaan ensimmäisessä Sky TV:llä televisioidussa valioliigaottelussa Manchester Cityn ja Queens Park Rangersin välillä elokuussa 1992 avajaisseremoniaan oli liitetty ”amerikkalaisen mallin” mukaisia spehtaakkielelementtejä, kuten ilotulitusta, tanssityttöjä ja kovaäänistä musiikkia. Legendaarisen Kippax-katsomon työväenluokkaiset fanit vastasivat ylenpalttiseen ”hypetykseen” tylyllä kannattajalaululla: ”What the fucking hell was that?” On silti korostettava, etteivät fanien vastarinnan muodot tai autenttisuusvaatteet ole Englannissakaan, lajin kulttuurisessa kehossa, olleet stabiileja, vaan ne ovat muuttuneet yleisten

yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja lajin keskiluokkaistumisen myötä. Muun muassa Kennedy ja Kennedy (2010, 554–558) korostavat, että liike- maailman realiteetit tiedostavat markkinapragmatistiset asenteet ovat yhä vahvemmin vallanneet alaa englantilaisseuroissa myös perinnetietoisten kannattajien piirissä ja heidän käsityksissään oikeanlaisesta seura- ja laji- kulttuurista. Lukemattomat fanit tunnustavat sen tosiasian, että menestystä on vaikeaa tavoitella ilman rikkaiden omistajien taloudellista tukea etenkin pelaajamarkkinoilla.

Argumenttimme artikkelissa on, että edellä kuvatun kaltaiset, nykyjalkapallossa ja sen faniyhteisöissä toistuvasti esiin nousevat protesti- ja soraäänät ovat ilmausta erityyppisistä autenttisuussopimuksista (Enli 2015), joita perin- nerikkaan mutta vahvasti business-orientoituneen ja medioituneen lajin ympä- rille on syntynyt – niin kansainvälisissä, kansallisissa kuin paikallisissakin konteksteissa. Norjalaista mediatutkija Gunn Enliä (2015, 16–18) soveltaen autenttisuussopimusten toimijaosapuolia ovat tuotantokoneiston edustajat eli lähinnä lajiliitot, seurat, sponsorit ja mediayhtiöt sekä jalkapallon monen- tyypiset kuluttajat eli lajia seuraava ”suuri yleisö” futisturisteista tv-katsojiin ja faneista kannattajayhdistysten jäseniin.

Artikkelissa käytämme fani-sanaa väljästi yleiskäsitteenä jalkapalloyleisöis- tä ja -katsojista, jotka aktiivisesti seuraavat lajia ja suosikkiseuraansa. Fanien ja tuotantokoneiston välisiä moniulotteisia ja kontekstispesifejä neuvotteluja taas lähestymme autenttisuuden käsitteen kautta. Olemme kiinnostuneet jalkapal- lon tuotantokoneiston ja fanien välisestä suhteesta, joka usein on neuvottelun- alainen ja ajoittain jopa tulehtunut. Artikkelin empiirisinä tapaustutkimuksina tarkastelemme fanittamisen autenttisuuskriisejä maailman suosituimman ja taloudellisesti arvokkaimman kansallisen pääsarjan eli Englannin Valioliigan kautta: esimerkeinämme ovat korona-ajan ottelulähetykset ja perinneseu- ra Newcastle Unitedin omistajuuden tuore uudelleenjärjestely.

Hyödynnämme analyysissä ottelulähetyksiä, lehdistötiedotteita ja -tilai- suuksia, sosiaalisen median keskusteluja ja muita verkon media-aineistoja. Verkkoaineiston kokoamisessa olemme käyttäneet hyväksi tutkimuksemme kannalta olennaisia hakusanoja eri tavoin yhdistellen. Näitä ovat olleet esimer- kiksi Valioliiga, korona, pahvikatsoja, televisio, ääniraita, Newcastle, Saudi- Arabia, fani ja kritiikki. Haimme ensin tietoa suomenkielisiltä sivustoilta, sillä Suomessa on pitkät perinteet englantilaisen jalkapallon seuraamisessa. Internetissä on useita suomenkielisiä sivustoja, jotka sisältävät etenkin Valio- liigasta monentyyppisiä tekstejä: ottelureportaasien ohella verkosta löytyy muun muassa haastatteluja, näkökulmia ja kulissien takaisia maailmoja avaavia analyyssejä. Kotimaisten sivustojen kautta lumipallomenetelmän ta- voin hakeuduimme myös englanninkielisille sivuille. Yhtenä aineistolähteenä olemme käyttäneet artikkelimme toisen kirjoittajan kenttätutkimusmatkaa Newcastleen toukokuussa 2023.

Käsitämme tapauksemme 2020-luvun esimerkeiksi siitä, miten nykyisessä läpeensä kaupallistuneessa ja medioituneessa jalkapallossa tuotantokoneiston ja fanien välisen autenttisuussopimuksen reunaehdot ja sisältöjä neuvotellaan uudelleen. Ennen tapauksiamme kontekstualisoimme tutkimuksemme kerto- malla autenttisuuden käsitteestä ja fanikulttuurin muutoksesta Valioliigassa. Artikkelin päätteeksi summaamme osatarkastelujen keskeiset löydökset ja nivomme tarkastelemamme autenttisuussopimukset ja -kriisit brittijalkapallon laajempaan muutokseen. Osoitamme, että autenttisuuden rajanvedot ovat nykyjalkapallossa paitsi tilannesidonnaisia myös jatkuvuutta ja muutosta generoivia tapahtumia. Ne voivat yhtäältä vahvistaa vakiintuneita toiminta-

tapoja mutta toisaalta myös sysätä liikkeelle uusia laji- ja fanikulttuurien kehityskulkuja.

Autenttisuuden käsite ja medioitunut jalkapallo

Filosofit Rousseausta ja Kierkegaardista Adornoon, Tayloriin ja Nussbaumiin ovat pohtineet autenttisuuden käsitettä itsetietoisuuden, (itse)totuudellisuu- den ja vastuullisuuden näkökulmista (mm. Taylor 1991; Nussbaum 2004). Nykyaikana sekä akateemisessa maailmassa että laajemmin yhteiskunnassa autenttisuudesta puhuminen on merkityksiltään monitasoista (Banet-Weiser 2012). Esimerkiksi kehonfenomenologisissa teorioissa autenttisuus on kokemusmaailmallista ja ”sisäisesti” elettyä (ks. esim. Varga 2012), kun taas kriittisen yhteiskuntateorian traditiossa keskeisiä tarkastelunäkökulmia ovat olleet ”objektien” (epä)autenttisuus ja autenttisuuden käsitteen liittäminen markkinalogiikan ulkopuolella toimiviin arvojärjestelmiin, sitoumuksiin ja käytäntöihin (Walsh & Giulianotti 2007; Varga 2012). Toisena esimerkkinä eriävistä ymmärrystavoista käy se, että tunnetut semiootikot ja postmodernin teoreetikot ovat korostaneet läpimedioituneen ja -simuloituneen aikamme luonnetta ilman ”originaalia” (Eco 1985). Baudrillardin (1983) kuvaamassa maailmassa elämän aitous on sen keinotekoisuudessa ja valheellisuu- dessa, jota kaikkialle tunkeutuneet kuvat välittävät: epäaito on aidompaa kuin aito (ks. myös Seppänen 2004, 67). Monet markkinointi- ja brändäysorientoituneet teoreetikot ja yhteiskunnalliset keskustelijat puolestaan pitävät autenttisuutta kenties tärkeimpänä erottautumiskeinona globaalissa kilpailu- ja bränditalou- dessa (Gilmore & Pine 2007; Horskov 2010).

Tässä artikkelissa emme etsi autenttisen jalkapallokulttuurin ja -faniuden oikeaa tai eksaktia olemusta (jota ei ole mielestämme edes mahdollista löytää), vaan tarkastelemme sitä, millä tavoin sekä lajin tuottajat että fanit käyttävät autenttisuuden ideaa hyväksi eräänlaisena kommunikointi-, neuvottelu- ja suostutteluvälineenä nykyisessä jalkapallokulttuurissa ja -bisneksessä. Lähtökohtamme on, että maailman seuratuimman urheilulajin ja myös Valioliigan viitekehyksessä autenttisuuskäsitteen olennaisimmat ymmärrystavat liittyvät kaupallisjuridisiin käytänteisiin ja yksinoikeuksiin, tunnetason sitoumuk- sellisuuteen ja sen esittämiseen sekä (paikallis)historialliseen aitouteen ja uskottavuuteen. Nämä muokatun tai medioituneen autenttisuuden (Gilmore & Pine 2007; Enli 2015) elementit esiintyvät toisiinsa limittyneinä. Nykyiselle medianäkyvyyttä ja brändilähtöistä esillepanoa korostavalle jalkapallolle on hyvin tyypillistä, että autenttisuuden mielikuvien ja tunnelman tuottaminen tapahtuu seuralojaalien fanien tietoisien roolittamisen sekä emotionaalista latausta ja kiinnittymistä ilmentävien fanikuvien ja -ilmausten kautta. Lisäksi yleistynyt ilmiö medioituneessa jalkapallossa ja muutenkin nykyurheilussa on, että lajin tuotantokoneistot hyödyntävät kuvastoja fanien emotionaalista sitoutumisesta ja performansseista ”eettisen likapyykkinsä” autenttisuuspes- sussa. Toisin sanoen vaikutusvaltaiset jalkapallo- ja mediatoimijat korostavat tuotteensa autenttisuutta nimenomaan fanittamisen käytäntöjen ja ilmausten kautta sekä brändiuskottavuutta ja tulovirtoja turvatakseen että usein myös ohittaakseen kiusalliset kysymykset toimintansa epäeettisistä puolista (ks. Kolamo 2022).

Mediateoreettisesta näkökulmasta edellä kuvattua kaupallisen ja tunne- yhteisöllisesti performoidun – sekä ajoittain seurahistoriasta haluttuja mer- kityksiä poimivan – autenttisuuden dynamiikkaa voi käsitteellistää Enlin

teoksen *Mediated Authenticity: How the Media Constructs Reality* (2015) valossa. Enlin tulkinnan perusteella medioitunut autenttisuus on kolmiulotteinen järjestelmä. Sen toimintalogiikka ja vaikuttavuus perustuvat autenttisuusilluusioiden (*authenticity illusions*), autenttisuussopimuksiin (*authenticity contracts*) ja autenttisuusskandaaleihin (*authenticity scandals*). Viimeksi mainittu on järjestelmässä dekonstrukttiivinen käsite, sillä skandaalit, kuten illuusioiden rikkoutumiset ja niihin liittyvät kohut, tekevät näkyväksi autenttisuuden rakentuneisuuden. Autenttisuusskandaalin sijaan käytämme artikkelissa autenttisuuskriisin käsitettä. Kriisi peilaa skandaalia osuvammin fanien tunteita niissä henkilökohtaisesti ja yhteisöllisesti käänteentekevissä tilanteissa, jotka pakottavat pohtimaan lajin ja ”meidän seuramme” arvoja sekä toimintaehtoja ja vallankäytön oikeudenmukaisuutta. Samalla autenttisuuskriisit mahdollistavat katseen kohdistamisen jalkapallon toimintaympäristöjä säätelevän vallan rakenteisiin ja kulisseihin, joissa myös uudelleen määritellään kannattamiskulttuureja ja ihannefaniutta. Mediaesitysten kohdalla autenttisuuskriisit paljastavat arvosidonnaisia ja konventionaalisia valinta-, muokkaamis-, koostamis- ja kerronnallistamisoperaatioita, joiden avulla katsojan kokemusta huomaamattomasti kehystetään ja dramatisoidaan (vrt. Pietilä 1993, 46).

Enlin (2015, 131–137) mukaan uskottavien illuusioiden tuottamisessa keskeistä on tietty genrekonventioiden mukainen arvattavuus, mutta toisaalta myös tilannekohtaisesti improvisoitu spontaanisuus, välittömän elävyyden ja yhteisyyden tuntu, tavallisuuden korostus, tunnustuksellisuus sekä tietty määrä ambivalenssia ja/tai epätäydellisyyttä. Edellä mainitun teoksen esimerkkejä eri media- ja kulttuurituotteiden luomista ja ylläpitämisestä autenttisuusilluusiosta ovat muun muassa tositelevisiosarjat ja presidentti Obaman karismaattinen henkilöbrändi. Autenttisuusilluusioiden tuottamisesta ovat tyypillisesti jossain määrin aina ristiriitaisia. Liian siloteltu julkisuuskuva voi vaarantaa autenttisuuden vaikutelman. Uskottavan ”autenttisuuden auran” rakentamisen näillä keinoin voi perustellusti nähdä toimivan myös tarkastelemassamme englantilaisen jalkapallon kontekstissa. Tästä kertovat niin televisiolähetysten otokset prameilematta pukeutuneista ja intensiivisesti ottelua seuraavista faneista, perinnetietoisesti uudelleenbrändätyt stadionalueet kuin Valioliigan entisen pääjohtaja Richard Scudamoren esittämä linjaus maailmanlaajuisesti seuratus EPL-brändin vetovoiman salaisuudesta: ”Mitä kansainvälisemmäksi tulet, sitä paikallisempi sinun täytyy olla.” (Ebner 2013.)

Myös autenttisuussopimuksen käsite soveltuu nähdäksemme hyvin Valioliigan ja sen kaupallisen menestystarinan sekä fanien roolien analysointiin. Siinä, missä autenttisuusilluusioiden viittaavat järjestelmän perustavanlaatuisiin rakennepalikoihin, autenttisuussopimukset painottavat järjestelmän toimijaosapuolia ja heidän välisiään suhteita erinäisissä tilanteissa, jotka saattavat säröytyä ja kriisiytyä. Enlin (2015) teoriassa pitkälti sanattomat kulttuuriset autenttisuussopimukset sitovat yhtä lailla media- ja kulttuurituotteiden tuottajia kuin kuluttajia ja vaikuttavat siten heidän puhe- ja toimintatapoihinsa. Samoilla linjoilla ovat maailmankuulut markkinointiteoreetikot James Gilmore ja Joseph Pine teoksessaan *Authenticity: What Consumers Really Want* (2007), jonka ydinkäsite on ”autenttisuuden muokkaaminen” (*rendering authenticity*). Kirjassa aikamme keskeisenä bisnesimperatiivina esitetään ”asiakkaan autenttisuuskäytännön managerointi”. Tämä tarkoittaa jatkuvaa tunneilmapiirin tilannearviointia ja kulttuuristen toimintatapojen aistimista ”sisältä päin”, minkä avulla asiakkaan eli artikkelimme yhteydessä fanin minäkäsitystä tai faniyhteisön me-käsitystä vahvistetaan tuotteen omistajia suosivalla tavalla.

Globaalissa kilpailutaloudessa, mediayhteiskunnassa ja myös Valioliigan spesifissä kontekstissa erityyppisten yleisöjen toivottu, ”oikeanlainen” emotionaalinen osallistuminen on entistä tärkeämpää niin seurojen omistajille, sponsoreille kuin tv-lähetysten oikeudet omistaville mediayhtiöillekin. Jalkapallon tuotantokoneiston näkökulmasta onkin perusteltua puhua autenttisuusvaatimuksista tai sanattomista sopimuksista, jotka koskevat fanien puhetapoja, käyttäytymistä, pukeutumista ynnä muita tapoja ”tunnustaa väriä” etenkin stadionalueilla ja niiden lähiympäristössä mutta myös sosiaalisen median kanavilla. Toisaalta oikeanlaisesta jalkapallokulttuurista neuvoteltaessa niin medialla, rahoittajilla, lajijärjestöillä kuin seurajohdollakin on autenttisuusvaatimuksia, jotka fanit joko hyväksyvät sellaisenaan, osittain tai eivät hyväksy lainkaan. Kääntäen: fanit asettavat seuroilleen ja lajin muille vaikutusvaltaisille tuotantokoneistoille omia autenttisuusvaateitaan, joita lajin tuottajilla ei välttämättä ole varaa olla ottamatta huomioon lajin ja seurojen uskottavuuden takaamiseksi.

Ymmärrämme autenttisuuden yhteiskunnallisesti ja historiallisesti rakentuneeksi suhdeksi. Tästä lähtökohdasta käsin olennaista on huomata, että nimenomaan autenttisuuskriisit tekevät näkyviksi autenttisuusillusioiden ja autenttisuussopimusten olemassaolon. Tämän artikkelin kaksi tapaustutkimusta pureutuvatkin autenttisuuskriisien kautta esiin nousseisiin uudelleenmäärittelyihin ja rajanvetoihin, joita kehkeytyy silloin, kun englantilaisen huippujalkapallon totunnaiset tavat esittää peliä televisiossa tai rakentaa seuraidentiteettiä yhtäkkisesti muuttuvat.

Valioliigan perustaminen ja fanikulttuurin muutos

Jalkapallon kaupallistuminen oli Englannissa 1980-luvulla ja etenkin 1990-luvulla erityisen nopeaa. 1980-luvulla valtionomaisuuden yksityistämistä, vapaakauppaa ja imagotekijöitä ajaneet konservatiivipoliitikot Margaret ”rautarouva” Thatcherin johdolla tahtoivat päästä eroon huliganismista ja katsomo-onnettomuuksista. Merkkipaaluna lajin kaupallistumisen intensiteetin voimistumisessa voi pitää Valioliigan perustamista vuonna 1992 ja sen yhteydessä solmittua rahakasta televisiointisopimusta Rupert Murdochin BSkyB-yhtiön kanssa. Televisio- ja sponsoritulojen mittava kasvu moninkertaisti seurojen, tähtipelaajien sekä fanituotteiden markkina-arvon. Samalla seurat alettiin ymmärtää ensisijaisesti omistajilleen voittoja tai vähintäänkin myönteistä mediajulkisuutta tuottaviksi investoinneiksi.

Tässä jalkapallon kulttuurisessa murroksessa, jota Richard Giulianotti (esim. 2002) on kutsunut hyperkaupallistumiseksi, myös fanit määriteltiin uudelleen ja kirjaimellisesti kaupallistettiin seurajohtajien ja heidän partnereidensa puheissa asiakaskuluttajiksi (ks. myös King 1997). Jalkapallon kulttuurisen aseman ja kannattajien puhuttelemisen tapojen muutokset osana laaja-alaista brittiläisen teollisuusyhteiskunnan murrosta ruokki vastarintaa ja lieveilmiöitä. Muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa etenkin menestyksekkäät suurseurat kyllästyivät ”epäsosiaalisesti” käyttäytyviin työväenluokkaihin faneihin, jotka aiheuttivat turvattomuuden tunnetta kentillä ja niiden läheisyydessä. Pelottava ilmapiiri ja huono maine eivät olleet suosiollisia perhekatsojuuden lanseeraamiselle. Uudet keskiluokkaiset fanit perheineen olivat valmiita maksamaan aiempaa suurempia summia ottelukokemuksestaan ja osasivat myös käyttäytyä oikeaoppisesti, ja juuri tätä jalkapalloa viihdetuotteeksi muokkaavat markkinointiasiantuntijat ja konsultit

tavoittelivat. Muutos seurojen johtamiskulttuurissa ja liiketoimintamalleissa oli lajin perinteitä järjestyttävä. Voi perustellusti puhua englantilaisen jalkapallon autenttisuuskriisistä erityyppisine ilmenemismuotoineen.

Yksi merkittävä esimerkki siitä, kuinka myös jalkapallofanien ”uusi” keskiluokka kipuili lajin muutoksen, autenttisen kannattamisen ja aidon ottelutunnelman luomisen kanssa, oli poikkeuksellisen vahvasti 1990-luvulla esille noussut kirjallinen ja journalistinen genre – nimittäin (oma)elämäkerralliset, dokumentaariset ja fiktiiviset kuvaukset sekä muistelmat jalkapallofaneista ja heidän kulttuurisista tyyleistään (esim. Hornby 1992; Hill 1999; osa näistä teksteistä käsitteli myös jalkapallohuliganismia sisäpiiristä käsin, esim. King 1996). Yleisemmällä tasolla nämä jalkapallon muutosta kuvaavat muistelmat liittyivät nostalgia-aaltoon, jossa brittikaupunkien teollista perintöä alettiin romantisoida (Hewison 1987). Steve Redhead (1997, 88–92) on kutsunut tätä jännitteistä fanikulttuurien muutosvaihetta englantilaisen jalkapallon ”kirjallistumiseksi” (*literaturisation*). Tyypillisesti kirjoittajat tunsivat perinpohjaisesti etenkin ”oman” seuransa historian kulta-aikoineen, aallonpohjineen ja paikallishistoriallisine erityismerkityksineen sekä tunnesiteineen (Redhead 1997). Monet erityisesti keskiluokkaistuneet fanit, jotka olivat oppineet paikallisen joukkueen kannattamisen työväenluokkaisilta vanhemmiltaan, pyrkivätkin muuttamaan mielikuvia jalkapallofaneista huonosti käyttäytyvinä miehinä, moukkamaisina ladeina (ks. Roivas 2009, 61). Fanimuistelmien kautta eletyissä jalkapallon maineen palauttamisrepresentaatioissa keskeisimpänä tyyliseikkana piirtyy esiin poikkeuksellisen vahva ajatus autenttisesta tunnelmasta. Huolimatta siitä, että koulutetun ja perinnetietoisien keskiluokan siteet ”alempiin” yhteiskuntaluokkiin olivat katkenneet, heidän itseymmärryksensä ytimessä oli käsitys oikeantyyppisestä työväenluokkaisesta eli autenttisesta fanittamisesta (Roivas 2009, 30). Aidoksi ja alkuperäiseksi koetun tunnelman tiloja olivat ennen muuta täyteen pakatut seisomakatsomot, jotka niin kutsuttu Taylorin raportti 1990-luvun taitteessa vaati poistettavaksi – samassa yhteydessä turvamiesten lisäämisen ja palvelutason parantamisen kanssa. Syyllinen autenttisen tunnelman katoamiselle taas löytyi – kuten on myös sittemmin löytnyt – jalkapallon tuotantokoneistosta.

Tässä jännitteisessä autenttisuuskriisin ilmapiirissä ei ole yllättävää, että kannattajakuntansa tunnelmia aktiivisesti tilanearvioivat seurat ovat brändityössään yhdistäneet historiallisen ja kaupallisen autenttisaation (Kolamo & Vuolteenaho 2016). Jalkapallon perinteet sisältävät tyyliseikkoja, nostalgisia elementtejä ja historiallista symboliikkaa, jota voi ”myydä” osana trendikkään Valioliigafutiksen bränditarinaa. Uudet markkinaorientoituneet seuraajohtajat ovat myös luottaneet siihen, että perinteinen monogaaminen fanius (”rakkaus yhteen seuraan”) pitää pintansa myös läpeensä tuotteistuneessa ja medioituneessa jalkapallokulttuurissa, vaikka toisaalta etenkin jalkapallon megatapahtumissa moniavioinen fanius on enenevässä määrin lisääntynyt (Kuper & Szymanski 2010, 236–255).

Lippujen hintojen nostaminen ja luksusaitioiden perustaminen eivät ole varsinaisesti mullistaneet tätä ”autenttisen” fanittamisen perusperiaatetta. Nykyäänkin on yleistä, että kerran suosikkiseuransa valittuaan fani ei sitä enää vaihda – oli sitten kyse työväenluokkaisista tai keski- ja yläluokkaisista faneista. Näin on siitakin huolimatta, että ottelut on pääosin siirretty pois työväestön perinteisillä asuinalueilla sijaitsevilta kentiltä useiden kilometrien päähän, fanireviirien näkökulmasta ei-kenenkään-maalle, virtaviivaisesti brändätyille ja uudelleen kaupallisesti nimetyille megastadioneille. Kuten todettu, faniuden keskiluokkaistuminen ja ottelutapahtumien viihteellisty-

minen ovat toisaalta synnyttäneet myös protestimarssien ja aggressiivisen katsomometelöinnin kaltaista vastarintaa.

Perinteiseksi määritellyssä fanikulttuurissa seisomakatsomoiden työväenluokkaiset miesjoukkioit loivat tunnelman lauluillaan, pukeutumisellaan ja herjoillaan. Monien keskiluokkaistuneiden katsomoiden tunnelmaa on sitä vastoin moitittu valjuksi, ja tunnelman korjaamiseksi on eri seuroissa tartuttu toimeen, tyypillisesti yhteistyössä kannattajajyhdistysten kanssa (esim. Church & Penny 2013). Hypertuotteistuneessa Valioliigassa autenttisen englantilaisen katsomokulttuurin kaipuuseen on niveltynyt aiempaa voimakkaammin näkemys, jonka mukaan ihmiset eivät halua nähdä vain peliä ja sen tähtiä vaan myös muita faneja ja heidän kannattamisen tapojaan. Näihin tapoihin katsotaan kuuluvaksi esimerkiksi lisensoituihin ja virallisiin eli ”aitoihin” fanipaitoihin pukeutuminen, mukaan lukien retropaidat. Läpeensä kaupallinen määrittelykehys sisältää kutsun astua sisään jalkapallokulttuuriin, jossa suhtaudutaan kaupallisuuteen itsestään selvänä käytännöllisyytenä (vrt. Davis 2015). Faneille ensisijaisen tärkeää on hauskanpito ja oman joukkueen menestys. Fanit eivät (enää) vastusta niinkään jalkapallon konsumeristisia valtarakenteita vaan lähinnä valmentajia ja seurajohtajia, jotka ovat kyvyttömiä rakentamaan kilpailukykyistä joukkuetta (ks. Llopis-Goig 2012). Tätä kutsumme markkinapragmatistisen faniasenteen normalisoitumiseksi (ks. myös Kennedy & Kennedy 2010).

Valioliigan televisiolähettykset korona-aikana: pälle liimatut genrekonventiot ja autenttisuuden rajanvedot

Voi sanoa, että jalkapallo on itsessään käsikirjoittamatonta, ainutkertaista ja improvisoitua eli tietyssä ”sisäisessä” merkityksessä autenttista. Samanlaisesti lajin televisiointi perustuu tarkasti suunniteltuun formaattiin, jossa hyödynnetään autenttisuusilluusiona luovia ja vahvistavia tehokeinoja ja efektejä. Yleiskuvasta eli kuvitellun ihanteelliselta istumapaikalta lajia seuraavan katsojan näkökulmaotoksesta leikataan lähemmäksi peliareenan pintaa ja jalkapalloilijoiden vartaloita varsinkin katkojen aikana mutta myös silloin, kun pelaajat ajautuvat lähelle kentän rajoja. Muuntelemalla kuvan kokoa ja rytmittämällä leikkausta maksimoidaan toiminnan tuntua minimaalisessa tilassa ja houkutellaan katsojia samastumaan pelaajien tunnetiloihin (Kolamo 2018, 60–82; vrt. Whannel 1992). Esimerkiksi maalien jälkeinen kuvasarja sisältää paitsi fanien myös ennen muuta valmentajien ja pelaajien tunnekuvia (ks. Kolamo 2018, 78–79): tuuletukset ovat tärkeä osa vakiintuneen tv-formaatin todellisuusvaikutelmaa, jonka avulla myös viedään kerrontaa eteenpäin ja voimistetaan katsojan samastumisen tunteita. Uusinnat ja hidastusuusinnat taas eroavat reaaliaikaisista kuvakokoon liittyvistä rajauksista siten, että niiden avulla muokataan katsojan aikakokemusta. Katsoja voi kokea uudelleen ottelun kannalta kiinnostavia tilanteita tavalla, jota tapahtumapaikalla oleva ei kykene tavoittamaan. Kun katsoja on puolestaan totutettu television välittämään, teknologisesti koostettuun ja merkitystavoiltaan huomaamattomasti vaikuttavaan kuvakerrontaan ja äänimaisemaan, on aiheellista puhua genreperusteisesta autenttisuussopimuksesta. Tv-formaattiin liittyvät autenttisuusvaatimukset tulevat esille esimerkiksi silloin, kun selostajat ja asiantuntijat arvostelevat tv-ohjaajan kykyjä ja draaman tajua kysymällä: missä viipyvät hidastukset?

Kun korona-aikana keväästä 2020 alkaen jalkapalloa pelattiin tyhjiille katsojille ympäri Eurooppaa, tv-katsojat joutuivat totuttelemaan etenkin äänimaisemaltaan latteisiin ja kolkkoihin lähetyksiin. Pelaajien ja valmentajien huudot kaikuivat tyhjiyttään ammottavilta megastadioneilta kotisohville. Millaisiin ratkaisuihin mediayhtiöt päätyivät, kun autenttisuusilluusioiden rakentamisen edellytykset radikaalisti muuttuivat ja katsojien kehollis-affektiivinen koukuttuminen tv-formaatin lumovoimaiseen kerrontaan uhkasi hiipua?

Korona-aikana Valioliigalähetyksissä koettiin muutoksia sekä visuaalisen kuvakerronnan että lähetyksen äänimaiseman tai "soundtrackin" osalta. Visuaalinen formaatti pelikentän vaihtelevista tilanteista ei sinällään merkittävästi muuttunut. Tv-kameran fokusoidessa normaaleihin pelitilanteisiin autenttisuusilluusion kannalta ei ole kovin ratkaisevaa se, onko stadionilla katsojia vai ei. Pelin kohokohtien osalta tilanne on kuitenkin toinen, minkä vuoksi korona-aikana pelaajia kannustettiin ja ohjeistettiin juhlimaan maalia erityisten maalienjuhlintakameroiden edessä, jotka sijaitsivat sallitulla "tuuletusalueella". Näiden kentän pätyyn lähelle kulmalippuja asemoitujen ja kauko-ohjattujen kameroiden tehtäväksi määriteltiin "pelaajien juhlinnan välittäminen" faneille (Kanife 2020). Toisena fanikuvastona on syytä mainita stadioneiden jätinäyttöjen kautta välitetty livefaniseinä. Näitä kotisohvillaan pelipaitoihin ja huiveihin pukeutuneiden fanien eleitä ja ilmeitä välittivät etenkin maalien jälkeen myös tv-kamerat. Hätkäyttävin korona-ajan visuaalinen uutuuselementti olivat kuitenkin stadionien penkkiriveille asetellut pahviset fanien ylävartalokuvat. Tässä autenttisuusilluusioiden tuottamisessa esiintyi huvittaviakin piirteitä, sillä liikkumattomat oikeiden fanien torsot korvikekuvat eivät tuulisella säällä aina tahtoneet pysyä paikoillaan.

Niin ikään yleisöjen tuottamaan "autenttiseen" tunnelmaan ja kannustukseen liittyvät äänimaiseman muutokset poikkeusajan jalkapallotelevisioiden olivat dramaattisia. Korona-aikana Valioliigalähetyksiä saattoi seurata kahden eri lähetyssignaalin kautta. Ensimmäinen niistä esitti tapahtumat poikkeusolosuhteiden mukaisesti ääniefektien osalta "aidosti" ankeina ja tylsinä. Toiseen niistä taas lisättiin digitaalisesti tuotettuja fanien ääniä, jotka seurailivat pelin kulkua. Tämän auditiivisen uutuuden tarjosi *EA Sports*, jonka yksi tunnetuimmista myyntiartikkeleista on Fifa-konsolipeli.¹ Ottelujen "soundtrack" tuotettiin siten, että erityisellä ääniohjaajalla eli konsolipelimaailmassa kehitettyjä ääniefektejä lisäävällä "duppaajalla" oli käytössään yli 60 erilaista ääntä ja reaktiota autenttisen illuusion luomista varten. Esimerkiksi jos kotijoukkueen pelaaja ohitti vastustajan taidokkaalla harhautuksella, tv-katsoja saattoi kuulla taputuksia; kun pelaaja ei saanut palloa sisään selkeästä maalipaikasta, välittyi ruudun kautta puolestaan pettynttä porinaa (Kanife 2020).

Miten jalkapallovaikuttajat ja etenkin Valioliigaa seuraavat fanit reagoivat ja kommentoivat edellä mainittuja televisiolähetyksen muutoksia? Laajalevikkösen jalkapalloseuran *Fourfourtwon* mukaan alkuvaiheessa "epärealistisen katsomonäänänen" valitsi 62,8 prosenttia katsojista, kun taas "masentavaa ja hiljaista" lähetystä seurasi 35,2 prosenttia katsojista. Tämän perusteella huomattava osa katsojista ei kokenut konsolipelinomaisia "valeäänä" liiallisen häiritseviksi. Verkkokeskusteluissa monet tosin muistuttivat siitä, että efektejä lisäävän ääniohjaajan tulee tunnistaa pelitilanteet oikealla tavalla. Aston Villan ja Sheffield Unitedin välisessä pelissä (17.6.2020) duppaaja ei ollut onnistunut tunnistamaan pelitilanteita "aidolla" tavalla, mikä synnytti verkon keskustelualustoilla huvittuneisuutta ja ärsyntyneisyyttä. Esimerkiksi Sheffieldin Unitedin maalivahti Dean Hendersonin helpon laukauksen torjunta synnytti

1 Fifa-konsolipelissä kuvakeronta sponsorilaitooneen vastaa melko tarkasti sitä maisemaa, johon ihmiset ovat tottuneet tv-lähetyksissä. Pelihahmojen realismia on lisäksi vahvistettu liikkeen tunteistekniikoilla ja muilla mallinnuksilla.

epärealistisen ”valtaisan huutomyrskyn” (Marland 2020). Huolimatta siitä, että todellisuusvaikutelman tuottamisessa oli tv-lähetyksissä puutteita, BBC:n studioisäntänä myös korona-aikana toimineen Gary Linekerin mukaan uusi ääniteknologia on ”hiton fiksu”, sillä se ”lisää katsojakokemusta” samalla tavoin ”kuin elokuvan soundtrack” (Lehtonen 2020).

Keinotekoisesti tuotettu äänimaisema kohtasi kuitenkin myös enemmän tai vähemmän kiihkeää vastustusta – autenttisuuskriisin erivahvuisia artikulaatioita (vrt. ”päällenauretuista” sitcom-sarjoista 1960- ja 1970-luvuilla ja niiden vastareaktiosta esim. Giotta 2017; Rosenbaum 1978). Mielenkiintoisesti myös useat kommentoijat, jotka olivat itse pelaamalla perehtyneet tv-lähetysten ”äänimaisemalliseen originaaliin” eli Fifa-konsolipeliin, vastustivat mukaansatempaavan kannattajakokemuksen tuottamista nauhoitetun ääniraidan avulla. Esimerkiksi Stadio-podcastin toimittaja Ryan Hunnin mukaan keinotekoisesti tuotettu yleisöääni, jonka avulla yritetään imitoida alkuperäistä äänimaisemaa, tekee ”kokemuksesta groteskin” ja vahvistaa tunnetta siitä, että ”tulee huijatuksi”. Hunnin kollega Musa Okwonga pitää ”epäkunnioittavana” sitä, että hänelle ”syötetään keinotekoista faniääntä”, joka turhan yksioikoisesti seurailee kentän tapahtumia. Molemmat toimittajat korostavat, että fanit ovat pelille ja tuotteelle ensisijaisia, eikä heitä siksi tulisi suututtaa päälle liimatuilla genrekonventioilla: ”Jos he [fanit] eivät ole paikan päällä, älä yritä esittää, että he olisivat siellä. Mielestäni ne ovat täyttä hevonpaskaa.” (Loukola 2020.)²

Järjestäytyneistä kannattajayhdistyksistä jalkapallopeleiden soundtrackia korona-aikana kritisoi voimakkaasti 16 maan faniryhmien kattojärjestö *Football Supporters Europe*. Järjestö käynnisti kampanjan vastustaakseen keinotekoisten katsomonäänien käyttämistä tv-lähetyksissä. Se kirjelmöi näkemyksistään sekä Valioliigalle että UEFAlle: ”Lisätyn todellisuuden teknologia, ennalta nauhoitetut huudot ja muut keinotekoisien kannattamisen muodot halveksivat otteluissa käyviä faneja.” Näiden *hardcore*-fanien mukaan ”fanien puuttumista ei voi korvata televisiokatsojien huvittamiseen tarkoitettulla tietokonesimulaatiolla” (*Hindustan Times* 2020). Autenttisuutta vaativina ”tosifaneina” he korostivat, että teknologian kehittämisen sijaan tuotantokoneiston tulisi keskittää voimavaransa siihen, kuinka fanit saataisiin mahdollisimman pian turvallisesti takaisin stadioneille.

Siinä, missä päälle miksattut faniäänit koettiin monien fanien näkökulmasta epäautenttisina ja jopa oikeaa kannattamista halveksuvina elementteinä, aineistomme valossa televisiolähetysten visuaalisiin uutuuspiirteisiin suhtauduttiin neutraalimmin. Yllättävästi edes pahvisten ylävartalokuvien sijoittelu penkkiriveille ei näyttänyt synnyttäneen kiihkeää keskustelua ”autenttisuuskandaalista” suhteessa tv-formaattiin ja sen luomiin odotusarvoihin. Voi arvella, että yleisön roolia esittäneet liikkumattomat pahvinuket olivat liiankin ilmeisesti ”epäautenttisia” tullakseen vakavasti kritisoiduksi. Selitys voi liittyä myös niihin varsin kekseliäisiin tapoihin, joilla fanit osallistuivat ja heitä osallistettiin visuaalisten ”yleisöilluusioiden” tuottamiseen korona-ajan tv-lähetyksissä. Itseasiassa pahvisten katsojien kautta rakennettu illusorinen efekti oli alun perin saksalaisen ”tosifani” Ingo Müllerin lanseeraama keksintö, jonka lajin tuotantokoneistot nopeasti omaksuivat. Jo keväällä 2020 Müller organisoi lähes 14 000 Borussia Mönchengladbachin fanien ja kausikortin haltijoiden pahvinukkea seuransa kentälle tavalla, joka synnytti ihailua ympäri maailmaa (*Tribuna* 6.6.2020). Myös valioliigaseurojen fanit saivat samankaltaisen mutta kaupallistetun mahdollisuuden osallistua tähän esteettis-visuaaliseen speksaakkeliin maksamalla kuvistaan 20–25 puntaa. Jotkut fanit, esimerkiksi Brightonissa (kuva 1), teettivät historiallis-nostalgisen

2 Sanalla ”ne” toimittajat viittaavat simuloitujen katso-
moäänien lisäksi digitaalisiin
projektoreihin, joiden avulla
faneja saatettiin lisätä tv-kuviin.

Kuva 1. Brighton & Hove Albion FC:n ”pahvifaneja” kotikentällään The American Express Stadiumilla 11.7.2020. Lähde: All Over Press.

autentisaation hengessä edesmenneiden sukulaistensa ja ystäviensä kuvia pahvikatsomoon (Fordham 2020). Toisin kuin äänimaisemalliset uutuudet, korona-ajan lähetyksen visuaaliset muutokset ja ”katsomokulissit” pääosin sivuutettiin aineistomme kriittisissä kommentteissa.³

Mistä syistä eritoten digitaalisesti tuotettu äänimaisema sitten ärsytti huomattavaa osaa faneista? On selvää, että eri maissa fanien ylläpitämä meteli ja tunnelmointi on erittäin merkittävä osa immersivistä ja jännittävää otte- lukokemusta. Englantilaisessa jalkapallokulttuurissa ”aidon” katsomoissa tuotetun äänimaiseman lajikulttuuriset ”juuret” liittyvät katsomolaulamisen vahvaan traditioon, joka ulottuu 1920-luvulle saakka – aivan ensimmäiset kannustuslaulut tosin kuultiin jo 1880-luvulla. Perinteisesti ja osin yhä edelleen fanien laulut sisältävät runsaasti viittauksia populaarikulttuuriin, kansanmelodioihin ja paikalliseen futishistoriaan – puhumattakaan tähtien pilkka- ja ylistysveisuista (Thrills 1998). Otteluiden aikana kannattajaryhmät lisäksi kilpailevat keskenään laulujen ja huutojen äänekkyydessä sekä nokkeluudessa siitä, kumpi faniryhmistä keksii osuvampia herjoja ja rienauksia (Heinonen 2005, 165–171). Tiiviisti rakennetuissa katsomoissa sivuseinien ja pitkin kattoineen laulut saavat akustista tenhovoimaa, joka resonoi stadionin rakenteissa ja fanien vartaloissa – tänäkin päivänä voimissaan olevana bravuuriesimerkkinä käy FC Liverpoolin kotikentän Anfield Roadin ”You’ll Never Walk Alone” -yhteislaulurituuaali ennen ottelun alkua.

Etenkin Liverpoolin fanit kutsuivat Abramovitšin omistuksessa ollutta Chelseaa chavskiksi. Siinä, missä chelski viittasi seuran venäläisomistajaan, chavski tarkoitti sivistymätöntä ”kerskakannattajaa”, jolla oli erityisen huono maku. On syytä epäillä, että useat Anfield Roadin katsomokulttuurin ja paikallisen populaarimusiikin parissa kasvaneet Liverpool-fanit kokivat digitaalisesti tuotetut faniäänät osaksi niin kutsuttujen muoviseurojen eli ehtymättömillä rahavaroillaan ahnaasti menestystä ja faneja ostavien seurojen vallankasvua jalkapallossa. Paikalliskulttuurista muistia kantavien ja inten-

3 Myös yleisemmällä tasolla voi väittää, että visuaalinen vaikuttavuus perustuu äänimaisemaa vahvemmin tv-formaatin genrekonventioiden (esim. hidastus- ja lähikuvien sekä leikkausten) ja katsojan ruumiinkokemuksen väliseen yhteyteen, johon katsojat ovat tottuneet, ja jotka he ovat monin osin sellaisenaan hyväksyneet. Näihin mediavälitteisiin autenttisuussopimuksiin viittaa myös elokuvantekijä Rick Altman (2002, 40), jonka mukaan genremielihyvä perustuu pitkälti tiettyjen draamallisten elementtien tunnistettavuuteen ja aiemmin nähtyjen kokemusten kumulatiiviseen vaikutukseen.

siivisten kehollisten muistikokemusten valossa voi väittää, että digitaalisesti tuotettu äänimaisema korona-ajan tv-lähetyksissä oli autenttisuusilluusioiden piirteinä liian läpinäkyvä ja geneerinen, paikalliskulttuuriset ja -historialliset nyanssit kadottava – siitäkin huolimatta, että mainospuheiden mukaan (ks. esim. Marland 2020) ääniarkistot sisälsivät autenttisia otoksia seurakohtaisista lauluista ynnä muista paikallisista fanikatsomojen piirteistä. Ottelun tapahtumia mukailevat äänikoodit oli kuitenkin lopulta vajavaisesti naturalisoitu, minkä vuoksi useat fanit kokivat ne katsomiskokemusta häiritseviksi. Samalla ääniraita tuli ikään kuin latistaneeksi oikeiden faniryhmien luovuutta ja spontaaniutta. Konsolipelin ääniefekteistä sämplätty yleisöä imitoiva äänimaisema oli entisen jalkapalloilijan Stan Collymoren sanoin yllätyksetöntä ”ampiaispesän surinaa”, josta puuttui historiallisen kontekstin ymmärrys (*This is Anfield* 17.6.2020).⁴

Valioliigan edustajan korona-aikana antaman lausunnon mukaan ”Valioliiga ei yritä ’teeskennellä’, että fanit olisivat paikalla, vaan pikemminkin virittää suoran urheilun katsomisen ’emotionaaliset sytykkeet’” (Pattle 2020). Kuten on tullut esille, tuotantokoneiston yritykset imitoida aitoa yleisön tuottamaa tunnelmaa pikemminkin jakoivat ja jopa kärjistikivät fanien mielipiteitä kuin vangitsivat tv-katsojat ottelulähetyksen äärelle. Tulkintamme mukaan fanien kritiikki kertoi poikkeusajan stimuloimasta autenttisuuskriisistä televisioitujen ottelujen epäautenttiseksi koettua äänimaisemaa kohtaan. Silti on myös huomattava, että lajin tuottajien taholla poikkeusajassa ja sen generoimassa autenttisuuskriisissä nähtiin myös tilaisuus lajin ja sen esittämisen totunnaisten genrekonventioiden uudistamiseen. Kun Valioliigan edustaja puhuu ”emotionaalista sytykkeistä”, mieleen nousevat niin Linekerin hehkuttama ”katsojakokemusta vahvistava” soundtrack kuin Baudrillardin (1983) ideat hyperreaalista ja simulaatioyhteiskunnasta. Korona-ajan hyperreaalisten tv-lähetyksen aikana tilaisuutensa näkivät useat digitaalisen kulttuurin promoottorit, jotka innostuneesti toivat esiin ajatuksiaan autenttisuusilluusioiden laajentamisesta tapahtumapaikoilla ja medialaitteiden äärellä. Näiden asiantuntijoiden mukaan seuroilla oli käsillä ”ratkaiseva hetki miettiä digitaalista strategiaansa” esimerkiksi investoimalla aiempaa aktiivisemmin VR-kausikorttien suunnittelemiseen ja virtuaalijalkapalloturnauksiin (Loukola 2020; *FourFourTwo* 16.6.2020).

Newcastlen nousu parrasvaloihin saudirahalla: seuratradiot ja faniyhteisö urheilu- ja autenttisuuspesun resursseina

Kuten edellä korona-ajan televisiolähetyksen yhteydessä, erityyppiset autenttisuuskriisit ja niiden generoimat uudet rajanvedot jalkapallon autenttisuusopimuksissa voivat olla suoranaisesti mediamaisemallisia. Toisaalta autenttisuuskriisien taustalla voi olla toimintaympäristön muutos, kuten tapauksissa, joissa seuran omistajanvaihdos synnyttää laajaa fanivastarintaa tai päinvastoin sysää alkuun muutoksen, jonka myötä markkinapragmatistiset asenteet fanien keskuudessa tulevat aiempaakin selvemmin hyväksytyiksi ja siten myös näkyviksi tapahtumapaikoilla ja mediassa. Jälkimmäisestä tyyppistä näyttäisi olevan kyse tuoreessa tapauksessa, kun suosittu Koillis-Englannin ykköseura Newcastle United siirtyi 80-prosenttisesti Saudi-Arabian valtiollisen investointirahaston PIF:n omistukseen. Vaikka omistajavaihdoksesta oli huhuttu pitkään, uutispommin seurauksena tuhannet fanit juhlivat innostuneesti ympäri kaupunkia ja etenkin seuran legendaarisella kotistadionilla

4 Joidenkin fanien tiukkoihin vaatimuksiin tv-lähetyksen audiorealistisuudesta lienee vaikuttanut myös se, että heidän kulttuurisessa muistisansa ovat tuotantokoneiston radikaalit 1990-luvun taitteen toimet, jotka johtivat tunnelman kannalta pidettyjen seisomakatsomoiden poistamiseen.

St James' Parkilla. Moni haastateltu fani lausui markkinapragmatistiselle faniasenteelle luonteenomaisen toiveen, että yltiörikkaat uudet omistajat pelastavat "meidän seuramme" ja aloittavat uuden kukoistuksen aikakauden. Suomalaistoimittajan haastatteleman, Newcastle Unitedia 60 vuotta kannattaneen Michael Chaplinin sanoin:

Newcastlen jalkapallojoukkue on täällä heimoasia. Se tarkoittaa meille kaupungin asukkaille olemista yhdessä, olla United. Identiteetin ilmaisua. Se tuo meidät yhteen. Ihmiset eivät mene matseihin pelkästään katsomaan peliä vaan nauttimaan yhdessäolosta [...] Luulen, että suurin osa faneista ajattelee, että tämä on mahtavaa, koska uusi omistaja oli uusi alku. On kunnollista sijoittamista joukkueeseen, ja joukkue voi alkaa elää uudelleen. Sitä johdetaan oikealla tavalla. Ja siitä tulee kilpailukykyinen taas [...] Innostuneisuuden ja ilon tuntee nyt kaupungissa. (Salonen 2022.)

Itse asiassa Newcastle Unitedin myynti ja uudet omistajat nousivat uutisotsikoihin ympäri maailmaa juuri sen vuoksi, että poliittisesti arveluttavasta ja epäeettiseksi arvostellusta seurakaupasta huolimatta fanit juhlivat sankoin joukoin Newcastle'n kaduilla. Kuvat riemuitsevista "Geordie'ista" levisivät kulovalkean tavoin globaalissa mediassa, mikä ei jäänyt huomaamatta Saudi-Arabian maabrändääjiltä. Intoutuneen reaktion taustalla vaikutti seuraan pitkään vaivannut kriisi, jonka ytimessä fanien syytösten kohteena oli lontoolaislähtöinen liikemies Mike Ashley, seuran edeltävä omistaja vuosina 2007–2021. Ashley'n aikakaudella Newcastle United ajautui pitkäkestoiseen menestymättömyyskierteeseen sekä umpikujaan myös fanien ja omistajan suhteissa. Kannattajien mielestä Ashley johti seuraan "ilman sydäntä" ja priorisoiden omia businesssetujaan. Tämän artikkelin näkökulmasta Ashley'n johtamistavat saivat aikaan yhtäaikaisen menestymättömyys- ja autenttisuuskriisin. Fanien kritiikin perusteella Ashley "kuivutti seuran resurssit" ja yritti tehdä noin 50 000 katsojaa vetävästä St James' Parkista oman urheiluvälineyhtiönsä mainosalustan (Loukola 2021). Varhaisina omistajavuosinaan Ashley yritti kahteen otteeseen uudelleennimetä St James' Parkin oman Sports Direct – urheiluvälineketjunsä mukaan. Stadionin verkkomarkkinointihenkisenä nimenä oli kaudella 2009–2010 *sportsdirect.com@StJames'Park* ja marraskuusta 2011 lokakuuhun 2012 *Sports Direct Arena* (Gillooly & Medway 2018). Näistä räikeistä autenttisuuskandaalin kaltaisista hankkeista omistaja perääntyi fanien raivokkaan vastarinnan edessä, mutta katkeruus ja viha jäivät kytemään (Vuolteenaho 2022). Jatkuvaan menestymättömyyteen kyllästyneet Newcastle'n fanit olivat siis jo vuosikausia ennen uusia saudiomistajia osoittaneet mieltään päämääränään ennen kaikkea se, että Ashley luopuisi seuran omistuksesta. Katsomossa nähtiin toistuvasti kylttejä ja lakanoita sanomanaan "Get out of our club", "United against Ashley", "Boycott Ashley" ja "Ashley is the cancer" (ks. Gallagher 2019; ks. myös Loukola 2021; White 2021). 2020-luvun koittaessa omistajanvaihdosta viivyttivät kuitenkin muun muassa ihmisoikeusjärjestö Amnesty'n Valioliigalle kohdistamat suositukset harkita Newcastle'n kauppaamisen estämistä saudiarabialaiselle rahastolle. Iso osa Newcastle'n faneista näki kuitenkin saudiarabilaisen rahan Ashleyhin verrattuna pienempänä pahana. Tätä taustaa vasten voi ymmärtää sitä, minkä vuoksi esimerkiksi yllä siteerattu seuran seniorikannattaja korostaa saudiomistajien kohdalla "kunnollista sijoittamista" ja "oikealaista johtamista". Tällä hän viittaa ennen kaikkea kilpailukykyisen joukkueen rakentamiseen mutta myös stadion- ja harjoitteluluolosuhteiden sekä junioriakatemian kehittämiseen. Toiveet on pantu siihen, että uudet superrikkaat omistajat eivät hamua vain

välittömiä rahallisia voittoja ja mainosnäkyvyyttä vaan tekevät pitkäjänteisiä investointeja seuran tulevaisuuteen.

Primaari- ja sekundaariaineistomme perusteella suurin osa Newcastle'n faneista on ainakin toistaiseksi hyväksynyt saudiomistajat, mikä ei ole sinänsä yllättävää, sillä seuran menestys jalkapallokentillä on selkeästi kohentunut omistajavaihdoksen jälkeen. Kenttätyöjaksolla pubeissa ja kaduilla haastatellut fanit pääosin markkinapragmatistisesti ylistivät seuran uutta käynnistynyttä menestyksen aikakautta. Seuraavassa keskitymme autenttisuussopimusnäkökulmasta tarkemmin siihen, millaiseksi allianssiksi seurajohdon ja fanien sekä investointirahasto PIF:n välinen liitto on muotoutunut ja on tulevaisuudessa muotoutumassa. Millaisia odotuksia ja autenttisuusvaateita osapuolilla on toisiaan kohtaan? Millä tavoin perinteikäs työlaistaustainen newcastlelainen seura- ja fanikulttuuri kohtaa soveliaita investointikohteita ja brändäysalustoja ympäri maailmaa etsivän saudiarabialaisen öljyrahan? Millaiselle pohjalle ja järjestelyille tarkastelemamme varsin epäparinen ulkomaisen pääoman ja paikallisen jalkapallokulttuurin yhtälö on rakentunut?

Lähi-idän öljy- ja maakaasuvaltiot lähtivät toden teolla mukaan brittiläiseen jalkapalloon, kun Yhdistyneet Arabiemiirikunnat šeiikki Mansour bin Zayed al-Nahyanin johdolla osti Manchester Cityn vuonna 2008 ja teki seuran kotistadionista ja sitä ympäröivästä urheilukeskuksesta Etihad-lentoyhtiönsä näyteikkunan. Edeltänyt globaalia ja brittiläistä jalkapallokulttuuria mullistanut seuraostos tapahtui kuitenkin jo vuonna 2003, kun Putin-myönteinen venäläisoliigarkki Roman Abramovič otti haltuunsa länsilontolaisen Chelsea'n.⁵ Kiinnostava yksityiskohta on, että Chelsea'n kotikentän Stamford Bridgen museossa seuran äkkirikastuminen kuvataan nostalgisoivassa hengessä "Chelsea-vallankumoukseksi", jonka pääarkkitehdiksi määritellään uusi venäläisomistaja ja peruspilariksi globaalin televisionäkyvyyden muita seuroja nokkelampi hyödyntäminen (Kolamo & Vuolteenaho 2011b, 65). Abramovič'in seuraostos sekä myöhemmät ulkomaisten omistajien tekemät seurahankinnat ja rahakkaat sponsorisopimukset ovat muuttaneet paitsi jalkapallotaloutta myös stadionolosuhteita sekä ennen muuta fanien menestysodotuksia (Montague 2017, 15–61).

Uutena megaluokan valtiollisena investoijana Saudi-Arabian osalta on ollut alusta lähtien selvää, että PIF:n tulee osoittaa ainakin aluksi kulttuurista sensitiivisyyttä rakentaessaan Newcastle Unitedista kilpailukykyistä joukkuetta. Omistajavaihdoksen poikkeuksellisesta luonteesta ja ennakkopäilyistä kertoo esimerkiksi se, että Valioliiga ei suostunut hyväksymään kauppaa ilman "laillisesti sitovia vakuutuksia" siitä, ettei Newcastle United siirry ihmisoikeusmaineeltaan ryvettyneen Saudi-Arabian valtion omistukseen vaan nimenomaan liiketoimintaa harjoittavan rahaston omistukseen (Visuri & Lund 2021). Tätä omasta brändistään tietoisien Valioliigajohdon vaatimusta voi toki pitää myös silmänkääntötempuna, jonka avulla huomio kiinnitettiin yksinomaan juridis-sopimuksellisiin detailjeihin ja samalla välteltiin hankalia eettis-vastuullisia kysymyksiä.

Newcastle on tunnettu historiastaan työläis- ja jalkapallokaupunkina. Esimerkiksi Newcastle Unitedin 1950-luvun menestysvuosien, jolloin seura voitti kolme FA-cupia, suurin sankari oli hiilikaivostyöläisperheen ja aikanaan maailman suurimman hiilikaivoskylän Ashingtonin kasvatti Jackie Milburn. Ei olekaan liioiteltua väittää, että Newcastle'n paikkaidenteettiin ja me-tunteeseen on kietoutunut vahvana ajatus teollisesta kansalaisesta (ks. Strangleman 2015) ja tämän yhteisöllisistä kokemuksista, joihin yhteiskunnan rakennemuutos on jättänyt jälkensä. Nyttemmin työmarkkinoiden epävarmuus,

5 Chelsea'n myyminen Abramovič'ille herätti vastustusta myös joidenkin Chelsea-fanien keskuudessa. Esimerkiksi kirjailija ja Chelsea-fani John King kirjoitti *Observerissa* työväenluokkaisten fanien näkökulmaa peilaavan kolumnin, jossa räväkänkarkeaan tyyliin pilkattiin uutta taloudellisen arvonnousun kokenutta ja viihdebisneksen lainalaisuuksia omaksunutta jalkapallokulttuuria (King 2003; sit. Roivas 2009, 28). Osansa Kingin herjoista saivat uudet keskiluokkaiset fanitulokkaat. Kingin mukaan näiden kulutushaluja tyydyttämään painatetaan valtavat määrät "sietämättömiä massatuotettuja fanipaitoja" sekä myydään "väärää" oluita ja ruokia, kuten patonkeja ja bageleita eikä enää brittifutiksen perinnepiirakoita. Kingin satiirissa huomioitiin niin ikään otteluiden latteaa ilmapiiriä ja uusien fanien kyvyttömyyttä tunnistaa vanhojen fanien perinteisiä katsomolauluja.

jatkuvaan muutokseen ja joustavuuteen sopeutuminen sekä yksilöllisyyden korostuminen ovat katkaisseet tunnesiteitä paikallisyhteisöihin ja teollisen kansalaisen ideaaliin sekä ohjanneet ihmiset taistelemaan turbokapitalismin murusista. Huolimatta näistä massiivisista muutoksista jalkapalloseuran ”syvä tarina” eli tunne jostakin itseään suuremmasta, joka kannattelee ymmärrystä yhteiskunnasta ja jokapäiväisestä elämästä, voi yhdistää erilleen vedetyt ja atomisoidut ihmiset (vrt. Hochschild 2018). Newcastlelaisten arjessa seura toimii yhä edelleen paikallishistoriallisen autentisaation ja ylisukupolvisten kokemusten kiintopisteenä sekä linkkinä menneisyyteen eri ikäisille ja eri sosioekonomisesta asemasta tuleville.

Organisaatiotasolla newcastlelaisen identiteetin ”syvää tarinaa” ovat olleet tekemässä saudiomistajille tutuksi paikalliset brittiläiset asianhoitajat, kuten seuran hallituksen jäsen Amanda Staveley, joka omistaa 10 prosenttia Newcastle Unitedista. Pitkälti hänen tehtävänsä on ”kääntää” uusien omistajien liiketoimintamallit ja -ideat sellaisiksi, että ne kelpaavat myös seuran uskollisille faneille. Haastattelemiemme paikallisten ihmisten ja media-aineistojen perusteella kyse on ollut autenttisuussopimuksen hienovaraisesta ja vähittäisestä muokkaamisesta. Mike Ashleystä poiketen Newcastleen uudet omistajat eivät ole muokanneet autenttisuussopimusta mielivaltaisesti ottamatta selvää paikallisesta tunne- ja asenneilmapiiristä sekä fanikulttuurien erityispiirteistä (vrt. Gilmore & Pine 2007). Ehkäpä rohkeimpana brändimuutoksena on toistaiseksi nähty Newcastleen vieraspaidan uudistaminen. Sen värit (kuva 2) tuovat mieleen Saudi-Arabian jalkapallomaajoukkueen pelipaidan (Ikola 2022).

Kuva 2. Valioliigakaudella 2023–2024 Newcastleen vieraspaidan värit muistuttaa Saudi-Arabian jalkapallomaajoukkueen pelipaitaa. Vuotta aiemmin sekä Newcastleen vieraspaita että Saudi-Arabian jalkapallomaajoukkueen pelipaita oli valkoinen. Kriitikot ovat kutsuneet tällaisten visuaalis-esteettisten yhtäläisyyksien rakentamista urheilupesuksi. Lähde: Kuvakaappaus Viaplaylta ottelusta Wolverhampton–Newcastle 28.10.2023.

Kuva 3. Sela ei esiinny pelkästään Newcastle Unitedin pelipaidoissa vaan myös St James' Parkin digitaalisissa laitamainoksissa. Lähde: Kuvakaappaus ottelusta Newcastle–Liverpool 27.8.2023. Liverpool FC:n Youtube-kanava, <https://www.youtube.com/watch?v=3MfCPhRCNy4>.

Myös laitamainoksiin on ilmaantunut omistajasta kertovia viestejä, kuten Saudia-lentoyhtiön mainoksia. Kesäkuussa 2023 Newcastle United teki paitasponsorisopimuksen PIF:n alaisuudessa toimivan urheilutapahtuma- ja kiinteistöalayritys Selan kanssa (kuva 3). Viikoittaisten televisiolähetysten koostamis- ja kerronnallistamisoperaatioiden (leikkaukset, kuvakoot yms.) avulla saudiarabialaiset tuotemerkit esiintyvät toistuvasti myönteisessä sävyssä samoissa kuvissa fanien rakentaman ”autenttisen tunnelman” kanssa.

Paitamuutosta lukuun ottamatta pääomistaja PIF:n varovaisuus identiteetti- ja brändityössä näyttää toistaiseksi toimineen ja pääosin saavutaneen newcastlelaisten hyväksynnän. Hieman kuten venäläisen oligarkki Abramovitšin omistuksessa vuoteen 2022 asti olleen Chelseaan ja abudhabilaisen Manchester Cityn tapauksissa, Newcastleen uudet arabiomistajat ovat olleet paikallisesti varsin pidettyjä, eivät Ashleyyn tai Manchester Unitedin Glazerien kaltaisia vihattuja hahmoja. Mielenkiintoisena vertailukohtana voi mainita, että Abramovitš perusteli aikoinaan *Financial Timesille* hankkineensa Chelseaan ”pikemminkin hauskanpidon kuin yksinomaan taloudellisen voitontavoittelun tähden” (Kuper & Szymanski 2018, 105). Ennen jalkapallon hyperkaupallistumista brittiläisissä työläiskaupungeissa industrialistit hieman samaan tapaan rakennuttivat varoillaan erilaisia ”yhteistä hyvää” tuottavia julkisia tiloja ja infrastruktuureja sekä toimivat hyväntekijöiden roolissa myös jalkapalloseurojen ja -kenttien omistajina (King 1997). Etenkin kontrastina Ashleyyn läpinäkyvästi itsekkääseen voitontavoitteluun ja seurajohtamiseen moni onkin ilmeisesti nähnyt PIF:n investoinneissa ”harakoihin” (*Magpies* on Newcastleen lempinimi) yhtäläisyyksiä entisaikojen seurapatruunoiden toimintaan paikallisen jalkapallon ja koko paikkakunnan hyväksi.

Kuten todettua, seuran menestyksen ohella myös fanien oikeanlainen emotionaalinen osallistuminen on tärkeää seuralle ja sen omistajille. Nimenomaan ihmisten läsnäolo ja tunteiden osoittaminen elein ja symbolein tekevät niin virtuaaliset kuin fyysisetkin tilat eläviksi, luovat brändin kannalta toivotun ”autenttisen” tunnelman. Futisfaniyhteisön hyväksynnän saaminen on PIF:n

kaltaiselle uudelle Valioliigan liiketoimintaan mukaan tulleelle toimijalle kaupallisesti hyödyllistä jo siksikin, että jalkapallofanit ovat usein tuoteuskollisia. Newcastle Unitedin ja monen muun englantilaisseuran yli satavuotisiin historioihin ja niitä tunnetuksi tehneisiin medioituneisiin sarjakertomuksiin liittyy myös kaupallisesti hyödynnettävissä olevia jatkuvajuonisuuksia, joihin tämän päivän fanit upottavat uusia ”aitoja” kokemuseräisiä tarinoitaan ja jakavat eteenpäin sosiaalisessa mediassa.

Fanit alati osallistuvat neuvotteluihin ja määrittelyihin oikeista seuraidentiteeteistä ja autenttisuussopimusten rajanvedoista ja muista sisällöistä. Erityistapauksena kannattaa tässä kohtaa mainita omistajanvaihdoksen yhteydessä ja sen jälkeen Newcastlesta tapahtuneet ja laajaa huomiota saaneet tapaukset, joissa Newcastlen fanit hurraavat arabivaatteissa stadioninsa liepeillä tai katsomossa (kuva 4). Kuvia kyseisenkaltaisista tilanteista ja poseerauksista on kierrätetty globaalissa mediassa ja sosiaalisen median kanavilla kartuttamassa kohteidensa affektiivista arvoa (Ahmed 2004).

Silotellun brändi-identiteetin kannalta kiistanalaisemmin Saudi-Arabiaan assosioituvien asusteiden, lippujen ja muiden symbolien esilletuonti kannattajien taholta julkisissa tiloissa ja kuvissa on samalla väistämättä nostanut esiin laajemman kriittisen keskustelun, jota omistajanvaihdoksen ympärillä on käyty. Saudi-Arabia on yksi valtioista, jota on syytetty urheilupesusta (*sportswashing*, ks. aiheesta Chadwick & Widdop 2023; Ganji 2023) ja eritoten ongelmalliseen ihmisoikeustilanteeseensa liittyvien kysymysten välttelystä ja peittelystä urheiluun kytkeytyvien positiivisten mielikuvien avulla. PIF:n pääjohtaja kruununprinssi Muhammad bin Salman (tunnetulta lempinimeltään ”MBS”) on häikäilemätön vallankäyttäjä ei-demokraattisessa maassa, jossa ilmaisunvapaus on rajoitettua, naisten oikeuksia poljetaan ja jossa poliittisten

Kuva 4. Urheilu- ja autenttisuuspesun fanilähtöinen bravuuriesimerkki Newcastle Unitedin kotikentältä. Newcastlen fani poseeraa saudivaatteissa managerilegenda Bobby Robsonin patsaan vieressä. Saudiarabialaisten näkökulmasta tällaisten kuvien avulla välitetään autenttisuussopimuksen tietynhetkistä luonnetta. Lähde: Oli Scarff/AFP/Lehtikuva.

vastustajien vainoaminen ja katoaminen on yleistä (Hope & Scheck 2020; Hubbard 2020). Myös Newcastle'n omistajuutta on syytetty julkisuustempuksi ja ”pehmeäksi vallankäytöksi”, jonka tarkoituksena on osaltaan kiillottaa maan julkisuuskuvaa ulkomailla ja samalla häivyttää näkymättömiin Saudi-Arabian ”kovaa vallankäyttöä” eli räikeitä ihmisoikeusrikkomuksia (vrt. Kamrava 2013; ks. myös Visuri 2020; Kolamo 2022; Vares 2023).⁶ Työläiskaupungin maisemassa ja historiallisessa stadionympäristössä superrikkaaseen Saudi-valtioon liittyvät viittaukset voivat olla fanien aitoja kannatuksen osoituksia seuran omistajalle ja pelastajalle. Vaikutukset eivät välttämättä kuitenkaan ole tuotantokoneiston määrittelemän muokatun autenttisuuden tai autenttisuuspesun näkökulmasta toivottuja. Aineistomme perusteella monien fanien silmissä näkyvät saudisymbolit päinvastoin rikkovat sitä illusorista kuvaa, jossa PIF olisi pelkkä pyyteetön newcastlelaisen jalkapallokulttuurin tukija. Samalla saudisymbolit muistuttavat urheilu- ja autenttisuuspesusta seuran omistamisen taustalla vaikuttavina motiiveina. Urheilu- ja autenttisuuspesun toisiinsa niveltävä toimintalogiikka tuli näkyväksi erityisesti uuden omistajan julkistamisen aikaisissa kuvastoissa. Niitä katsellessa oli vaikeaa olla ajattele-matta normatiivisen romanttisen elokuvan katarttista loppukohtausta, kun pitkien ja mutkikkaiden neuvottelujen jälkeen juuri ne oikeat osapuolet saavat toisensa. Valioliigan kaikkien aikojen maalitykki ja Newcastle-legenda Alan Shearer twiittasi aidot ekstaattiset tunteensa lopputulemasta: ”Yessssssss. We can dare to hope again.” (Reuters 7.10.2021.)

Newcastle'nkin kannattajissa on faneja, jotka vastustavat sitä, että valtioiden sijoitusrahastot omistavat perinteisiä brittiläisiä seuroja – etenkin kun kyse on autoritaarisesta, ihmisoikeuksia polkevasta valtiosta ja ”verisestä öljyrahasta” (Hope & Scheck 2020; ks. myös Visuri & Lund 2021). Kriitikkojen mielestä saudiarabialaiset omistajat käyttävät Newcastle Unitedia välineenä eettisen likapyykkinsä urheilu- ja autenttisuuspesussaan. Kriittikkofanijohtaja John Hird kuvaa muuttunutta suhtautumistaan rakastamaansa seuraan:

Meidän taistelumme koskee Newcastle'n omistajia. Me kysymme heiltä, miksi te teloitatte ihmisiä, vastustajianne, omia ihmisiänne? Ja laitate ihmisiä vankilaan kriittisistä twiiteistä? Me haluamme puhua tästä Newcastle'n ihmisille, että tämäkö on sitä, mitä te haluatte jalkapallolta. Emme ole täällä protestoimassa Newcastle'n faneja vaan omistajia vastaan. Mutta ennen kaikkea olemme täällä tukemassa näitä nuorukaisia, jotka ovat saudeissa vankilassa ja kuolemaantuomittuja ja kuolemanvaarassa. (Salonen 2022.)

Ainakin tätä kirjoittaessa saudiomistajuuden varsinaiset kriitikot ovat kuitenkin vähemmistönä Newcastle'n fanien keskuudessa. Esimerkiksi Newcastle United FC Against Sportwashingin Twitter-sivustolla on vain reilut 4 000 seuraajaa, mikä on melko vähäinen määrä verrattuna Newcastlea fanittaviin paikallisiin ihmisiin. Kiinnostavasti saudiasuissa ja muissa saudisymboleissa esiintyvät Newcastle-fanit kirvoittavat silti kielteisiä reaktioita usein myös niiden kannattajien piirissä, jotka muutoin hyväksyvät uudet omistajat. Näiden kannattajien keskuudessa saudiarabialaisella rahalla rakennettu edistys otetaan markkinapragmatistisin perustein innostuneesti vastaan. Kuitenkaan ”meidän faniyhteisömme” aitojen tunteiden ilmaisua saudisymbolien välityksellä ei haluta hyväksyä, vaan tämä nähdään ei-hauskana, älyttömänä, epähyväksyttävänä sekä perinteisen nokkelan ja katu-uskottavan fanikulttuurin ei-autenttisenä irvikuvana. Seuraavassa autenttisuussopimusta uudelleenmäärittävässä rajankäynnissä Saudi-Arabian lippua fanikatsomossa hei-

6 Kovan ja pehmeän vallankäytön välissä toimii puoli-pehmeä valta. Se tarkoittaa ennen kaikkea verkostojen ja riippuvuuksien synnyttämistä sijoitusten ja omistusten kautta, jotka eivät välttämättä liity suoraan urheiluun tai jalkapalloon. Puolipehmeä valta, kuten Saudi-Arabian energiasopimukset Britannian kanssa, hiljentävät myös Valioliigajohdon kriittisiä äänenpainoja koskien esimerkiksi autoritaaristen valtioiden luomia autenttisuushkia ”Kansan pelille” (ks. Kolamo 2022).

luttanut kannattaja tyrmättiin keskusteluforumilla vetoamalla fanittamisen epäpoliittiseen luonteeseen sekä kielteiseen mediahuomioon:

Jalkapallofanit ovat tunnetusti myös hauskoja. Nopeita vitsejä ja lauluja, joilla pyritään päihittämään vastustajan fani tai laulun esittäjä [...] Tiedätkö, mikä ei ole mitään näistä asioista? Saudi-Arabian lipun kantaminen ottelussa [...] Jalkapallofanit eivät ole vastuussa geopolitiikasta. Emme ole jalkapallofaneja sen vuoksi. Se, mistä voitte olla ja mistä teidän pitäisi olla vastuussa tänä päivänä, on tietoisuus. Tietoinen siitä, mitä maailmassa tapahtuu. Tietoinen siitä, että Saudi-Arabian lipun kantaminen jalkapallo-otteluun on vitun tyhmää. Tietoinen siitä, miltä se näyttää ja miten se vaikuttaa seuraan. Tietoinen siitä, että lipun kanssa esiintyminen kuvissa kentän ulkopuolella on älytöntä [...] On vaikeaa tasapainoilla ”joukkueen tukemisen, mutta ei [Saudi-Arabian] hallinnon tukemisen välissä”, kun muiden typeryys vetää minut ja muut kaltaiseni mukaan poliittisiin keskusteluihin ja kysymyksiin, joita varten emme ole siellä [...] Hankkiutukaa eroon Saudi-Arabian lipuistanne [...] Toimintanne antaa medialle tilaisuuksia ja vastustajafaneille sekä idioteille syyn verkossa tökkiä meitä. Näyttää meidät huonoimmassa valossa, ja se ei ole oikein. (Newcastlen fani Dei Rees seuransa kannattajien *True Faith* -sivustolla.)

Tulkinnat siitä, edustaako uusi saudiomistus uhkaa perinteiselle newcastlelaiselle jalkapallo- ja kannatuskulttuurille, vaihtelevat suuresti fanienkin keskuudessa. Eräänlaisen riippuvuussuhteen ja autenttisuussopimuksen päivittämishetki oli se, kun Saudi-Arabian investointirahasto avasi ”uuden alun” Mike Ashley’n aikakauteen kypsyneille ja markkinapragmatistisen asenteen omaksuneille faneille. Koska omistajanvaihdoksesta on kulunut vasta parisen vuotta, on liian aikaista sanoa mihin suuntaan aidon jalkapallon ja fanittamisen ymmärrystävät Newcastle Unitedin ympärillä lähitulevaisuudessa kehittyvät. Autenttisuussopimusnäkökulmasta PIF:n tulo pääomistajaksi on joka tapauksessa jo tuonut uusia elementtejä paikalliseen seura- ja lajikulttuuriin. Tällä hetkellä näyttää siltä, että uuden Lähi-idästä tulevan superrikkaan omistajan ja työläiskulttuurista versoneen paikallisen jalkapallon epäpyhä allianssi sisältää yllättävän vähän säröjä. Newcastlelaisen jalkapallon uudistuvaa autenttisuussopimusta kannattelevat fanien puolelta katkerat muistot entisestä vihatusta omistajasta ja aiempaa realistisemmat menestysodotukset. Saudiomistajien taholta kyse taas on halusta paistatella positiivisessa mediajulkisuudessa ja saada kunniaa perinteikkään jalkapalloseuran jaloilleen nostamisesta.

Lopuksi

Tässä artikkelissa tarkastelemistamme tapausesimerkeistä ensimmäinen käsittelee korona-ajan autenttisuuskriisiä Englannin Valioliigan ottelulähetysten ja niitä seuraavien fanien näkökulmasta. Pakon edessä eli koronarajoitusten vuoksi ilman yleisöä pelattujen ottelujen tunnelma oli mediamaisemankin kautta välitettynä kolkko ja lattea – siitäkin huolimatta, että ottelulähetysformaattiin tehtiin genreuudistuksia, joissa käytettiin hyväksi konsolipeliyhtiöiden ääniteknologisia innovaatiota. Sekä tuotantokoneiston valinnat että kannattajien kommentit korostivat fanien läsnäolon ja erityisesti kannattajalauluilla tuotetun nyanssirikkaan ja improvisoidun äänimaiseman tärkeyttä autenttisen ja uskottavan tunnelman luomiseksi ja välittämiseksi myös medialaitteiden kautta jalkapalloa seuraaville yleisöille. Epäilemättä korona-ajan väliepisodin kokemukset paitsi generoivat entistä uskottavampia ”soundtrackeja” ottelulähetysiin myös vakuuttivat seurajohtajat ja muut

tuotantoportaan edustajat siitä, että lajin lumovoima on riippuvainen paikallisyhteisöllisesti erityisistä faniyhteisöistä.

Jälkimmäisen tapausesimerkkimme kohteena oli vuorostaan perinteikkään ”työläisseura” Newcastle Unitedin kiistelty siirtyminen saudiarabialaisen investointirahasto PIF:n omistukseen. Autenttisuussopimuksellisten rajojen uudelleenmäärittelyä ovat tässä tapauksessa kehystäneet fanien katkerat kokemukset edellisen omistaja Mike Ashley’n paikallisyhteisöllisesti piittämättömyydestä johtamistavoista sekä superrikkaiden saudiomistajien nyttemmin osoittama tietynasteinen sensitiivisyys paikallista seura- ja lajikulttuuria kohtaan. Faneista valtaosa onkin toistaiseksi suhtautunut myötämielisesti omistajanvaihdokseen ja etenkin sen avaamiin menestysmahdollisuuksiin. Osoitimme myös, että yhä enemmän marginaalisiksi soraääniksi ajautuneita kriittisiä faniryhmiä lukuun ottamatta markkinapragmatistiset asenteet määrittävät tänä päivänä myös newcastlelaisen fanien keskuudessa suhtautumista lajiin sekä sen bisneslähtöisiin uudistuksiin. Human Rights Watchin Lähi-idän asiantuntija Nicholas McGeehan (sit. Montague 2017, 253–254) mukaillen menestysnälkäinen fanius siirtää huomiota ensisijaisesti itse pelikentälle eikä niinkään haluun tunnistaa ja arvostella lajin valtarakenteita ja järjestelmätason ehtoja. Yksinomaan pelin sisäiseen maailmaan, kuten taktiikoihin ja pelaajavalintoihin, keskittyvä kannattaminen tuottaa pitkälti saudiarabialaisten omistajien toivomaa otollista ihannefaniuden kuvastoa globaaliin mediajulkisuuteen.

Jalkapallofanien ja lajin tuotantokoneistojen väliset autenttisuussopimukset (Enli 2015) erilaisine vaatimuksineen ja kriiseineen ovat aina aikaan ja paikkaan sidottuja, myös tietyn kansallisen laji- ja fanikulttuurin sisällä. Analysoimiamme tapauksia on yhdistänyt autenttisuussopimuksellisten rajojen koettelu ja uudelleenneuvottelu nykyjalkapallon akuutissa medioitumisen ja kaupallistumisen kontekstissa. Yksi keskeinen tutkimuslöydöksemme on, että myös jalkapallon tuotantokoneistot ovat yhä enemmän oivaltaneet ”muokatun autenttisuuden” (Gilmore & Pine 2007) ja etenkin fanien emootioiden erityyppiset hyötykäytöt ja kaupallisen potentiaalin. Tunneyhteisöllisesti performoidun autenttisuuden, kuten fanien toivotun karnevalistisen käyttäytymisen, vaikuttavuus on kouriintuntuvampaa, kun se yhdistyy tapahtumapaikoilla muihin keskeisiin autenttisuuselementteihin. Näitä ovat ennen muuta historiallinen autenttisuus (esim. stadionien muistolaatat, patsaat, alkuperäiset nimet ja muut symbolit) ja kaupallinen autenttisuus (esim. aidoksi nimetyt fanituotteet ja seurojen ymmärtäminen lähtökohtaisesti tavaramerkkeinä). Jalkapallon tuotantokoneiston toiveissa on, että autenttisuuskriisit eivät riko muokatun tai medioidun autenttisuuden todellisuusvaikutelmien toivottuja tulkintakehyksiä ja tulehduta toimijaosapuolten välisiä suhteita tavalla, joka johtaa autenttisuusiillusioiden ja -sopimusten uudelleenmäärittelyihin.

Globaalien trendien mukaisesti englantilaisten huippujoukkueiden fanien keskuudessa on yhä enemmän vahvistunut markkinapragmatistinen kannattajamentaliteetti, jonka puitteissa ja lajin kaupallisten muospaineiden ruokkimana on tyypillistä etäännyttä ”originaaleista” työväentaustaisista jalkapalloideaaleista ja yhteisöllisyyden muodoista. Ainakaan niin kauan kuin oma seura menestyy ja hyvä autenttinen tunnelma ei katsomoista katoa, harva fani näkee tässä kehityskulussa mitään ongelmaa. Vaarana markkinapragmaattisten faniasenteiden voittokulussa kuitenkin on, että jalkapallon kehitykseen liittyvien eettisten ongelmien ja poliittisten kysymysten omakohtainen reflektointi ja kritiikki ”ulkoistetaan” vain Human Rights Watchin tai Amnestyn tapaisten asiantuntijainstituutioiden tehtäväksi.

Lähteet

Verkkolähteet (linkit tarkistettu 31.8.2023)

Ebner, Sarah (2.6.2013) History and Time Are Key to Power of Football, Says Premier League Chief. *The Sunday Times*. Saatavilla: <https://www.thetimes.co.uk/article/history-and-time-are-key-to-power-of-football-says-premier-league-chief-3d3zf5kb35m>.

Fordham, Josh (13.6.2020) Premier League Stadiums Could Be Filled with Cardboard Cut-outs in Tribute to Dead Fans when Football Returns. *talkSPORT*. Saatavilla: <https://talksport.com/football/716760/premier-league-stadiums-cardboard-cutout-dead-fans/>.

FourFourTwo (16.6.2020) Fans Will Use Crowd Noise on TV to Make Premier League Games More ‘Compelling’. Saatavilla: <https://www.fourfourtwo.com/news/fans-will-use-crowd-noise-on-tv-to-make-premier-league-games-more-compelling-1592314811000>.

Gallagher, Danny (11.8.2019) Newcastle Fans Protest against Owner Mike Ashley Before Season Opener against Arsenal as Hundreds of Seats Are Left Empty in St James’ Park. Saatavilla: <https://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-7346313/Newcastle-fans-protest-against-owner-Mike-Ashley-season-opener-against-Arsenal.html>.

Hindustan Times (17.6.2020) Fan Groups Protest Fake Crowd Noise in Soccer Amid Pandemic. Saatavilla: <https://www.hindustantimes.com/football/fan-groups-protest-fake-crowd-noise-in-soccer-amid-pandemic/story-gHvVkeVcZWNQ99ONJfT9iM.html>.

Ikola, Eetu (29.6.2022) Epäilyt osoittautuivat oikeiksi: tässä on Valioliigan ökyseuran raivoa herättänyt uusi peliasu – ”Räikeä yritys pestä imagoa”. *Mtv uutiset*. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/epailyt-osoittautuivat-oikeiksi-tassa-on-valioliigan-okyseuran-raivoa-herattanyt-uusi-peliasu-raikea-yritys-pesta-imagoa/8460126#gs.02gg3q>.

Kanife, Ejike (23.7.2020) Artificial Crowd Noise, Fans Live Video Wall: How Technology Helped See the EPL to Its Logical Conclusion. *Technext*. Saatavilla: <https://technext24.com/2020/07/23/artificial-crowd-noise-fans-live-video-wall-how-technology-helped-see-the-epl-to-its-logical-conclusion/>.

Lehtonen, Atte (7.6.2020) Valioliigaotteluihin uutta teknologiaa tv-katsojien kokemuksen parantamiseksi: ”oikeastaan hiton fiksu”. Saatavilla: <https://www.valioliiga.com/2020/06/07/valioliigaotteluihin-uutta-teknologiaa-tv-katsojien-kokemuksen-parantamiseksi-oikeastaan-hiton-fiksua/>.

Loukola, Pauli (16.6.2020) Valioliiga palaa – Mutta mitä ajattelevat jalkapalloprofessorit pelin tulevaisuudesta. Saatavilla: <https://www.brittifutis.com/valioliiga-palaa-mutta-mita-ajattelevat-jalkapalloprofessorit-pelin-tulevaisuudesta/>.

Loukola, Pauli (15.10.2021) Haastattelu: Kun Newcastle myytiin, oluttölkit trendasivat Twitterissä – ”Ei enää Sports Directin mainoskylttinä”. Saatavilla: <https://www.brittifutis.com/haastattelu-kun-newcastle-myytiin-oluttolkit-trendasivat-twitterissa-ei-ena-sports-directin-mainoskylttina/>.

Marland, Daniel (17.6.2020) Premier League Returns with Fake Crowd Noise and Fans Aren’t Sure about It. *SPORTBible*. Saatavilla: <https://www.sportbible.com/football/football-news-reactions-premier-league-returns-with-fake-crowd-noise-20200617>.

Neville, Gary (20.4.2021) Man Utd ‘Scavanged’ by Glazers Who Should Be ‘Booted Out’ from Old Trafford, Says Gary Neville. *Sky Sports*. Saatavilla: <https://www.skysports.com/football/news/11661/12280518/man-utd-scavanged-by-glazers-who-should-be-booted-out-from-old-trafford-says-gary-neville>.

Pattle, Alex (20.6.2020) Premier League: Fake Crowd Noise Should Capture ‘Emotion’ without Playing Pretend, Says BT Sport Chief. *Independent*. Saatavilla: <https://www.independent.co.uk/sport/football/premier-league-return-dates-fixtures-bt-sport-sky-sports-amazon-bbc-a9564636.html>.

Rees, Dai. Newcastle United Fans and False Flags! *True Faith*. Saatavilla: <https://true-faith.co.uk/newcastle-united-fans-and-false-flags/>.

Reuters (7.10.2021) Factbox-Soccer-‘We Can Dare to Hope Again’: Reaction to Newcastle Takeover. Saatavilla: <https://www.reuters.com/article/uk-soccer-england-newcastle-factbox-idUKKBN2GX24O>.

Salonen, Tero (16.12.2022) Toon! Toon! *Veikkauksen X asiakaslehti*. Saatavilla: <https://www.veikkaus.fi/fi/x/valioliigan-newcastlen-uusi-aika>.

This is Anfield (17.6.2020). "What a moment", "Thought I was listening to wasp nest!" – Fans React to PL Return & Fake Crowd Noise. Saatavilla: <https://www.thisisanfield.com/2020/06/what-a-moment-thought-i-was-listening-to-a-wasps-nest-fans-react-to-pl-return-fake-crowd-noise/>.

Tribuna (6.6.2020) The Athletic: Eight PL Clubs 'Currently in Discussions' to Use Cardboard Cutout Fans after Season Restart. Saatavilla: https://tribuna.com/en/news/chelsea-2020-06-06-the-athletic-eight-pl-clubs-currently-in-discussions-to-use-cardboard-cutout-fans-after-s/?utm_source=copy.

Visuri, Roope (9.6.2020) Lähi-idän suurvalta pyrkii nyt parantamaan veristä mainettaan Valioliigassa – perinteikkään seuran ostamisesta tuli osa poliittista konfliktia: "panokset tuntuvat vain koko ajan kasvavan". *Yle.fi*. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-11390867>.

Visuri, Roope & Sakari Lund (7.10.2021) *Yle*. Perinteikäs jalkapalloseura Newcastle siirtyi saudiarabialaiseen omistukseen – fanit juhlivat antaumuksella, ihmisoikeusjärjestö tyrmistyi. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-12134122>.

White, Mark (6.10.2021) Why do Newcastle Fans Hate Mike Ashley? 10 of His Worst Moments as Owner. *FourFourTwo*. Saatavilla: <https://www.fourfourtwo.com/features/newcastle-united-mike-ashley-worst-moments-owner-fan-supporter-relationship-joe-kinnear-alen-pardew-alan-shearer>.

Kirjallisuus

Ahmed, Sara (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. London: Routledge.

Altman, Rick (2002) *Elokuva ja genre*. Tampere: Vastapaino.

Baudrillard, Jean (1983) *Simulations*. New York: Semiotexte.

Banet-Weiser, Sarah (2012) *Authenticity™: The Politics of Ambivalence in a Brand Culture*. New York: New York University Press.

Chadwick, Simon & Widdop, Paul (2023) Sport Washing and the Gulf Region: Myth or Reality? Teoksessa Simon Chadwick, Paul Widdop & Michael M. Goldman (toim.) *The Geopolitical Economy of Sport: Power, Politics, Money, and the State*. London: Routledge, 148–154.

Church, Andrew & Penny, Simon (2013) Power, Space and the New Stadium: The Example of Arsenal Football Club. *Sport in Society* vol. 16:6, 819–834. <https://doi.org/10.1080/17430437.2013.790888>.

Davis, Leon (2015) Football Fandom and Authenticity: A Critical Discussion of Historical and Contemporary Perspectives. *Soccer & Society* vol. 16:2–3, 422–436. <https://doi.org/10.1080/14660970.2014.961381>.

Eco, Umberto (1985) *Matka arkipäivän epätodellisuuteen*. Porvoo: WSOY.

Enli, Gunn (2015) *Mediated Authenticity. How the Media Constructs Reality*. New York: Peter Lang.

Ganji, Sarath K. (2023) The Rise of Sportswashing. *Journal of Democracy* vol. 34:2, 62–76. <https://doi.org/10.1353/jod.2023.0016>.

Gillooly, Leah & Medway, Dominic (2018) Sponsorships, Stadia and Naming Rights. Teoksessa Simon Chadwick, Daniel Parnell, Paul Widdop & Christos Anagnostopoulos (toim.) *Routledge Handbook of Football Business and Management*. London: Routledge, 199–208.

Gilmore, James H. & Pine, Joseph B. II (2007) *Authenticity: What Consumers Really Want*. Boston: Harvard Business School Press.

Giotto, Gina (2017) Sounding Live: An Institutional History of the Television Laugh Track. *Journal of Communication Inquiry* vol. 41:4, 331–348. <https://doi.org/10.1177/0196859917713760>.

Giulianotti, Richard (2002) Supporters, Followers, Fans and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football. *Journal of Sport and Social Issues* vol. 26:1, 25–46. <https://doi.org/10.1177/0193723502261003>.

Heinonen, Harri (2005) *Jalkapallon lumo. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta*. Jyväskylä: Atena.

Hewison, Robert (1987) *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline*. London: Methuen.

Hill, Tony (1999) *If the Kids Are United*. London: Victor Gollancz.

Hochschild, Arlie Russell (2018) *Strangers in Their Own Land*. New York: The New Press.

Hope, Bradley & Scheck, Justin (2020) *Blood and Oil: Mohammed bin Salman's Ruthless Quest for Global Power*. Hachette Books.

- Hornby, Nick (1992/2000) *Hornnankattila*. Suom. Jukka Jääskeläinen. Juva: WSOY.
- Horskov, Søren Buhl (2010) On the Management of Authenticity: Culture in the Place Branding of Øresund. Teoksessa Britta Timm Knudsen & Anne Marit Waade (toim.) *Re-investing Authenticity. Tourism, Place and Emotions*. Bristol: Channel View Publications, 80–92.
- Hubbard, Ben (2020) *MBS: The Rise to Power of Mohammed Bin Salman*. New York: Tim Duggan Books.
- Kamrava, Mehran (2013) *Qatar: Small State, Big Politics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Kennedy, Peter & Kennedy, David (2010) 'It's the Little Details That Make up Our Identity': Everton Supporters and Their Stadium Ballot Debate. *Soccer & Society* vol. 11:5, 553–572. <https://doi.org/10.1080/14660970.2010.497349>.
- King, Anthony (1997) New Directors, Customers, and Fans: The Transformation of English Football in the 1990s. *Sociology of Sport Journal* vol. 14:3, 224–240.
- King, John (1996) *The Football Factory*. London: Jonathan Cape.
- Kolamo, Sami (2018) *Mediaurheilu. Tunnelalouden dynamo*. Tampere: Vastapaino.
- Kolamo, Sami (2022) *Riistopallon MM-kisat Qatarissa*. Tampere: Vastapaino.
- Kolamo, Sami & Vuolteenaho, Jani (2011a) Kuningaspelin sisä- ja ulkopuoliset. Brändätyt jalkapalloilijat Etelä-Afrikan MM-kisoissa ja Englannin Valioliigassa. *Alue ja Ympäristö* vol. 40:2, 17–34. Saatavilla: <https://aluejaysmparisto.journal.fi/article/view/64690> (linkki tarkistettu 12.12.2023).
- Kolamo, Sami & Vuolteenaho, Jani (2011b) Onko sinussa "Arsenaalia"? Englantilaiset jalkapallomuseot spektaakkelin kulttuurin näyttämöinä. *Kulttuurintutkimus* vol. 28:3, 57–70.
- Kolamo, Sami & Vuolteenaho, Jani (2016) Fanius, brändäys ja perinnetuotanto. Autenttisen tunnelman rakentaminen englantilaisilla jalkapallostadioneilla. *Kulttuurintutkimus* vol. 33:2, 19–30.
- Kuper, Simon & Szymanski, Stefan (2010) *Why England Lose & Other Curious Football Phenomena Explained*. London: Harper Sport.
- Kuper, Simon & Szymanski, Stefan (2018) *Soccernomics. 2018 World Cup Edition*. New York: Nation books.
- Llopis-Goig, Ramon (2012) From 'Socios' to Hyper-consumers: An Empirical Examination of the Impact of Commodification of Spanish Football Fans. *Soccer & Society* vol. 13:3, 392–408. <https://doi.org/10.1080/14660970.2012.655508>.
- Montague, James (2017) *The Billionaires Club: The Unstoppable Rise of Football's Super-rich Owners*. London: Bloomsbury.
- Nussbaum, Martha (2004) *Upheavals of Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pietilä, Veikko (1993) Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. *Tiedotustutkimus* vol. 16:2, 46–58. <https://doi.org/10.23983/mv.63588>.
- Redhead, Steve (1997) *Post-Fandom and the Millennial Blues: The Transformations of Soccer Culture*. London: Routledge.
- Roivas, Marianne (2009) *Jalkapalloa kirjoittamassa. Jalkapallon merkityksiä uudessa englantilaisessa jalkapallokirjoituksessa*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Rosenbaum, Ron (1978) Kanned Laffter. Teoksessa James Monaco (toim.) *Media Culture: Television, Radio, Records, Books, Magazines, Newspapers, Movies*. New York: A Delta Book, 133–141.
- Seppänen, Janne (2004) *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.
- Strangleman, Tim (2015) Rethinking Industrial Citizenship: The Role and Meaning of Work in an Age of Austerity. *British Journal of Sociology* vol. 66:4, 673–690. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12135>.
- Taylor, Charles (1991) *The Ethics of Authenticity*. Cambridge: Harvard University Press.
- Thrills, Adam (1998) *You Are Not Singing Anymore*. London: Ebury Press.
- Vares, Vesa (2023) Just a Sport or a Moral Obligation? Football between Pressures of Politics, Financial Power and Progress from Mussolini to Qatar. *Finnish Journal of Social Research* vol. 16:1, 1–10. <https://doi.org/10.51815/fjsr.127824>.
- Vuolteenaho, Jani (2022) Toponymic Commodification: Thematic Brandscapes, Spatial Naming Rights, and the Property-name Nexus. Teoksessa Frédéric Giraut & Myriam Houssay-Holzschuch (toim.) *The Politics of Place Naming: Naming the World*. London: ISTE-Wiley, 109–134.

Walsh, Adrian & Giulianotti, Richard (2007) *Ethics, Money and Sport: The Sporting Mammon*. Abingdon: Routledge.

Whannel, Garry (1992) *Field in Vision: Television Sport and Cultural Transformation*. London: Routledge.

Riikka Turtiainen

Riikka Turtiainen, dosentti,
digitaalisen kulttuurin yliopiston-
lehtori, Turun yliopisto

ARVOKISAT POHJOISMAALAISTEN JALKAPALLOILIJOIDEN SOMEVAIKUTTAMISEN NÄYTTÄMÖNÄ

Jalkapallon arvokisat ovat muodostuneet kasvaviksi urheilun megatapahtumiksi, joiden aikana mediahuomion keskiössä ovat ensisijaisesti lajin supertähdet eli itse jalkapalloilijat. Suuret urheilutapahtumat ovat olleet jo yli vuosikymmenen ajan vahvasti esillä myös sosiaalisessa mediassa. Tässä artikkelissa selvitän, miten pelaajat kehystivät edellistä jalkapallon EM-turnausta omissa Instagram-julkaisuissaan. Analysoin ”pysyvistä” ja tarinamuotoisista sisällöistä koostuvaa aineistoani kehysanalyysin keinoin paikantaen viisi kisojen kehystämistapaa: ammattilaisuuden, kaupallisuuden, huumorin, kierrättämisen ja aktivismin.

Johdanto

Jalkapallo on niin seurattuna kuin harrastettunakin maailman suosituin urheilulaji.¹ Sitä on totuttu seuraamaan valtamedian välittämänä, ja erityisesti television visuaalinen käsikirjoitus on muokannut ihmisten tapoja katsoa ja arvottaa jalkapallon lajitapahtumia. Mediavälitteisen jalkapallon viihdyttävyys perustuu monikamerakuvattuihin mediaesityksiin useine kuvakulmavariaatioineen, uusintoineen ja hidastuksineen. (Boyle & Haynes 2009; Whannel 2002; Williams 1977.) Kommentaattorien ja asiantuntijoiden siivittämien selostusten ja studio-osuuksien kautta luodaan odotuksia ja analysoidaan ottelutapahtumia eli ohjataan katsojaa kiinnittämään huomiota tiettyihin asioihin ottelutapahtuman sisällä ja muokataan mielikuvia huippusuorituksista. Laadukkaasti tuotetun jalkapallo-ottelun voidaan ajatella olevan mediaspektaakkeli – etenkin silloin, kun kyseessä ovat lajin arvokisat, jotka keräävät kotikatsomoihin poikkeuksetta miljoonayleisöjä. Nämä tuotantokoneiston säätelemät urheilulähetykset rakentuvat tarkkaan harkittujen spektaakkelisegmenttien ja kameratietoisen performatiivisuuden varaan alleviivaten affektiivisia yksityiskohtia; esimerkiksi kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA

1 Kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA laskee jalkapallolla olevan 5 miljardia ”fania”. Ks. FIFA (2021) The Football Landscape. Julkaisussa *The Vision 2020–2023: Making Football Truly Global*. Saatavilla: <https://publications.fifa.com/en/vision-report-2021/> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

kontrolloi tiukasti jalkapallon arvokisojen esittämistapoja (Kolamo & Levä 2022; Kolamo 2014).

Samalla kun jalkapallon arvokisat ovat muodostuneet vuosi vuodelta kasvaviksi urheilun megatapahtumiksi, myös sosiaalisen median rooli urheilutapahtumien seuraamisen yhteydessä on vahvistunut. Vaikka valtamedia yhä legitimoii urheilua vaikuttaen tiettyjen lajien medianäkyvyyden kautta niiden suosioon ja arvostukseen yleisön keskuudessa, ihmiset laajentavat urheilun seuraamiskokemustaan nykyään sosiaalisen median kautta. Tärkeitä urheilutapahtumia seurataan usein samanaikaisesti usealta ruudulta (engl. *second-/multi-screen viewing*), mikä pitää tavallisesti sisällään myös jonkinlaisen sosiaalisen ulottuvuuden esimerkiksi pikaviestinten käytön muodossa. Lisäksi urheilun seuraajia houkutellaan osaksi televisiolähetyksiä sosiaalisen median kautta. Etenkin arvokisojen aikana ”sosiaalinen televisio” osallistaa katsojiaan erilaisten äänestysten, veikkausten ja sisältöpyyntöjen muodossa. (Frandsen et al. 2022; Hutchins 2019; Hutchins & Sanderson 2017; Salomaa 2016.)

Huippu-urheilu on jo pitkään ollut tuotettua, dramatisoitua ja kaupallistettua viihdettä, joka on vuosien saatossa muuttunut luonteeltaan monikanavaisemmaksi ja suurimpien lajien kohdalla myös entistä epäeettisemmäksi. Kansainvälisen olympiakomitean ohella etenkin jalkapallon kansainvälinen kattojärjestö on rypenyt viime vuosina korruptioskandaalien keskiössä, kun arvokisoja on myönnetty ihmisoikeuksia polkeviin autoritäärisiin maihin, joissa kisastadionitkin on rakennettu modernia orjuutta muistuttavalla siirtotyövoimalla (esim. Kolamo & Levä 2022). Digitalisaation myötä urheilu-journalismin luonne on muuttunut raportoivasta enemmän taustoittavaksi ja selittäväksi, minkä myötä valtamediassakin on alettu tarttua urheilun epäkohtien esiintuomiseen (ks. Laine 2023). Silti arvokisojen käynnistyessä mediahuomion keskiössä ovat ensisijaisesti lajien supertähdet eli itse urheilijat. Heistä yllättävän harvat osallistuvat edelleenkin urheilukulttuurin sisäisten asioiden kommentointiin ”kisarauhan” aikana, jolloin kaikki keskittyminen on virallisissa lausunnoissa suunnattu urheilusuoritukseen, vaikka muuten urheilija-aktivismi onkin nostanut voimakkaasti päätään viime vuosien aikana (ks. Magrath 2022). Protestointeja ja boikotteja on urheilussa nähty aina, mutta nykypäivän mielenilmaukset erottaa aikaisemmasta liikehdinnästä nimenomaan sosiaalinen media, joka tarjoaa mahdollisuuden myös kriittisille äänenpainoille ja urheiluorganisaatioiden piilossa pitämien asioiden esiin nostamiselle (esim. Turtiainen 2021a; 2019).

Sosiaalisessa mediassa on valtamediaa laajemmin tilaa moninaisemmille urheilu- ja urheilijarepresentaatioille. Arvokisojen aikana urheilulaji saa osakseen laajaa ja jatkuvaa mediahuomiota, ja niin valtamedian kuin yleisönkin katse kiinnittyy erityisellä tavalla myös sosiaalisen median sisältöihin. Tässä artikkelissa tarkastelen niitä tapoja, joilla 2020-luvulla turnaukseen osallistuvat jalkapalloilijat kehystävät lajiaan sosiaalisessa mediassa arvokisojen aikana. Arvokisarajauksen lisäksi keskityn tarkastelussani pohjoismaiseen kontekstiin, mikä tässä yhteydessä tarkoittaa muun muassa pitkälle kehittyntä digitalisaatiota.

Suuntaan aineistonkeruuni jalkapalloilijoiden keskuudessa suosituksi sosiaalisen median sovellukseksi todettuun Instagramiin selvittäessäni, millaisia sisältöjä pohjoismaalaiset pelaajat jakoivat sovelluksessa edellisten jalkapallon EM-kisojen aikana. Olen erityisen kiinnostunut niistä mahdollisista sisällöistä, joissa jalkapalloilijat ottavat tavalla tai toisella kantaa jalkapallokulttuurin sisäisiin tai laajemmin yhteiskunnallisiin asioihin. Lähtökohtaisena ajatukse- nani on, että urheilijat ovat some-esityksineen tänä päivänä yhä suuremmissa

roolissa, kun tuotetaan kokonaiskuvaa kansainvälisistä urheilutapahtumista ja rakennetaan urheilun suurta kertomusta.

Tutkimusta urheilijoiden sosiaalisen median käytöstä

Sosiaalisen median on todettu muuttaneen mediaurheilun käytäntöjä monella tapaa. Se on nähty periaatteessa suoraksi väyläksi urheilijoiden ja heidän yleisönsä välillä, jolloin niin urheilujournalismi kuin mediayhtiöt ja urheiluorganisaatiotkin ovat joutuneet sopeutumaan tilanteeseen uudistamalla omia toimintatapojaan. (Ks. esim. Novick & Steen 2014; Redhead 2014; Boyle & Haynes 2013; Hutchins & Rowe 2012; Sanderson 2011; Hambrick et al. 2010.) Urheilijoiden sosiaalisen median strategioita ja itserepresentaatioita on tutkittu nyt jo vuosikymmenen ajan. Varhaisimmissa aihepiirin tutkimuksissa on tarkasteltu urheilijoiden Twitterin käyttöä (Lebel 2013; Sanderson 2013; Hambrick et al. 2010; Pegoraro 2010) Instagramin astuessa kuvaan sovelluksen julkaisujankohdan vuoksi ymmärrettävästi hieman myöhemmin (Reichart Smith & Sanderson 2015; Geurin-Eagleman & Burch 2016). Yhteistä näille tutkimuksille on ollut sosiaalisen median tarkastelu identiteetin ilmaisemisen välineenä ja itsensä esittämisen strategioiden kuvaaminen julkaisujen sisältöluokitusten kautta. Useissa tutkimuksissa pääpaino on ollut määrällisissä tarkastelutavoissa ja sitä kautta laajahkoissa aineistoissa.

Lauren Reichart Smith ja Jimmy Sanderson (2015) ovat esimerkiksi luoneet 1352 Instagram-valokuvan pohjalta kuusi aihekategoriaa, joiden mukaan urheilijat esiintyvät humanitaarisina, perhelähtöisinä, omistautuneina urheilijoina, promotoijina, seurapiirihenkilöinä ja omia kiinnostuksen kohteitaan esittelevinä. Heidän aineistonsa urheilijat eivät julkaisseet Instagramissa niinkään itse kilpailemiseen keskittyviä kuvia, vaan pääpaino oli henkilökohtaisemmissa sisällöissä (emt. 355). Ann Pegoraro ja Naila Jinnah (2012) muistuttivat jo yli kymmenen vuotta sitten, että huippu-urheilijoiden sosiaalisen median itserepresentaatiot ovat aina myös brändin hallintaa (ks. myös Lebel 2013, 33–35). Varhaisissa aineistokategorisoinneissa on ollut jo tunnistettavissa myös yleisiä mielipiteitä esittävän analyytikon tai poliittisen kommentaattorin rooli, mutta sen ei ole tuolloin katsottu olevan urheilijalle sopiva sosiaalisen median positio (ks. esim. Lebel 2013, 25–28, 75; Sanderson 2013).

Tuoremmassa urheilijoiden itserepresentaatioihin keskittyvässä tutkimuksessa on alettu kiinnittää aivan eri tavalla huomiota sosiaalisessa mediassa harjoitettavaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Urheilijoilta on jopa alettu odottaa kantaaottavuutta eivätkä urheiluseurojen ja lajiliittojen sekä sponso-reiden kaltaiset tahot enää säätele urheilijoiden sosiaalisen median sisältöjä kuten aikaisemmin. Urheilun katto-organisaatioiden arvokisojen aikaisista somesovellusten käyttökielloista (ks. Turtiainen 2014) on luovuttu pääasiassa kokonaan. Urheilija-aktivismista on tullut #metoo- ja #blacklivesmatter-liikehdinnän myötä myös akateemisen kiinnostuksen kohde ja sosiaalisen median alustojen erilaiset käyttötavat ovat nousseet mediaurheilututkimuksen tarkastelun kohteeksi (Cooky & Antunovic, 2020; Turtiainen 2021a; Galily 2019). Viimeisimmissä urheilijoiden sosiaalisen median julkaisujen sisältöluokituksissa mielipiteiden ilmaiseminen onkin huomioitu omana kategorianaan (Li et al. 2021) tai urheilija-aktivismiksi lukeutuvia julkaisuja on käsitelty muuten erillisenä tarkastelukohteenaan (Turtiainen 2021a; ks. myös 2016).

Urheilijoiden arvokisojen aikaisia sosiaalisen median julkaisuja on tutkittu jonkin verran aikaisemmin. Jalkapallon kohdalla tarkastelun kohteena ovat

olleet muun muassa USA:n maajoukkueen pelaajien itsensä esittämisen strategiat sosiaalisessa mediassa (Hayes Sauder & Blaszkka 2018), minkä lisäksi tutkijat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi siitä, miten Instagramin käyttäjät ovat kehystäneet yhdysvaltalaisjalkapalloilijoita tiettyjen hashtagien käytön avulla MM-kisojen aikana (Pegoraro et al. 2018). Kiinnostava huomio on, että Twitterin itserepresentaatioissa pelaajat päästivät seuraajansa kurkistamaan arvokisojen kulisseihin käsitellessään huomattavan paljon pelikentän ulkopuolisia asioita, kun taas arvokisoihin liittyvillä hashtagilla varustetut Instagram-julkaisujen jaot olivat pääasiassa urheilusuoritukseen liittyviä (Hayes Sauder & Blaszkka 2018; Pegoraro et al. 2018; ks. myös Turtiainen 2021a).

Instagram-julkaisut kehysanalyysin kohteena

Tutkimusaineistonani toimii edellisten jalkapallon EM-kisojen aikana kerätty Instagram-materiaali, joka käsittää yhteensä 16 pohjoismaalaisen pelaajan profiileista päivittäin kerätyt julkaisut turnauksen ajalta heinäkuussa 2022.² Instagram-syötteessä ”pysyvästi” näkyviä julkaisuja merkittävemmän osan aineistoa muodostavat tarinatyyppiset audiovisuaaliset sisällöt, jotka yleensä häviävät 24 tunnin kuluttua niiden julkaisemisesta, ellei julkaisija tallenna niitä profiiliinsa *kohokohtiin*. Aineistokokonaisuuteen kuuluu yhteensä 142 syötteen julkaisua (*feed*) ja 418 tarinaa (*stories*), jotka on koostettu sekä digitaalisen etnografian että automaattisen tallennuksen keinoin. Tässä artikkelissani tarinamuotoisten julkaisujen kohdalla olen kuvakaappausten sijaan nostonut tarkemman analyysin kohteeksi itse ”kenttäpäiväkirjaan” manuaalisesti laatimani havainnointimuistiinpanot, mitä pidän eettisimpänä tapana tutkia juuri hetkellisiä sosiaalisen median sisältöjä. Koen laadullista tutkimusta tehtäessä myös tulkinnallisesti päteväksi menetelmäksi laatia Instagram-tarinoista kenttämuistiinpanot heti tuoreeltaan, sillä julkaisija on tarkoittanut näiden mikrotarinoiden sisällöt alun perin katoavaksi tietyn ajan sisällä. (Hänninen & Turtiainen 2022, 167; Turtiainen 2021a, 137.) Olen tehnyt jokaisesta tarinamuotoisesta julkaisusta erillisen kirjauksen, mutta muistiinpanojeni laajuudet vaihtelevat julkaisujen tyyppiin ja sisällön mukaan.

Vaikka julkaisuuden henkilöillä – tässä tapauksessa kansainvälisesti tunnetuilla jalkapalloilijoilla – on kaventunut yksityisyyden suoja (ks. TENK, 3/2019, 13) enkä tarvitse heidän tietoista suostumustaan täysin avoimien Instagram-julkaisujen tutkimiseen, en julkaise artikkelissani kuvakaappauksia aineistosta. Sen sijaan kokeilen kuvituksen luomiseen DALL-E 2 -tekoälyohjelmaa. Valitsemaani kuvitustapaa voi pitää eettisen fabrikaation sovellutuksena. Tekoälyn laatimat kuvat toimivat autenttisten somesitaattien ”sepitteinä”, mutta ne perustuvat alkuperäisen aineistoon representoimalla sen keskeisiä piirteitä. Fabrikaatiota käytetään sosiaalisen median tutkimuksessa yleensä tilanteissa, joissa halutaan suojella tutkittavien yksityisyyttä ja pyritään estämään aineiston ja sen tuottajan jäljittäminen esimerkiksi hakukoneisiin syötettävissä olevien suorien aineistolainauksen kautta. (Markham 2012.) Itse olen törmännyt menetelmän tarpeellisuuteen tekijänoikeudellisten kysymysten kohdalla, kun kansainväliset tiedejulkaisijat ovat vaatineet someaineiston tuottajan luvan kuvakaappausten julkaisemiseksi eikä päivitysten takana olevia julkaisuuden henkilöitä ole ollut mahdollista tavoittaa (esim. Turtiainen 2021a). Tekoälyn käyttäminen fabrikaation välineenä ei ole ongelmatonta, mihin palaan vielä artikkelini lopussa. Olen valinnut kokeilujeni joukosta käyttööni vain sellaiset kuvat, jotka muistuttavat riittävästi analysoimieni alkuperäisten Instagram-julkaisujen edustavia elementtejä.

2 Tilanne, jossa Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska ja Islanti selviytyivät vuoden 2022 jalkapallon EM-kisojen lopputurnaukseen tarjosi ainutlaatuisen mahdollisuuden kaikki Pohjoismaat kattavan aineistokokonaisuuden muodostamiseen. Seurattavat pelaajat (16) valittiin heidän suosionsa ja menestyksensä perusteella. Pelaajia oli kaikista Pohjoismaista ja mainitsen artikkelissani nimeltä heidät, joiden julkaisuja nostan yksityiskohtaisemman analyysin kohteeksi (yksi pelaaja joka maasta).

Tarkastelukontekstina juuri Pohjoismaat on kiinnostava kokonaisuus, koska kyse on kansainvälisesti katsottuna johtavista hyvinvointivaltioista, joissa tasa-arvo ja digitalisaatio ovat pitkälle kehittyneitä. Aineistokokonaisuuden pohjoismaalaisia pelaajia yhdistää lisäksi melko samanlainen henkilökohtainen tilanne, sillä he pelasivat aineistonkeruuhetkellä ammattilaisina eurooppalaisissa jalkapalloseuroissa. Kaikkien pelaajien Instagram-julkaisuja seurattiin päivittäin aikavälillä 6.–31.7.2022, ja aineiston kokoamiseen osallistui viisi pohjoismaalaisen *Women in a digitised sports culture* -tutkimusverkoston (NOS-SH-rahoytys 2022–2023) jäsentä. Tässä artikkelissa pääpaino on itse keräämässäni ja tuottamassani aineistossa, mutta analyysin taustalla vaikuttaa epäilemättä koko tutkijayhteistyönä toteutetun aineistonkeruun kautta muodostunut kokonaiskuva.

Artikkelissani tarkastelen urheilijoiden itsensä tuottamia mediaesityksiä kehysanalyysin keinoin selvittääkseni, onko Instagram-julkaisujen aiheissa tai esitystavoissa jotain uutta tai tavanomaisista jalkapalloesityksistä poikkeavaa sekä tulkitakseni mahdollisia tavoitteita ja syitä tietynlaiseen vaikuttamiseen pyrkivien sisältöjen taustalla. Kehysanalyysi on teoreettis-metodologinen työkalu, jota on hyödynnetty viestinnän ja median tutkimuksessa tarkasteltaessa, miten tapahtumia ja ilmiöitä merkityksellistetään painottamalla tiettyjä näkökulmia (Winslow 2018). Robert Entman (1993) oli ensimmäisiä, joka sovelsi Erving Goffmanin (1974) kehysanalyysin käsitettä kuvatessaan median tapoja heijastaa vallitsevia yhteiskunnallisia normeja ja arvoja. Sittemmin tutkijat ovat päätyneet *kehystämiseen* selittäessään, miten valtamedia edistää tietynlaisia tulkintoja sisällyttämällä uutisointiinsa tiettyjä asioita ja jättämällä toisia sen ulkopuolelle (Linström & Marais 2012). Urheilututkimuksessa on tarkasteltu esimerkiksi sitä, miten valtamedia on kehystänyt urheilijoita korostaen heidän feminiinisiä tai maskuliinisia ominaisuuksiaan (esim. Bruce 2015).

Kehysanalyysi tarjoaa pätevän lähestymistavan myös sosiaalisen median tutkimukselle, kun tavoitteena on ymmärtää, miten some-esityksissä korostuvat asioiden ja tapahtumien tietyt aspektit. Kehystäminen on itsensä esittämisen käytäntö ja sosiaalinen media tehokas kehystämisen väline, joten kehyksiä analysoimalla on mahdollista tehdä näkyväksi sekä tiettyjä julkisen agendan kehityskulkuja että identiteetin muodostamisen prosesseja. Kehystäminen materialisoituu visuaalisten ja tekstuaalisten elementtien yhdistelmissä, joilla sosiaalisen median vaikuttajien on mahdollista rakentaa ja jakaa oma versionsa käsillä olevista asioista. (Devos et al. 2022; Lamerichs et al. 2018.) Urheiluun keskittyvässä sosiaalisen median tutkimuksessakin on alettu hyödyntää kehysanalyysiä digitaalisesti luotujen urheilukertomusten ymmärtämiseksi, mutta vähemmän huomiota on kiinnitetty arvokisojen ja muiden suurten urheilutapahtumien aikaisiin kehystämiskäytäntöihin (Pegoraro et al. 2018).

Tarkastellakseni sitä, miten pohjoismaalaiset jalkapalloilijat kehystivät lajin EM-kisoja omissa Instagram-julkaisuissaan, noudatin Margaret Linströmin ja Willemien Maraisin (2012) uutisten laadullisen tutkimuksen yhteydessä määrittelemää seitsenvaiheista kehysanalyysimenetelmää. Ensimmäisessä vaiheessa valitsin tietyn median ja aiheen, toisessa määrittelin tarkasteltavan aikavälin ja kolmannessa aineisto-otoksen. Neljännessä vaiheessa rajasin analysoitavan materiaalin ja viidennessä valitsin sen tyypittely-/kategorisointitavan. Kuudes vaihe sisälsi käsitteellistämisen kautta tapahtuvaa määrittelyä ja seitsemännessä sekä samalla viimeisessä vaiheessa muodostin lopulliset (tulkinta)kehukset. Kehysten määrittelyä edelsi siis vaihe, jossa järjestin tutkimusaineistoa tyypittelemällä Instagram-julkaisut. Perustin tyypittelyn aikaisempiin urheilijoiden sosiaalisen median julkaisujen sisällönanalyysiin (esim. Li et al. 2021; Geurin-Eagleman & Burch 2016; Turtiainen 2016), minkä perusteella jaoin jalkapalloilijoiden Instagram-julkaisut viiteen eri kategoriaan:

- 1) puhtaasti urheilutilanteeseen (tässä tapauksessa arvokisoihin) liittyvät julkaisut
- 2) kaupalliset julkaisut
- 3) urheilija-aktivismi
- 4) yksityiselämä
- 5) vuorovaikutus

Taustatyövaiheen jälkeen siirryin lähilukemaan aineistoa täsmentääkseni tyypittelyä, löytääkseni yhteyksiä kategorioiden väliltä ja muodostaakseni syvemmän ymmärryksen julkaisujen sisällöistä. Tämän (media)tekstien

yksityiskohtaisen tarkastelun tavoitteena oli kohdistaa huomio aineiston keskeisiin piirteisiin. (Pöysä 2010, 342.) Sosiaalisen median sisältöjen yhteydessä se tarkoittaa myös herkkyyttä teknologisen alustan affordanssien ja sosiokulttuuristen kontekstien tulkinnalle, mikä tekee lähiluvusta multimodaalista. Tarkoitin affordanssilla tässä tapauksessa yhtäältä Instagramin teknisiä tarjoumia eli sovelluksen ominaisuuksiin ja toimintaan liittyviä, käyttöliittymän tarjoamia mahdollisuuksia ja toisaalta näiden reunaehtojen puitteissa rakentuneita verkkoyhteisön sosiaalisia ja kulttuurisia käytänteitä. (Vaahensalo 2021, 112–116; Hänninen & Turtiainen 2022, 165–166; Bucher & Helmond 2017; ks. myös Turtiainen 2016, 117.)

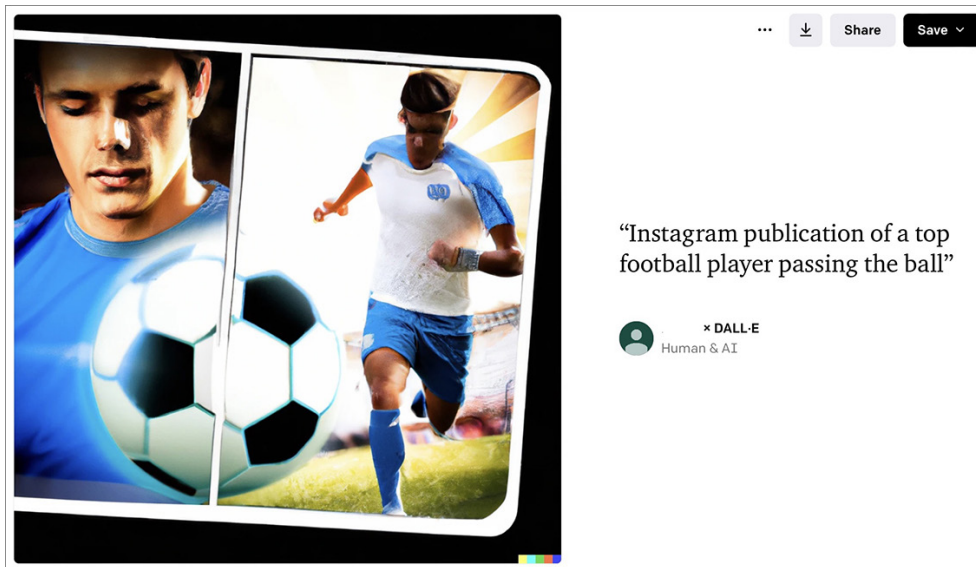
Jalkapallon EM-kisaturnaus jalkapalloilijoiden kehystämänä

Teoriaohjaavan, laadullisen kehysanalyysin tuloksena *virittyi* lopulta viisi *määräävää kehystä*, joista osa noudatteli sisältötyypittelyn kategorisointeja, mutta osa muodostui niistä paikoin eriäviksi. Tällainen kehystämisen prosessi kuvaa sitä, miten yleinen ymmärrys tietystä ilmiöstä, tässä tapauksessa jalkapallon EM-kisoista (*perustava kehys*), muuntuu erilaisiksi tulkinnan tasoiksi. (Luhtakallio 2005, 191–193.) Tietyt asiat kohosivat jalkapallon EM-kisoissa huomion keskipisteeseen, koska pelaajat korostivat niitä omissa Instagram-julkaisuissaan (ks. myös Entman 1993) eli he toisin sanottuna kehystivät lajin arvokisat tietyllä tavalla tuottamiensa itserepresentaatioiden kautta (ks. Lamerichs et al. 2018 edellä). Kehykset, joita he tähän tarkoitukseen käyttivät, olivat *ammattilaisuuden*, *kaupallisuuden*, *huumorin*, *kierrättämisen* ja *aktivoimisen* kehykset. Tarkasteluni painottuu näistä erityisesti viimeisenä mainittuun, sillä tutkimusasetelmani mukaisesti kiinnitin erityistä huomiota kantaaottaviin ja jalkapallokulttuurin arvomaailmaa valottaneisiin julkaisuihin. Käyn kehykset ensin läpi yleisemmällä tasolla ja nostan sitten lähempään tarkasteluun kehysanalyysia noudatellen tiettyjä *strippejä* eli empiirisiä kohteita ja elementtejä, joihin kehystäminen kohdistuu (Luhtakallio 2005, 192).

Ammattilaisten areena

Pohjoismaalaiset jalkapalloilijat kehystivät lajin EM-kisat ensisijaisesti vakavasti otettavaksi ammattilaisurheiluksi. Tämän he tekivät esiintymällä Instagram-julkaisuissaan pääasiassa urheilullisissa yhteyksissä, mikä tarkoittaa suorituksen aikaisia tilannekuvia ja videoita turnauksen otteluista ja harjoituksista. Tarinamuotoisissa päivityksissä pelaajat jakoivat huomattavan paljon turnauksen virallista mediamateriaalia. Pelaajia itseään, heidän joukkueitaan ja turnausta ylipäättään koskevat julkaisut olivat faktapohjaisia sekä luonteeltaan tiedottavia ja saman maajoukkueen pelaajat jakoivat niitä usein samanaikaisesti, mikä kielii siitä, että ne saattoivat olla hyvin pitkälti joukkueen sosiaalisen median sisällöntuottajan käsialaa. Myös julkaisujen kuvatekstit korostivat suorituskeskeisyyttä: "Looking forward to our final group match tomorrow" [Odotan innolla huomista alkulohkovaiheen viimeistä ottelua] ja "Semi-final ready 😊" [Valmiina välierään].

Esittäessään itsensä urheilusuorituskontekstissa pohjoismaalaiset jalkapalloilijat haluavat tulla nähdyiksi ensisijaisesti kilpaurheilijoina ja ammattilaisina erotuksena amatööritason toiminnasta (Turtiainen 2016). Arvokisojen lopputurnaukseen päässeet urheilijat saattavat kokea suoranaiseksi velvollisuudekseen välittää vakavasti otettavaa kuvaa lajistaan luodakseen tuleville

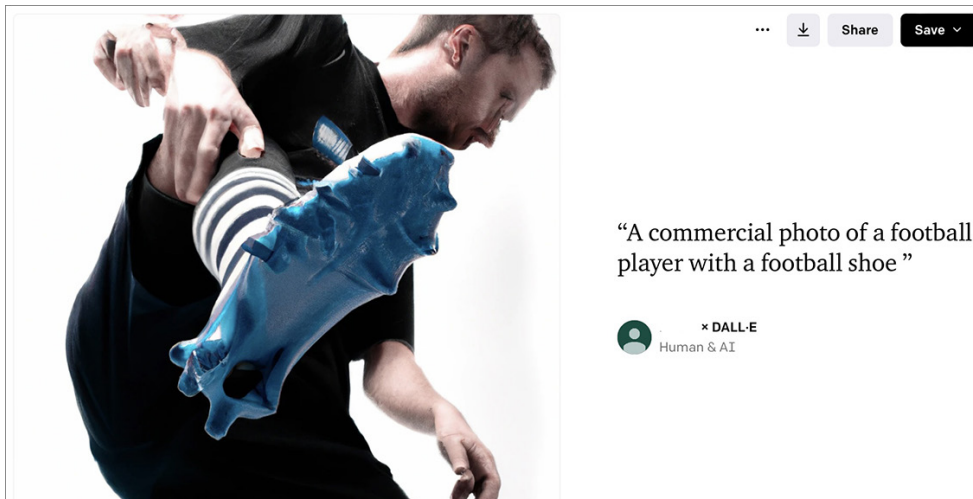
Kuva 1. Jalkapalloilijat kehystivät EM-kisat huippu-urheiluksi urheilusuorituksiin keskittyvillä julkaisuillaan. Lähde: DALL-E 2 -tekoälysovellus (komento: "Instagram publication of a top football player passing the ball").

jalkapalloilijasukupolville paremmat olosuhteet harjoittaa ammattiaan (esim. Turtiainen 2021a). Instagram-julkaisuissa painottuvatkin urheilujournalismille konventionaaliset tavat pitäytyä tulosten ja tapahtumien raportoinnin tasolla (urheilujournalismin ominaispiirteistä ks. Laine 2023).

Kaupallinen konteksti

Kaupallisten Instagram-julkaisujen määrä oli EM-kisojen aikana hyvin maltillinen, mikä oli sinänsä odotettavissakin. Turnauksen järjestävällä Euroopan jalkapalloliitto UEFA:lla (Union of European Football Associations) on useita omia sponsorisopimuksia – samoin kansallisilla liitoilla ja maajoukkueilla on omat yhteistyökumppanuutensa. Näin ollen jalkapalloilijoiden henkilökohtaisten kaupallisten tukijoiden esiintuomiselle sosiaalisessa mediassa arvokisat eivät ole paras mahdollinen ajankohta. Huomionarvoista on, että kaupallisten julkaisujen määrä lisääntyi usein silmiinpistävästi, jos pelaajan edustama maajoukkue putosi ulos turnauksesta jo alkulohkovaiheen jälkeen. Tästä huolimatta osa pelaajista julkaisi sponsoreihinsa liittyviä päivityksiä myös EM-kisojen aikana.

Kolme aineistokokonaisuuden pelaajista oli valikoitunut urheiluvälinevalmistaja Puman kisojen aikaisen kampanjan keulakuviksi ja kaksi heistä julkaisi Instagramissa hyvin identtistä kuvamateriaalia: pelaaja pitelemässä nappulakenkäänsä kädessään kameraan kohdistettuna, *@pumafootball*-kuvatekstillä varustettuna. Puman kisakampanjan kasvoina oli kaiken kaikkiaan neljä pelaajaa, jotka yhteneväisen kuvamateriaalin jakamisen lisäksi kertoivat Youtubessa julkaistuilla mainosvideoillaan tekemistään uhrauksista ja kohtaamistaan haasteista sekä lisääntyneestä kunnioituksesta ja roolimalliudesta matkalla ammattilaisjalkapalloilijoiksi (PUMA 28.6.2022). Analysoitaessa puhtaasti vain Instagram-materiaalia kyse on kuitenkin enemmän arvoturnauskontekstissa tapahtuvasta kaupallisesta yhteistyöstä ja vaikuttajamarkkinoinnista kuin urheilija-aktivismista (vaikuttajamarkki-

Kuva 2. Kisojen kaupallinen konteksti näyttäytyi julkaisuina, joissa sponsorituotteet olivat näkyvästi esillä. Tekoälyn luoma kuva muistuttaa hämmästyttävän paljon aineiston kaupallisia julkaisuja, joissa pelaajat ovat tuoneet markkinoitavan tuotteen (PUMAN jalkapallokengän) korostetun lähelle kameran linssiä. Lähde: DALL-E 2 -tekoälysovellus (komento: "A commercial photo of a football player with a football shoe").

noinnista ks. esim. Abidin 2018; Koski & Turtiainen 2020, 95–98). Ensisijaiseksi tulkintakehykseksi hahmottuu siis urheiluvälinevalmistajan mainostuksen kautta kaupallisuus, vaikka sanoma kehyksen takana olisikin kantaaottava. Jalkapallon arvokisat itsessään ovat kauttaaltaan kaupallisia tapahtumia, jotka ovat kasvattaneet volyymiaan ja näkyvyyttään vuosi vuodelta. Siinä missä stadionalueet on kyllästetty kisojen pääyhteistyökumppanien tuotteilla ja niiden mainoksilla (Kolamo & Levä 2022; Kolamo 2014), on sosiaalinen media taas tarjonnut monelle urheilijalle oivallisen markkinointivälineen (esim. Toffoletti & Thorpe 2018a; 2018b; Pegoraro & Jinnah 2012). Monen jalkapalloilijankin kohdalla sponsorisopimusten kautta saatavat tulot peittoavat urheilemalla kerrytettävät ansiot. Urheilijoiden itsensä esittäminen sosiaalisessa mediassa on tasapainoilua kaupallisuuden ja uskottavan urheilijuuden välillä, minkä yhteydessä useat heistä ovat päätyneet uusliberalistisen logiikan mukaiseen markkinointistrategiaan ja somenäkyvyyden tavoitteluun. Käytännössä tämä tarkoittaa yksilökeskeisen ideologian omaksumista, jossa urheilijalta itseltään vaaditaan yrittäjähenkisyyttä ja vastuun ottamista oman urheilu-uransa edistämisestä sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien varassa. EM-kisojen kaupallisen kehystämisen kautta pohjoismaisten jalkapalloilijoiden Instagram-seuraajille kaupitellaan lajin positiivista näkyvyyttä, jolloin heidän ei niinkään tarvitse pysähtyä pohtimaan jalkapallomaailman ja urheilukulttuurin epäkohtia (ks. Cooky & Antunovic 2020; Toffoletti & Thorpe 2018a).

Humoristinen ulottuvuus

Jalkapallojoukkueesta löytyy aina ainakin yksi omalla ja joukkuetovereidensa kustannuksella hassutteleva pelaaja eivätkä Instagram-esitykset tee tässä poikkeusta. Pohjoismaisessa aineistossa tällaisia vakavasta kontekstista huolimatta arvokisaosallistumisensa ensisijaisesti huumorilla kehystäviä pelaajia oli muutama. Huumori on tyypillinen elementti sosiaalisen median

sisällöille, joiden vitsit ja letkautukset voivat näyttäytyä esimerkiksi meemien muodossa. Pelaajat ovat selvästi tietoisia niin Instagramin teknisistä kuin sosiaalisistakin affordansseista ilmaistessaan itseään hauskojen ja leikittelevien julkaisujensa kautta. Samalla he tulevat paljastaneeksi osan persoonaansa ja päästävät sitä kautta seuraajansa ikään kuin askeleen lähemmäs itseään. Yhtä aikaa autenttisen ja strategisen ilmaisun taustalla vaikuttaa *vernakulaarin rekisterin* mekanismi eli urheilijan omaksuma, tässä tapauksessa Instagramille tyypillinen ilmaisutapa, jonka kautta hänestä syntyy mielikuva vertaisena eli ”tavallisena” sosiaalisen median käyttäjänä. (Koski & Turtiainen 2020, 91–92, 98, 100; Turtiainen 2016, 12.) Instagramin tarinaominaisuus tarjoaa katoavaisuudessaan väylän spontaanin sekä samalla arkisemman ja huolittele mattomamman sisällön julkaisemiselle, mikä mahdollistaa välittömämmän vaikutelman luomisen. (Abidin 2018, 88–93; Koski & Turtiainen 2020, 101.)

Valtamedian jalkapallolähetyksissäkin viljellään toisinaan huumoria, erityisesti silloin, jos selostajan tai asiantuntijan persoonallisiin piirteisiin kuuluu hauskuus. Huumori – tahallinen tai tahaton – on joka tapauksessa ollut aina urheilun seuraajien mieleen. (Turtiainen 2011.) Jalkapallon EM-kisojen kehystäminen huumorilla tapahtui Instagramissa yleensä turnauksen ”vapaa-ajalla” eli ottelupäivien välisenä aikana tai korkeintaan harjoituksiin liittyvien julkaisujen yhteydessä, jolloin pelaaja voi esimerkiksi kommentoida kuvassa olevien henkilöiden hullunkurisia ilmeitä tai asentoja: ”Dumb and Dumber at the training part 2” [Nuija ja Tosinuija treeneissä osa kaksi].³

Kierrätyksen kohde

Sosiaalisen median julkaisulle on luonteenomaista myös kierrättäminen (esim. Koski & Turtiainen 2020, 92–93; Lamerichs et al. 2018), mikä näkyy jalkapallon EM-kisojen kehystämisen käytännöissäkin. Osa aineiston pelaajista jakoi Instagram-tilillään lähes yksinomaan jonkun jo aikaisemmin julkaisemaa sisältöä. Nämä uudelleenjulkaisut olivat alun perin yleensä toisten pelaajien, fanien, ystävien tai perheenjäsenten julkaisemia sisältöjä, joita pelaajat julkaisivat sarjoina sovelluksen tarinotoiminnon kautta. Tämä julkaisujen kierrättäminen tulee kuitenkin nähdä ensisijaisesti eräänlaisena sosiaalisen median kommunikaatiomuotona, sillä jakamalla esimerkiksi faniensa tekemiä julkaisuja pelaajat huomioivat yleisönsä ja osoittavat kiitoksensa kannatuksesta liittämällä mukaan oman tervehdyksensä. Instagramin affordanssit ohjaavat osaltaan käyttäjää tämänkaltaiseen kierrättämiseen sovelluksen toimintojen mahdollistaessa sisällön uudelleenjulkaisemisen, jos sen alkuperäinen julkaisija on ensin maininnut toisen käyttäjän siinä (Li et al. 2021).

Tällaisen julkaisujen kierrättämisen voi nähdä oikeastaan eräänlaisena uudelleenkehystämisenä, koska pelaajat representoivat EM-turnausta kuratoimalla valmiita sisältöjä sen sijaan, että laatisivat kokonaan uusia, omia julkaisujaan. Kehystäminen kierrättämällä eroaa muista tarkastelemistani kehystämisen tavoista, koska se on kommunikatiivisesta ulottuvuudestaan huolimatta enemmän mekaaninen kehystämiskäytäntö ja siten toisenlainen merkityksellistämisen työkalu. Virallisen mediamateriaalin julkaisemisen voi niin ikään ajatella kierrättämiseksi, mikä osoittaa hyvin sen, että kehykset voivat toisinaan limittyä keskenään ja vaikuttaa toisiinsa eikä kehystämisen tapa ole aina edes yksittäisen julkaisun kohdalla täysin yksiulotteinen (ks. Luhtakallio 2005, 191). Pohjoismaalaiset jalkapalloilijat hyödynsivät kierrättämistyökalua usein yhdessä toisenlaisten kehystämistapojen kanssa, kun he jakoivat virallisia promootiokuvia kehystääkseen EM-kisat ammattimaiseksi

3 *Dumb and Dumber* on samalla viittaus vuonna 1994 ilmestyneeseen amerikkalaiseen komediaelokuvaan (suom. *Nuija ja tosinuija*), joka kertoo kahden ilmeilevän hölmön sattumuksista.

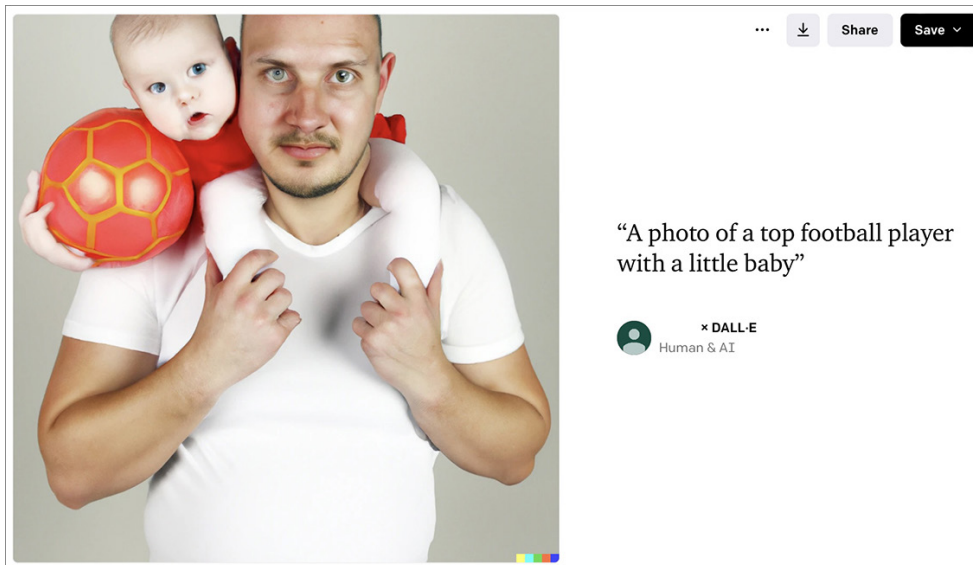
arvoturnaukseksi tai julkaistessaan uudelleen sponsoripäivityksiä tai humoristisia Instagram-tarinoita toisenlaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällöin kuvatekstit ja mahdolliset muut jaettuun julkaisuun liitetyt elementit nousivat keskeiseen rooliin julkaisun valjastamisessa osaksi henkilökohtaisempaa ilmaisua ja arvokisaturnauksen erottuvampaa kehystämistä.

Vaikuttamisen väylä

Viimeinen jalkapallon EM-kisojen kehystämistavoista on urheilija-aktivismi, joksi lukeutuvat kaikki ne julkaisut, joissa pelaajat käsittelevät yhteiskunnallisia kysymyksiä tai nostavat esiin urheilukulttuurin sisäisiä epäkohtia (Turtiainen 2021a). Pohjoismaalaisista jalkapalloilijoista harva päätyi kehystämään EM-turnausta kantaaottavuudella, vaikka juuri kansainvälisten arvokisojen aikana myös valtamedian huomio on suunnattu lajitapahtumien lisäksi pelaajiin ja heidän tekemisiinsä niin kentällä kuin kentän ulkopuolellakin, mikä tarjoaisi heille mahdollisuuden toimia tiedostavina esikuvina ja roolimalleina. (Ks. myös Li et al. 2021.) Osa pelaajista otti symbolisesti kantaa yhdenvertaisuuden ja erityisesti seksuaalivähemmistöjen puolesta liittämällä sateenkaarilipun Instagram-julkaisujensa kuvateksteihin. Euroopan jalkapalloliitto (UEFA) salli sateenkaaren värisen kapteenin nauhan käytön EM-kisoissa, mutta Kansainvälinen jalkapalloliitto (FIFA) on ollut tiukempi käytännöissään saaden osakseen kritiikkiä asiasta. Kansainväliset urheiluorganisaatiot ovat aikaisemmin rajoittaneet tiukasti kaikenlaisten symbolien käyttöä arvokisojen yhteydessä vedoten siihen, etteivät poliittiset mielenilmaukset kuulu kilpailijalle (Fernández Peña, Ramajo & Arauz 2014). Yksi varhaisimpia sosiaaliseen mediaan kytkeytyviä, mediahuomiota osakseen saaneita tapauksia oli se, kun korkeushyppääjä Emma Green Tregaroa kiellettiin maalaamasta kynsiään sateenkaaren värein yleisurheilun MM-kilpailussa Moskovassa 2013. Hän valjasti jo tuolloin välineekseen Instagramin julkaistessaan siellä kuvia sateenkaarikynsistään osoittaakseen tukensa Venäjän homoyhteisölle. (Turtiainen 2014; 2019.)

Aineistoon kuului yksi suomalaispelaaja, jonka Instagram-sisällöt noudattelivat EM-kisojen aikana varsin harkittua ja virallista linjaa, mutta jonka kaikkiaan harvojen julkaisujen joukosta erottui yksi Instagram-tarina. Tässä kierrätetyssä julkaisussa hän kiitti kumppaniaan tuesta jakaessaan tämän julkaiseman kuvan kisastadionin edestä. Alkuperäistä kuvaa siivitti teksti ”I follow you anywhere. You are unstoppable.” [Seuraan sinua mihin tahansa. Olet pysäyttämätön.] Menestyneimpiin suomalaisiin jalkapalloilijoihin lukeutuva pelaaja ei ole juurikaan raottanut yksityiselämänsä julkisuudessa mutta kertoi alkuvuodesta sanomalehti *Lapin Kansalle* antamassaan haastattelussa muuttaneensa yhteen amerikkalaisen kumppaninsa kanssa (Lavia 2023). Vaikka kyseinen jalkapalloilija ei näyttäydykään suoranaisena urheilija-aktivistina, hän toimii kuitenkin avoimesti seksuaalivähemmistöjä edustavana urheilijana tärkeän roolimallin asemassa.

Pohjoismaisesta pelaajajoukosta erottui EM-kisojen aikana yksi urheilija-aktivisti, joka yhteensä 74:llä turnauksen aikaisella Instagram-tarinallaan ja 12 syötteen julkaisullaan oli ylipäättään aktiivisimpia sovelluksen käyttäjiä. Hän julkaisi myös useita kaupallisia sisältöjä, mutta huomattava osa Instagram-julkaisuista keskittyi hänen vanhemmuuteensa. Hän poseerasi lukuisissa kuvissa tai videoissa pikkulapsensa kanssa ja joissain kuvissa lapsi esiintyi hänen maajoukkueovereidensa tai kisapaikalle kannustamaan saapuneen puolisonsa kanssa. Julkaisuista tekee kantaaottavia se, että pelaajan työnanta-

“A photo of a top football player with a little baby”

× DALL-E
Human & AI

Kuva 3. Yksi aineiston pelaajista halusi nostaa kisojen aikana esiin oman vanhemmuutensa julkaisemalla useita kuvia itsestään yhdessä pienen lapsensa kanssa. Lähde: DALL-E 2 -tekoälysovellus (komento: ”A photo of a top football player with a little baby”).

jana toiminut seura ei ollut suostunut maksamaan hänelle palkkaa vanhempainvapaan ajalta vastoin kansainvälisen jalkapalloliiton sääntöjä (Gunnarsdóttir 2023). Kantaottavat sisällöt olivat kaikesta huolimatta sävyiltään positiivisia eikä kisojen ollessa käynnissä julkaistu kriittisiä kommentteja. Tämä on ominaista arvokisojen aikaiselle aktivismille, joka on myös valtamediassa voimakkaimmillaan yleensä ennen turnauksen alkua (ks. esim. Kolamo 2014, 231–234; Turtiainen 2014).

Toisenlainen kehyskertomus

Pohjoismaalaiset jalkapalloilijat kehystivät lajin EM-kisoja omissa Instagram-julkaisuissaan pääasiassa viidellä eri tavalla. He halusivat kehystää kisat ensisijaisesti ammattilaisurheiluksi kaupallisuuden kehysten ollessa arvokisaturnauksen kontekstista johtuen pienemmässä roolissa. Sosiaalisen median kulttuuristen käytänteiden ja Instagramin affordanssien vaikutus näkyi vahvimmin huumorin ja kierrättämisen korostumisena, joista ensimmäisen kehystämistavan voi nähdä myös henkilökohtaisemman itseilmaisun muotona ja jälkimmäisen kommunikaation keinona. EM-kisojen kehystäminen suorimmin ja yksiselitteisimmin urheilija-aktivismin areenaksi tapahtui lähinnä positiivisten julkaisujen kautta, joissa pelaajat ”liputtivat” yhdenvertaisuuden puolesta. Instagram-aineistoni sisällöt eivät lopulta eronneet aiheiltaan tai esitystavoiltaan merkittävästi tavanomaisista sosiaalisen median jalkapalloesityksistä eikä pohjoismaalainen tarkastelukonteksti paljastanut huomattavia poikkeuksia lukuun ottamatta yhtä pelaajaa, joka julkaisi erityisen paljon sisältöjä pikkulapsestaan kisojen aikana.

Pikkulapsijulkaisut avautuvat kuitenkin eri valossa, kun otetaan huomioon, että kyseessä oli islantilaispelaaja Sara Björk Gunnarsdóttir, joka taisteli oikeuksistaan saada edustamaltaan seuralta sopimuksen mukaista palkkaa

äitiyslomansa ajalta. Hän joutui lopulta haastamaan yhden maailman menestyneimmistä seuroista naisten jalkapallossa, Club Olympiq Lyonin, oikeuteen kansainvälisen pelaajayhdistyksen avustuksella. Kansainvälisen jalkapalloliiton määrättyä seuran korvauksiin esitaistelijana toimineesta Gunnarsdóttirista tuli ennakkotapaus, jolla on tulevaisuudessa suuri vaikutus naisjalkapalloilijoiden ammattilaisuuteen. Tätä taustaa vasten Gunnarsdóttirin lapsi- ja perhekeskeiset Instagram-julkaisut eivät näyttäyty naisten heteronormatiivisten roolien korostamisena, millä on pitkät perinteet urheilujournalismissa (naisurheilijoiden trivialisoinnista äityttä korostamalla ks. Bernstein 2021), vaan päinvastoin sen alleviivaamisena, että nainen voi olla sekä huippujalkapalloilija että äiti – eli selkeänä urheilija-aktivismiä.

Yksi huumorilla kisoja kehystäneistä aineistoni pelaajista oli puolestaan ruotsalaismaalivahti Zecira Mušović. Hänen julkaisujensa sisällöt olivat usein hassuttelevia, mutta ne ovat samanaikaisesti tulkittavissa hyvin kantaaottaviksi. Mušović ilmoitti EM-kisojen aikaan Instagram-profiilissaan, ettei ole sukupuolensa (nainen) vuoksi oikea jalkapalloilija poikaystävänsä tavoin vaan keittiössä viihtyvää kotirouva, joka harrastelee jalkapallomaalivahtina toimimista Chelseassa hoidettuaan ensin tiskit: ”Pro 🏆. Ok not really cos I’m a girl 😊 So I’m a housewife, mostly in the kitchen. My bf is the pro. Hobby GK for @chelseafcw once I’ve done the dishes”. Yhtä maailman parhaista seurajoukkueista, Chelsea FC:ä edustavan Mušovićin vitsailun takana on siis myös vakava viesti hänen nostaessaan esiin jalkapallokulttuurin rakenteellisen epätasa-arvoisuuden. Naisten jalkapallo on viime vuosina kasvattanut medianäkyvyyttään sekä suosiotaan merkittävästi ja lajin arvokisoista on tullut naisten(kin) kohdalla arvostettuja, stadionit loppuun myyviä huippu-urheilutapahtumia, joista uutisoidaan asiallisesti, mikä on houkutellut myös lisää sponsoreita mukaan (esim. Finstad-Milion, Rethore & Stengelhofen 2019; Leberman & Froggatt 2019). Siitä huolimatta tasa-arvotyö on edelleen kesken. Esimerkiksi vuosi tarkastelemieni EM-kisojen jälkeen, vuoden 2023 jalkapallon MM-kisojen lehdistötilaisuudessa brasilialainen urheilutoimittaja kysyi ilmiömäisen pelin pelanneelta Mušovićilta, tunteeko tämä Zlatanin (ks. esim. Heikkinen 2023). Tapaukseen kiteytyy intersektionaalisesti tarkasteltuna useita toiseuttamisen ulottuvuuksia: keskittyminen muuhun kuin urheilusuoritukseen on ollut aikaisemmin hyvin tyypillinen tapa puhua naisten urheilusta sitä marginalisoivasti, minkä lisäksi toimittajan kysymys sisältää myös syrjivän mikroaggression (ks. esim. Frisby 2017) piirteitä hänen olettaessaan, että kaikki balkanilaistaustaiset ruotsalaiset tuntevat toisensa.

Urheiluvälinevalmistaja Puman kisojen aikaisen mainoskampanjan sanomakin avautuu eri valossa, kun haasteista matkalla ammattilaisjalkapalloilijoiksi ja roolimalliuden tärkeydestä puhuvia pelaajia tarkastellaan nimenomaisesti naisina, joille jalkapallon pelaaminen ei ole vielä kovinkaan pitkään ollut edes mahdollinen uravaihtoehto. Roolimalliudella on urheilun yhteydessä jo itsessään symbolista arvoa – inspiroituminen ja motivoituminen on jalkapalloilijoille työtöille ollut mahdollista myös miespelaajien kautta, mutta nainen esikuvana tarjoaa heille todellisia vaihtoehtoja. Nykypäivän naisjalkapalloilijat tunnustavat itsekkin merkittävän asemansa idoleina ja roolimalleina. (Allison & Pope 2021; Dunn 2016; Meier 2015; Adriaanse & Crosswhite 2008.) Norjalaispelaaja Ingrid Engen toteaa Puman ”She Moves Us” -videolla joutuneensa haastamaan käytäntöjä tullakseen ylipäätään kohdelluksi jalkapalloilijana maailmassa, jossa suurin osa pitää lajia miesten urheiluna, vaikka hänelle kysymys on samasta asiasta: ”We do the same. Everything around should be the same as well. So that’s what we’re fighting

for and trying to show the world.” [Me teemme samaa. Kaiken ympärillämme pitäisi olla myös samoin. Sen puolesta taistelemme ja pyrimme näyttämään maailmalle.] (PUMA 28.6.2022.)

Naispelaajien tyypillisille tavoille kehystää jalkapallon arvokisoja Instagram-julkaisuillaan on siis syynsä, sillä laji ei ole käytännössä sama kaikille sukupuolille.⁴ Naisten on esimerkiksi yhä edelleen todistettava varteenotettavuutensa jalkapalloilijoina julkaisemalla huomattavan paljon urheilusuuritukseen keskittyviä sisältöjä (Turtiainen 2016; ks. myös Reichart Smith & Sanderson 2015, 354), mikä juontaa naisten jalkapallon marginalisoinnin ja trivialisoinnin historiasta sekä lajin aiemmasta medianäkyvyyden puutteesta (esim. Black & Fielding-Lloyd 2019; Turtiainen 2015).

Lisäksi sosiaalinen media henkilökohtaisine sponsorisopimuksineen voi olla naispelaajille tärkeä tulonlähde seurajoukkueiden maksamien palkkojen ollessa edelleen täysin eri tasolla miespelaajiin verrattuna – siitä huolimatta, että maaotteluista maksettavat palkkiot onkin erinäisten taistelujen jälkeen saatu monissa maissa yhdenmukaistettua (esim. USA:n joukkue haastoi maansa jalkapalloliiton asiassa oikeuteen sukupuolisyrjinnästä, ks. Cooky & Antunovic 2020).

Miesjalkapalloilijoiden keskuudessa homous on edelleen eräänlainen tabu pelaajien joutuessa yhä pääasiassa ”pysyttelemään kaapissa” (Cashmore, Dixon & Cleland 2022), mutta naisjalkapalloilijoiden kohdalla tilanne on toinen. Oman parisuhteensa toisen ammattilaisjalkapalloilijan kanssa avoimesti esiin tuova aineistokokonaisuuden pelaaja on tanskalainen Pernille Harder. Hän on fanien keskuudessa tunnettu siitä, että puhuu kumppaninsa kanssa yhdessä aktiivisesti LGBTQ+-oikeuksien puolesta niin omissa sosiaalisen median kanavissaan kuin valtamediassakin. (Turtiainen 2021b.) Yhdessä EM-kisojen aikaisista pysyvistä Instagram-julkaisuistaan Harder kiittää tanskalaiskannattajia tuesta jo alkulohkovaiheeseen päättyneen turnauksen jäljiltä ja pitelee käsissään ilmaan kohotettua sateenkaarikapteenin nauhaa: ”Thanks to everyone for making it so special. I’ve never been more proud to represent Denmark.” [Kiitos, kun teitte tästä niin erityistä. En ole koskaan ollut yhtä ylpeä edustaessani Tanskaa.] Aiemmin mainitsemani avoimesti seksuaalivähemmistöjä edustava suomalaispelaaja on puolestaan Natalia Kuikka, jonka Suomen Urheilutoimittajain Liitto valitsi vuoden 2022 jalkapalloilijaksi ensimmäisenä naispelaajana koskaan ilman erillistä nais-etuliitettä (Kanerva 9.1.2023). Historiallinen valinta kertoo osaltaan naisten pelaaman jalkapallon arvostuksen noususta urheilumedian ammattilaisten keskuudessa, minkä voisi olettaa tarkoittavan hyvää jalkapallon mediaesitysten tasa-arvoistumiskehityksen kannalta ainakin suomalaiskontekstissa ja miksei pohjoismaalaisittainkin – oma alkuperäinen kysymyksenasetteluni huomioiden.

Lopuksi

On tilanteita, joissa naisten ja miesten pelaama jalkapallo on tarpeen erottaa toisistaan mainitsemalla, kummasta on puhe. Tarkkasilmäisimmät ja lajiin syvemmin perehtyneet lukijat saattoivat havaita jo artikkelin alkupuolella, että tutkimuskohteenani eivät olleetkaan edelliset miesten jalkapallon EM-kisat ja etten tarkastellut aineistonani Teemu Pukin tai Christian Erikseen sosiaalisen median sisältöjä. Tavoitteenani olikin pyrkiä käsittelemään naisten pelaamaa jalkapalloa ilman totuttua nais-etuliitettä eli mainitsematta erikseen, että kyseessä olivat nimenomaan naisten jalkapallon EM-kisat.

4 Tulevaisuudessa jalkapallon niin kuin koko urheilumaailman on myös ratkaistava, miten sen toimintaympäristöä muutetaan inklusiivisemmaksi niin, että myös transtaustaiset ihmiset voivat urheilla tasa-arvoisesti. Ks. esim. Schultz 2022; Turtiainen 2021c.

Halusin tehdä näin ensinnäkin siksi, että suomen kieli persoonapronomineineen mahdollistaa sen helposti, ja koska urheilun tasa-arvotyön vakavasti ottavat tahot (esim. Yle Urheilu) ovat viime vuosina omaksuneet jalkapallon arvokisojen käsittelyn ilman toiseuttavia etuliitteitä. Toiseksi halusin kokeilla, onko akateeminen – niin ikään omaa jalkapallotarinaansa rakentava – esityskonteksti valmis valitsemaani ratkaisuun. Käytännön tasolla tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että osa lukijoista todennäköisesti oletti minun kirjoittavan miesten arvokisoista, koska en erikseen maininnut toisin. Todellisuudessa sukupuolella on väliä – eikä vähiten silloin, kun käsittelyssä on jalkapallon kaltainen ilmiökokonaisuus. Epäkonventionaalisen lähestymistapani vuoksi tekstistäni muodostuikin eräänlainen metatieteellinen kommentaari, joka poikkeaa myös rakenteellisesti tyypillisestä tutkimusartikkelista. Joku voisi nimittää tätä tutkija-aktivismiksi⁵ – itse olen aikaisemmin (2014) todennut Juha Suorantaa ja Sanna Ryyntästä (2014) mukaillen harjoittavani taistelevaa tutkimusta, joka ilmenee kriittisen tutkimusotteen lisäksi muun muassa vallitsevien normien ja hierarkioiden läpivalaisuna ja toimimisena tasa-arvoisemman ja yhdenvertaisemman urheilukulttuurin puolesta.

Vaikka paljastan ”pilotutkimustehtäväni” poikkeuksellisesti vasta näin artikkelini lopuksi, tarkoitukseni ei ole osoittaa sormella tekstini lukijaa, vaan tehdä näkyväksi urheilumaailman epätasa-arvoiset rakenteet, jotka ovat pitkään ylläpitäneet miesten urheilun ensisijaisuutta etenkin ”maskuliinisiksi” miellettyjen joukkueurheilulajien – kuten jalkapallon – kohdalla. Juurikin naisten joukkueurheilulajit ovat tulleet pitkään lähes kokonaan sivuutetuiksi valtamediassa (esim. Biscomb & Hilary 2019; Cooky, Messner & Musto 2015; Bernstein 2002). Viime vuosien laadukkaasti tuotetut arvokisalähetykset ovat osaltaan kumonnet kestoargumentit esimerkiksi naisten jalkapallon heikkotasaisuudesta ja kiinnostamattomuudesta, eikä naisurheilijoista uutisointi enää keskity mieskollegoiden suorituksiin vertaamiseen tai ulkoisen olemuksen kaltaisiin asioihin (Petty & Pope 2019; vrt. esim. Turtiainen 2015; ks. myös Ravel & Gareau 2016). Tästä huolimatta naisjalkapallon asema on edelleen alisteinen miesjalkapalloon nähden (Black & Fielding-Lloyd 2019), sillä syvään juurtuneiden arvojen muuttaminen tapahtuu (joukkue)urheilussa muihin yhteiskunnan osa-alueisiin verrattuna hitaasti.

Vallalla oleva miesolettaja todentuu myös artikkelini kuvituksessa, jonka laadin DALL-E 2 -tekoälyohjelmalla. Pyysin sovellusta luomaan Instagramaineistoni kaltaisia kuvia jalkapalloilijoista esimerkiksi komennolla: ”A professional football player scoring a goal in the European Championship tournament” [Ammattilaisjalkapalloilija tekee maalin EM-turnauksessa]. DALL-E 2 loi kullakin komennolla neljä vaihtoehtoista kuvaa. Huomattavan usein kaikki tekoälyn luomat jalkapalloilijat muistuttivat miesoletettuja pelaajia – poikkeuksena komento, jolla halusin tekoälyn luovan valokuvan jalkapalloilijasta vauvan kanssa, jolloin se generoi myös tunnistettavasti naisoletettuja jalkapalloilijoita. Kokeiluni paljastivat myös, että sanan ”top” [huippu-] tai ”professional” [ammattilais-] poistaminen komennosta jalkapalloilija-sanan edestä tuotti tulokseksi useampia naisoletettuiksi tulkittavissa olevia hahmoja. Tarkemmin muotoilluilla komennoilla tekoäly olisi oletettavasti tuottanut aineistoa paremmin representoivia kuvia, mutta esimerkiksi juuri sukupuolen mainitsematta jättäminen oli itseltäni tarkoituksellista. Kokeiluni tuottama lisäarvo kohdistuukin tässä tapauksessa ensisijaisesti sen havainnollistamiseen, etteivät tekoälynkään koostamat esitykset ammattilaisjalkapallosta tietenkään ole arvovapaita.

5 Vaikka ”toisinjulkaisemiseni” pyrkiikin tekemään näkyväksi ja vetoamaan ei-neutraalilla esitystavalla, ei se vielä kuitenkaan välttämättä täytä ”tutkivismin” määreitä. Ks. Aktivismi taiteen ja tieteen välillä: ”tutkivismit” vaikuttavasta vastapuheesta suomalaisessa verkkoyhteisössä -hankkeen *Tutkivismit-ääniteos*. Saatavilla: <https://vastapuhe.fi/tutkivismit/> (linkki tarkistettu 30.11.2023).

Tarkastelemieni vuoden 2022 EM-kisojen jälkeen on jo ehditty pelata vuoden 2023 (naisten) jalkapallon maailmanmestaruuskisat. Niissä tehtiin jälleen harppaus eteenpäin lajin suosiossa ja medianäkyvyydessä mitattuna, mutta tasa-arvossa otettiin epätoivottuja taka-askeleita Espanjan kansallisen jalkapalloliiton johdattamana. Media täyttyi elokuussa pelattujen kisojen jälkeen maailmanmestaruuden voittaneen espanjalaisjoukkueen tähtihyökkääjään kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön raportoimisesta, kun liiton puheenjohtaja Luis Rubiales suuteli Jennifer Hermosoa väkisin suulle ilman tämän suostumusta MM-kisojen palkintojenjakotilaisuudessa. Kansainvälisen jalkapalloliiton kurinpitokomitea asetti Rubialesin lopulta kolmen vuoden toimitsijakieltoon, mitä edelsi kuitenkin se, ettei omien sanojensa mukaan ajohdindin kohteeksi joutunut Rubiales aluksi suostunut eroamaan tehtävästään ja uhkasi sen sijaan oikeusjutulla uhrikseen joutunutta Hermosoa. (Törnvall & Halonen 2023; Lund 2023.)

Tietynlaisiin hierarkkisiin maskuliinisuuden ideaaleihin – kuten heteronormatiivisuuteen ja valta-asemien vahvistamiseen – nojaavalla urheilukulttuurilla on jälleen kerran itsetutkiskelun paikka, kun tuoreimpien jalkapallon arvokisojen osakseen saama mediahuomio keskittyi naispelaajien mestaruuden hetkellä lopulta aivan muuhun kuin historialliseen jalkapallomenestykseen (urheilukulttuurin hegemonisesta maskuliinisuudesta ks. esim. Hargreaves 1994). Kansainväliset urheilupäätäjät nousivatkin ihmisoikeusjärjestöjen tavoin kritisoimaan Rubialesia virallisissa kannanotoissaan, ja sosiaalinen media täyttyi lukuisista (mies- ja nais)jalkapalloilijoiden tuen osoituksista Hermostolle. Tämä vahvistaa osaltaan näkemystäni siitä, että mediaesitysten tarkastelu nimenomaan arvokisakontekstissa on tarpeellista haluttaessa tehdä näkyväksi niitä jalkapallokulttuurin palasia, joista lajin kokonaiskuva muodostuu. Ja pelaajilla itsellään on kuin onkin mahdollisuus osallistua niiden kehysten luomiseen, joiden läpi yleisö urheilun suurtaapahtumia tarkastelee.

Kiitokset

Haluan kiittää vertaisarvioijia oivaltavasta palautteesta ja lehden toimitusta rohkeasta päätöksestä julkaista tekstini tutkimusartikkelina.

Lähteet

- Abidin, Crystal (2018) *Internet Celebrity: Understanding Fame Online*. Bingley: Emerald Publishing Limited.
- Adriaanse, Johanna A. & Crosswhite, Janice J. (2008) David or Mia? The Influence of Gender on Adolescent Girls' Choice of Sport Role Models. *Women's Studies International Forum* vol. 31:5, 383–389.
- Allison, Rachel & Pope, Stacey (2021) Becoming Fans: Socialization and Motivations of Fans of the England and US Women's National Football Teams. *Sociology of Sport Journal* vol. 39:3, 287–297. <https://doi.org/10.1123/sj.2021-0036>.
- Bernstein Alina (2002) Is it Time for a Victory Lap? Changes in the Media Coverage of Women in Sport. *International Review for the Sociology of Sport* vol. 37:3–4, 415–428.
- Bernstein, Alina (2021) Undermining Female Athleticism in Sport Media: "Serena Williams Demolishes Fellow Mum". Teoksessa Jim O'Brien, Russell Holden & Xavier Ginesta (toim.) *Sport, Globalisation and Identity: New Perspectives on Regions and Nations*. Abingdon & New York: Routledge, 71–89.
- Biscomb, Kay & Matheson, Hilary (2019) Are the Times Changing Enough? Print Media Trends across Four Decades. *International Review for the Sociology of Sport* vol. 54:3, 259–281. <https://doi.org/10.1177/1012690217716574>.

Black, Jack & Fielding-Lloyd, Beth (2019) Re-Establishing the ‘Outsiders’: English Press Coverage of the 2015 FIFA Women’s World Cup. *International Review for the Sociology of Sport* vol. 54:3, 282–301. <https://doi.org/10.1177/1012690217706192>.

Boyle, Raymond & Haynes, Richard (2009) *Power Play: Sport, the Media and & Popular culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Boyle, Raymond & Haynes, Richard (2013) Sports Journalism and Social Media: A New Conversation. Teoksessa Brett Hutchins & David Rowe (toim.) *Digital Media Sport: Technology and Power in the Network Society*. New York: Routledge, 204–218.

Bruce, Toni (2015) Assessing the Sociology of Sport: On Media and Representations of Sportswomen. *International Review for the Sociology of Sport* vol. 50:4–5, 380–384. <https://doi.org/10.1177/1012690214539483>.

Bucher, Taina & Helmond, Anne (2017) The Affordances of Social Media Platforms. Teoksessa Jean Burgess, Alice Marwick & Thomas Poell (toim.) *The SAGE Handbook of Social Media*. Lontoo: Sage, 223–253.

Cashmore, Ellis; Dixon, Kevin & Cleland, Jamie (2022) Why Are There Still No Gay Professional Association Football Players in Men’s Major Leagues? Revisiting the Views of Football Fans in the United Kingdom. *Journal of Homosexuality*. <https://doi.org/10.1080/00918369.2022.2040927>.

Cooky, Cheryl & Antunovic, Dunja (2020) “This Isn’t Just About Us”: Articulations of Feminism in Media Narratives of Athlete Activism. *Communication & Sport* vol. 8:4–5, 692–711. <https://doi.org/10.1177/2167479519896360>.

Cooky, Cheryl, Messner, Michael A., & Musto, Michaela (2015) “It’s Dude Time!” A Quarter Century of Excluding Women’s Sports in Televised News and Highlight Shows. *Communication & Sport* vol. 3:3, 261–287. <https://doi.org/10.1177/2167479515588761>.

Devos, Sarah; Eggermont, Steven & Vandenbosch, Laura (2022) Instagram Influencers as Superwomen: Influencers’ Lifestyle Presentations Observed through Framing Analysis. *Media and Communication* vol. 10:1, 173–184. <https://doi.org/10.17645/mac.v10i1.4717>.

Dunn, Carrie (2016) Elite Footballers as Role Models: Promoting Young Women’s Football Participation. *Soccer & Society* vol. 17:6, 843–855. <https://doi.org/10.1080/14660970.2015.1100893>.

Entman, Robert M. (1993) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* vol. 43:4, 51–58.

Fernández Peña, Emilio; Ramajo, Natividad & Arauz, Mari (2014) Social Media in the Olympic Games: Actors, Management and Participation. Teoksessa Andrew C. Billings & Marie Hardin (toim.) *Routledge Handbook of Sport and New Media*. Abingdon & New York: Routledge, 153–164.

Finstad-Milion, Krista; Rethore, Christophe & Stengelhofen, Theo (2019) The Women’s World Cup: A Forum for Denouncing Sexism or Promoting Gender Diversity? *The Conversation*, 15.9.2019. Saatavilla: <https://theconversation.com/the-womens-world-cup-a-forum-for-denouncing-sexism-or-promoting-gender-diversity-123212> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Frandsen, Kirsten; Jerslev, Anne & Mortensen, Mette (2022) Media Events in the Age of Global, Digital Media: Centring, Scale, and Participatory Liveness. *Nordic Journal of Media Studies* vol. 4:1, 1–18. <https://doi.org/10.2478/njms-2022-0001>.

Frisby, Cynthia M. (2017) A Content Analysis of Serena Williams and Angelique Kerber’s Racial and Sexist Microaggressions. *Open Journal of Social Sciences* vol. 5:5, 263–281. <https://doi.org/10.4236/jss.2017.55019>.

Galily, Yair (2019) “Shut up and Dribble!”? Athletes Activism in the Age of Twittersphere: The Case of LeBron James. *Technology in Society* vol. 58. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2019.01.002>.

Geurin-Eagleman, Andrea N. & Burch, Lauren M. (2016) Communicating via Photographs: A Gendered Analysis of Olympic Athletes’ Visual Self-presentation on Instagram. *Sport Management Review* vol. 19:2, 133–145. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2015.03.002>.

Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Gunnarsdóttir, Sara Björk (2023) What Happened When I Got Pregnant. *The Players’ Tribune* 17.1.2023. Saatavilla: <https://www.theplayerstribune.com/posts/sara-bjork-gunnarsdottir-soccer-pregnancy> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Hambrick, Marion E.; Simmons, Jason M.; Greenhalgh, Greg P. & Greenwell, Christopher T. (2010) Understanding Professional Athletes’ Use of Twitter: A Content Analysis of Athlete Tweets. *International Journal of Sport Communication* vol. 3:4, 454–71.

Hargreaves, Jennifer (1994) *Sporting Females: Critical Issues in the History and Sociology of Women’s Sport*. New York & Lontoo: Routledge.

Hayes Sauder, Molly & Blaszk, Matthew (2018) 23 Players, 23 Voices: An Examination of the US Women's National Soccer Team on Twitter During the 2015 World Cup. *Communication & Sport* vol. 6:2, 175–202. <https://doi.org/10.1177/2167479516685579>.

Heikkinen, Felix (2023) Toimittajan kysymys Zlatan Ibrahimovicista hämmensi MM-kisojen lehdistötilaisuudessa – tähtimaalivahdin ilme kertoi kaiken. *MTV Uutiset* 6.8.2023. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/toimittajan-kysymys-zlatan-ibrahimovicista-hammen-si-mm-kisojen-lehdistotilaisuudessa-tahtimaalivahdin-ilme-kertoi-kaiken/8751644> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Hutchins, Brett (2019) Mobile Media Sport: The Case for Building a Mobile Media and Communications Research Agenda. *Communication & Sport* vol. 7:4, 466–487. <https://doi.org/10.1177/2167479518788833>.

Hutchins, Brett & Rowe, David (2012) *Sports Beyond Television: The Internet, Digital Media and the Rise of Networked Media Sport*. Lontoo & New York: Routledge.

Hutchins, Brett & Sanderson, Jimmy (2017) The Primacy of Sports Television: Olympic Media, Social Networking Services, and Multi-screen Viewing during the Rio 2016 Games. *Media International Australia* vol. 164:1, 32–42. <https://doi.org/10.1177/1329878X17707065>.

Hänninen, Riitta & Turtiainen, Riikka (2022) Digitaalinen etnografia kulttuurien tutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander & Tiina-Riitta Lappi (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Helsinki: SKS, 159–176.

Kanerva, Juha (2023) Tätä ei ole nähty koskaan aikaisemmin – Natalia Kuikan valinta on historiallinen. *Helsingin Sanomat* 9.1.2023. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009315602.html> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Kolamo, Sami (2014) *FIFAn valtakunta: Etelä-Afrikan jalkapallon MM-kisat 2010 keskitettynä mediaspektaakkelina*. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 116.

Kolamo, Sami & Levä, Ilkka (2022) ”Tällä hetkellä jalkapallolla ei ole mitään merkitystä”: Qatarin jalkapallon MM-kisat 2022 malliesimerkinä urheilun kuvanäytöksellisyyden voimasta. *Liikunta & Tiede* vol. 59:4, 80–90. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022121772421>.

Koski, Kaarina & Turtiainen, Riikka (2020) Vernakulaari verkossa: Vertaisuuden ilmaisemisen digitaaliset ulottuvuudet. *Elore* vol. 27:1, 85–107. <https://doi.org/10.30666/elore.88834>.

Laine, Antti (2023) Urheilujournalismin erityispiirteet. Julkaistu sivustolla *Suomalaisen urheilujournalismin bibliografia*. Jyväskylän yliopisto: JYU Studies 2. <https://doi.org/10.17011/jyustudies/2>.

Lamerichs, Nicolle; Nguyen, Dennis; Melguizo, Mari Carmen Puerta; Radojevic, Radmila & Lange-Böhmer, Anna (2018) Elite Male Bodies: The Circulation of Alt-Right Memes and the Framing of Politicians on Social media. *Participations* vol. 15:1, 180–206. Saatavilla: <https://www.participations.org/15-01-11-lamerichs.pdf> (linkki tarkistettu 15.12.2023).

Lavia, Niina (2023) Suomen paras. *Lapin Kansa* 14.1.2023. Saatavilla: <https://www.lapinkansa.fi/kemilainen-natalia-kuikka-uupui-teini-ikaisena-ja-5232782> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Lebel, Katie (2013) *Professional Athlete Self-Presentation on Twitter*. Electronic thesis and dissertation repository. Paper 1303. The University of Western Ontario. Saatavilla: <http://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2663&context=etd> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Leberman, Sarah & Froggatt, Rachel (2019) Busting the Myth: No One Watches Women's Sport. *Lockerroom*, 15.8.2019. Saatavilla: <https://www.rnz.co.nz/news/sport/396733/busting-the-myth-no-one-watches-women-s-sport> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Li, Bo; Scott, Olan K. M.; Naraine, Michael L. & Ruihley, Brody J. (2021) Tell Me a Story: Exploring Elite Female Athletes' Self-Presentation via an Analysis of Instagram Stories. *Journal of Interactive Advertising* vol. 2:1, 108–120. <https://doi.org/10.1080/15252019.2020.1837038>.

Linstrom, Margaret & Marais, Willemien (2012) Qualitative News Frame Analysis: A Methodology. *Communitas* vol. 17, 21–38.

Luhtakallio, Eeva (2005) Kehysanalyysi mediakuvien sukupuolirepresentaatioiden tutkimuksessa. *Sosiologia* 3/2005, 189–206.

Lund, Sakari (2023) Väkinen suutelusta kova seuraus – Fifalta kolmen vuoden toimintakielto Luis Rubialesille. *Yle Urheilu* 30.10.2023. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20057699> (linkki tarkistettu 27.11.2023).

Magrath, Rory (toim.) (2022) *Athlete Activism: Contemporary Perspectives*. Lontoo: Taylor & Francis.

Markham, Annette (2012) Fabrication as Ethical Practice: Qualitative Inquiry in Ambiguous Internet Contexts. *Information, Communication & Society* vol. 15:3, 334–353.

Meier, Marianne (2015) The Value of Female Sporting Role Models. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics* vol. 18:8, 968–982. <https://doi.org/10.1080/17430437.2014.997581>.

Novick, Jed & Steen, Rob (2014) Texting and Tweeting. How Social Media Has Changed News Gathering. Teoksessa Andrew C. Billings & Marie Hardin (toim.) *Routledge Handbook of Sport and New Media*. Abingdon & New York: Routledge, 119–29.

Pegoraro, Ann (2010) Look Who’s Talking – Athletes on Twitter: A Case Study. *International Journal of Sport Communication* vol. 3:4, 501–514.

Pegoraro, Ann & Jinnah, Naila (2012) The Impact of Professional Athletes’ Use of Twitter on Current and Potential Sponsorship Opportunities. *Journal of Brand Strategy* vol. 1:1, 85–97.

Pegoraro, Ann; Comeau, Gina S. & Frederick, Evan L. (2018) #SheBelieves: The Use of Instagram to Frame the US Women’s Soccer Team During #FIFAWWC. *Sport in Society* vol. 21:7, 1063–1077. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1310198>.

Petty, Kate & Pope, Stacey (2019) A New Age for Media Coverage of Women’s Sport? An Analysis of English Media Coverage of the 2015 FIFA Women’s World Cup. *Sociology* vol. 53:3, 486–502. <https://doi.org/10.1177/0038038518797505>.

PUMA, Press release 28.6.2022. Saatavilla: <https://about.puma.com/en/newsroom/corporate-news/2022/06-28-2022-smu-football-players> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Pöysä, Jyrki (2010) Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331–360.

Ravel, Barbara & Gareau, Marc (2016) ‘French Football Needs More Women like Adriana’? Examining the Media Coverage of France’s Women’s National Football Team for the 2011 World Cup and the 2012 Olympic Games. *International Review for the Sociology of Sport* vol. 51:7, 833–847. <https://doi.org/10.1177/1012690214556912>.

Redhead, Steve (2014) Soccer and Social Media. Sport Media in the City of the Instant. Teoksessa Andrew C. Billings & Marie Hardin (toim.) *Routledge Handbook of Sport and New Media*. Abingdon & New York: Routledge, 67–75.

Reichart Smith, Lauren & Sanderson, Jimmy (2015) I’m Going to Instagram It! An Analysis of Athlete Self-Presentation on Instagram. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* vol. 59:2, 342–358. <https://doi.org/10.1080/08838151.2015.1029125>.

Sanderson, Jimmy (2011) *It’s a Whole New Ballgame. How Social Media is Changing Sports*. New York: Hampton Press.

Sanderson, Jimmy (2013) Stepping into the (social media) Game: Building Athlete Identity via Twitter. Teoksessa Rocci Luppigini (toim.) *Handbook of Research on Technoself: Identity in a Technological Society*. Hershey: IGI Global, 419–438.

Salomaa, Elina (2016) Livetviittaaminen jalkapallon MM-kisojen mediaspektaakkelissa – Sosiaalisen television faniutuva yleisö. *Media & Viestintä* vol. 39:3. <https://doi.org/10.23983/mv.61418>.

Schultz, Jaime (2022) Sex Segregation in Elite Sport: What’s the Problem? Teoksessa Gemma Witcomb & Elizabeth Peel (toim.) *Gender Diversity and Sport*. Lontoo & New York: Routledge, 13–33.

TENK – Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Saatavilla: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Toffoletti, Kim & Thorpe, Holly (2018a) Female Athletes’ Self-representation on Social Media: A Feminist Analysis of Neoliberal Marketing Strategies in “Economies of Visibility”. *Feminism & Psychology* vol. 28:1, 11–31. <https://doi.org/10.1177/0959353517726705>.

Toffoletti, Kim & Thorpe, Holly (2018b). The Athletic Labour of Femininity: The Branding and Consumption of Global Celebrity Sportswomen on Instagram. *Journal of Consumer Culture* vol. 18:2, 298–316. <https://doi.org/10.1177/1469540517747068>.

Turtiainen, Riikka (2011) YouTube käyttäjälähtöisen mediaurheilun areenana. *Wider Screen* 1–2/2011.

Turtiainen, Riikka (2014) Rasismi ja syrjintä urheilukulttuurissa sosiaalisen median aikakaudella. *WiderScreen* 3–4/2014. Saatavilla: <http://widerscreen.fi/numerot/2014-3-4/rasismi-ja-syrjinta-urheilukulttuurissa-sosiaalisen-median-aikakaudella/> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Turtiainen, Riikka (2015) Men’s Soccer? *Naisten* jalkapallon MM-kisat sosiaalisessa mediassa. *WiderScreen* 3/2015. Saatavilla: <http://widerscreen.fi/numerot/2015-3/men-s-soccer-naisten-jalkapallon-mm-kisat-sosiaalisessa-mediassa/> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Turtiainen, Riikka (2016) Naisjoukkueurheilijat sosiaalisessa mediassa – sukupuolen, etnisyyden ja seksuaalisuuden esityksiä haastamassa. Teoksessa Päivi Berg & Maria Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 111–137.

Turtiainen, Riikka (2019) Some-ajan arvokisat ja ihmisoikeuskysymykset. *Idäntutkimus* vol. 26:1, 102–103. Saatavilla: <https://journal.fi/idantutkimus/article/view/81970> (linkki tarkistettu 12.12.2023).

Turtiainen, Riikka (2021a) 'Dare to Shine': Megan Rapinoe as the Rebellious Star of the FIFA Women's World Cup 2019. Teoksessa Katherine Dashper (toim.) *Sport, Gender and Mega-Events*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 133–148.

Turtiainen, Riikka (2021b) "Pernille and Her Badass gf Post Cracks Me up" – Jalkapallofanitusta Tumblr'issa. Janne Poikolainen (toim.) *Fanikulttuuri. Nyt – Kirjoituksia faniudesta ja nuorisosta*. Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura ry, näkökulma 71.

Turtiainen, Riikka (2021c) "Unity in Diversity": The Varying Media Representations of Female Olympic Athletes. Teoksessa Daniel Jackson, Alina Bernstein, Michael Butterworth, Younghan Cho, Danielle Sarver Coombs, Michael Devlin & Chuka Onwumehili (toim.) *Olympic and Paralympic Analysis 2020: Mega Events, Media, and the Politics of Sport*. Austin: The University of Texas.

Törnvall, Bettina & Halonen, Mika (2023) Espanjan jalkapallon suutelukohun älyttömät käänteet jatkuvat: Nyt lähti koko valmennusryhmä – näin skandaalitapahtumat ovat edenneet. *Yle Urheilu* 26.8. 2023. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20047127> (linkki tarkistettu 1.9.2023).

Vaahensalo, Elina (2021) Kontekstualisointimalli sosiaalisen median lähdekritiikin avaimena. *Informaatiotutkimus* vol. 40:3, 110–141. <https://doi.org/10.23978/inf.107897>.

Whannel, Garry (2002) Sport and the Media. Teoksessa Jay J. Coakley & Eric Dunning (toim.) *Handbook of Sport Studies*. Lontoo: Sage, 291–308.

Williams, Brien (1977) The Structure of Televised Football. *Journal of Communication* vol. 27:3, 133–139.

Winslow, Luke (2018) Frame Analysis. *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications, 584–586.

Martin Cloonan

Martin Cloonan, PhD,
TIASin johtaja (Turku Institute for
Advanced Studies)Käännös englannista suomeksi
Santeri Vuori

SONGS TO LEARN AND SING¹

Laulamisen merkitys Liverpool FC:n jalkapallo-otteluissa

Tämä artikkeli tarkastelee lauluja ja laulamista jalkapallo-otteluissa ja niiden ympärillä pohjautuen kirjoittajan yli 50-vuotiseen kokemukseen Liverpool FC -jalkapallojoukkueen (LFC) otteluiden seuraajana. Ilmiö paikantuu artikkelissa osaksi laajempia keskusteluja laulun ja musiikin käytöstä jalkapallo-otteluissa. Artikkelitarkastelee modernin median kehityksen suhdetta jalkapalloon kolmella alueella, jotka ovat television merkitys modernilla aikakaudella, laulujen saataavuus internetissä ja äänentoistojärjestelmien käyttö kannattajajoukkojen ohjailemiseen otteluissa. Artikkelit tarjoaa näkökulmia yhteen jalkapallofanikulttuurin tärkeimmistä – joskin usein sivuutetuista – ulottuvuuksista.

Johdanto

”Oh, I am a Liverpoolian and I come from the Spion Kop.”²

Yllä olevat sanat ovat Liverpool Football Club -jalkapallojoukkueen (LFC) kannattajien laulamasta kappaleesta ”Poor Scouser Tommy”.³ Se esittää idealisoidun version Liverpool-fanista: miehestä, joka lähtee sotaan taistelemaan fasismia vastaan ja osuman saatuaan lausuu viimeiset sanansa kunnianosoitukseksi LFC:lle ja sen kannattajille. Kappaleeseen tiivistyy lukuisia vastaavia lauluja, joita olen laulanut LFC:n peleissä ja niiden yhteydessä siitä lähtien, kun näin ensimmäistä kertaa joukkueen pelaavan livenä vuonna 1969. Tässä tekstissä minun on siksi vaikea säilyttää (toivoakseni tavallisesti vallitseva) akateeminen puolueettomuuteni. Minä olen Liverpoolin kannattaja, se on osa identiteettiäni – eikä aina välttämättä hyvällä tavalla. LFC:stä kirjoittaminen on kuin kirjoittaisin rakkaista läheisistäni – voin yrittää olla puolueeton ja kriittinen, mutta tarkastelen asiaa punaisen linssin läpi. Minä olen liverpoolilainen⁴ ja menen Spion Koppiin niin usein kuin mahdollista. Tämä artikkeli on osittain yritys ymmärtää omaa faniuttani, kenties jonkinlaisen eksegeesin muodossa.

Artikkeli jakautuu viiteen osaan. Ensimmäisessä osassa esittelen LFC:n ja sen kotikaupungin. Toisessa tutkin median vaikutusta moderniin jalkapalloon. Sen jälkeen selitän jalkapallon fanikulttuuria sekä sitä, miksi ihmiset laulavat jalkapallo-otteluissa. Lopuksi tarkastelen joitain LFC:n lauluja.

1 Otsikko tulee liverpoolilaisiyhte Echo and The Bunnymenin albumista. Yhtyeen laulaja Ian McCulloch on pitkäaikainen LFC:n kannattaja. Vuonna 2020 yhtye julkaisi erityisen t-paidan juhlistaakseen LFC:n voittoa Englannin Valioliigassa. Ks. <https://www.facebook.com/389488111105848/posts/to-celebrate-liverpool-fc-winning-the-premiership-trophy-we-have-released-a-limited-edition-t-shirt>.

2 Spion Kop, tuttavallisemmin Kop, on pääasiallinen katsomo laulamille Liverpool FC:n Anfield-stadionilla. Katsomo on nimetty Buurisodassa (1899–1902) 23.–24. tammikuuta 1900 käydyin taistelun mukaan. Taistelu käytiin paikassa, joka tunnetaan afrikaansinkielisellä nimellä Spioenkop. Taistelussa kuoli yli 300 brittiläistä sotilasta, joista moni oli kotoisin Liverpoolista tai läheisestä Lancashiresta.

3 ”Scouser” viittaa Liverpoolista kotoisin olevaan henkilöön, ja ”tommy” on slangisana tavalliselle sotilaalle. Kappale löytyy lukuisista eri lähteistä internetistä. Ks. esim. <https://www.youtube.com/watch?v=puHt8Gb9za8>, jolla esiintyy LFC:n kannatuslaulusta uran tehnyt Jamie Webster.

4 Siinä merkityksessä kuin se tarkoittaa kannattamaani jalkapallojoukkuetta, ei synnyinpaikkaani.

Kirjoitan pääasiassa vuosien 1969–2023 LFC:sta valkoisen, heteroseksuaalin, 65-vuotiaan, edelleen jalkapalloa pelaavan miehen näkökulmasta. Lisäksi painopisteeni on suppeampi kuin esimerkiksi musiikin käyttöä stadioneilla tarkastelevien Laingin ja Linehanin (2013). Yleisempien kappaleiden sijaan keskityn LFC-kappaleisiin ja mahdollisuuksien mukaan sellaisiin, joita laulavat *vain* Liverpoolin fanit. Vaikka koen objektiivisuuden ylläpitämisen vaikeaksi, toivon onnistuvani pysymään kuitenkin analyyttisenä. Siksi, vaikka tämä artikkeli on henkilökohtainen, kokemuksistani ja muistoistani koostettu tulkinta, tarjoan myös laajemman kontekstin. En yritä kerätä *kaikkia* Liverpool Football Clubista koskaan laulettuja kappaleita, vaan pikemmin asettaa *joitain* niistä kontekstiinsa. Tämä on siis yritys selittää – eikä vähiten itselleni.

Liverpool ja LFC

Englannin luoteisrannikolla sijaitseva Liverpool on noin puolen miljoonan asukkaan kaupunki. Laivarahtiin (orjat mukaan lukien) ja puuvillaan perustuvan historiansa vuoksi kaupunki ajautui jonkinasteiseen taantumaa toisen maailmansodan jälkeen. Selkeimmin tämä ilmeni kantakaupungin mellakoissa vuonna 1981, kun paikalliseen nuorisoon kohdistettu tiukka poliisivalvonta johti laajamittaisiin mellakoihin Toxteth/Liverpool 8:ssa, monien etnisten vähemmistöryhmien pitkäaikaisessa kodissa. Erilaiset uudistamissuunnitelmat ovat sittemmin auttaneet kääntämään kaupunkia kohti parempaa. Tähän ovat kuuluneet muun muassa olemisen Euroopan kulttuuripääkaupunkina vuonna 2008 ja Eurovision laulukilpailujen isännöinti vuonna 2023.

Vuonna 1892 perustetulla LFC:llä on merkittävä historia. Seuran Englannin mestaruuksien lukumäärän – 19 kappaletta – lyö vain Manchester United. Lisäksi LFC on ollut Euroopan mestari useammin kuin mikään muu englantilainen joukkue (kuusi kertaa), voittanut kahdeksan FA Cupia, yhdeksän Englannin liigacupia ja saavuttanut FIFAn seurajoukkueiden maailmanmestaruuden. Seura on ”Englannin jalkapallohistorian menestynein” (Kerr & Emery 2011, 882). Liverpoolin Anfield-stadionista⁵ ja erityisesti fanien laulamista kuuluisassa Kop-katsomossa, johon mahtui aikoinaan seisomaan noin 27 000 katsojaa, on tullut osa seuran menestyksen legendaa.⁶

1990-luvun alkuun tultaessa LFC oli kuitenkin jäämässä jälkeen epäonnistuttuaan sopeutumaan jalkapallon globaaliin aikakauteen. Englannin Valioliiga (EPL) perustettiin vuonna 1992, ja miljoonat punnat, joita sen seurat saivat televisiointioikeuksien myynnistä, puskiivat jalkapallon uuteen aikaan. Tämä oli tulojen nopean kasvun, lippujen hintojen nousun, ulkomaisten pelaajien, managerien ja – mikä tärkeintä – omistajien vyöryn aikaa. LFC oli heikosti varautunut tähän kaikkeen. Samaan aikaan, kun se voitti tasaisella tahdilla tärkeitä palkintoja, kuten Englannin mestaruuden ja Euroopan cupin, seuran puheenjohtaja John Smith luonnehti sen taloustilannetta ”absurdiksi” ja julisti seuran olevan ”vararikossa” (Williams 2012, 429–430). Korjatakseen talouttaan Liverpool aloitti siirtymän pois paikallisen perheen (Mooret, Littlewoodin jalkapallovedonlyönti-, postimyynti- ja vähittäismyyntipisteen omistajat) omistuksesta ja pyrki hankkimaan kansainvälisiä sijoittajia. Pitkäksi venynyt prosessi saatiin päätökseen vuonna 2007, kun amerikkalaiset Tom Hicks ja George Gillett ostivat seuran. Aluksi LFC:n kannattajat – jotka kaipasivat kipeästi tarjottuja investointeja pelisuoritusten parantamiseksi – ottivat nämä lämpimästi vastaan, mutta suhde muuttui pian happamaksi. Lopulta taloudelliset ongelmat pakottivat Hicksin ja Gillettin ulos, jolloin Fenway Sports

5 Irlantilaisesta kansanlaulusta ”The Fields of Athenry” muunneltu versio ”The Fields of Anfield Road” on erityinen suosikki tietyntyyppisten LFC-fanien keskuudessa. Ks. <https://www.youtube.com/watch?v=Ag-LysspS0xo>.

6 Ks. www.youtube.com/watch?v=XNboU_PbZMY. Videolla on materiaalia ottelusta Arsenalia vastaan vuodelta 1964. Selostaja mainitsee Kopin ainutlaatuisuuden ja toteaa, etteivät fanit siellä käyttäydy kuten muut fanit ja ettei hän ole koskaan nähnyt mitään vastaavaa – 28 000 ihmistä, jotka alkavat laulaa yhdessä. Videolla Kopin laulamia kappaleita ovat muun muassa The Beatlesin ”She Loves You” ja Cilla Blackin ”Anyone Who Had A Heart”, jotka osoittavat ylpeyttä kaupungin muusikoista. Huomionarvoisesti väkijoukko näyttää koostuvan pelkästään miehistä, ja videolla näkyvä hämmästyttävä huojuminen on tietysti mahdollista vain seisten – ei istumakatsomoissa.

Group (FSG) osti LFC:n vuonna 2010. Sen johdolla LFC sai 30 vuoteen ensimmäisen Englannin mestaruutensa koronaviruspandemian pilaamalla kaudella 2019–2020 sekä toisen Euroopan Mestarien liiga -voittonsa vuonna 2019.⁷

Kuva 1. Anfield-stadion Liverpoolissa. Kuva: Arne Mueseler / arne-mueseler.com / CC-BY-SA-3.0.

Kuva 2. Liverpool Football Clubin logo ja Kop-katsomon merkki Anfieldin seinässä. Kuva: [Wikimedia Commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Liverpool_FC_Crest.jpg) / kuvaaja Rodhullandemu.

7 Ennen kuin FSG osti LFC:n, se tunnettiin parhaiten Boston Red Soxin omistajana. FSG omistaa useita muita urheilu-yhtiöitä. Ks. <https://fenwaysportsgroup.com/the-fsg-family/>. Vaikka amerikkalainen monikansallinen yritys seuran omistajana saattaa olla vastoin monien fanien julkilausuttua eetosta, LFC:n menestys kentällä on kuitenkin pitänyt omistajayritykseen kohdistuvan kritiikin pääosin vähäisenä.

Vaikka jokainen jalkapallofani ajattelee, että juuri heidän joukkueensa ja sen kotipaikka ovat tavalla tai toisella ”ainutlaatuisia”, ei ole perusteetonta todeta, että objektiivisesti katsottuna on tekijöitä, jotka erottavat Liverpoolin kaupunkina muista, minkä myös aiempi akateeminen tutkimus on huomionnut (Belcham 2006). Asuessani Liverpoolissa (1990–1994) tiedostin asuvani paikassa, jonka asukkaat keskustelivat kaupunkinsa tilasta enemmän kuin missään aiemmista asuinpaikoistani. Kaupungin tila oli esillä päivittäisissä keskusteluissa tavoilla, joihin en ollut tottunut. Ja toki ”liverpoolilaiset suhtautuvat kiintymyksellä kaupunkinsa ainutlaatuisuuteen, erityisesti muuhun Englantiin verrattuna” (Power 2011, 100). Tätä korostetaan usein toteamalla, että kaupungin asukkaat ovat ”scousereita, eivät englantilaisia”, mitä lauletaan ja tehdään näkyväksi Anfieldillä ja sen ympäristössä (Rookwood & Millward 2011, 41). John Belcham on esittänyt, että Liverpool on ”Pohjois-Englannissa mutta ei Pohjois-Englantia” (sit. Power 2011, 100). Paikalliset fanit ”pitävät itseään usein ’parempina’ tai ’uskollisempina’ kannattajina... kuin niitä, jotka ovat maantieteellisesti kauempana seuran kotikentästä” (Rookwood & Millard 2011, 37). Lisäksi fanien odotetaan osoittavan uskollisuuttaan vain Liverpoolille, mistä yksi esimerkki on kansallislaululle buuaaminen silloin, kun sitä soitetaan Englannin cupin finaaleissa ja kuninkaallisissa tilaisuuksissa.⁸ Kaupungin tietynlainen erityisyys on todettu aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Esimerkiksi Evans ja Norcliffe (2016, 229; *korostus* kirjoittajan) väittävät:

Olisivatko Liverpool FC ja Everton⁹ FC yhtä suosittuja, jos ne olisivat täsmälleen samanlaisia kuin kaikki muutkin joukkueet? Eivät. Juuri Merseysidessä kehittynyt *erityinen* tila jalkapallolle on myötävaikuttanut näiden joukkueiden maailmanlaajuiseen seurantaan.

Henderson ja Oates (2022, 7) puhuvat ”Liverpoolin omaleimaisesta historiasta”, jota Anfield ja sen ympärille keskittynyt laulukulttuuri ilmentävät. Lisäksi on huomioitava, että ”jalkapallo on olennainen osa Liverpoolin kulttuurielämää” (Evans & Norcliffe 2016, 223). Se on myös elintärkeä osa kaupungin taloutta, sillä suuri osa kaupungissa majoittuvista hotellivieraista tulee sinne jalkapallon takia (ibid., 223–224). Jalkapallosta on niin ikään muodostunut ”kaupungin taloudellisen perustan keskeinen tukijalka; kyseessä on kaupunki, joka rakentaa itseään jalkapalloa varten” (ibid., 229).

Samaan LFC:n moderniin historiaan on jättänyt jäljen myös kaksi kamalaa – joskin hyvin erilaista – onnettomuutta. Ensimmäinen sattui 29. toukokuuta 1985 LFC:n ja Juventuksen välisessä Euroopan cupin loppuottelussa Brysselin Heysel-stadionilla. Kyseinen stadion oli huonokuntoinen ja paikoin kirjaimellisesti hajoamispisteessä. LFC oli valittanut Heyselin kunnosta ennen ottelua Euroopan jalkapalloa hallinnoivalle UEFA:lle, joka ei ottanut huomioon seuran pyyntöjä siirtää ottelu toiseen paikkaan. Muistan paikan päältä Heyselistä vastakkaisten joukkueiden kannattajien väliset kiristyvät jännitteet sekä molemminpuoliset yritykset yllyttää ja ärsyttää toista puolta. Samaan aikaan stadionin sisällä olevat fanit onnistuivat ujuttamaan lippujaan ulkopuolella oleville faneille stadionin huonokuntoisen seinän läpi, mikä johti siihen, että stadionille tuli lisää faneja ja sisälle syntyi musertava tungos. Riittämättömien väkijoukkojen hallintatoimenpiteiden takia fanien välisten kiistojen yllyttyä joidenkin Liverpoolin kannattajien onnistui murtaa hutera aita itsensä ja Juventus-fanien välistä, minkä seurauksena pakenevia italialaisia faneja jäi puristuksiin aidan alle. 39 ihmistä kuoli. Myöhemmin 14 Liverpoolin fania todettiin syyllisiksi tappoon. Tämän seurauksena englantilaisilta seuroilta

8 Ks. www.youtube.com/watch?v=-s1g-iCxSlk; ja Henderson ja Oates (2022, 4).

9 Everton on Liverpoolin toinen Valioliigaseura. Se perustettiin vuonna 1878, ja seuran kotipaikka oli alun perin Anfield, josta se lähti vuokrasta käydyn riidan vuoksi vuonna 1892, mikä johti samalla myös Liverpool FC:n perustamiseen. Näiden kahden seuran välinen kilpailu on kiristynyt ja hiipunut vaihtelevasti vuosien varrella, ja niiden välisiä otteluita kutsutaan [Merseysiden derbyiksi](#). Koska seurojen kannatuksessa voi olla hajontaa saman perheenkin sisällä, otteluita nimitetään myös ”ystävällisiksi derbyiksi”. Viime vuosina Everton on leimannut itsensä ”The People’s Clubiksi”, mikä näyttäisi olevan yritys tehdä Liverpool FC:stä ”aristokraattinen” vaihtoehto. Evertonilla on jopa Goodison Parkin stadionillaan tuota nimeä kantava oleskelutila.

kiellettiin pääsy kaikkiin eurooppalaisiin jalkapallokilpailuihin – ensin toistaiseksi, sitten kolmeksi vuodeksi, ja Liverpoolilta vielä kahdeksi lisävuodeksi.

Huhtikuun 15. päivänä 1989 Liverpoolin oli määrä pelata Nottingham Forestia vastaan FA Cupin välierissä Sheffield Wednesdayn Hillsborough-stadionilla. Sisään pyrkivän yleisön puristava massa stadionin ulkopuolella sai poliisin avaamaan ylimääräisen portin stadionille, minkä seurauksena kannattajat ryntäsivät katsomoon. Vielä tuolloin monet fanit halusivat seurata otteluita seisomakatsomoissa, joihin – Heyselin ja muiden jalkapallo-onnettomuuksien jälkeen – johtavien englantilaisten seurojen oli ollut pakko asentaa aitoja estämään fanien pääsy kentälle. Tällainen aitaaminen aiheutti kuitenkin sen, että kun Leppings Lanen päädyssä sijaitsevilla katsomoissa jo olevat fanit joutuivat sisään tulevien uusien fanien musertamiksi, heillä ei ollut pakotietä. Tämä johti lopulta 97 ihmisen kuolemaan. Toisin kuin Heyselissä, jossa ottelu pelattiin loppuun, Hillsborough’lla ottelu keskeytettiin. Jälkimainingeissa Liverpoolin faneja – joiden maine oli tahriintunut Heyselin hirveiden tapahtumien takia – syytettiin välittömästi onnettomuudesta ja demonisoitiin lehdistössä.¹⁰ Kesti 27 vuotta ennen kuin totuus paljastui: korkein oikeus totesi 26. huhtikuuta 2016, että LFC:n kannattajat olivat joutuneet kuolemantuottamuksen (*“unlawful killing”*) uhreiksi.¹¹

Oikeuden päätös saatiin Hillsborough Family Support Groupin ja sen ympärillä vaikuttaneiden ihmisten vuosia kestäneen kampanjoinnin jälkeen, ja tämä on ehkä suurin jalkapallofanien koskaan saavuttama voitto. Samalla uuden globaalin aikakauden kehitys jalkapallossa sai fanit ympäri Yhdistynyttä kuningaskuntaa mobilisoitumaan muun muassa lipunhintojen nousua ja seurojen faniedustuksen puutetta vastaan. LFC:n tapauksessa tähän kuuluivat **Reclaim The Kop**-liike, joka keskittyi LFC:n Kopin heikentyneeksi koettuun ilmapiiriin, sekä kaikkein tärkeimmäksi muodostunut **Spirit of Shankly**¹² (SoS), jonka perustivat Hicksin ja Gillettin pettämiin lupauksiin turhautuneet kannattajat tammikuussa 2008.

Jalkapallo ja media

Tietyllä tavalla ajateltuna Englannin Valioliigan jalkapalloseurat ovat media-yhtiöitä. Ne tekevät jokaisen liikkeensä median katseen alla ja tiiviisti televisioyhtiöiden tarpeita myötäillen. Englannin ykkösdivisioonan uudelleenbrändäys Valioliigaksi vuonna 1992 ja yhteistyö Rupert Murdochin Sky-yhtiön kanssa ”olivat avainasemassa auttamassa englantilaisen jalkapallon toipumista taantumasta” (Millward 2012, 641). Tämä oli uljas uusi alku sen jälkeen, kun englantilaisseurat oli Heyselin jälkimainingeissa suljettu pois kaikista europeleistä. Nykyään jokainen ottelu televisioidaan, ja seurojen keskeisenä tavoitteena on kasvattaa lisääntyviä (ja kallistuvia) fanituotteita ostavaa kansainvälistä fanijoukkoa. Jopa varsinaista kautta edeltävät ystävyysottelut, jotka pelattiin ennen Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja joihin osallistuivat lähinnä kaikkein innokkaimmat fanit, ovat nykyään kaukana kotikentiltä pelattavia loppuunmyytyjä otteluita, joilla LFC:kin kosiskelee kansainvälistä kannattajakuntaansa ja markkinoi brändiään.

Jalkapallon kannalta ylivoimaisesti tärkein media on televisio. Televisio-oikeuksien myynnistä saatu raha on singonnut Valioliigan maailmanlaajuisesti ilmiöksi ja houkutellut omistajia, pelaajia, valmentajia ja faneja ympäri maailmaa. Lisäksi televisio sanelee otteluiden ajankohdan, mikä koituu usein fanien ja valmentajien harmiksi ja pelaajien vaivaksi. On vaikea olla

10 Erityisesti *The Sun*, jonka häpeällinen kuvaus onnettomuudesta – jossa Liverpoolin fanien kerrottiin virtsanneen maassa olevien fanien päälle, ryöstäneen heitä ja hyökänneen avuksi tulleiden poliisien kimppuun – johti edelleen jatkuvaan sanomalehden boikotointiin Merseysidellä. Ks. https://en.wikipedia.org/wiki/Coverage_of_the_Hillsborough_disaster_by_The_Sun. Lauluntekijä Billy Bragg kirjoitti ja levytti myöhemmin kappaleen ”Scousers never buy The Sun”.

11 Hillsborough’n onnettomuuden järkyttäviä tapahtumia on kuvattu monin paikoin populaarikulttuurissa. Ks. esim. Jimmy McGovernin käsikirjoittama *Hillsborough*-televisioelokuva vuodelta 1996 ([https://en.wikipedia.org/wiki/Hillsborough_\(1996_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Hillsborough_(1996_film))) ja Manic Street Preacherin vuoden 1998 kappale ”S.Y.M.M.” (”South Yorkshire Mass Murderer”), jossa katastrofista syytetään poliisia (<https://www.youtube.com/watch?v=mla3u7NfPKM>).

12 Spirit of Shankly (SoS) on nimetty LFC:n entisen managerin Bill Shanklyn mukaan. Shanklyn sosialismin katsotaan usein olevan seuran, tai ainakin monien sen kannattajien, arvojen taustalla. Alun perin Sons of Shanklynä tunnettu järjestö muutti nopeasti nimensä ollakseen osallistavampi. Lisätietoja Shanklysta on alaviiteessä 17.

suhtautumatta tähän ristiriitaisesti. Yhtäältä voin halutessani katsoa kaikki mahdolliset pelit mutta toisaalta taas vastustan sitä, että osa otteluista pelataan aivan järjettöminä kellonaikoina. Television vaatimuksia lukuun ottamatta ei ole mitään syytä järjestää liigaotteluita maanantai-iltaisina viikonloppujen sijaan. Mutta television tuoma raha on muuttanut myös joukkueita. Sikäli, kun se on auttanut tuomaan Alissonin, Salahin ja van Dijkkin kaltaisia pelaajia Liverpooliin, pidän sitä tietenkin hyvänä juttuna. Se, että samalla myös LFC:n kilpailijat ovat hyötäneet, on hieman vähemmän tervetullutta.

Otteluiden televisioinnin mittakaava on suorastaan henkeäsalpaava. Vuoteen 2019 mennessä "[EPL-]otteluita oli lähettänyt 188 maassa yli 40 mediayhtiötä" (Henderson & Oates 2022, 2). Millward (2012, 637) kiteyttää, että Valioliigasta "on tullut ylikansallinen, kun otetaan huomioon kannattajakunnan alueellinen hajautuminen eri puolille maailmaa, pelaajien ja managerien rekrytointi sekä ulkomaisten sijoittajien kiinnostus yksittäisiä seuroja kohtaan". Tämä on johtanut muun muassa siihen, että "suurseurat herättävät nyt ennennäkemätöntä kiinnostusta maantieteellisesti laajalle alueelle levittäytyneessä kannattajakunnassa" (Power 2011, 98). Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeää huomata, että vaikka hyperkaupallistuminen on uutta, ilmiön juuret ovat englantilaisten huipputasoisten otteluiden lähettämisessä esimerkiksi Pohjoismaihin, minkä myötä kansainvälisten fanien määrä alkoi kasvaa (Kerr & Emery 2011, 885; Nash 2000, 8). Tämän voidaan näin jälkikäteen nähdä ennakoineen niitä faneja, jotka kannattavat joukkuetta mutteivat osallistu otteluihin, osana "post-fandomiksi" kutsuttua ilmiötä (Redhead 1997).¹³

Toinen jalkapallon ja median välisen vuorovaikutuksen keskeinen ulottuvuus on internet. Tähän liittyy kaksi tärkeää seikkaa. Ensimmäinen on seuran oma internetprofiili, jota se hyödyntää brändinsä ylläpitämiseen ja edistämiseen. Toinen on fanien internetin käyttö. Lyhyesti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että aiemmin pubeihin ja vastaaviin paikkoihin rajautuneita keskusteluja käydään nyt jatkuvasti ympäri maailmaa (Power 2011, 98). Varsinkin sosiaalista mediaa on hyödynnetty – erityisesti Spirit of Shanklyn kuuluneiden fanien yrittäessä syrjäyttää vihatut Hicksin ja Gillettin seuran johdosta. Fanit esimerkiksi painostivat niitä pankkeja, joille Hicks ja Gillett olivat velkaa, lopettamaan tukensa (Millard 2012, 641). Hicks syyttikin turmiostaan osittain "nettiterroristeja" (ibid., 643). Vaikka taloudelliset ongelmat olivat tärkein syy Hicksin ja Gillettin turmioon, myös fanien osoittamalla vastustuksella ja määrätietoisilla ponnisteluilla internetin välityksellä oli merkitystä (Williams 2011, 438).

Internetissä on myös lukuisia kannatuslaulujen jakamiseen soveltuvia fanisivustoja. Niitä on hyödynnetty muun muassa vastaamaan Reclaim The Kop -ryhmän huoleen laulamisen suosion laskusta: "Seuran tukemana RTK (Reclaim the Kop) -kampanja toimi verkkosivustojen, fanifoorumien ja monien muiden vaikuttamiskeinojen avulla pysäyttääkseen tämän laskun ja palauttaakseen Liverpoolin fanien laulukulttuurin entiseen loistoonsa" (Power 2011, 102).

Toinen keskeinen – ja paljon vanhempi – tapa hyödyntää mediaa jalkapallostadioneilla ovat kaiutinjärjestelmät (PA-järjestelmät). Niiden käyttöönottoa 1920-luvulla on pidetty merkittävänä käänteenä stadionien tunnelman hallinnassa (Laing & Linehan 2013, 312). Vaikka kaiutinjärjestelmiä käytetäänkin usein tiedon välittämiseen, niistä soitettua musiikkia voidaan hyödyntää myös yrityksiin kontrolloida yleisön käyttäytymistä. Kuten Laing ja Linehan (2013, 315) toteavat:

13 Ks. alaviite 9. Kiitos Tommi Römppötille tästä huomiosta.

Äänitettyä musiikkia voidaan myös soittaa ennen ja jälkeen pelejä yleisen tilan hallitsemiseksi samalla tavalla kuin esimerkiksi ostoskeskuksissa tai muissa julkisissa tiloissa, joissa klassista musiikkia käytetään rauhoittavan ja/tai etäännyttävän vaikutuksen aikaansaamiseksi.

Henkilökohtaisesti en ole havainnut tätä Anfieldillä. Tosin sinä aikana, kun olen otteluissa käynyt, on ennen peliä laulettavan LFC:n hymnin ”You’ll Never Walk Alone” rituaali muuttunut: ennen fanit aloittivat sen itsenäisesti mutta nykyisin sen käynnistää äänite. Lisäksi ”neutraaleilla” kentillä, kuten Wembleyllä, äänentoistolaitteisto ohjailee usein fanien tapaa reagoida voittoon. Olemassa oleva tutkimus ei tue ajatusta, että tällainen ohjailu parantaisi fanien viihtyvyyttä. Minä olen ollut jo kauan valmis esimerkiksi siihen, etten enää koskaan kuulisi ”We Are The Championsia” yhdessäkään cupin finaalisissa. Kaikki tämä liittyy yhä voimakkaammin medioituneeseen fanikokemukseen. Pelkistä istumakatsomoista koostuvilla ja korvia huumaavilla äänentoistojärjestelmillä varustetuilla stadioneilla käyminen on aivan erilainen kokemus kuin se väkimassojen liike, jonka koin ensimmäisillä kerroillani Kopissa, ja tunsin aitoa surua katsoessani ottelua Kopissa viimeistä kertaa seisomakatsomosta.¹⁴

Tiivistetysti voidaan todeta, että Valioliiga-seurat ovat tiettyyn pisteeseen asti mediayrityksiä. Ne käyttävät eri tiedotusvälineitä (erityisesti televisiota) – ja tulevat niiden käyttämiksi. Fanien keskustelut käydään sosiaalisessa mediassa, ja tiettyjä viestintävälineitä käytetään vaikuttamaan yleisökäyttämiseen katsomoissa. Mutta entä fanit itse?

Fanius

Tämän artikkelin kannalta on tärkeää huomata, ettei fanius ole yksiulotteista. Se on pikemminkin monitahoista. Kuten aiempi tutkimus on osoittanut, ”kannattajat eivät muodosta monoliittisia ryhmiä” (Evans & Norcliffe 2016, 222). Fanit ovat eriasteisesti ja eri tavoin mukana. Edensor (2015, 84) esittää, että jotkut haluavat yksinkertaisesti keskittyä peliin ja torjua kaiken tunteiden näyttämisen. Liverpoolissa ”suhtautuminen vaihtelee niistä, joita ei kiinnostaa juuri mikään muu kuin spektaakkelin tarjoama välitön viihdearvo ja joukkueen menestys, niihin, jotka uhraisivat minkä tahansa lyhyen aikavälin menestyksen pitkäjänteisen yhteisöllisyyden, vakauden ja ’Liverpoolin tavan’ puolesta” (Power 2011, 97).¹⁵

Lisäksi: ”Perinteiselle jalkapallokannattajalle samaistuminen kannattaansa seuraan on erittäin läheistä, mistä hyvin yksinkertaisena osoituksena on niiden sijaan *me*-pronominin käyttö joukkueeseen viitattaessa, kuten esimerkiksi: ’Emme pelanneet tänään kovin hyvin’” (ibid., 100). Tämän yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin ilmentämisen on havaittu aiheuttavan tilanteita, joissa jotkut fanit saattavat paheksua niitä, jotka eivät laula (Collinson 2009, 18).

Liverpoolin kannattajille tämä ”*me*” voi olla kuitenkin ainoa yhteinen tekijä. Fanit jakautuvat muun muassa sen mukaan, missä he istuvat katsomossa (vain Kopissa lauletaan säännöllisesti, ja siellä istumiseen liittyy tiettyä arvokkuutta [Evans & Norcliffe 2016, 227]), kuinka usein he käyvät peleissä (mitä on olla ”oikea” fani), laulavatko he vai eivät, ja jos laulavat, niin tekevätkö he sen oikein (ibid.). Tällaiset jaottelut tulevat tietysti vielä tavanomaisten luokka-, sukupuoli-, ikä-, rotu-, seksuaalisuus- jne. jaottelujen päälle. On myös pidettävä mielessä, että ”oikeiden” fanien odotetut käyttäytymisnormit

14 Tämä tapahtui 30. huhtikuuta 1994 Norwichia vastaan pelatussa ottelussa, jonka Liverpool onnistui häviämään 0–1. Päivä sai nimekseen Kopin viimeinen taisto (The Kop’s Last Stand). Ks. [artikkeli thesportsman.comissa](https://thesportsman.com).

15 ”Liverpoolin tapaan” pelaamista on ylistetty myös lauluissa. Yksi tällainen kappale on nimeltään ”A Liverbird Upon My Chest”, ja kuten tavallista, siitäkin löytyy erilaisia versioita. Ks. esim. <https://myliverpoolfc.org/003song.htm> ja <https://www.liverpoolway.co.uk/classic/songsfolder/alumc.html>.

Kuva 3. Kop-katsomossa. Kuva: [Wikimedia Commons](#) / kuvaaja Simon Cooper.

muuttuvat jatkuvasti (ibid., 221). Yksi esimerkki LFC:n fanien jakautumisesta on, että vaikka fanit olivat yleisesti ottaen yksimielisiä halustaan syrjäyttää amerikkalaiset omistajat Tom Hicksin ja George Gillettin, pyrkimykset heidän korvaamiseen synnyttivät kaksi kilpailevaa ryhmittymää, joiden ”välillä oli hyvin vähän päällekkäisyyttä (jäsenistössä)” (sit. Williams 2012, 437).

On myös otettava huomioon LFC:n kannattajakunnan erityisluonne. Se, millaisia arvoja Liverpoolin faneilla pitäisi olla, onkin herännyt keskustelua. Kysymykset luokasta ja poliittisesta suuntautumisesta nousevat usein esille tässä yhteydessä. Luokka on performatiivista, ja jalkapallokulttuuri on yksi tämän performanssin toteuttamisen paikoista (Evans & Norcliffe 2016, 221). Esimerkiksi eräs fani ylisti Liverpoolissa syntynyttä entistä pelaajaa Jamie Carragheria siitä, että hän oli ”yksi meistä, työväenluokan poika” (sit. Rookwood & Millward 2011, 44) – juuri sellainen, jonka toinen fani sanoi olevan ”kaikkea, mitä jokainen scouseri haluaisi olla” (sit. ibid, 46). Carragher lujitti imagoaan myös yhtymällä ajatukseen siitä, että liverpoolilaiset eivät ole englantilaisia vaan scousereita (ibid., 45), ja ”hänen tulkintansa kaupungin ja seuran keskeisistä työväenluokkaisista arvoista ja niiden toteuttamisesta ilmeni hänen käytöksessään kentän ulkopuolella ja suorituksissaan kentällä” (ibid., 37). Luokan suhteen Carragher kirjoitti omaelämäkerrassaan Liverpoolin ja Chelsea välisestä kilpailusta: ”Kun me juhlimme työväenluokkaisia juuriamme, niin lontoolaiset taas eivät rakasta mitään niin paljon kuin 20 punnan seteleiden heiluttamista vieraileville faneillemme. Heidän pelaajilleen sallitaan ylellisyys käyttäytyä kuin julkkikset ja supertähdet. Meidän pelaajiemme odotetaan noudattavan toisenlaisia arvoja – (entisen managerin Bill) Shanklyn lakeja – ja osoittavan nöyryyttä kaupungissa, jossa leuhkimista paheksutaan” (sit. ibid., 40–41).

Vastaavien arvojen viimeaikaisiin ilmentymiin kuuluu muun muassa se, miten Spirit of Shankly on ottanut mallia ammattiyhdistysten periaatteista (Williams 2012, 433), kuvailut itseään verkkosivuillaan ammattiliitoksi ja

käyttäneet samassa yhteydessä vasemmistolaisista iskulausetta ”Yhtenäisyys on voimaa”. Sen taktiikoiden on sanottu ”heijastelevan niiden perustaa sosialistisessa poliittisessa järjestäytymisessä” (Henderson & Oates 2022, 18). SoS:n muodostivat suurelta osin kaupunkilaiset (Millward 2011, 636), ja se oli aluksi ”syvästi paikallinen, ’scouserilainen’ ja ’luokkasidonnainen’ yhteiskunnallinen liike” (Williams 2012, 433). Se sai inspiraatiota myös entisen managerin Bill Shanklyn kuuluisasta sanonnasta ”socialismi, johon uskon, on sitä, että kaikki tekevät työtä yhdessä ja että kaikki saavat osansa palkinnoista”, joka koristi pian liikkeen verkkosivustoa (Williams 2011, 434). Tätä lievennettiin pian realismilla, kun SoS-ryhmän Jay McKenna sanoi: ”Kyse ei ole sosialismista; kyse ei ole siitä, etteivätkö he [seuran omistajat] voisi olla rikkaita ja etteivätkö he saisi tehdä rahaa. Kyse on siitä, että riippumatta heidän tekemistään päätöksistä, meidän kaikkien on vedettävä yhtä köyttä. Ei voi olla niin, että seura tekee mahdollisimman paljon rahaa hinnalla millä hyvänsä ja jättää kannattajat jälkeen” (Williams 2012, 436). Jos ei mitään muuta niin ainakin SoS pyrkii hillitsemään rajoittamatonta kapitalismia, mikä muistuttaakin jälleen kerran ammattiliittojen toimintaa.

Keskustelua on käyty myös siitä, voivatko Liverpoolin fanit olla konservatiivien äänestäjiä. Tässä kohtaa puolueellisuuteni tulee esiin, sillä mielestäni eivät voi.¹⁶ Siihen on syynsä, että Kopissa lauletaan usein ”Fuck the Tories” ja että siellä laulettiin usein Kopin tulevan juhlimaan, kun Margaret Thatcher kuolee. Tässä yhteydessä on syytä huomata, että Liverpool on ”kaupunki, jolla on vahva identiteetti [ja jolla] oli maine vahvasti sosialistisena kaupunkina ja joka erottui selkeästi Etelä-Englannin konservatiivisesta suurkaupunkikeskittymästä” (Cronin 2017, 252). Skotlantilaisen sosialistin Bill Shanklyn¹⁷ tulo LFC:n manageriksi vuonna 1959 ja sitä seurannut menestys johtivat siihen, että ”kannattajilla ja ammattilaispelaajilla oli selkeä luokkayhteys ja yhteinen kokemus demokraattisesta osallistumisesta, tässä tapauksessa modernin Liverpool FC:n elvyttämisestä” (Williams 2012, 428). Lisäksi vuoden 1981 mellakoita seurannut kaupungin demonisointi sattui rinnakkain LFC:n menestyksen kanssa ja merkitsi sitä, että seura ”tuli edustamaan ja ilmentämään ylpeyttä kaupunkia kohtaan” (Cronin 2017, 252). Samaan aikaan kauaskantoista katkeruutta syntyi, kun julkisuuteen vuosi konservatiiviministeri Geoffrey Howen kommentti, että olisi ehkä parasta jättää kaupunki ”rappeutumaan hallitusti” (sit. Henderson & Oates 2022, 7).¹⁸

Yksi mielipiteitä jakava kysymys kannattajien keskuudessa on se, mihin pisteeseen asti on tarpeellista vihata Manchester Unitedia.

Viimeaikaisista arvojen yhteentörmäyksistä yksi on ollut kannattajien pettymys, kun LFC:n kapteeni Jordan Henderson, joka oli aiemmin ilmaissut tukensa LGBT-yhteisölle, siirtyi pelaamaan homojen vainoamisesta tunnettuun Saudi-Arabiaan. Tässä yhteydessä vedotaan usein ”meidän arvoihimme” tavalla, josta ei aina käy selvästi ilmi, mitä nämä arvot ovat.¹⁹ Kun näihin arvoihin viitataan, se tapahtuu epämääräisin käsittein, kuten SoS:n tiedottajan puhuessa ”Liverpool-viittauksin vaikkapa Istanbulin hengestä²⁰ tai Hillsborough’n tapauksesta” (sit. Williams 2012, 435). Kolmen pelaajan ja entisen kapteenin Steven Gerrardin siirtyminen Saudi-Arabiaan vuonna 2023 todella herättää kysymyksiä siitä, mitä arvoja heihin on iskostettu heidän seurassa olonsa aikana. Kun Bill Shankly oli 1960-luvulla uudelleenrakentanut LFC:n ”socialististen ajatusten peruskalliolle” (Jonze 2021), oli naurettavia palkkoja jahtaavia pelaajia vaikea sovittaa yhteen tämän kanssa. Jos – LFC:n loistavan markkinointisloganin sanoin – ”Tämä merkitsee enemmän”, niin mitä tämä on ja *miten* se merkitsee enemmän?

16 Anonyymi arvioija arveli, että tämä on lioittelua. Viittaan kuitenkin lukuisiin internetissä oleviin videoihin, joissa LFC:n (kaikenikäiset) fanit laulavat ”Fuck the Tories”. Vuoden 2019 parlamenttivaaleissa työväenpuolue sai 65,2 prosenttia äänistä Merseysidessä, mikä merkitsee 6 prosentin pudotusta vuoden 2017 tulokseen verrattuna. (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_parliamentary_constituencies_in_Merseyside).

Vuonna 2022 liverpoolilais-syntyinen Wrexhamin hyökkääjä Paul Mullin käytti jalkapalloa lokenkiä, joissa luki ”F*** the Tories!” ennen kuin niiden käyttäminen kiellettiin häneltä (<https://www.walesonline.co.uk/sport/football/wrexham-striker-paul-mullin-reveals-26839131>). Ks. myös LFC:n lauluntekijä Jamie Webster laulamassa ”Fuck The Tories” Glastonbury-festivaaleilla vuonna 2002: <https://www.youtube.com/watch?v=hxufz0x4Myg>.

17 Shanklyn merkitys on valtava. Hänen tunnetuimman lainauksensa mukaan ”[j]alkapallossa ei ole kyse elämästä tai kuolemasta – se on tärkeämpää”. Kyseinen lainaus ja lisää tietoa Shanklysta ja hänen ajatuksistaan löytyy esimerkiksi täältä: https://www.youtube.com/watch?v=e_bdn-GZLJps.

18 Ks. myös <https://www.bbc.com/news/uk-16361170>.

19 Ks. esim. www.liverpoolway.co.uk/index.php?/articles/latest-news/carragher-footballers-will-think-very-carefully-about-speaking-out-on-inclusivity-issues-after-henderson-furore-r3820/.

20 Vuonna 2005 Liverpool pelasi AC Milanin vastaan Istanbulissa Euroopan Mestarien liigan loppuottelussa. Joukkue oli puolijajalla 3–0 tappiolla mutta teki uskomattoman nousun tasatilanteeseen 3–3 ja voitti ottelun jatkoajan jälkeen rangaistuspotkukilpailussa. Sekä ottelua että Liverpoolin fanien puolijajalla laulamaa kappaletta ”You’ll Never Walk Alone”, joka uhmakkuuden osoituksena näytti innostaneen joukkuetta, on mytologisoitu vuosien varrella. (Ks. Jonze 2021.)

Otteluiden maailmanlaajuinen televisiointi on vaikuttanut merkittävästi seurojen kannattajakuntien globalisoitumiseen. Kansainvälisten kannattajajoukkojen osallistuminen peleihin paikan päällä Anfieldillä²¹ on nykyään aivan arkipäivää ja maailmanlaajuisen fanikannan kehittäminen huippuseuroille lähes välttämättömyys. Valioliigan muututtua koko ajan kansainvälisemmäksi tuotteeksi on ulkomaalaisten fanien määrä otteluissa kasvanut, mikä saattaa lisätä jännitteitä ”paikallisten” fanien kanssa (Nash 2000; Evans & Norcliffe 2016, 227). Näin voi olla erityisesti niiden kohdalla, jotka on hinnoiteltu ulos otteluista (Millward 2012, 636). Evertonin fanit ovatkin pilkanneet Liverpoolin ulkomaalaisia kannattajia laulamalla, että skandinaavisten Liverpool-fanien pitäisi ”painua vittu takaisin Norjaan” (Henderson & Oates 2022, 13).

”Paikallisten” ja kansainvälisten fanien väliset erot tulevat esille hyvin erilaisina suhtautumistapoina pelaajiin: paikalliset ihannoivat liverpoolilais-syntyisiä, mutta (maantieteellisesti) etäisemmät fanit punnitsevat maltillisemmin (Rookwood & Millward 2011). Ilmiö näkyy myös erimielisyyksinä siitä, kuinka paljon vastustajia tulee pilkata ja mitä Liverpoolin kannattaminen merkitsee paikallisille verrattuna Yhdistyneen kuningaskunnan ulkopuolella asuville (Evans & Norcliffe 2016, 221). Tällaiset jakolinjat ovat vahvistuneet varakkaiden vieraillevien fanien (vastakohtana vakiokävijöille) alettua seurata urheilua, joka oli aiemmin vain paikallista ja työväenluokkaista (ibid.). Nykyiset superklubit kuitenkin ”hyötyvät miljoonista satelliittikannattajista ympäri maailman” (Henderson & Oates 2022, 21), ja esimerkiksi Real Madrid saa 60 prosenttia myyntituotteiden tuotoista ulkomaisilta faneilta (Kerr & Emery 2011, 880). Myös televisio on muuttanut fanikulttuuria. Kuten Nash (2000, 6) toteaa:

Faniuden maantieteellinen hajautuminen on aiemmin saattanut olla vain televisiosta seurannut ”vahinko”, mutta nykyään se on keskeisessä asemassa englantilaisten huippuseurojen tuottojen maksimoinnissa, sillä niiden suhteet paikallisiin yhteisöihin heikenevät niiden etsiessä tietoisesti kaikkein kannattavimpia lippu- ja kannatustuotemerkkinoita (muualta tulevat fanit käyttävät eniten rahaa per henkilö per vierailu [Lee 1999, 89]). LFC:n otteluiden yleisöt ovat muuttuneet huomattavasti sen jälkeen, kun vuonna 1994 siirryttiin istumakatsomoihin: yleisö on varakkaampaa, ja lippujen hinnat ovat nousseet 300 prosenttia. Monien paikallisten suhdetta LFC:iin leimaa näin ollen yhä enemmän sosiaalinen syrjäytyminen, ja ottelupäiville LFC:n Anfieldin kentällä on tyypillistä harmaa talous (mukaan luettuna lippujen trokaaminen) ja kamppailu vähistä lipuista.

Pääsylippujen korkeat hinnat ovat myös johtaneet lajin siirtymiseen kauemmas sen työväenluokkaisesta perustasta kohti varakkaampaa yleisöä (Armstrong & Young 1999, 203; Rookwood & Millward 2011, 41), mikä on johtanut ”työväenluokkaisten fanien määrän vähenemiseen” (Edensor 2015, 87). Esimerkiksi vuosina 1990–2011 ”Britannian kumulatiivinen inflaatio oli 77,1 prosenttia, mutta jalkapallolippujen hinnat nousivat Anfieldillä 1108 prosenttia” (Evans & Norcliffe 2016, 225). Henderson & Oates (2022, 6) ovat todenneet: ”Liput ja matkamuistot ovat kalliita ja siten usein työväenluokkaisten fanien ulottumattomissa. Liverpool FC:n tapauksessa paikallisten on yhä vaikeampaa osallistua otteluihin, koska keinottelijat ostavat lippuja myydäkseen niitä seuran ulkomaalaisille faneille.”

Vaikuttaa siltä, että ”paikallisten” ja muiden fanien välille on syntynyt eräänlainen kahtiajako. Vaikka Liverpoolin faniryhmät, kuten Reclaim The Kop ja SoS, ovat pyrkineet ottamaan kansainvälisiä faneja mukaan toimintaansa, näyttää joillakin tahoilla vallitsevan ajatus, etteivät tällaiset fanit olisi

21 Vuonna 2010 vulkaaninen tuhka aiheutti lentojen peruutuksia eri puolilla Eurooppaa, minkä seurauksena Anfieldillä oli 8000 tyhjää paikkaa (Rookwood & Millward 2011, 42).

”oikeita” kannattajia. He eivät välttämättä osaa laulujen sanoja tai – mikä vielä pahempaa – laulavat ne väärin. Kansainvälisiä faneja on esimerkiksi halveksuttu näiden käytettyä *molempien* joukkueiden huiveja ottelua juhlistaessaan. Pesunkestäville kannattajille (minä mukaan luettuna) fanin tehtävä on tukea omaa joukkuetta, ei näyttää vastustajien värejä. SoS on ottanut tässä jonkinlaisen kasvatuksellisen roolin. Vuonna 2009 sen puheenjohtaja Paul Rice sanoi, että muiden kuin Liverpoolissa asuvien fanien on opittava Liverpoolin kannattajana olemisen säännöt:

Jos haluat tukea Liverpoolia, siihen liittyy tiettyjä vaatimuksia, jotka erottavat meidät muista. Ja toivomme niiden olevan syynä siihen, että kannatat Liverpoolia. Ei se, että voitamme paljon pokaaleja, vaan se, että meillä on tietty asenne asioihin ja toimimme eri tavalla... Kyse on siitä, että meillä on hieman enemmän tyyliä ja kulttuuria sekä ymmärrystä siitä, mistä Liverpool Football Club on tullut. Ja siitä, missä se on ja miten sinne on päästy, sekä niistä arvoista, jotka seuraan ovat iskostuneet. (Sit. Millward 2012, 638.)

Kuten Millward (ibid., 639) huomauttaa, hyväksytyksi tuleminen tapahtui ”vain sillä ehdolla, että he [fanit] omaksuivat joukkueen tukemista koskevan säännösten”. Ulkomaalaisen fanin tehtävänä oli oppia ja sopeutua olemassa oleviin yleisörituaaleihin, *ei* kehittää omiaan. Tämä tapahtuu kontekstissa, jossa Kopissa ”ulkopuolisia kritisoidaan siitä, että he eivät tunne kannattajien harjoiteltuja rituaaleja” (Evans & Norcliffe 2016, 219). Lyhyesti sanottuna tässä keskustelussa on kyse siitä, mitä tarkoittaa olla yksi ”meistä” – ”todellinen” Liverpoolin kannattaja – ja miten sen voi näyttää. Kysymys on ollut olemassa jo pitkään, ja kannattajuuteni alkuaikoina minäkin yritin sopeutua joukkoon omaksumalla scouse-aksentin ja pukeutumalla tavalla, jonka ajattelin fanitovereideni hyväksyvän. Eräs SoS:n edustaja ilmaisi asian näin:

Scouse-lähtöisyys oli ratkaisevan tärkeää [SoS:lle], koska ne tuhannet Merseysiden ulkopuolelta tulevat Liverpoolin kannattajat, jotka uskoivat siihen, tekivät sen siksi, että he uskoivat seuran kulttuuriin – joka on tietenkin pohjimmiltaan Liverpoolin kulttuuria... He uskovat Liverpool-viittauksin vaikkapa Istanbulin henkeen tai Hillsborough’n tapaukseen. Jos uskot siihen tai johonkin muuhun vastaavaan, niin hyvä, olet mukana. (Sit. Williams 2011, 435.)

Kuten Williams (ibid.) toteaa: ”Tämä melko reduktionistinen näkemys auttoi myös luomaan perustavan filosofisen rakenteen SoS:n pohjalle – paikalliset, ’aidot’ scouserit johtavat ja ohjaavat politiikkaa, mutta sitä täydennetään ja legitimoidaan globaalilla Punaisella tuella.”²²

Kansainvälisillä faneilla on kuitenkin sellainen keskeinen ero paikallisiin, että heistä voi tuntua helpommalta muuttaa uskollisuuttaan, jos asiat menevät kentällä huonosti. Nash (2000, 14) ehdottaa, että

[s]e, miten voimakkaasti vastustetaan niitä faneja, jotka ovat valmiina vaihtamaan seurauskollisuuttaan joukkueen alisuoriutumisen vuoksi, on myös osoitus englantilaisten fanidiskurssien läpätunkevuudesta, uskollisuuden keskeisestä asemasta ja henkilökohtaiseen emotionaaliseen ja psykologiseen pääomaan panostamisesta.

Tällainen ajatus on mahdoton ”paikallisille faneille”, jotka ”pysyvät innokkaasti kannattajina, koska heillä ei ole mitään muuta realistista vaihtoehtoa; he ovat emotionaalisesti sitoutuneet seuraan, josta on tullut osa heidän identiteettiään” (Evans & Norcliffe 2016, 229). Sellainen minä olen. Olen liverpoolilainen ja tulen Spion Kopista.

22 ”Reds”, lempinimi Liverpool FC:lle, suom. huom.

Lasken oman fanitukseni alkaneen 1. toukokuuta 1965, kun Liverpool pelasi Leedsia vastaan FA Cupin loppuottelussa, joka oli tuolloin englantilaisen jalkapallokauden kohokohta. Liverpool voitti 2–1, ja minä rakastuin. Näin joukkueen ensimmäisen kerran livenä Queens Park Rangersin kotistadionilla Loftus Roadilla vuonna 1969 ja Anfieldillä vuonna 1971. 1970-luvun puoliväliin mennessä olin vakiokävijä ja kausikortin hankin 1980-luvulla. Luovuin siitä myöhemmin samalla vuosikymmenellä ja hankin sen sitten uudelleen 1990-luvulla. Säilytän sen kuolemaani asti. Olen nähnyt joukkueen pelaavan seitsemässä Euroopan cupin tai Mestarien liigan loppuottelussa, useissa FA Cupeissa ja lukuisissa liigacupeissa, ja olen ollut paikalla, kun se on voittanut Englannin mestaruuden. Olen käynyt Liverpoolin pelissä ainakin seitsemässä maassa. Se on ollut aikamoista, etenkin kun olen asunut kaupungissa tuona aikana vain kolme vuotta.

Kuten kaikkien (Henderson & Oates 2022, 5), myös minun faniuteni on henkilökohtaista. Se, mitä LFC merkitsee minulle, on osa identiteettiäni – vihamielisyyden tai suopeuden keskeinen merkki. Olen yksi niistä faneista, jotka ”kannattavat seuraansa ehdoitta, riippumatta tarjolla olevasta ’tuotteesta’” (Edensor 2015, 87–8) – vaikka tietenkin suosin voittavaa tuotetta! En kuitenkaan voi käsittää puhetta jalkapallofaneista ”kuluttajina” (Kerr & Emery 2011). Olipa suhteeni LFC:iin mikä tahansa, se on paljon enemmän kuin vain jonkin tuotteen kuluttamista. *Paljon* enemmän. Objektiiivisesti katsottuna²³ ymmärän, että ajatus jalkapallon katsomisesta voidaan nähdä kuluttamisena, mutta jalkapallossa ei ole kyse objektiiivisuudesta. Pelissä, jossa – käyttäkseni usein lainattua kliseitä – ”kaikki on kiinni mielipiteistä”, objektiiivisuudella ei ole juuri merkitystä. Jalkapallo on maailma, jossa subjektiiivisuus on normi ja jossa akateemisella objektiiivisuudella ei ole minkäänlaista kulttuurista pääomaa.

On myös tärkeää huomata jalkapallofaniuteen liittyvä *heimoajattelu*. Monille yhteen heimoon kuulumisen merkitsee automaattisesti muiden heimojen kieltämistä. Minä kuulun tähän joukkoon. Vaikka tiedänkin joidenkin uskomusten olevan yksinkertaisesti väärää, *tiedän* myös, että muiden joukkueiden kannattajat ovat yksinkertaisesti väärässä. On ihmisiä, jotka voivat katsoa mitä tahansa jalkapallo-ottelua ja nauttia siitä. Minä en kuulu heihin. Ellei Liverpool pelaa, en yksinkertaisesti *välitä* (ellei pelin lopputulos vaikuta Liverpooliin jollain tavalla). Tähän on olemassa kaksi poikkeusta: paikallinen lapsuudenseurani Aldershot Town, jota seuraan edelleen aina kun voin, ja Manchester United – jonka haluan häviävän joka kerta. *Toiset* (käsité on valittu tarkoituksella sen heimoajattelullisten konnotaatioiden vuoksi) joukkueet eivät merkitse minulle mitään.

Anekdootti: Entinen kumppanini osti minulle kerran Nick Hornbyn kirjan *Fever Pitch*, joka on erittäin hieno kirja. Kumppanini ei kuitenkaan ymmärtänyt, että se ei kiinnostanut minua millään tasolla. Hän erehtyi luulemaan, että pitäisin siitä, koska se käsitteli jalkapalloa. Minulle se kuitenkin käsitteli *Arsenalia*, mikä taas tarkoitti, että se *ei* käsitellyt jalkapalloa. Minä välitän Liverpoolista, muiden joukkueiden kohtalo on *muiden* asia. Niiden hölmöjen.

Songs to Learn and Sing

Fanien laulamiseen on kiinnitetty jonkin verran akateemista huomiota. Yleinen yksimielisyys vallitsee siitä, että fanien laulu tulee alhaalta päin, kun taas musiikin käyttö äänentoistojärjestelmissä on ylhäältä tuleva yritys määrätä järjestyksestä (Laing & Linehan 2013, 308). Jalkapallolaulujen kehitys kytkey-

23 Mumford (2012) erottaa toisistaan ”puristit”, jotka arvostavat peliä riippumatta siitä, mitkä joukkueet pelaavat, ja ”partisaanit”, jotka ovat kiinnostuneita vain oman joukkueensa peleistä. Olen partisaani, joka kiittää Tommi Römpöttiä siitä, että hän auttoi minua ymmärtämään tämän näkökulman.

tyy luonnollisesti laajempaan populaarimusiikin kehitykseen. Oikeastaan jalkapallo-otteluissa laulaminen vasta onkin *todellista* populaarimusiikkia – siis aivan erityinen nykymedian muoto. Voitaisiin väittää, että se on jopa *kaikkein* demokraattisin musiikin tekemisen muoto, sillä *kuka tahansa* voi ottaa siihen osaa. Kuten Armstrong ja Young (1999, 180) toteavat, "[j]ulkisena sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin ilmaisun muotona jalkapallolauluille²⁴ ei ole mitään toista nykyaikaista vastinetta". Monien osallistujien elämässä ottelut ovat ainoita hetkiä, jolloin heillä on tapana laulaa julkisesti. Ne, joita ajatus laulamisesta yksin julkisella paikalla kauhistuttaa, saattavat kuitenkin laulaa muiden fanien seurassa. Otteluissa laulaminen on myös yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin osoitus, ja jotkut fanit saattavatkin paheksua niitä, jotka eivät laula (Collinson 2009, 18).

Hieman samalla tavalla kuin muussakin live-viihteessä, myös jalkapallo paikan päällä on elämykselliseen kuluttamiseen uppoutumista. Se ei ole osa jokapäiväistä elämää vaan rituaalia, jonka erityisyys perustuu sekä tuttuihin tapoihin (vakituksille faneille) että arjesta irrottautumiseen. Omat ongelmat tapaavat unohtua, kun on yhdessä tuhansien muiden kanssa, joiden kaikkien ensisijainen tavoite on kannustaa joukkue, *minun joukkueeni*, voittoon. Siinä on samanlaista eskapismia kuin livemusiikin yleisöissä (Behr et al. 2016). Jalkapallofanius tarkoittaa kuitenkin myös sitä, että pakotietä ei ole. Minulle lähetetään lähes päivittäin tekstiviestejä LFC:n kohtalosta, varsinkin jos se häviää! Sitä vastoin minulle lähetetään harvoin tekstiviestejä musiikkiin liittyvästä fanituksestani. LFC:n kannattajana olemisen luonnehtii identiteettiäni muille tavalla, jota esimerkiksi Bruce Springsteenin kannattaminen ei tee.

Vaikka televisio hallitseekin nykyään lajia, tärkeintä on *paikalla oleminen*. Nimenomaan siitä ihmiset maksavat poikkeuksellisen paljon. He haluavat olla *paikalla* ottelussa, olla *osa* sitä. Se tarkoittaa sitä, että on osana tunnelmaa – hankala käsite, jossa laulamisella on erityinen rooli (Edsenor 2015, 83). Fanit tekevät tunnelman, ja se on olennaisen tärkeää – niin *in situ* kuin televisioidunkin ottelun kuluttamiselle.²⁵ Tämä tuli elävästi esille koronaviruspandemian aikana. Tunnelmaa luovien kannattajien puuttuminen katsomoista synnytti tunteen irtonaisuudesta, ja pelaajien juhliminen lähes tyhjällä stadionilla oli jokseenkin aavemaista.

Yleisö voi luoda pöhinää ja hurrata tietyille pelin osa-alueille. Mutta vasta sen *laulaessa* asiat todella heräävät eloon, vasta silloin tunnelmasta tulee *todellinen*. Laulaminen ei vain *lisää* jotain "tunnelmaan" vaan *on* sitä. Tunnelman tuottamiseen vaikuttavia keskeisiä tekijöitä ovat muun muassa "joukkueen senhetkinen menestys, ottelun tärkeys sekä luottavainen ja rento sosiaalisuus, jollaista ei yleensä esiinny muualla" (Edsenor 2015, 85).

Armstrong ja Young (1999, 181) esittävät, että "faneilla on merkittävä rooli ottelun speaktaakkelin luomisessa", ja katsovat, että on tärkeää "tutkia miten ja miksi jalkapallofanit laulavat, huutavat, elehtivät ja tanssivat pakkomielteistä tukeaan tai, mikä on yhtä tärkeää, ymmärtää, milloin he antautuvat vastustajan tervehenkiseen pilkkaamiseen" (ibid., 173). Lisäksi he toteavat, etteivät kannattajat ole koskaan uskoneet otteluiden lopputulosten määräytyvän yksinomaan sen perusteella, mitä kentällä tapahtuu (ibid., 176). Laulamisen tehtävänä on kohottaa joukkueen mielialaa ja yhdistää hajanaiset fanit yhden asian taakse – voiton ja siihen liittyvän vastustajan kukistamisen. Armstrong ja Young (ibid., 204) tiivistävät:

Jalkapallolauluja käsittelevissä akateemisissa analyysissä on tavattu esittää, että nämä vallitsevaa järjestystä horjuttavat laulut ovat välineitä nationalismiin, regio-

24 Hoilaamisen (*chanting*) ja laulamisen (*singing*) välillä voi nähdä olennaisia eroja, mutta tämä voi odottaa toista artikkelia.

25 On myös huomattava, että LFC:n laulujen laulamisen Anfieldin lähiympäristön pubeissa on tärkeä osa tunnelman luomista ennen ottelua ja sen jälkeen. Jollain tavalla täpötäydet pubit, joissa ihmiset seisovat ja laulavat, täyttävät istumakatsomoiden aiheuttamat aukot tunnelmassa ja yhteisöllisyydessä.

nalismien ja yhteiskuntapoliittisen vastakkainasettelun ilmaisemiseen – ja toisinaan lauluissa onkin jälkiä tällaisesta. Laulut ovat kuitenkin muutakin... ne voidaan ymmärtää keinoina dramatisoida ja liioitella sellaista kulttuurista samastumista, joka käyttää sukupuoli- ja sosiaalisia eroja jännitteiden luomiseen, nostalgian synnyttämiseen, lujuu den osoittamiseen tappionkin edessä, pilkkaamiseen ja läheisyyden tarjoamiseen.

Vuotta myöhemmin Nash (2000, 97) kirjoitti, että aiemmat analyysit olivat tukeutuneet ajatuksiin identiteetin performoinnista ja transgressioista sekä näiden yhdistelmästä. Kuten Collinson (2009, 15) toteaa, "[j]alkapallolaulut ja yhteislaulu ovat keskeisiä jalkapallofaniuden perinteille ja performanssille". Collinson ehdottaa, että Christopher Smallin (1998) käsite *musicking*, joka viittaa musiikkiin pikemmin toimintana kuin asiana, on olennainen sen ymmärtämiseksi, mistä oikein on kyse. Tässä tapauksessa *musicking* ja siihen osallistuminen tarkoittavat oman paikan ja joukkueen juhlimista ja samalla pyrkimystä pelotella vastustajia, jotka pyrkivät pilaamaan nuo juhlat. Kuten Power (2011, 107) toteaa, äänen, myös laulun, käytön tarkoituksena on "pelotella vastustajajoukkuetta ja sen kannattajia ja asettaa heidät epäedulliseen asemaan". Vaikka vastapuolen fanit Englannissa kohtaavat enää harvoin sellaista väkivaltaa, joka luonnehti jalkapallon seuraamista 1970- ja 1980-luvuilla, (rajoitettu) uhkailu on usein keskeinen osa vastapuolen fanien ja pelaajien Anfield-kokemusta. He joutuvat astumaan kentälle "Tämä on Anfield" -kyltin alta, mikä muistuttaa heitä siitä, että kyseessä paikka, jota on syytä, jos ei pelätä, niin ainakin kunnioittaa. Monien vuosien ajan Anfieldin ulkopuolella myydyissä t-paidoissa oli kuva, jossa vapiseva vastustajan pelaaja katsoi Anfieldin kentälle ja julisti: "En mene tuonne."

Jalkapallo-otteluissa laulamisen kehitys on yhdistetty myös 1960-luvun nuorisokulttuurin kehittymiseen (Armstrong & Young 1999, 180; Laing & Linehan 2013, 312; Williams 2012, 428). Collinson (2009, 23–24) on esittänyt, että "vasta 1960-luvulla yhteislaulusta tuli seisomakatsomoiden elämää määrittävä elementti". Myös Laing ja Linehan (2013, 307) katsovat, että "populaarimusiikki on ollut läsnä läpi jalkapallon modernin historian", ja mikä erityisen olennaista, David Goldblatt on esittänyt, että "uuden popmusiikin ja jalkapallon välinen kontakti syntyi *Anfieldillä*" (sit. Laing & Linehan 2013, 311, korostus kirjoittajan). Yksi esimerkki tästä on The Farm -yhtyeen laulajan Pete Hootonin toimiminen *The End* -fanilehden päätoimittajana.²⁶

On tärkeää ymmärtää, että jalkapallo-otteluissa laulaminen on yksi harvoista *spontaanin* julkisen yleisölaulun muodoista. Vaikka stadionin johtajat pyrkivätkin enenevässä määrin ohjailemaan laulamista, tapahtumat kentällä (tai niiden puute) voivat synnyttää erilaista laulamista – joukkueen kannustamista, tiettyjen pelaajien ylistämistä, toimitsijoiden ja vastustajien halventamista ja niin edelleen. Poliittisia mielenosoituksia ja joitakin muita urheilutapahtumia lukuun ottamatta en ole juuri todistanut spontaania julkista laulamista muualla. Jalkapallossa on tässä mielessä jotakin erityistä, mikä herättää kysymyksen, miksi näin on.

Armstrong ja Young (1999, 174) esittävät Foucault'n pohjalta, että fanien käyttäytyminen on vallankäytön muoto, johon viranomaiset ovat suhtautuneet varauksellisesti. Tämä on näkynyt esimerkiksi vaatimuksissa siitä, että Valioliigan stadionien on oltava yksinomaan istumakatsomollisia sekä yrityksissä nujertaa poliittisesti epäkorrektien laulujen laulamista. Siis myös laulujen sisältöä on yritetty valvoa. Esimerkiksi Armstrongin ja Youngin (1999, 178) mukaan "jopa 'hyväksytyjen' laulujen listoja ja 'laulualueita' on kokeiltu

26 Ks. www.facebook.com/theENDfanzine/.

keinoina poistaa voimakkaat [laulajat, jotka voisivat häiritä ilmapiiriä]”. He toteavat myös:

Tässä uljaassa uudessa, puhtaassa ja antiseptisessä maailmassa seurat ovat huomanneet, että ne joutuvat orkestroimaan laulamista tai jopa soittamaan lauluja äänentoistolaitteiden kautta luodakseen intohimoa ja tunnelmaa, joka on miltei kadonnut istumakatsomoiden asiakaslinnoista. (Ibid., 203.)

Tässä on kuitenkin havaittavissa myös jotain kehitystä parempaan. Jos esimerkiksi rasistinen hoilailu oli joskus *de rigueur*, se on nyt ainakin huomattavasti vähäisempää. Edistystä on tapahtunut, vaikka vain vähän.

Samaan aikaan useimmat fanit haaveilevat pelaamisesta kannattamassaan joukkueessa. Mutta koska he eivät pelaa, heidän tärkein tehtävänsä on auttaa joukkuetta, ja ilmeisin keino siihen on laulaminen (Power 2011, 100). Edensorin (2015, 82) mukaan faneilla ”on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä kentällä tapahtuu”. Managerit ja pelaajat viittaavatkin toistuvasti faneihin joukkueen ylimääräisenä, kahdentenatoista pelaajana, jonka tärkein vaikutus syntyy laulamalla. Kuten Edensor (2015, 85) esittää:

Yleisesti ajatellaan, että fanit voivat vaikuttaa ottelun lopputulokseen ”kahdentenatoista pelaajana”, ja tätä pidetään usein keskeisenä selityksenä sille tilastolliselle tosiasialle, että ammattilaisjalkapallossa kotijoukkue on todennäköisempi voittaja.

Power (2011 101) lisää:

Sen lisäksi, että kannattajien keskuudessa vallitsee vakaa usko heidän kykyynsä vaikuttaa kentän tapahtumiin – kykyyn piristää joukkuetta ja auttaa sitä voittamaan ottelu – myös pelaajat ja valmentajat vahvistavat usein tätä uskoa kommentoidessaan tiedotusvälineille, että yleisö kohottaa joukkueen henkeä tai että he [pelaajat] pelaavat paremmin kuullessaan nimeään laulettavan.

Koska en voi pelata LFC:ssä, minun osuudekseni jää kohottaa pelaajien mielialaa laulamalla ja samalla esittämällä osaa identiteetistäni. Power (2011, 102) muistuttaa, että kannattajien keskuudessa käydään paljon keskustelua siitä, tekevätkö he tarpeeksi auttaakseen, erityisesti jos joukkueella menee huonosti, ja miten he voisivat parantaa asioita. Powerin (ibid., 100) mielestä seuran näkeminen osana omaa minäkuva

vaatii ainakin teoriassa, että fanien on tehtävä oma osuutensa, ja koska heiltä on kielletty pääsy pelikentälle, he hoitavat osuutensa suurelta osin laulamalla. Tähän käytetään erilaisia tekniikoita: tilan valloittamista ja paikan rakentamista pyrkimyksenä saavuttaa musiikillinen ylivalta vastapuolen kannattajiin nähden sekä äänenvoimakkuuden että nokkeluuden avulla, omien pelaajien ylistämistä ja kannustamista sekä vastapuolen pelaajien haukkumista ja oman (ylivertaisen) identiteetin rakentamista ja juhlistamista.

Monet kirjoittajat suhtautuvat nostalgisesti aikaan ennen istumakatsomoiden yleistymistä, sillä yleisön huojuminen katsomoissa – ehkä erityisesti juuri Kopissa – loi pohjan riehakkaalle tunnelmalle. Kopista muodostui ”aito kollektiivinen kulttuurinen tila työväenluokkaisten ihmisten ja heidän symbolisten edustajiensa julkiselle ilmaisulle ja kanssakäymiselle” (Williams 2012, 427). Armstrong ja Young (1999, 205) surevat ”yksittäisten istumapaikkojen yleistymistä, mikä tuhoaa vanhan seisomakatsomokulttuurin”, ja Power (2011, 102) on havainnut LFC:n fanien huolen Kopin heikentyneestä ilmapiiristä sen

jälkeen, kun se muutettiin istumakatsomoksi. Se myös edesauttoi Reclaim The Kopin toiminnan käynnistämistä lokakuussa 2006. Powerin (2011, 102) mukaan ”kampanja toimi seuran tukemana verkkosivujen, fanifoorumien ja monien muiden vaikuttamiskeinojen avulla pysäyttääkseen rappeutumisen ja palauttaakseen Liverpoolin fanien laulukulttuurin entiseen loistonsa”.

Manchester Cityn fanit kokivat menetyksen seuran muutettua kotipaikastaan Maine Roadilta sponsoroidulle Etihad-stadionille. Tätä menetystä tarkastelevassa artikkelissaan Edensor (2005, 84) kritisoi ”stadionin johtajien tökeröitä strategioita ilmapiiriin ’parantamiseksi’”. Yhdyn edellä mainittuun nostalgiaan. Ensimmäiset kokemukseni Kopissa olivat osana huojuvaa masaa tietämättä, mihin osaan katsomoa päätyisin ottelun tärkeimpien hetkien aikana. Istuminen *ei* ole sama asia. Se on tietysti turvallisempaa mutta yksinkertaisesti ei yhtä hieno tapa seurata ottelua. Se ei ole yhtä jännittävää ja nautinnollista. Kuten Edensor (2015, 88) toteaa, välttämättömästä nostalgiasta huolimatta

tiettyinä ottelupäivinä täyteen ahdettujen katsomoiden on täytynyt tarjota paremmat mahdollisuudet kovemman melun tuottamiseen, fyysiseen kosketukseen ja kentän tapahtumiin osallistumiseen, mikä on osaltaan vaikuttanut tiiviin, painostavan kollektiivisen ilmapiirin syntyymiseen, johon kannattajat ovat imeytyneet.

Liverpoolin jalkapallon ymmärtämisessä tila on avainasemassa (Evans & Norcliffe 2016, 219), ja Anfield on huipputila. Monet seurat, kuten Manchester City, Arsenal ja Tottenham Hotspur, ovat muuttaneet uusille kentille viime vuosina. Huolimatta eri aikoina tehdyistä lukuisista suunnitelmista muuttaa pois Anfieldiltä²⁷ LFC on kuitenkin pysynyt alkuperäisellä kotikentällään ja päätynyt lopulta vain lisäämään vähitellen sen kapasiteettia. Seuran omistava FSG on ilmeisesti oppinut, että Anfield on keskeinen osa LFC:n kannattajien psykologiaa (Cronin 2017, 263). Grant Farredille se on ”kaupungin ja Liverpoolin poikkeuksellisen erityisyyden ruumiillistuma, ei pelkästään sen symboli” (sit. Cronin 2017, 252).

On syytä huomata, että jalkapallon uuteen aikakauteen on kuulunut myös faniaktiivisuuden nousua. Liverpoolin tapauksessa tähän on kuulunut [Hillsborough-kampanja](#), jossa fanit taistelivat 27 vuoden ajan saadakseen Liverpoolin fanit vapautettua syyllisyydestä katastrofin aiheuttamiseen. Keskeisenä käännekohtana kampanjalle on pidetty fanien puhkeamista laulaen vaatimaan ”oikeudenmukaisuutta” ministeri Andy Burnhamin puheen aikana tragedian 20. vuosipäivänä (Power 2011). SoS-ryhmä oli keskeisessä roolissa amerikkalaisomistajien Tom Hicksin ja George Gillettin vastaisessa kampanjassa, ja yhdessä muiden kannattajaryhmien kanssa sen onnistui pakottaa seurat, LFC mukaan luettuna, luopumaan suunnitelmista Euroopan Superliigan perustamisesta huhtikuussa 2021. Tähän kuului myös SoS:n pilkka LFC:n brändäystä kohtaan käyttämällä ”Thi\$ M£an\$ Mor£” -meemiä sosiaalisessa mediassa (Henderson & Oates 2022, 16–19) sekä fanien voiman hyödyntäminen seuran tekemien lomauttamispäätösten kumoamiseksi koronaviruspandemian aikana (Henderson & Oates 2022, 13).

Hillsborough’n tragedian myötä kokemus Liverpoolin ainutlaatuisuudesta jäsenyi uudelleen, kuten Cronin (2017, 259) toteaa: ”Hillsborough’n tapahtumien jälkeen Liverpool FC, jota sen kannattajat pitivät jo ennestään englantilaisessa jalkapallossa poikkeuksellisenä, muovautui edelleen seuraksi, jota pidettiin uniikkina.” Williams (2012, 439) siteeraa merkittävän kannattajan Rogan Taylorin näkemystä, jonka mukaan ”se, mikä saa ihmiset tule-

27 Näin oli erityisesti Tom Hicksin ja George Gillettin katastrofaalisen omistajuuden aikana helmikuusta 2007 lokakuuhun 2010 (Williams 2012, 432; Williams & Hopkins 2011, 165). Uusina omistajina he lupasivat, että heillä olisi ”lappo maassa 60 päivän kuluessa” (Williams 2012, 432). Mitään ei tapahtunut.

maan kaikkialta maailmasta tänne, on Liverpool-kokemuksen ainutlaatuinen luonne”. Williams ja Hopkins (2011, 170) viittaavat ”paikallisiin historiallisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin, jotka tuottavat Liverpoolin kaupunkiin hyvin omaleimaisen paikallisen ’tunnetun rakenteen’”. Grant Farred on esittänyt, että ”maailmassa on hyvin vähän muita yhteisöjä, joilla on merkittävä jalkapalloseura ja joissa seuran ja sen kaupungin asukkaiden välillä on näin vahva yhteys” (sit. Cronin 2017, 252).

Seuran markkinoijat ovat hyödyntäneet tätä ainutlaatuisuutta vuonna 2018 lanseeratussa ”This is Liverpool. This means more” -kampanjassa (Henderson & Oates 2022). Mainoskampanjan nerokkuus perustuu LFC:n historian hyödyntämiseen ja siten fanien tunteiden tavoittamiseen. Kampanja perustuu hyvin yksinkertaisesti siihen, mihin me kaikki (jolla tarkoitan omaa kuviteltua yhteisöäni) uskomme – että Liverpool on jotain poikkeuksellista, ainoa joukkue, jolla on todella merkitystä. *Tietenkin* se merkitsee enemmän – se on Liverpool! Kannattajien ja seuran välinen tiivis side tulee näkyviin kampanjan videossa, jossa Bill Shankly lausuu: ”Tärkein tavoitteeni, tärkein pyrkimykseni, on miellyttää näitä ihmisiä. Elän näitä ihmisiä varten” (sit. Henderson & Oates 2022, 11). Osana kampanjaa seuran kaupallinen johtaja Billy Hogan viittasi seuran ”ainutlaatuisuuteen DNA:han” (Henderson & Oates 2022, 11).

Tätä ainutlaatuisuutta ilmennetään laulamissa. Power (2011, 102) osoittaa, että sosiaalisessa mediassa ”[f]anit keskustelelevat säännöllisesti erilaisista asioista, kuten laulujen ainutlaatuisuudesta muiden joukkueiden kannattajien lauluihin verrattuna (kannatuslaulujen homogenisoitumisesta kansallisella tasolla vallitsee yleinen epäily) sekä siitä, kuinka tarkasti laulut kuvastavat sitä, mitä merkitsee olla Liverpoolin fani”. Tärkeää ei välttämättä olekaan, että tämä ainutlaatuisuus olisi objektiivisesti totta vaan se, että siihen uskotaan ja että se tehdään näkyväksi. Kuten Armstrong ja Young (1999, 179) toteavat:

Jalkapallossa on kyse... sosiaalisesta erottautumisesta. Kyse on meistä niitä vastaan ja niiden tappiosta. Se [jalkapallo] torjuu tasa-arvoiset ihanteet ja iloitsee ylivoimaisuudestamme, minkä vuoksi se laulaa ja tanssii matkalla menestykseen. Se torjuu kristillisen etiikan toisen posken kääntämisestä ja korostaa pikemminkin vaaraa, voittoa ja ylivoimaa taisteluissa jotakin selkeästi määriteltyä ”toista” vastaan. Pohjimmiltaan se on rituaalisen sodankäynnin juhlintaa, jossa voitto lunastetaan ekstaattisessa laulussa.

Tämänkaltaiseen erottautumiseen sisältyy olennaisesti myös vastustajiin kohdistuvaa pilkkaa ja vihamielisyyden ilmauksia. Collinsonin (2009, 17) mukaan jalkapallolauluja voidaan pitää symbolisen väkivallan muotona. Minulle Liverpoolin kannattajana tämän huipentuma oli, kun kuulin muiden fanien laulavan kappaletta, jossa ylistettiin joukkomurhaaja Harold Shipmania, koska hän ”tappoi vain Manceja” (manchesterilaisia). Olen myös kuullut Liverpoolin fanien juhliavan vuoden 1958 Münchenin lentoturmaa, jossa kuoli 23 Manchester Unitedin pelaajaa ja toimihenkilöä. Manchesterilaisten vastaava tapaus oli United-fani, jonka paita viittasi siihen, että 97 Hillsborough’ssa kuollutta ei ollut tarpeeksi.²⁸ Seura onkin viime aikoina valittanut muilla kentillä lauletuista lauluista, jotka iloitsevat näistä kuolemantapauksista.²⁹ Vaikka tällaisia tapauksia voidaan pitää ääriesimerkkeinä, ne havainnollistavat silti sitä, mille tasolle tällainen heimoutuminen voi vajota.

28 Ks. www.dailymail.co.uk/sport/football/article-12210257/Man-United-fan-33-wore-vile-shirt-mocking-Hillsborough-disaster-FA-Cup-final-pleads-guilty.html.

29 Ks. www.bbc.com/sport/football/65184314#:~:text=Liverpool%20say%20tragedy%20chanting%20%22has,has%20no%20place%20in%20football%22.

Liverpool-laulut

Kaikkien Liverpoolin laulujen kartoittaminen kokonaisuudessaan olisi mahdotonta. Useimmille pelaajille on esimerkiksi omat laulunsa, vaikka joitain saatetaankin laulaa vain harvoin. Aiemmissa analyysissä on tarkasteltu otteissa käytetyn musiikin tyyppejä, kuten ohjattua laulua, sotilassoittokuntia ja musiikin soittamista äänentoistojärjestelmien kautta (Laing & Linehan 2013). LFC:n lauluista ei kuitenkaan ole tehty aiempaa analyysiä. Muiden seurojen tapaan niihin kuuluu vastustajia pilkkaavia lauluja, joukkuetta, sen pelaajia ja valmentajia ylistäviä lauluja sekä lauluja seuran historiasta ja kotikaupungista. Vaikka tämän tekstin puitteissa voidaankin tehdä vain pintaraapaisu, se tarjoaa toivottavasti jonkinlaisen käsityksen tästä laulun erityisestä ja todennäköisesti ainutlaatuisesta käyttötavasta.

Kannattajia Kopissa on kuvattu ”yhdeksi maailman jalkapallon spehtaakeleista” ja Kopia ”tilaksi, jossa Liverpool FC:n kulttuuria tuotetaan uudestaan ja uudestaan ottelusta toiseen” (Evans & Norcliffe 2016, 229). LFC:n onnistumiset 1960-luvulla tapahtuivat vaikuttavan fanitoiminnan edessä. Näkymät Kopissa huojuvista fanimassoista tulivat kuuluisiksi juuri tuolloin. Pink Floyd teki samplen ”You’ll Never Walk Alonea” ja ”Liverpoolia” laulavasta Kopista ja käytti sitä kappaleessa ”Fearless” vuoden 1971 albumilla *Meddle*. Vuonna 1972 julkaistiin myös pelkästä yleisön laulusta koostettu LP-levy.³⁰

Kaiken kaikkiaan Liverpoolin fanien laulaminen on saavuttanut ikonisen aseman. Esimerkiksi vuonna 2005 Istanbulissa pelatussa Mestarien liigan loppuottelussa, jossa Liverpool oli ensimmäisen puoliajan jälkeen 3–0 tappiolla AC Milanille, fanien laulaman ”You’ll Never Walk Alone” -kappaleen on katsottu vaikuttaneen ratkaisevasti siihen, että joukkue virkosi, tasoitti 3–3:een ja voitti lopulta rangaistuspotkukilpailun (Jonze 2021). Akateemisissa analyysissä on todettu, että tämä käsitys on ”saavuttanut legendaarisen aseman” (Power 2011, 99). Ottelussa pelanneen Luis Garcian mukaan: ”Yleisö oli salainen ase; mikä uskomaton uskon osoitus. He eivät koskaan luovuta, eivät jätä meitä kävelemään yksin läpi sen myrskyn, joka tuo AC Milanin joukkue oli.”³¹ Kuten edellä mainitsin, Power (2011) on esittänyt, että Liverpoolin kannattajien tapa hyödyntää laulamista auttoi saamaan oikeutta pitkäksi venyneessä Hillsborough’n kampanjassa.

”You’ll Never Walk Alone” (YNWA) on LFC:n faneille erityisen tärkeä kappale, joka on alun perin musikaalisävelmä Rodgersin ja Hammersteinin vuoden 1945 musikaalista *Carousel*. Liverpoolilaisyhtye Gerry (Marsden) and The Pacemakersin levyttämänä kappale nousi Yhdistyneen kuningaskunnan singlelistojen kärkeen vuonna 1963. Bill Shanklyn kuultua kappaleen, siitä tuli hymni sekä seuralle että sen kannattajille, jotka Marsdenin mukaan ”löysivät sen sanoituksista solidaarisuutta” (sit. Laing & Linehan 2013, 311). Kappaleen sanat viittaavatkin keskinäiseen avunantoon, ja Jonze (2021) ehdottaa, että solidaarisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta laulaminen sopii täydellisesti LFC:lle, jota rakennettiin ”sosialististen uskomusten perustalle”. Hillsborough’n jälkeen kappaleesta tuli keskeinen osa vuosittaisia muistotilaisuuksia. Valmentaja Jürgen Klopp on todennut, että laulun laulaminen Anfieldillä ”ei koskaan lakkaa aiheuttamasta kylmiä väreitä... ei koskaan lakkaa tuntumasta todella erityiseltä” (Jonze 2021). Myös Glasgow Celticin fanit laulavat ”YNWA”, ilmeisesti Liverpoolia vastaan vuonna 1996 pelatun Euro-ottelun seurauksena. Celticin fanit eivät kuitenkaan toista kappaletta ja lausetta ”YNWA” yhtä säännöllisesti kuin Liverpoolin fanit, jotka käyttävät käsitettä usein ilmaistakseen sekä kannattajuuttaan että solidaarisuuttaan toisia faneja kohtaan. Tämä ei toisinnu Celticin tapauksessa. Se on *meidän* laulumme.

30 Ks. www.discogs.com/release/2963975-The-Kop-Choir-Liverpool-Clubs-Own-Football-Sound.

31 Ks. www.liverpoolecho.co.uk/sport/football/football-news/liverpool-half-time-is-tanbul-benitez-18282081.

Liverpoolin faneilla on myös ollut perinteenä laulaa tiettyjä tapahtumia juhlistavia lauluja. Niinpä seuran päästyä ensimmäistä kertaa Euroopan cupin loppuotteluun, laulu ”In My Liverpool Home” muutettiin muotoon ”We’re all going to Rome”:

We’re all going to Rome
 We’re all going to Rome
 If it’s tickets you want, then we’ve got none to spare
 We’ve even stopped drinking to share up the fare
 You can tell Mönchengladbach³² The Kop’ll be there
 We’re all going to Rome

Matkoja Lontoon Wembley-stadionilla pelattaviin loppuotteluihin säesti usein ”Que sera sera”-mukaelma:

Tell me ma, me ma³³
 I don’t want no tea, no tea
 We’re going to Wem-ber-ley
 Tell me ma, me ma

Yksittäisistä pelaajista lauletuissa lauluissa korostetaan usein heidän yhteyttään seuraan. Tämä on erityisen tärkeää nykyaikana, kun jalkapalloilijat ovat enenevässä määrin kansainvälisiä. Esimerkkinä tästä voidaan tarkastella Liverpoolin 11 avauspelaajaa vuoden 1965 FA Cupin loppuottelussa – jonka myötä minusta tuli LFC-fani – ja viimeisimmässä loppuottelussa, jossa kävin vuonna 2022. Vuoden 1965 joukkueesta neljä pelaajaa oli Liverpoolista, seitsemän Englannista ja neljä Skotlannista (pitkälti skotlantilaisen valmentajan Bill Shanklyn ansiosta). Vuonna 2022 yksi oli kotoisin Liverpoolista, yksi muualta Englannista, yksi Skotlannista ja kahdeksan jostain muualta kuin Yhdistyneestä kuningaskunnasta. Tarkoitus ei ole tuomita vaan havainnollistaa muutoksia. Fernando Torresia ylistettiin serenadilla ”Liverpoolin numero ysiiksi” (korostus kirjoittajan) ja lauluissa Virgil Van Dijk on ”meidän numero nelosemme” (korostus kirjoittajan). Nykyään fanit juhlistavat laulaen Trent Alexander-Arnoldia ”scouserina joukkueessamme”, kun taas vuoden 1965 joukkue rakentui heidän varaansa. Nykyisellään LFC on oikeastaan Liverpoolissa sijaitseva kansainvälinen yritys, jonka tärkeimmät voimavarat tulevat eri puolilta maailmaa.

Ehkä menestyksekkäin viimeaikainen kansainväliselle pelaajalle osoitettu ylistys on osoitettu Roberto Firminolle, jota on kutsuttu myös *meidän* Numero Yhdeksäksi:

There’s something that the Kop want you to know
 The best in the world is Bobby Firmino
 Our Number Nine
 Give him the ball and he’ll score every time
 Si senor!
 Give the ball to Bob and he will score

Joukkuetta ja paikkaa ylistävien laulujen lisäksi kunnianosoitukset managereille ja pelaajille ovat jo pitkään kuuluneet Kopin valikoimaan. Williams (2012, 43) esittää, että LFC:ssä ”Bill Shanklyn jälkeinen seurajohtajan kultti on luultavasti juurtunut syvemmälle kuin missään muualla Britanniassa”. Bill Shankly, Bob Paisley ja Joe Fagan saivat kaikki kunnianosoituksensa,

32 Borussia Mönchengladbach oli Liverpoolin vastustaja kyseisessä finaalissa.

33 ”Me ma” tarkoittaa äitiäni. Ilmeisesti myös muut seurat laulavat muunnelmia tästä laulusta. Jos seura pääsee kauden aikana kahteen loppuotteluun, ”äitiä” pyydetään ”laittamaan samppanja jäihin” (”put the champagne on ice”, suom. huom.), koska joukkue on ”menossa Wembleyille kahdesti” (”going to Wembley twice”, suom. huom.).

kun heidän sukunimensä laulettiin ”Amazing Gracen” tahtiin. Viime vuosina Gérard Houllierin, Rafael Benitezin, Brendan Rogersin ja Jürgen Kloppin tapaiset valmentajat ovat kaikki saaneet omat laulunsa.

Liverpoolilaiset tunnetaan myös erityisestä huumorintajustaan, ja humoristisia lauluja kuullaankin usein. Pitkä Peter Crouch sai oman kappaleensa ”He’s big/ he’s red/his feet stick out the bed”. Puolustaja Djimi Traoren surullisenkuuluisa oma maali johti Michael Jacksonin ”Blame it on the Boogie-een” perustuvaan lauluun ”Blame it on Traore”. Jamie Carragherin heitettyä takaisin yleisöön häntä kohti heitetyn punnan kolikon, hänelle alettiin laulaa kunnianosoituksena: ”He’s Scouse/he’s sound/he’ll twat (heittää) you with a pound.” Irlantilaiselle Robbie Keanelle osoitettiin serenadi: ”He’s fast/ He’s Red/ He talks like Father Ted (irlantilainen tv-hahmo).”

The Beatles on myös kotoisin Liverpoolista, ja sen vaikutus on helposti havaittavissa. LFC:n fanit ovat jo pitkään käyttäneet esimerkiksi ”Yellow Submarinea” laulaakseen punavalkoisessa Kopissa elämisestä. Kappaletta käytettiin myös suosionosoituksena Jamie Carragherille, kun fanit lauloivat haaveilevansa ”joukkueellisesta Carraghereja”. Nykyiselle managerille Jürgen Kloppille on oma versio kappaleesta ”I Feel Fine”, joka sisältää kertosakeen ”I’m in love with him and I feel fine”. Ian Rushille laulettiin ”All you need is Rush” ja Steven Gerrardia ylistettiin joskus mukautetulla versiolla kappaletta ”Let It Be”.

Kuten edellä olen todennut, iso osa laulamista jalkapallossa liittyy pilkkaamiseen – joko vastustajien (joukkueen, pelaajien, managerien, omistajien jne.), toimitsijoiden tai virkavallan (erityisesti poliisin). Kuten Armstrong ja Young (1999, 185) toteavat, ”vastapuolen ihmisyyden kiistäminen oli niin olennainen osa faniutta ... [että] [p]ohjimmiltaan he kaikki joutuivat solvausten kohteeksi, koska eivät kuuluneet ’meihin’, ja tähän sosiaaliseen erotteluun perustuva kulttuurinen identiteettimme saneli, että heitä tulee halveksia ’toisina’”. Tällaiseen erotteluun kuuluu myös pilkka ja vihamielisyyden ilmaiseminen vastustajia kohtaan.

Liverpoolin fanit eivät todellakaan ole poikkeus siinä, että moni vihalaulu kohdistuu vastustajiin – erityisesti Manchester Unitediin ja hieman vähäisemmässä määrin joihinkin lontoolaisseuroihin sekä paikalliseen kilpailijaan Evertoniin. Olin paikalla Newcastlelta ottelussa, jossa joka kerta, kun rasistiksi epäilty Lee Bowyer sai pallon, hänelle laulettiin: ”Sinun pitäisi olla vankilassa.” Wayne Rooneyn kerrottiin käyttäneen iäkkäämmän prostituoidun palveluita, minkä vuoksi hänestä laulettiin ”fat granny shagger”, kun taas John Terryllä kerrottiin, että hänen äitinsä ”liked the Scouse cock”, koska hänellä oli kerran ollut liverpoolilainen poikaystävä.

Toisaalta Kop myös taputtaa aina vastustajan maalivahdille tämän asettua maalilleen. Tämä on pitkäaikainen perinne, joka tuntuu olevan ristiriidassa nykymuotoisessa jalkapallossa alati lisääntyvän heimokeskeisyyden kanssa. Liverpoolin fanien tiedetään myös taputtavan (joillekin) muille joukkueille ja faneille (Kerr & Emery 2011, 888).

Yksi kysymys liittyy siihen, kun entiset pelaajat – ne, jotka kuuluivat ennen ”meihin” ja ovat nyt ”niitä” – palaavat pelikentille. LFC:n tapauksessa se riippuu hyvin paljon siitä, missä tilanteessa ja miten he lähtivät, ja mihin joukkueeseen. Kilpailijalle siirtyvää nuorta pelaajaa vihataan (Raheem Sterlingin loikkaaminen Manchester Cityyn johti haukkumishuutoihin ”ahne paskiainen”), kun taas toisten lähtö hyväksytään, jos se tapahtuu uran myöhemmässä vaiheessa tai jos lähtijöiden katsotaan tehneen jo tarpeeksi seuran eteen. Kaikille myöhempiä tekoja ei suoda anteeksi. Minä en saata antaa

Michael Owenille anteeksi sitä, että hän siirtyi pelaamaan Manchester Unitediin, ja minusta oli outoa, kun Unitedin entinen pelaaja Paul Ince allekirjoitti sopimuksen LFC:n kanssa. Miten hän voisi koskaan olla omistautunut meille pelattuaan *niille*? Toisaalta joitain entisiä pelaajia on toivotettu tervetulleeksi takaisin Anfieldille laulamalla lauluja, jotka säestivät heidän aikaansa LFC:n pelaajina.

Johtopäätökset

Tämä artikkeli on pyrkinyt osoittamaan, että laulamista jalkapallo-otteluissa on tullut monille kannattajille olennainen osa faniutta. Tämä on ollut henkilökohtainen yritys ymmärtää LFC-kannattajuutta ja siihen liittyviä lauluja. Edellä olen todennut, että jalkapallon fanittaminen tapahtuu nykyään yhä enemmän medioituneessa ympäristössä, globalisaation ja de-lokalisaation prosessien keskellä. Tässä ajassa aitous ja käsitykset ”todellisesta” muuttuvat yhä monimutkaisemmiksi. Liverpool on kuitenkin kuuluisa myös siitä, että se synnytti yhtyeen The Real Thing, ja juuri laulut ovat LFC-kannattajuuden The Real Thing.

Olen liverpoolilainen ja tulen Spion Kopista.

Lähteet

Armstrong, Gary & Young, Malcolm (1999) Fanatical Football Chants: Creating and Controlling the Carnival. *Culture, Sport, Society* vol. 2:3, 173–211. <https://doi.org/10.1080/14610989908721852>.

Behr, Adam, Brennan, Matt & Cloonan, Martin (2016) Cultural Value and Cultural Policy: Some Evidence from the World of Live Music. *International Journal of Cultural Policy* vol. 22:3, 403–418. <https://doi.org/10.1080/10286632.2014.987668>.

Belchem, John (toim.) (2006) *Merseypride: Essays in Liverpool Exceptionalism*. Liverpool: Liverpool University Press.

Collinson, Ian (2009) ‘Singing Songs, Making Places, Creating Selves’: Football Songs & Fan Identity at Sydney FC. *Transforming Cultures eJournal* vol. 4:1, 15–27. <https://doi.org/10.5130/tfc.v4i1.1057>.

Cronin, Mike (2017) Loss, Protest, and Heritage: Liverpool FC and Hillsborough. *The International Journal of the History of Sport* vol. 34:3–4, 251–265. <https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1369965>.

Edesnor, Tim (2015) Producing Atmospheres at the Match: Fan Cultures, Commercialisation and Mood Management in English Football. *Emotion, Space and Society* 15, 82–89. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2013.12.010>.

Evans, Daniel & Norcliffe, Glen (2016) Local Identities in a Global Game: The Social Production of Football Space in Liverpool. *Journal of Sport and Tourism* vol. 20:3–4, 217–232. <https://doi.org/10.1080/14775085.2016.1231621>.

Henderson, Chris W. & Oates, Thomas P. (2022) This Means More: Branded Solidarity at Liverpool’s Soccer Clubs. *Communication & Sport* vol. 11:5, 1–23. <https://doi.org/10.1177/21674795221092034>.

Jonze, Tim (2021) How You’ll Never Walk Alone Came to Define Liverpool FC’s Spirit. *Guardian*, 4 January 2021. Saatavilla: www.theguardian.com/music/2021/jan/04/how-youll-never-walk-alone-came-to-define-liverpool-fc-spirit-gerry-marsden (linkki tarkistettu 15.12.2023).

Kerr, Anthony K. & Emery, Paul R. (2011) Foreign Fandom and the Liverpool FC: A Cyber-mediated Romance. *Soccer & Society* vol. 12:6, 880–896. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.609686>.

Laing, Dave & Linehan, Andy (2013) Soccer Sounds: Popular Music and Football in Britain. *Popular Music History* vol. 8:3, 307–325. <https://doi.org/10.1558/pomh.v8i3.26933>.

Millward, Peter (2012) Reclaiming the Kop? Analysing Liverpool Supporters' 21st Century Mobilizations. *Sociology* vol. 46:4, 633–648. <https://doi.org/10.1177/0038038511425557>.

Mumford, Stephen (2012) *Watching Sport: Aesthetics, Ethics and Emotion*. London: Routledge.

Nash, Rex (2000) Globalised Football Fandom: Scandinavian Liverpool FC supporters. *Football Studies* vol. 3:2, 5–23.

Power, Ben (2011) *Justice for the Ninety-Six: Liverpool FC Fans and Uncommon Use of Football Song*. *Soccer & Society* vol. 12:1, 96–112. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.530476>.

Redhead, Steve (1997) *Post-Fandom and the Millennial Blues: The Transformation of Soccer Culture*. London: Routledge.

Rookwood, Joel & Millward, Peter (2011) 'We All Dream of a Team of Carraghers': Comparing 'Local' and Texan Liverpool Fans' Talk. *Sport in Society* vol. 14:1, 37–52. <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.530009>.

Small, Christopher (1998) *Musicking*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.

Williams, John (2012) Walking Alone Together the Liverpool Way: Fan Culture and 'Clueless' Yanks. *Soccer & Society* vol. 13:3, 426–442. <https://doi.org/10.1080/14660970.2012.655510>.

Williams, John & Hopkins, Stephen (2011) 'Over Here': 'Americanization' and the New Politics of Football Club Ownership – the Case of Liverpool FC. *Sport in Society* vol. 14:2, 160–174. <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.546517>.

Martin Cloonan

Martin Cloonan, PhD, Director of the Turku Institute for Advanced Studies (TIAS)

SONGS TO LEARN AND SING¹

Understanding the Use of Singing at Liverpool FC Football Matches

Based on over 50 years of the author watching Liverpool FC (LFC) football matches, this article examines the use of songs in and around such matches, locating this within wider debates about the use of song at football matches. The development of modern media's relationship to football will be considered in three main areas – the importance of television in the modern age, the availability of songs on the internet and the use of the sound systems to control fan behaviour at matches. The article aims to provide some insights in to one of the most important – but often neglected – aspects of football fandom.

Introduction

“Oh, I am a Liverpudlian and I come from the Spion Kop”²

The words above come from “Poor Scouser Tommy”³, a song sung by fans of Liverpool Football Club (LFC). The song presents an idealised version of a Liverpool fan, a male who goes away to fight in a war against fascism and whose dying words after being shot are a paean to the LFC and its fans. This song is emblematic of the many Liverpool songs which I have sung in and around LFC games since I first saw them playing live in 1969. In what follows it will be hard for me to apply what I hope is my customarily academic impartiality. I *am* a Liverpool fan, it is part of my identity – and not always in a good way. Writing about LFC is like writing about my loved ones. I can try to be impartial and critical, but I will do it through a particular lens – I *am* a Liverpudlian⁴ and I get to the Spion Kop as often as possible. Part what follows is an attempt to understand my own fandom, perhaps as a form of exegesis.

The article falls in to five sections. The first introduces LFC and its home city. The second examines the impact of media on modern football. Football fandom is then explained, followed by a section on why people sing at football matches. Finally, some LFC songs are considered.

I will mainly write about LFC from 1969 to 2023, from the perspective of a white, heterosexual, male of 65 who still plays football. Moreover, my focus is narrower than that adopted by those such as Laing and Linehan (2013) who

1 The title comes from the title of an album by Liverpool band Echo and The Bunnymen whose lead singer, Ian McCulloch, is a longstanding LFC fan. In 2020, the band released a special t-shirt to celebrate LFC winning the English Premier League. See <https://www.facebook.com/389488111105848/posts/to-celebrate-liverpool-fc-winning-the-premiership-trophy-we-have-released-a-limi/2987904501264183/>.

2 The Spion Kop, or more usually simply the Kop, is the main stand for singing at Liverpool FC's Anfield stadium. It is named after a battle in the Anglo-Boer war (1899–1902) which took place between 23 and 24 January 1900 at a place known as Spioenkop in Afrikaans. Over 300 British soldiers were killed, many from Liverpool and nearby Lancashire.

3 A “Scouser” is someone from Liverpool and “tommy” is slang for an ordinary soldier. The song can be found in numerous places on the internet. See, for example, <https://www.youtube.com/watch?v=puHt8Gb9za8>, which features Jamie Webster who has now made a career out of playing LFC songs.

4 In terms of the football team I support rather than it being my birth place.

look at the use of music in stadiums. I concentrate on LFC songs and, as far as possible, in songs which *only* Liverpool fans sing, rather than more generic tunes. While finding it hard to maintain objectivity here, I hope that I can still remain analytical. So, while this is a personal account, drawn from my experience and memories, I will also provide context. I am *not* trying to collect all the songs ever sung about Liverpool Football Club, rather trying to put *some* of them in to context. This is an attempt to explain – not least to myself.

Liverpool and LFC

Located on England's north west coast, Liverpool is a city of around half a million people. With a past based on shipping (including slavery) and cotton, the city fell in to some decline following the second world war. The most vivid demonstrations of that decline came with the inner-city riots in 1981 when the harsh policing of local youths led to widescale rioting in Toxteth/Liverpool 8, long the home of many ethnic minority groups. Various regeneration plans have since helped to turn the city round. This has included it being European Capital of Culture in 2008 and hosting the Eurovision Song Contest in 2023.

Formed in 1892, LFC has had a remarkable history. Its record of 19 English Championships is beaten only by Manchester United, it has been Champions of Europe more times than any other English team (6), won 8 FA Cups, 9 league Cups and been FIFA World Club Champions. The club is “the most successful in the history of English football” (Kerr & Emery 2011, 882). Within this the role played by Liverpool's Anfield⁵ ground and in particular the singing by fans on the famous Kop stand – which once held around 27,000 standing people – became part of the club's legend.⁶

However, by the early 1990s LFC was falling behind its rivals, having failed to come to terms with the global era of football. The English Premier League (EPL) formed in 1992 and the millions of pounds which its clubs received in selling television rights ushered in a new footballing era. This was one of rapidly increasing revenue, rising ticket prices, an influx of foreign players, managers and – vitally – owners. LFC was ill-prepared for all this. By the late 1970s, as it continually won major trophies such as the English Championship and the European Cup, its Chairman, John Smith, described the club's financial situation as “absurd” and declared it to be “broke” (Williams 2012, 429–430). In order to catch up Liverpool began the move from being owned by a local family (the Moores, owners of the Littlewood football pools, mail order and retail outlets) to securing international investment. A long-drawn-out process was completed in 2007 when Americans Tom Hicks and George Gillet bought the club. Initially welcomed by LFC supporters – hungry for the proposed investment in order to boost on pitch performances – the relationship soon soured. Eventually financial problems forced Hicks and Gillet out and LFC was bought by the Fenway Sports Group (FSG). Under its stewardship LFC went on to win their first English title in 30 years in the Covid-ruined season of 2019–2020, as well as another European Champions League in 2019.⁷

While every football fan thinks that in one way or another their team and its location are “unique”, it is not unfair to say that objectively there are things which mark Liverpool out as a city, something examined in previous academic work (Belcham 2006). When I lived there (1990–1994), I was aware that I was living somewhere whose residents debated the state of their city more than in any other placed that I'd previously lived in. The state of the city featured in

5 An adapted version of the Irish folk song, “The Fields of Athenry”, as “The Fields of Anfield Road” is a particular favourite of LFC fans of a certain age. See <https://www.youtube.com/watch?v=AgLysspS0xo>.

6 See www.youtube.com/watch?v=XNboU_PbZMY for footage from a game against Arsenal from 1964. The commentator notes the Kop's uniqueness saying they behave like no other fans and that he has never seen anything like it – 28,000 people who begin singing together. Songs sung by the Kop in the footage include The Beatles' “She Loves You” and Cilla Black's “Anyone Who Had A Heart”, performances of pride in the city's musicians. Notably the crowd seems to be entirely male and the amazing swaying is, of course, only possible on terraces – not seated accommodation.

7 Prior to its purchase of LFC, FSG was best known as the owners of Boston Red Sox. It owns various other sports companies. See <https://fenwaysportsgroup.com/the-fsg-family/>. While on the surface, having the club owned by an American multinational might go against the declared ethos of many fans, success on the pitch since the takeover by FSG has tended to mean that any criticism of the company has remained largely muted.

daily conversations in ways which I was unused to. Certainly “Liverpoolians fondly regard their city as unique, particularly by comparison to the rest of England” (Power 2011, 100). This is often proclaimed in assertions that the

Image 1. Anfield stadium in Liverpool. Photo: Arne Mueseler / arne-mueseler.com / CC-BY-SA-3.0.

Image 2. LFC logo and the Kop sign on the wall of Anfield. Photo: [Wikimedia Commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anfield_Kop.jpg) / author Rodhullandemu.

city's inhabitants as "Scouse not English", something sung and visualised in and around Anfield (Rookwood & Millward 2011, 41). John Belcham has suggested that Liverpool is "in the North of England but not of it" (cited in Power 2011, 100). Local fans "often consider themselves 'better' or 'more loyal' supporters... than those who are geographically distanced from the club's home ground" (Rookwood & Millard 2011, 37). In addition, fans are expected to show allegiance to Liverpool alone, with one example of this being booing of the national anthem when it is played at Cup Finals and royal occasions.⁸ A certain uniqueness about the city has been identified in previous literature. For example, Evans and Norcliffe assert:

Would Liverpool FC and Everton⁹ FC be as popular if they were exactly the same as all the other teams? No. It is the *specific* football space created in Merseyside that has contributed to the global following of those teams. (2016, 229, emphasis mine.)

Henderson and Oates (2022, 7) refer to "Liverpool's distinctive history". That distinctive history is captured at Anfield and the singing culture which surrounds it. It should also be noted that "Football is an integral and cultural life of Liverpool" (Evans & Norcliffe 2016, 223). It is also a vital part of the city's economy with a large percentage of stays in the city's hotels based on football (ibid., 223–224) which has also become "a key plank of the City's economic base; it is a city building itself for football" (ibid., 229).

Meanwhile two terrible – but very different – events came to mark LFC in the modern era. The first of these came on 29 May 1985 at a European Cup Final match between LFC and Juventus at the Heysel Stadium in Brussels. This was a badly-maintained stadium which in places was literally falling apart. Prior to the game LFC had complained about the state of Heysel to European football's governing body UEFA which ignored the club's pleas to move the match to another venue. My recollection of the day – during which I was present at Heysel – is of increasing tension between rival fans and some goading. Meanwhile fans inside the ground were able to pass their tickets to those outside, through the actual dilapidated wall of the stadium leading to more fans entering, resulting in crushing inside the ground. Inadequate crowd control measures meant that when clashes between rival fans escalated, some Liverpool fans were able to breach the flimsy dividing line between them and the Juventus fans, resulting in escaping Italian fans being crushed under a wall. 39 people died. Later 14 Liverpool fans were found guilty of manslaughter. English clubs were subsequently banned from all European football competitions, at first indefinitely, then for a further three years, with Liverpool given an extra two.

On 15 April 1989, Liverpool were due to play Nottingham Forest in an FA Cup Semi-Final at Sheffield Wednesday's Hillsborough Stadium. Crowd crushing outside of ground led the police to open an extra gate to the ground, with an ensuing rush in to the ground by supporters. At this point standing on terraces remained many fans' preferred way of watching matches and – following Heysel and other football disturbances – leading English clubs were obliged to have fences which prevented standing fans from entering the pitch. This "penning" meant that when fans already located on terraces at the Leppings Lane end of the ground became crushed by the incoming fans there was no escape. The result eventually led to the deaths of 97 people. Unlike Heysel, where the match was played, this game was abandoned. In the aftermath Liverpool fans – their reputation tarnished by the terrible events

8 See www.youtube.com/watch?v=-s1g-iCxSlk and Henderson and Oates (2022, 4).

9 Everton are Liverpool's "other" Premier League club. Formed in 1878, they were originally based at Anfield, but left in a rent dispute in 1892, something which also led to the formation of Liverpool FC. Rivalry between the two clubs has waxed and waned over the years, with games between the two being known as the [Merseyside Derby](#). As support of either club can vary within the same family, the match is also known as "the friendly derby". In recent years in what appears to be a move to cast Liverpool FC as "aristocrats", Everton has branded itself as "The People's Club", even having a lounge with this name at its Goodison Park ground.

at Heysel – were immediately blamed for the disaster and demonised in the press.¹⁰ It was to take 27 years for the truth to emerge – that LFC fans had been subject to unlawful killing, a verdict delivered at the High Court on 26 April 2016.¹¹

The verdict came after years of campaigning by those in and around the Hillsborough Family Support Group and is perhaps the greatest victory ever achieved by football fans. Meanwhile the rise of the new global era in football fans across the UK mobilised to counter such things as rising ticket prices and lack of fan representation within clubs. In LFC's case such mobilisation included the [Reclaim The Kop](#) movement centred on perceived the decline in atmosphere on the Kop LFC's and the one which came to be the most important, [Spirit of Shankly](#)¹² (SoS), formed in January 2008 by supporters angered at broken promises from Hicks and Gillet.

Football and Media

There is a sense in which EPL football clubs *are* media companies. Their every move is undertaken under a media glaze and closely allied to the needs of television companies. The rebranding of the English First Division as the EPL in 1992 and the partnership it made with Rupert Murdoch's Sky "were key to English football's recovery from recession" (Millward 2012, 641). This was a brave new dawn following the expulsion of English clubs from European club competitions in the wake of Heysel. Nowadays, every game is covered by television and a key task for the clubs is to cultivate an international fanbase which will buy the increasing (and increasingly expensive) range of fan products. Even pre-season friendlies, once located in the UK and the domain of only hardcore fans, are now sell-out matches in far-flung places where LFC courts its international fanbase and seeks to promote its brand.

Television is by far the most important media for football. It is the money provided by the selling of television rights which has propelled the EPL in to being a global phenomenon and attracted owners, players, managers and fans from across the globe. It is also television which dictates the timing of matches, often to the frustration of fans and managers and the detriment of players. It is hard not to feel ambivalent about all this. If on the one hand I never have to miss a game, on the other I resent some of those games being played at ridiculous times. Other than the demands of television, there is no reason to stage league matches on Monday nights rather than the weekend. But television money has also transformed sides. In so far as it has helped to bring players such as Alisson, Salah, and van Dijk to Liverpool, then I obviously think it is a wonderful thing. That it has also empowered LFC's rivals is somewhat less welcome.

The sheer scale of television coverage is breathtaking. By 2019 EPL "matches were broadcast in 188 countries by more than 40 media companies" (Henderson and Oates 2022, 2). Millward (2012, 637) summarises that the EPL "has become transnational with respect to the spatial dispersion of fans across the world, its recruitment of players and managers, and interest in individual clubs from overseas investors". One result of this is that "football's big clubs now attract unprecedented interest from fans in diverse geographical locations" (Power 2011, 98). However, it is important to note here that while this hyper-commodification is new, it does have earlier roots as English top-level games were transmitted to places such as the Nordic countries, spawning

10 Particularly in *The Sun* whose disgraceful account of the disaster – wherein Liverpool fans were said to be urinating on prone fans, robbing them and attacking police who were trying to help fans – led to a boycott of the newspaper on Merseyside which lasts to this day. See https://en.wikipedia.org/wiki/Coverage_of_the_Hillsborough_disaster_by_The_Sun. Songwriter Billy Bragg later wrote and recorded the song "Scousers never buy The Sun".

11 The dreadful events of the Hillsborough Disaster have been captured in a number of places within popular culture. See, for example, the 1996 *Hillsborough* television film written by Jimmy McGovern ([https://en.wikipedia.org/wiki/Hillsborough_\(1996_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Hillsborough_(1996_film))) and the Manic Street Preachers' 1998 song "S.Y.M.M" ("South Yorkshire Mass Murderer") which blames the police for the disaster (<https://www.youtube.com/watch?v=mla3u7NfPkM>).

12 Named after former manager LFC Bill Shankly, whose socialism is often held to underpin the club's – or at least many of its supporters' – values. Originally Sons of Shankly, the organisation soon changed its name in order to be more inclusive. For more on Shankly see footnote 17.

a wave of international fans (Kerr & Emery 2011, 885; Nash 2000, 8), who can in retrospect be seen as the precursors of those fans who support, but do not attend, in what has been called “post-fandom” (Redhead 1997).¹³

Another key aspect of football–media interaction is the internet, to which there are two main aspects. The first is the club’s own internet profile which it uses to maintain and promote its brand. The second is fans’ use of the internet. In short this means that conversations once limited to pubs and other locations are now taking place constantly across the globe (Power 2011, 98). Importantly social media was utilised by fans – particularly those in SoS – in their attempts to oust the detested Hicks and Gillett, especially via pressuring the banks to whom they were in debt to withdraw their support (Millard 2012, 641). Hicks partly blamed “internet terrorists” for his downfall (ibid., 643). While financial problems were the main reason for the demise of Hicks and Gillett, the hostility shown by fans and their determined efforts over the internet also played a role (Williams 2011, 438).

The web is also the site of numerous fan sites where songs can be shared. Amongst other things it has been utilized to counter concern from the Reclaim The Kop group that the amount of singing was in decline: “Backed by the club, the RTK (Reclaim the Kop) campaign worked through websites, fan forums and various other avenues of advocacy to arrest this decline and restore the Liverpool fans’ singing culture to its former glory” (Power 2011, 102).

The use of Public Address (PA) systems in football stadiums is another, much older, key use of media. Their introduction in the 1920s has been seen as a key moment in the management of atmosphere in grounds (Laing & Linehan 2013, 312). While this can often offer information, the music used can also be deployed in an effort to control crowd behaviour. As Laing and Linehan (2013, 315) note:

recorded music can also be played before and after games in order to control the general environment, in a way similar to that used, for instance, in shopping malls or other public spaces where classical music is employed to have a calming and/or alienating impact.

I have not witnessed this at Anfield. However, during my time attending games the ritual of singing before the game of LFC’s anthem “You’ll Never Walk Alone” has changed from being one which fans initiated to one which is now initiated by the playing of a recording. Moreover, at “neutral” grounds such as Wembley the PA often orchestrates fans’ reactions to victories. The existent literature contains no examples of writers arguing that such interventions enhance fans’ enjoyment. As for me, if I never hear “We are The Champions” at another cup final it will still be far too soon. All this is part of an increasingly mediated fan experience. Going to all-seater stadiums with deafening PAs is a very different experience to the mass swaying I experienced on my first visits to the Kop and I felt a genuine sense of sadness in attending the last standing game on the Kop.¹⁴

In summary, EPL clubs *are* to an extent media companies, they use - and are used by - various media (especially television), fan debates take place on social media and certain media are used to influence crowd behaviour in grounds. But what of the fans themselves?

13 See footnote 9. Thanks to Tommi Römpötti for this point.

14 On 30 April 1994, in a game against Norwich which Liverpool contrived to lose 0–1. The day was labelled The Kop’s Last Stand. See thesportsman.com.

Fandom

For purposes of this article, it is important to note that fandom is not one-dimensional. Rather, it is multi-faceted. As previous work has shown, “supporters do not form monolithic groups” (Evans and Norcliffe 2016, 222). Fans have various degrees and modes of involvement. Edensor (2015, 84) suggests that some want simply to concentrate on the game and reject all outpourings of emotion. At Liverpool “the consideration ranges from that of those with little interest beyond the immediate entertainment value of the spectacle and the success of the team, to those who would sacrifice any short-term success on the altar of longer-term community, stability and ‘the Liverpool Way’” (Power 2011, 97).¹⁵

In addition: For the traditional football supporter, identification with the club they support is exceedingly close, very simply evidenced by standard use of the pronoun *we*, among traditional supporters, to refer to the team instead of *they*, as in, “we didn’t play very well today” (ibid., 100). This marker of individual and collective identity has been noted to create a situation in which some fans may resent those who do not sing (Collinson 2009, 18).

However, the “we” who support Liverpool often have only that in common. Fans are divided by such things as where they sit in the ground (only in the Kop is regular singing heard and there is prestige attached to sitting there [Evans & Norcliffe 2016, 227]), how often they attend (what does it now mean to be a “real” fan), whether they sing or not and if they do so correctly (Evans and Norcliffe 2016, 227). Such divisions do, of course, come in addition to the customary divisions of class, gender, age, race, sexuality etc. It should also be noted that expected standards of behaviour by “real” fans are constantly evolving (Evans & Norcliffe 2016, 221). One example of how LFC fans are divided was the fact that while fans were generally united in their desire to oust American owners Tom Hicks and George Gillet, attempts to replace

¹⁵ Playing “the Liverpool way” has also been celebrated in song. The song is “A Liverbird Upon My Chest” and, as with many songs, can be found in various versions. See, for example, <https://myliverpoolfc.org/003song.htm> and <https://www.liverpoolway.co.uk/classic/songsfolder/alumc.html>.

Image 3. In the Kop. Photo: [Wikimedia Commons](#) / author Simon Cooper.

them saw the development of two rival factions with “very little overlapping (membership) between the two groups” (cited Williams 2012, 437).

It is also necessary to consider the particular nature of LFC fandom and questions have arisen about what values Liverpool fans should have. Class and political affiliation have often been present here. Class is performative and football culture is one site where it is played out (Evans & Norcliffe 2016, 221). For example, Liverpool-born former player Jamie Carragher was appreciated by one fan as being – “one of us, a working class lad” (cited in Rookwood and Millward 2011, 44), someone whom another fan said was “everything every Scouser wants to be” (cited *ibid*, 46). He also enhanced his reputation by allying himself to the idea that Liverpoolians were not English but Scouse (Rookwood and Millward 2011, 45) and “his interpretation and implementation of the core working class values of the city and the club, displayed through his conduct off the pitch and his performances on it” (Rookwood & Millward 2011, 37). In terms of class Carragher wrote in his autobiography of Liverpool’s rivalry with Chelsea that: “While we celebrate our working class roots, the Londoners love nothing more than to wave £20 notes at our visiting fans. Their players are granted the luxury of behaving like celebrities and superstars. Ours are expected to abide by a different set of values – the (former manager Bill) Shankly laws – and to show humility in a city where being flash is frowned upon” (cited in Rookwood & Millward 2011, 40–41).

Recent manifestations of such values have included the fact that SoS has been modelled on trade union principles (Williams 2012, 433), describing itself on its website as a union and using there the leftist slogan “Unity is strength”. Its tactics have been said to “reflect their grounding in socialist political organizing” (Henderson & Oates 2022, 18). SoS was largely formed by those from the city (Millward 2011, 636) and was initially “a profoundly local ‘Scouse’ and ‘classed’ social movement” (Williams 2012, 433). It was also inspired by former manager Bill Shankly’s famous dictum that “The socialism I believe in is everyone working together, everyone having a share of the rewards” which soon adorned its website (Williams 2011, 434). This was soon tempered by some realism where Jay McKenna of the group said that: “It’s not about socialism; it’s not that they [the club’s owners] can’t be rich and they can’t make money. It’s about whatever decisions they make, we have all got to be pulling in the same direction. It can’t be the club at all costs, making as much money as possible, leaving the supporters behind” (cited in Williams 2012, 436). If nothing else, SoS seeks to act as a restraint on unbridled capitalism – again reminiscent of the work of trade unions.

There have also been debates about whether Liverpool fans can be Conservative voters. This is somewhere my bias will be shown as I think not.¹⁶ There are reasons why the Kop often sings “Fuck the Tories” and why it often sang songs which said that it would party when Margaret Thatcher died. It should be noted here that Liverpool is “A city with a strong sense of identity [which] had a reputation as a strongly socialist city, and one that stood apart from apart from the Conservative metropolitan centre of southern England” (Cronin 2017, 252). For LFC, the arrival of the Scottish socialist Bill Shankly¹⁷ as manager in 1959 and his subsequent success led to “supporters and professional players shar(ing) a distinctive class membership and a common experience of democratic participation, in this case in the regeneration of the modern Liverpool FC” (Williams 2012, 428). Moreover, following the 1981 riots the demonisation of the city which followed was concurrent with LFC’s successes and meant that the club “came to represent and embody pride in

16 One anonymous reviewer suggested that this was going too far. I refer them to numerous videos on the internet showing LFC fans (of all ages) singing “Fuck the Tories”. In the 2019 general election Labour received 65.2% of the vote in Merseyside, a drop of 6% from its 2017 performance. (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_parliamentary_constituencies_in_Merseyside). In 2022 the Liverpool-born Wrexham striker Paul Mullin wore boots with the legend “F*** the Tories!” on them, before being told not to do so (<https://www.walesonline.co.uk/sport/football/wrexham-striker-paul-mullin-reveals-26839131>). See also LFC songster Jamie Webster singing “Fuck The Tories” at the Glastonbury festival in 2002: <https://www.youtube.com/watch?v=hxufz0x4Myg>.

17 Space does not allow for a full discussion of the immense importance of Shankly whose most famous quote was to the effect that “football is *not* a matter of life or death – it’s more important than that”. That quote and more insight in to Shankly and his beliefs can be found here: https://www.youtube.com/watch?v=e_bdnGZLJps.

the city” (Cronin 2017, 252). Meanwhile enduring resentment came following the leaking of Conservative Minister Geoffrey Howe’s comment that it might be best to leave the city to “managed decline” (cited in Henderson & Oates 2022, 7).¹⁸ Another dividing issue might be the extent to which it is necessary to hate Manchester United.

One recent clash of values has been the expressions of disappointment when LFC captain Jordan Henderson – who had previously voiced support for LGBT causes – moved to play in Saudi Arabia, a country known for persecution of gay people. In all this, “our values” are often invoked, in ways which do not always make clear what those values are.¹⁹ When invoked, such values are expressed in rather vague terms such as an SoS spokesperson’s talk of “the Istanbul spirit²⁰ or the Hillsborough situation that pool of Liverpool references” (cited in Williams 2012, 435). Certainly, the move to Saudi Arabia of three players and former captain Steven Gerrard in 2023 raises questions about what values were inculcated in to them during their time at the club. If Bill Shankly had in the 1960s rebuilt LFC “on a bedrock of socialist beliefs” (Jonze 2021) then it was hard to square this with players chasing ridiculous pay-cheques. If – in the words of LFC’s brilliant marketing slogan – “This means more” what is this and *how* does it mean more?

Worldwide television coverage has made a major contribution to the globalisation of clubs’ fan bases. It is now routine for groups of international supporters to attend games at Anfield²¹ and developing a global fan base is now *de rigeur* for top clubs. As the EPL has become increasingly an international product, so the amount of foreign fans at games has risen, potentially raising tensions with “local” fans (Nash 2000; Evans & Norcliffe 2016, 227), especially those who are priced out of being able to attend (Millward 2012, 636). Indeed, Liverpool’s foreign fans have been derided by Everton fans known to sing that Liverpool Scandinavian fans should “fuck off back to Norway” (Henderson & Oates 2022, 13).

Differences between “local” and international fans have been evidenced very different interpretations of the same player, such as the local idolisation of Liverpool-born compared to more distant fans’ more measured responses (Rookwood & Millward 2011). It can also be seen in divisions about how much to deride opponents and what supporting Liverpool means to those based in the city and those based outside the UK (Evans & Norcliffe 2016, 221). Such divisions have been exacerbated as wealthy and visiting (as opposed to regular) fans have begun attending what was previously a local working class sport (Evans & Norcliffe 2016, 221). However, for today’s super-clubs ‘many team brands profit from millions of satellite supporters worldwide’ (Henderson & Oates 2022, 21) with, for example, Real Madrid earning 60% of merchandise revenue from foreign fans (Kerr & Emery 2011, 880). Television has also changed fan culture. As Nash (2000, 6) argues:

De-localisation of fandom may previously have been an ‘accident’ of television coverage, but it is now central to top English clubs’ profit maximisation, whose relationships with their communities decline as they consciously seek out the most lucrative markets for tickets and merchandise (non-local fans spend the most per capita per visit [Lee, 1999: 89]). LFC’s crowds have changed markedly since the switch to all-seater stadia in 1994, with the crowd more affluent and ticket prices up 300 per cent. The relationship of many locals with LFC is thus increasingly marked by social exclusion, with match-day at LFC’s ground Anfield characterised by the grey economy (including ticket touting) and a scramble for scarce tickets.

18 See also <https://www.bbc.com/news/uk-16361170>.

19 See, for example, www.liverpoolway.co.uk/index.php/?/articles/latest-news/carragher-footballers-will-think-very-carefully-about-speaking-out-on-inclusivity-issues-after-henderson-furore-r3820/.

20 In 2005 Liverpool played AC Milan in Istanbul in the final of the European Champions’ League. 3–0 down at half time, the team made a remarkable comeback to draw 3–3 and then win the match on penalties after extra time. This match has been mythologised over the years as has the Liverpool fans singing “You’ll Never Walk Alone” at half time – an act of defiance which seemed to inspire the team. (See Jonze 2021.)

21 In 2010 volcanic dust caused flight cancellations across Europe. The result at Anfield was 8,000 empty seats (Rookwood & Millward 2011, 42).

The cost of admission has also seen the game move away from its working class base toward a more affluent audience (Armstrong & Young 1999, 203, Rookwood & Millward 2011, 41), and led to “shrinking numbers of working class fans” (Edensor 2015, 87). For example, between 1990 and 2011 “British cumulative inflation came to 77.1%, yet football ticket prices rose 1108% at Anfield” (Evans & Norcliffe 2016, 225). It has also been noted that: “Tickets and souvenirs are costly, often beyond the means of working-class fans. In the case of Liverpool FC, game attendance is increasingly difficult for locals, as profiteers buy up tickets to sell to the club’s legion of overseas fans” (Henderson & Oates 2022, 6).

It seems that what has developed is something of a divide between “local” and other fans. While Liverpool fan groups such as Reclaim The Kop and SoS have made efforts to include international fans in their activities, there also appears to be a lingering sense in some quarters that such fans might not be “proper” supporters. They may not know the words to songs or – even worse – get the words wrong. One article refers to the disdain shown to international fans who wore scarves celebrating a particular game, and featuring *both* sides. For diehards (including me) the job of a fan is to support the team, not show others’ colours. SoS has taken on something of an educational role here. In 2009, its chair, Paul Rice, said that non-Liverpool based fans had to learn the codes of being a Liverpool supporter:

If you want to support Liverpool, there are certain standards that go with that; that set us apart. And we would hope that they’re the reasons you support Liverpool. Not because we win lots of trophies but because we have a certain attitude to things and we go about things in a different way... It’s about having a bit more class and culture, and understanding where Liverpool Football Club has come from. And where it is and how it got there, and the values that are instilled in the club. (Millward 2012, 638.)

As Millward (2012, 639) notes, being accepted “was only the condition that they assimilated their codes of supporting a team”. The role of the foreign fan was to learn and fall in with existing crowd rituals, *not* to develop their own. This comes in a context where on the Kop “outsides are criticized for unfamiliarity with supporters’ rehearsed rituals” (Evans & Norcliffe 2016, 219). In short, this debate concerns what it means to be one of “us” – a “real” Liverpool fan – and how to show it. This is a longstanding issue and in my early days as a supporter I tried to fit in by adopting a Scouse accent and dressing in ways which I thought my fellow fans would approve of.

A SoS representative put it this way: “Having a Scouse core to it [SoS] was crucial because those thousands of Liverpool supporters from outside Merseyside who bought into it did so because they bought into the culture of the club – which of course is basically a Liverpool culture... If you buy into that or one element of another than fine, you’re in” (cited in Williams 2011, 435). As Williams (*ibid.*) notes: “This rather reductionist view also helped produce a basic structural philosophy for the founding of SoS – led and driven in policy terms by local, ‘authentic’ Scousers, but supplemented and legitimized by a global Reds backing”.

Finally, one key difference between “international” and “local” fans, is that international fans may feel free to change their allegiance should things go badly on the pitch. Nash (2000, 14) suggests that

the strength of feeling against fans prepared to switch club loyalty because a team was under-achieving is another indicator of the penetration of English fandom discourses, the centrality of loyalty, and investment of personal emotional and psychological capital.

Such a thing is unthinkable for “local fans” who “remain enthusiastically supporters, because there is no viable alternative; they are emotionally invested in a club that has come to be part of their own identity” (Evans & Norcliffe 2016, 229). That’s me. I am a Liverpoolian and I come from the Spion Kop.

I date my own fandom back to 1 May 1965, when Liverpool played Leeds in the FA Cup Final, which was then the highlight of the English football season. They won 2–1 and I fell in love. I first saw them live at Queens Park Rangers in 1969 and at Anfield in 1971. By the mid 1970s I was a regular attender, I got a season ticket in the 1980s, gave up later in decade and then got it again in the 1990s. I will keep it until I die. I have seen them play in 7 European Cup/Champions League finals, several FA Cups, numerous League Cups and have been present when they have won the English Championship. I have visited at least seven countries to watch them. It has been quite some, especially as I have only lived in the city for three years during that time.

Like everyone (Henderson & Oates 2022, 5), my fandom is personal. What LFC means to me is part of my identity – a key signifier of hostility or favour. I am one of those fans who “unconditionally follow their club irrespective of the ‘product’ on offer” (Edensor 2015, 87–88) – although I certainly prefer a winning product! But I cannot fathom talk of football fans as “consumers” (Kerr & Emery 2011). Whatever my relationship is to LFC is it goes way beyond simply consuming a product. It is *much* more than that to me. Objectively²² I can see that the idea of watching football could be seen as consumption, but football is not about objectivity. In a game where, to cite an oft-quoted cliché, “it’s all about opinions”, objectivity has little role to play. This is a realm where subjectivity is the norm and academic objectivity holds no cultural capital whatsoever.

It is also important to note the *tribal* nature of football fandom. For many belonging to one tribe automatically involves a disavowal of other tribes. I fall in to that. Much as I know that there are some beliefs which are simply wrong, I also *know* that supporters of other teams are simply wrong. There are some people who can watch any game of football and enjoy it. I am not one of those. Unless it is Liverpool who are playing, I simply don’t *care* (unless the outcome of the game affects Liverpool in some way). There are two exceptions: my local boyhood club Aldershot Town whom I still watch whenever I can and Manchester United – who I want to lose every time. Outside of this *other* (a term deliberately chosen for its tribal implications) teams do not matter to me.

An anecdote: A former partner once bought me Nick Hornby’s *Fever Pitch* – a very fine book. But what my partner did not understand was that it held no interest for me. She mistakenly thought that as it was about football, then I would like it. But for me it was about *Arsenal*, which meant it was *not* about football. I care about Liverpool, the fate of other teams is for *others* to care about. The fools.

Songs to Learn and Sing

The use of song by fans has received some academic attention. A general consensus is that fan song comes from below, while the use of music on PA

22 Mumford (2012) distinguishes between “purists” who appreciate the game whatever teams is playing and “partizans”, interested only in their own team’s games. I am a partizan who thanks Tommi Röpötti for helping me understand this point.

systems is an attempt to impose order from above (Laing & Linehan 2013, 308). The development of football songs is obviously linked to developments within popular music more broadly. In fact, singing at football matches is *genuinely* popular music – a key contemporary media. It is arguably *the* most democratic form of music making as *anyone* can do it. As Armstrong and Young (1999, 180) note: “As a public expression of social and cultural identity, football chants²³ have no other modern-day equivalent”. For many participants this will be the only time in their lives that they regularly sing in public. Those who would be terrified by the thought of singing in public alone do so when accompanied by fellow fans. It is also a marker of individual and collective identity and so it has been noted that some fans may resent those who do not sing (Collinson 2009, 18).

Somewhat akin to watching other live entertainment, to watch live football is to indulge in experiential consumption. It is not part of the everyday life, but part of a ritual, one whose specialness is rooted in both familiar habits (for regular fans) and escapism from daily life. Whatever problems one has tend to fade away when one is united with thousands of others whose overriding purpose is to cheer the team, *my team*, to victory. There is escapism here of the sort also found in live music audiences (Behr et al. 2016). However, being a football fan also means that there *is* no escape. I am texted almost daily about the fortunes of LFC, especially if they lose! In comparison I am rarely texted about my music fandom. Being an LFC marks my identity for others in ways that, for example, being a Bruce Springsteen fan doesn't.

Despite television's contemporary dominance of the sport it is *being there* which counts. This is what people will pay extraordinary amounts of money for. They want to *be there* at the match, to be *part* of it. That means being part of the *atmosphere* – a tricky term but one within which singing plays a preeminent role (Edensor 2015, 83). Fans create this and it is essential – to both the *in situ* and televised consumption of the game.²⁴ This was vividly illustrated during Covid. No fans present to create atmosphere meant a sense of disengagement and seeing players celebrate goals in almost empty stadiums was somewhat eerie.

Crowds can create a “buzz” and can “cheer” certain aspects of the game. But it is when they *sing* that things really come alive, when the atmosphere becomes *real*. The result of such singing is not to *add* to the “atmosphere”, it is to *be* it. Key factors affecting the production of atmosphere include: ‘the current success of the team, the importance of the match and a confident and relaxed sociability that is not usually present elsewhere’ (Edensor 2015, 85).

Armstrong and Young argue that “fans play a considerable part in creating the spectacle of the game” (1999, 181) and suggest that it is important to “explore how and why football fans chant, sing, gesticulate and dance out their obsessional support: or, just as importantly, understand when they indulge in wholesome derision of the opposition” (ibid., 173). They further suggest that supporters have never believed that it is what happens on the pitch alone which determines the results of games (ibid., 176). The role of singing is to raise the spirits of the team and unite disparate fans in one cause – victory and the concomitant vanquishing of the opposition. Armstrong and Young summarise:

Academic analyses of football chants have tended to suggest these subverting chants are vehicles for expressing nationalism, regionalism and socio-political antagonism, and at times there are traces of such concept in the songs. However,

23 There may be important distinctions to be made between chanting and singing, but these can wait for another article.

24 It should also be noted that singing LFC songs in pubs around Anfield forms an important part in building atmosphere before the match – and in continuing it afterwards. In some ways packed pubs with people standing and singing fills in the gaps in atmosphere and collectivity induced by all-seater stadiums.

chants are more than that... they can be read as vehicles to dramatize and exaggerate a cultural identification that uses gender and social differentiation to create tension, to provoke nostalgia, to show endurance in the face of defeat, to provoke ridicule and to provide intimacy. (Ibid., 204.)

25 See www.facebook.com/theENDfanzine.

Writing a year later, Nash (2000, 97) argued that previous analyses had drawn on notions of identity performance, notions of transgressions and combinations thereof. As Collinson (2009, 15) notes: “Football songs and communal singing are central to the traditions and performance of soccer fandom”. He goes on to suggest that Christopher Small’s notion of musicking (1998) – where music is an activity, rather than a thing – is an important way to understand what is happening here. In this case to take part in musicking is to indulge in the celebration of one’s place and team, while simultaneously seeking to intimidate those opponents who are seeking to ruin the celebration. As Power (2011, 107) says the use of sound, including singing, is “meant to intimidate the opposing team and its supporters and place them at a disadvantage”. Indeed, while opposition fans across England now rarely face the violence that characterised football attendance in the 1970s and 80s, then the notion of (limited) intimidation is often a key part of the Anfield experience for opposition fans and players, who enter the pitch beneath an emblem which reminds them “This is Anfield” – a place if not to fear, then at least respect. A t-shirt on sale for many years outside Anfield pictured a shaking opposition player looking on to the Anfield pitch and proclaiming “I’m not going out there”.

The development of singing at football matches has also been connected to the development of 1960s youth culture (Armstrong & Young 1999, 180; Laing & Linehan 2013, 312; Williams 2012, 428) with Collinson (2009, 23–24) arguing that “it was only during the 1960s that plainsong became a defining element of terrace life”. Laing and Linehan (2013, 307) also suggest that “popular music has been a presence throughout the modern history of football”. Importantly David Goldblatt has suggested that “it was *at Anfield* that the contact between the new pop music and football was made” (cited Laing & Linehan 2013, 311, my emphasis). One example of this is the editorship of fanzine *The End* by Farm singer Pete Hooton.²⁵

It should be recognised that singing at football matches is one of the very few *spontaneous* displays of mass public singing. Even if stadium managers increasingly try to orchestrate singing, the events (or lack thereof) on the field of play can evoke different sorts of singing – urging the team on, praising certain players, disparaging officials and opponents etc. Other than at political demonstrations and some other sporting events, I have rarely witnessed spontaneous public singing and football retains something special here, raising the questions of why this is the case.

Drawing on Foucault, Armstrong and Young (1999, 174) suggest that fan behaviour is an exercise of power – and one which the authorities have been wary of. This has manifested itself in examples such as the requirement for EPL stadiums to be all-seater and in the discouragement of politically incorrect singing. There have been attempts to police the content of songs. For example, Armstrong and Young (1999, 178) note that at some grounds “Even ‘approved’ song sheets and ‘chanting areas’ have been tried as a means to remove the strong [supporters who might disrupt the sort of atmosphere which corporate match sponsors]”. They also note that:

in this brave new clean and antiseptic world the clubs have found they are having to orchestrate chanting, or even play chants over the tannoys to provide the passion and atmosphere that has all but vanished from these all-seater customer castles (Armstrong & Young 1999, 203).

However, some improvement can be discerned here. For example, if racist chanting was once *de rigueur*, it is at least much less common now. Progress, however limited, has been made.

Meanwhile most fans harbour dreams of playing for their team. As they do not, their most important function is to help the team and the most obvious way to do that is “through song” (Power 2011, 100). Edensor (2015, 82) suggests that fans “can potentially influence what happens on the pitch”. Managers and players routinely refer to fans as the extra 12th man on the team, and their main effect comes through singing. As Edensor (2015, 85) suggests:

There is a common sense of understanding that fans can act as a “12th man” in influencing the outcome of the match, and this is often attributed as a key factor in accounting for the statistical fact that the home team is most likely to prevail across professional football.

Power (2011 101) adds that: “Not only is there a firm belief among supporters in their ability to influence events on the pitch as they are happening, that they are able to lift their team and to help them win the match, but this is also a belief frequently bolstered by players and managers, as they comment in the media that the crowd lifts the team or that they play better when hearing their name sung”.

As I can’t play for LFC, my contribution is to raise the players’ spirits via song, while simultaneously projecting part of my own identity. Power (2011, 102) notes that there is much discussion among supporters as to whether they are doing enough to help, particularly if the team is failing, and how they might improve things. For Power (2011, 100) seeing the club as part of one’s self

demands, at least in theory, that fans must also do their part in the contest, which, disallowed as they are from entering the field of play, they largely manage through song. Various techniques are used: colonization of space and construction of place through attempts at musical dominance, both of volume and wit, over opposition fans; praise and encouragement of their own players and denigration of the oppositions and construction of and celebration of (superior) identity.

A lot of writers are nostalgic for the days before the advent of all-seater stadiums as the swaying of crowds – perhaps especially on the Kop – gave rise to a boisterous atmosphere. The Kop came to be “an authentic collective cultural space for public expression and exchange among working-class people and their symbolic representatives” (Williams 2012, 427). Armstrong and Young (1999, 205) lament the rise of “individual seating that destroys the old terrace culture” and Power (2011, 102) has noted concerns amongst LFC fans that the atmosphere in the ground has deteriorated with the advent of it becoming an all-seater stadium, something which helped spark Reclaim The Kop in to action in October 2006. Power (2011, 102) explains that: “Backed by the club, the... campaign worked through websites, fan forums and various other avenues of advocacy to arrest this decline and restore the Liverpool fans’ singing culture to its former glory”.

In an article which looks at the loss felt by Manchester City fans when the club moved from their home at Maine Road to the branded Etihad Stadium, Edensor (2005, 84) critiques ‘crass strategies by stadium managers to “improve” the atmosphere’. I share that nostalgia. My first experiences on the Kop were of being part of a swaying mass and not knowing which part of the stand I would end up following during key moments of the game. Sitting is *not* the same. Safer, of course, but simply not as good. Not as exciting and enjoyable. As Edensor (2015, 88) notes, despite the inherent nostalgia,

the packed terraces on certain match days surely must have provided more potentiality for the production of greater noise, physical contact and involvement with the proceedings on the pitch, thus contributing to the generation of a thick, pressing, collective atmosphere into which fans were absorbed.

Space is key to understanding football within Liverpool (Evans & Norcliffe 2016, 219) and Anfield is the ultimate space. Many clubs – such as Manchester City, Arsenal and Tottenham Hotspur – have moved to new grounds in recent years. However, despite various plans at various points to move away from Anfield,²⁶ LFC has remained in its original home, eventually deciding to gradually increase the capacity rather than move. Owners FSG have seemingly learned the lesson that Anfield is a key part of LFC supporters’ psychology (Cronin 2017, 263). For Farred it is “the very incarnation, not simply of the symbol, of the city and Liverpool’s exceptionalism” (cited in Cronin 2017, 252).

It should be noted that the new era of football has also seen the rise of fan activism. At Liverpool this has included the [Hillsborough campaign](#) which saw fans fight for 27 years to get Liverpool fans cleared for blame for causing the disaster. The use of song at the twentieth anniversary of the tragedy, with fans erupting with chants of “justice” during a speech by government Minister Andy Burnham has been seen as a key turning point in the campaign (Power 2011). The SoS group was a key part of the campaign against American owners Tom Hicks and George Gillett and, along with other supporters’ groups, was successful of forcing clubs, including LFC, to abandon plans for an elite European Super League in April 2021. This included SoS mocking LFC’s branding by using a “Thi\$ M£an\$ Mor£” meme on social media (Henderson & Oates 2022, 16–19) and utilising fan power to reverse the club’s decision to put some of its employees on furlough during the Covid 19 pandemic (Henderson & Oates 2022, 13).

Importantly, following the Hillsborough tragedy Liverpool’s sense of uniqueness was reconfigured, as Cronin (2017, 259) explains: “In the wake of Hillsborough Liverpool FC, already viewed by its supporters as something exceptional in English football, was refashioned into a club that was unique”. Williams (2012, 439) quotes prominent supporter Rogan Taylor’s view that “It is what makes people come from all over the world to here; the unique nature of the Liverpool experience”. Williams and Hopkins (2011, 170) refer to “local historical and cultural practices which produce a highly distinctive local ‘structure of feeling’ in the city of Liverpool”. Grant Farred has suggested that “there are few other communities in the world with a great football club where there is such a strong link between the club and its city’s residents” (cited in Cronin 2017, 252).

This uniqueness has been exploited by the club’s marketers in the “This is Liverpool. This means more” campaign which was launched in 2018. (Henderson & Oates 2022). The brilliance of this campaign is to build on LFC’s

26 This was especially true during the disastrous period of Tom Hicks and George Gillet’s ownership from February 2007 to October 2010 (Williams 2012, 432; Williams and Hopkins 2011, 165). Apropos having a new ground, the new owners had promised to have “a spade in the ground within 60 days” (Williams 2012, 432). Nothing happened.

history and capture the feelings of many fans. It is simply what we (by which I mean my own imagined community) all believe – that Liverpool is something else, the one team that really matters. *Of course* it means more – it's Liverpool!! The close bond between supporters and club is articulated in the campaign's video where Bill Shankly intones that "My main aim, my main ambition, is to please these people. I live for these people" (cited in Henderson & Oates 2022, 11). As part of the campaign the club's chief commercial officer Billy Hogan referred to the club's "unique DNA" (Henderson & Oates 2022, 11).

That uniqueness is expressed in song. Power (2011, 102) shows that on social media: "Fans regularly discuss an array of issues, such as uniqueness of songs when compared with those of other teams' supporters (there is a commonly voiced suspicion of homogenization of supporter songs nationally) and whether songs accurately reflect what it means to be a Liverpool fan". What is important here is not necessarily that this uniqueness is objectively true, but that it is believed in and articulated. As Armstrong and Young (1999, 179) note:

Football is... about social differentiation. It is about us against them, and their defeat. It denies egalitarian ideals, and revels in our superiority, which it sings and dances on its way to success. It denies the Christian ethic that would turn the other cheek, and rather re-emphasizes danger, victory and domination in battles against some clearly identified "other". In effect it is a celebration of ritual warfare that will claim victory in ecstatic song.

Such differentiation also entails derision and expressions of hatred to opponents. For Collinson (2009, 17) football chants can be seen as a form of symbolic violence. Perhaps the peak of this for me as a Liverpool supporter was hearing fellow fans singing a song in praise of mass murderer Harold Shipman because he "only killed Mancs" (Mancunians). I have also heard Liverpool fans celebrating the 1958 Munich air disaster in which 23 Manchester United players and officials died. The Mancunian version was a United fan who wore a top suggesting that the 97 dead at Hillsborough was not enough²⁷ and the club has recently complained about chants at other grounds which celebrate those deaths.²⁸ While such cases can be seen as being on the extreme, they do illustrate the level to which tribalism can descend.

Liverpool songs

It would be impossible to chart the length and breadth of Liverpool songs. For example, most players have a song to themselves, although some might be rarely sung. Previous analysis has examined types of music used at matches including orchestrated singing, military bands and use of music over PA systems (Laing & Linehan 2013). However, there has not been previous analysis of LFC songs. In common with other clubs, these include songs deriding opponents, songs eulogising the team and its players and managers, songs about the club's history and its city. While only the surface can be scratched here, it is hoped to provide some insight in to a particular, arguably unique, usage of song.

Supporters on the Kop have been described as "one of the spectacles of world football" and the Kop itself "a space where the culture of Liverpool FC is reproduced game after game" (Evans & Norcliffe 2016, 229). LFC's success

27 See www.dailymail.co.uk/sport/football/article-12210257/Man-United-fan-33-wore-vile-shirt-mocking-Hillsborough-disaster-FA-Cup-final-pleads-guilty.html.

28 See www.bbc.com/sport/football/65184314#:~:text=Liverpool%20say%20tragedy%20chanting%20%22has,has%20no%20place%20in%20football%22.

in the 1960s took place in front of impressive displays of fandom. Scenes of swaying fans on the Kop became famous in the 1960s. The Kop singing “You’ll Never Walk Alone” and “Liverpool” was sampled by Pink Floyd in the song “Fearless” from the 1971 album *Meddle*. An LP consisting of just the crowd singing was released in 1972.²⁹

Overall the performance of song by Liverpool fans has become iconic. For example, with the side 3–0 down at half-time to AC Milan in the Champions’ League Final in Istanbul in 2005, the fans’ singing of “You’ll Never Walk Alone” has been held to have played a key contribution to the team reviving to level to 3–3 and eventually win on penalties (Jonze 2021). Academic analysis has suggested that this notion has “reached legendary status” (Power 2011, 99). According to Luis Garcia who played in the game: “The crowd was the secret weapon, what an amazing performance of belief. They never give up, never let us walk alone through the storm that was that AC Milan side”³². As noted earlier, Power (2011) has suggested that the particular use of song by Liverpool supporters helped to achieve justice in the long-drawn-out Hillsborough campaign.

A key focus for LFC fans is the song “You’ll Never Walk Alone” (YNWA). Originally a show tune from the 1945 Rodgers and Hammerstein musical *Carousel*, its recording by Liverpool band Gerry (Marsden) and The Pace-makers went to the top of the UK singles charts in 1963. After a copy was given to Bill Shankly it went on to become an anthem for both club and supporters who according to Marsden “find solidarity with its words” (cited Laing and Linehan 2013, 311). Certainly, they suggest mutual aid and Jonze (2021) suggests that its lyrics of solidarity and togetherness made a perfect partner to an LFC being built “on a bedrock of socialist beliefs”. Following Hillsborough, the song became central to the annual commemoration events. Manager Jürgen Klopp has suggested that hearing it sung at Anfield “never stops creating goosebumps... never stops feeling really special” (Jonze 2021). Celtic fans also sing “YNWA”, seemingly following a European game with Liverpool in 1996. However the song and phrase “YNWA” are not used as regularly by Celtic fans as they are by Liverpool fans who frequently use the term to express both their fandom and solidarity with fellow fans. This is not mirrored at Celtic. It is *our* song.

Liverpool fans have also had a tradition of songs which celebrate particular events. Thus the club’s first appearance in the European Cup Final saw the song “In My Liverpool Home” changed to “We’re all going to Rome”:

We’re all going to Rome
 We’re all going to Rome
 If it’s tickets you want, then we’ve got none to spare
 We’ve even stopped drinking to share up the fare
 You can tell Mönchengladbach³⁰ The Kop’ll be there
 We’re all going to Rome

Trips to finals at London’s Wembley Stadium were often accompanied by an adaptation of “Que sera sera”:

Tell me ma, me ma³¹
 I don’t want no tea, no tea
 We’re going to Wem-ber-ley
 Tell me ma, me ma

29 See www.discogs.com/release/2963975-The-Kop-Choir-Liverpool-Clubs-Own-Football-Sound.

30 Borussia Mönchengladbach were Liverpool’s opponent in the said finals.

31 Me ma means my mother. It seems that other clubs also sing variants of this song. If the club reaches two finals in a season, the “ma” is asked to “put the champagne on ice” as the team are “going to Wembley twice”.

32 See www.liverpoolecho.co.uk/sport/football/football-news/liverpool-half-time-istanbul-benitez-18282081.

Songs sung about particular players often highlight their association with the club. This is particularly important in an era when footballers are increasingly international. To give an example of this, let's look at the Liverpool starting 11's of that 1965 F.A. Cup Final which set me off as an LFC fan and the last final I went to, in 2022. In 1965, 4 of the team came from Liverpool, 7 from England and 4 from Scotland (largely drawn to the club via Scottish manager, Bill Shankly). In 2022, 1 came from Liverpool, 1 other from England, 1 from Scotland and 8 from beyond the UK. The point here is not to be judgmental, but to illustrate the changes. Fernando Torres was serenaded as "*Liverpool's* Number 9" (my emphasis) and in song Virgil Van Dijk is "*our* Number 4" (my emphasis). Now fans sing in celebration of Trent Alexander-Arnold as "the Scouser in our team", whereas the 1965 team was founded on them. LFC is now really an international corporation based in Liverpool, whose main assets come from across the globe.

Perhaps the most successful recent pean to an international player has been that to Roberto Firmino – also claimed as *our* Number Nine:

There's something that the Kop want you to know
The best in the world is Bobby Firmino
Our Number Nine
Give him the ball and he'll score every time
Si señor!
Give the ball to Bob and he will score

In addition to songs celebrating the team and the place, tributes to managers and players have long been a part of the Kop's repertoire. Williams (2012, 43) suggests that at LFC "the cult of club manager, post Bill Shankly, is arguably more profoundly rooted than anywhere else in Britain". Bill Shankly, Bob Paisley and Joe Fagan all received homage via having their surname sung to the tune of "Amazing Grace". In recent years managers such as Gérard Houllier, Rafael Benitez, Brendan Rogers and Jürgen Klopp have all received individual songs.

Liverpudlians are also known for a particular sense of humour and humorous songs have often featured. The tall Peter Crouch got "He's big/ he's red/his feet stick out the bed". Full back Djimi Traore's scoring of a notorious own goal led to a song called "Blame it on Traore" based on the Michael Jackson song "Blame it on the Boogie". Following an incident in which he threw back in to the crowd a pound coin which had been thrown at him, Jamie Carragher received the accolade: "He's Scouse/he's sound/ he'll twat (hit) you with a pound". Irishman Robbie Keane was serenaded with "He's fast/ He's Red/ He talks like (Irish tv character) Father Ted".

The Beatles were also from Liverpool and their influence is easily apparent. For example, LFC fans have long used "Yellow Submarine" to sing about living in a Red and White Kop. The song was also used to serenade Jamie Carragher as fans sang of dreaming to having "a team of Carraghers". Current Manager Jürgen Klopp has a version of "I Feel Fine" which includes the refrain "I'm in love with him and I feel fine". Ian Rush was told that "All you need is Rush". Steven Gerrard was sometimes eulogised in an adopted version of "Let It Be".

As noted earlier, a lot of singing at football is about derision – of opponents (team, players, managers, owners etc), officials and officialdom (especially the police). As Armstrong and Young (1999, 185) note, "the act of denying humanity to the opposition was so intrinsic to the role of fandom... In essence

they all faced abuse because they were not ‘us’, and our cultural identity based on this social differentiation demanded they be castigated for being the ‘other’”. Such differentiation also entails derision and expressions of hatred to opponents.

Liverpool fans are certainly no exception here, with many songs of hatred directed to opponents – especially Manchester United and, to a lesser extent some London clubs and local rivals Everton. I was present at Newcastle when every time suspected racist Lee Bowyer got the ball he was met with a chant of “You’re supposed to be in jail”. Wayne Rooney’s reported use of a mature prostitute earned him a chant of “fat granny shagger”, while John Terry was told that his mother “liked the Scouse cock” because she had once had a boyfriend from Liverpool.

On the other hand, the Kop always applauds opposition goalkeepers when they take up their positions before it – a longstanding tradition which feels at odds with the modern game’s increasing tribalism. Liverpool fans have also been acknowledged to applaud (some) other teams and fans (Kerr & Emery 2011, 888).

One issue here is what happens when ex-players – those who used to be “us” and are now “them” – come back to play. At LFC it very much depends the circumstances under which they left and who to. A young player going to a rival is hated (Raheem Stirling’s defection to Manchester City earned him cries of “One greedy bastard”), while others will be welcomed, if leave at later stage in their careers or are seen as having done enough for the club. Some are not forgiven for what they subsequently did. I couldn’t forgive Michael Owen for subsequently playing for Manchester United and found it bizarre that former United player Paul Ince signed for LFC. How could he ever be committed to us after playing for *them*? But certainly some former players have been welcomed back to Anfield via the singing of the songs which had accompanied their period playing for LFC.

Conclusion

This article has suggested that singing at football matches has become an essential part of fandom for many supporters. It has been a personal attempt to understand LFC fandom and its associated songs. It was noted that football fandom now takes place in an increasingly mediated environment with processes of globalisation and delocalisation. In this era authenticity and notions of “realness” become ever more complicated. However, Liverpool is also famous for producing the band The Real Thing and it is in songs that The Real Thing of LFC fandom is to be found.

I am a Liverpudlian and I come from the Spion Kop.

References

- Armstrong, Gary & Young, Malcolm (1999) Fanatical Football Chants: Creating and Controlling the Carnival. *Culture, Sport, Society* vol. 2:3, 173–211. <https://doi.org/10.1080/14610989908721852>.
- Behr, Adam; Brennan, Matt & Cloonan, Martin (2016) Cultural Value and Cultural Policy: Some Evidence from the World of Live Music. *International Journal of Cultural Policy* vol. 22:3, 403–418. <https://doi.org/10.1080/10286632.2014.987668>.

- Belchem, John (ed.) (2006) *Merseypride: Essays in Liverpool Exceptionalism*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Collinson, Ian (2009) 'Singing Songs, Making Places, Creating Selves'. Football Songs & Fan Identity at Sydney FC. *Transforming Cultures eJournal* vol. 4:1, 15–27. <https://doi.org/10.5130/tfc.v4i1.1057>.
- Cronin, Mike (2017) Loss, Protest, and Heritage: Liverpool FC and Hillsborough. *The International Journal of the History of Sport* vol. 34:3–4, 251–265. <https://doi.org/10.1080/09523367.2017.1369965>.
- Edesnor, Tim (2015) Producing Atmospheres at the Match: Fan Cultures, Commercialisation and Mood Management in English Football. *Emotion, Space and Society* 15, 82–89. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2013.12.010>.
- Evans, Daniel & Norcliffe, Glen (2016) Local Identities in a Global Game: The Social Production of Football Space in Liverpool. *Journal of Sport and Tourism* vol. 20:3–4, 217–232. <https://doi.org/10.1080/14775085.2016.1231621>.
- Henderson, Chris W. & Oates, Thomas P. (2022) This Means More: Branded Solidarity at Liverpool's Soccer Clubs. *Communication & Sport* vol. 11:5, 1–23. <https://doi.org/10.1177/21674795221092034>.
- Jonze, Tim (2021) How You'll Never Walk Alone Came to Define Liverpool FC's Spirit. *Guardian*, 4 January 2021. Available: www.theguardian.com/music/2021/jan/04/how-youll-never-walk-alone-came-to-define-liverpool-fc-spirit-gerry-marsden (accessed 15.12.2023).
- Kerr, Anthony K. & Emery, Paul R. (2011) Foreign Fandom and the Liverpool FC: A Cyber-mediated Romance. *Soccer & Society* vol. 12:6, 880–896. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.609686>.
- Laing, Dave & Linehan, Andy (2013) Soccer Sounds: Popular Music and Football in Britain. *Popular Music History* vol. 8:3, 307–325. <https://doi.org/10.1558/pomh.v8i3.26933>.
- Millward, Peter (2012) Reclaiming the Kop? Analysing Liverpool Supporters' 21st Century Mobilizations. *Sociology* vol. 46:4, 633–648. <https://doi.org/10.1177/0038038511425557>.
- Mumford, Stephen (2012) *Watching Sport: Aesthetics, Ethics and Emotion*. London: Routledge.
- Nash, Rex (2000) Globalised Football Fandom: Scandinavian Liverpool FC Supporters. *Football Studies* vol. 3:2, 5–23.
- Power, Ben (2011) *Justice for the Ninety-Six: Liverpool FC Fans and Uncommon Use of Football Song*. *Soccer & Society* vol. 12:1, 96–112. <https://doi.org/10.1080/14660970.2011.530476>.
- Redhead, Steve (1997) *Post-Fandom and the Millennial Blues: The Transformation of Soccer Culture*. London: Routledge.
- Rookwood, Joel & Millward, Peter (2011) 'We All Dream of a Team of Carraghers': Comparing 'Local' and Texan Liverpool Fans' Talk. *Sport in Society* vol. 14:1, 37–52. <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.530009>.
- Small, Christopher (1998) *Musicking*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Williams, John (2012) Walking Alone Together the Liverpool Way: Fan Culture and 'Clueless' Yanks. *Soccer & Society* vol. 13:3, 426–442. <https://doi.org/10.1080/14660970.2012.655510>.
- Williams, John & Hopkins, Stephen (2011) 'Over Here': 'Americanization' and the New Politics of Football Club Ownership – the Case of Liverpool FC. *Sport in Society* vol. 14:2, 160–174. <https://doi.org/10.1080/17430437.2011.546517>.

Janne Hietamäki

Maisterivaiheen opiskelija, digitaalinen kulttuuri, Turun yliopisto

TARINOISTA VIDEOIHIN VARin vaikutus jalkapallo-otteluiden katsomiskokemukseen

Vuoden 2023 naisten jalkapallon MM-kisoissa tuomarit olivat uuden tilanteen edessä. VAR-tuomio tuli kertoa mikrofonin kautta englanniksi stadionilla. Ennen tätä pelkkä vihellys ja käsimerkki olivat riittäneet. VAR tulee sanoista *video assistant referee*, ja sillä tarkoitetaan joko maalin tai punaisen kortin arvoisen rikkeen tarkastamista videolta. Siinä voidaan myös tarkastaa mahdollisen rangaistuspotkun aiheuttama tilanne. Esimerkiksi maalia edeltänyt mahdollinen paitsiotilanne voidaan tarkastaa videolta. (Takkula & Rönkä 2018.)

Naisten MM-kisoissa mikrofonin käyttö VAR-tuomiossa oli vasta kokeiluvaihe (Heikkinen 2023). Kokeilu ei mennyt ongelmattomasti, sillä Espanjan ja Sambian välisessä ottelussa erotuomari Hyeon-Jeong Oh ilmoitti ensin vahingossa, että maali hylätään, mutta korjasi hetken päästä tilanteen ja sanoi: ”Ei, ei paitsiota, tilanne on maali” (Niemi 2023).

VAR on merkittävin muutos jalkapallon tuomaroinnissa viime vuosina. FIFA¹ hyväksyi VARin käytön vuonna 2018, joskin sitä oli käytetty jo pari vuotta aiemmin muutamissa kansallisissa sarjoissa, kuten Saksan Bundesliigassa, Italian Serie A:ssa ja Portugalin Primeira Ligassa (Winand et al. 2021, 100).

Tämän katsauksen tarkoituksena on kartoittaa suomalaisten jalkapalloseuraajien mielipiteitä VARista ja teknologian käytöstä jalkapallossa sekä etenkin VARin vaikutuksesta otteluiden katsomiskokemukseen.² Tekstin aineistona ovat Futisforum²:een lähettämäni kyselyn vastaukset. Vastauksia avoimeen kyselyyn tuli 116 kappaletta hyvin nopeassa ajassa. Keruu-aika oli 7.–12.12.2021. Vaikka aihe oli pinnalla pari vuotta sitten – ja on edelleen –, VARia on tutkittu vähän (Winand et al. 2021, 99–100).

Nettikeskustelufoorumi Futisforum² (FF2) on varmasti monille suomalaisille jalkapallon ystäville tuttu paikka. Se oli selvästi paras vaihtoehto vastauksien saamiselle, sillä muita vastaavia jalkapalloon keskittyneitä keskustelufoorumeita ei Suomessa ole. Sosiaalisen median kanavien kautta olisi myös ollut mahdollista kerätä vastauksia, mutta näin ei olisi välttämättä tavoitettu kohderyhmää yhtä hyvin kuin Futisforum²:lla. Kohderyhmänä olivat jalkapalloa aktiivisesti seuraavat suomalaiset.

FF2 on yksityishenkilön ylläpitämä ja pyörittämä jalkapalloaiheinen keskustelupalsta, jossa on yli 70 000 rekisteröitynyttä käyttäjää. Uusia viestejä foorumiin tulee keskimäärin 2400 päivässä, ja eri aiheita siellä on yli 60 000. (Futisforum² 2023.)

1 Ransk. *Fédération Internationale de Football Association*, kansainvälinen jalkapalloliitto.

2 Teksti perustuu kandidaatintutkielmaani, joka valmistui vuonna 2022. Sen aiheena oli VARin vaikutus jalkapallo-otteluiden katsomiskokemukseen. Tein tutkielman Turun yliopiston digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelmassa.

VAR on saanut yleistyessään paljon kritiikkiä mediassa (Skauge 2022), ja saa sitä yhä, vaikka järjestelmä on vakiinnuttanut paikkansa jalkapallossa. Väärin tuomittuja tilanteita syntyy edelleen (Ikkeljärvi 2023), vaikka VAR kehitettiin juuri estämään niitä. Jokaisella osa-alueella on tapahtunut VARin kohdalla kehitystä, mutta varmaa on, ettei VARin käyttö vieläkään ole täysin ongelmaton.

Futisforum²:n kysely

Esittelen seuraavaksi FF2:lle lähettämäni kyselyn, johon osallistui 116 vastaajaa. Vastauksista jäsenyi kolme teemaa, jotka ovat 1) VARin ja muun teknologian käyttö jalkapallossa, 2) VAR ja katsomiskokemus sekä 3) VARin vaikutus ulkomaisen ja kotimaisen jalkapalloilun seuraamiseen. Kunkin teeman käsittelyn yhteydessä esittelen ja analysoin kyselyn vastauksia. Kysymykset olivat seuraavat:

1. Jalkapallon historiassa on tapahtunut paljon epäoikeudenmukaisia päätöksiä. Edesmenneen Diego Maradonan ”Jumalan käsi”, Frank Lampardin laukaus Saksan ylärimaan (ja maaliin) sekä Englannin ja Länsi-Saksan ottelun ratkaisu vuonna 1966. Monen mielestä VAR poistaa otteluista ja tuomaroinnista inhimillisyyden, sillä tuomarivirheet ovat kuuluneet lajiin ja sen luonteeseen aina. VAR toisaalta mahdollistaa oikeudenmukaiset tuomiot. Mitä mieltä olet? Kuuluuko jalkapalloon VAR tai muut tuomarointia helpottavat teknologiset apuvälineet?
2. Miksi?
3. Menevätkö VAR-päätökset mielestäsi pääsääntöisesti oikein? Kyllä/ei?
4. Onko ulkomaisen jalkapallon seuraamisesi vähentynyt, lisääntynyt tai pysynyt osapuilleen samana VARin yleistymisen takia?
5. Onko VAR vaikuttanut kotimaisen jalkapallon seuraamiseen osaltasi? Katsotko esimerkiksi enemmän Veikkausliigaa tai muita kotimaisia sarjoja?
6. Tarvitseeko jalkapallotuomarointi mielestäsi teknologisia apuvälineitä päätöstentekoon? Kyllä/ei?
7. Miksi?
8. Vaikuttaako tuomareiden VAR-katsomiset ottelun seuraamiseesi ja miten? Esimerkiksi lopahtaako innostuksesi ottelun seuraamiseen?
9. Miten haluaisit, että VAR kehittyisi jatkossa?
10. Vapaa sana VARista.

VARin ja muun teknologian käyttö jalkapallossa

Vaikka tuomarivirheet osaltaan kuuluvatkin jalkapalloon ja tulee kuulumaan aina tästä eteenpäinkin, mielestäni niiden karsiminen on tavoittelemisen arvoinen asia. VAR ei itsessään ole täydellinen, mutta sen avulla suurempi osa tuomioista menee oikein ja tuomarivirheiden osuus lopputuloksen syntymisessä on pienempi. Näin ollen usallan sanoa, että tätä kysymystä ei huippujalkapallon kohdalla enää kymmenen vuoden päästä mietitä kovinkaan tosissaan, vaan VAR-järjestelmän käytöstä on tullut kiinteä osa jalkapalloa huipputasolla. Nykyäänkin se osittaisesta vastustuksesta huolimatta mielestäni kuuluu jalkapalloon. Yleensä järjestelmän olemassaolon vastustus tai puoltaminen riippuu siitä, onko tuomio ollut eduksi vai haitaksi omalle suosikkijoukkueelle. Teknologian avulla virheellisten tuomioiden määrää saadaan pienemmäksi ja jos järjestelmä poistettaisiin tilapäisesti ja jokin iso ottelu ratkeaisi tuomarivirheeseen,

jalkapalloyhteisö tuskin enää osaisi ottaa ”tuomarivirheet kuuluvat jalkapalloon”- näkökulmaa, vaan järjestelmän hyvyys todettaisiin siinä vaiheessa, kun sitä ei enää olisi käytössä. Virheelliset tuomiot luovat hienoja tarinoita, kuten kysymyksessäkin mainitut jumalankädet ynnä muut, mutta oikeudenmukaisuus kilpaurheilussa menee mielestäni tällaisten tarinoiden edelle.

Näin vastasi yksi vastaaja ensimmäiseen kysymykseen siitä, kuuluvatko VAR tai muut tuomarointia helpottavat teknologiset apuvälineet jalkapalloon.

Tuomarivirheitä on lajin historiassa esiintynyt paljon, mistä syystä videotuomarointi otettiin avuksi (Errekorri ym. 2020, 2). Jalkapallo ei lajina olisi niin suuri kuin se nyt on ilman faneja, jotka muodostavat suuren osan koko jalkapalloyhteisöstä. Ilman heitä ei jalkapalloa olisi huipputasolla. Tämän vuoksi fanien mielipide muutoksesta on merkittävä (Escamilla-Fajardo ym. 2020, 2). Faneilla tarkoitan yleisesti aktiivisia jalkapallon seuraajia, jotka säännöllisesti katsovat otteluita (joko paikan päällä tai televisiosta) ja kannattavat tiettyä seuraa sekä maajoukkuetta.

Ensimmäisessä kysymyksessä yli puolet vastaajista (64) oli videotuomaroinnin ja teknologian kannalla. 16 vastaajaa ei kannattanut VARia, joskin osa heistä kannatti maaliviivateknologiaa. Maaliviivateknologia tuli käyttöön vuonna 2013 eli ennen VARin käyttöönottoa. Siinä tuomari saa kelloonsa ilmoituksen, mikäli pallo on kokonaan käynyt maaliviivan toisella puolella. Maalinsuulla useat kamerat tarkkailevat pallon maaliviivan ylitystä. (Yle Urheilu 2013.)

Loput 36 vastaajaa eivät kannattaneet VARia sellaisena kuin sitä nykyisin käytetään. Yhden kyselyyn vastanneen vastauksista kahteen ensimmäiseen kysymykseen ilmenee se, minkä monet kokevat VARissa katsomiskokemuksen kannalta haitalliseksi:

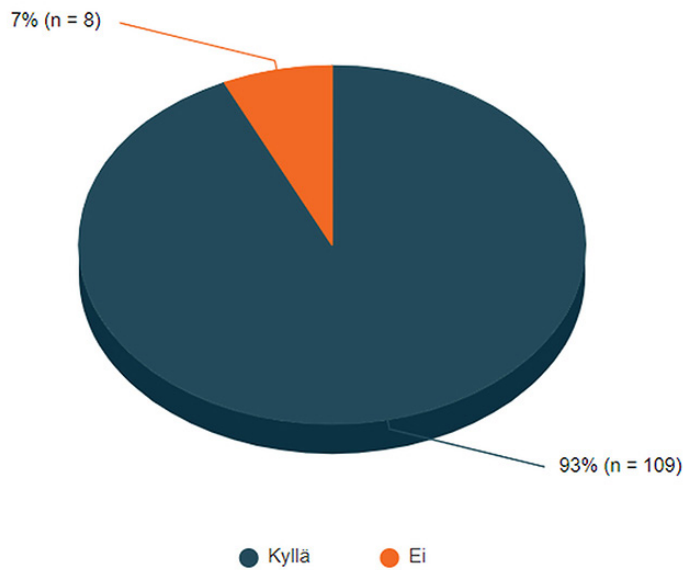
Tällaisia voidaan tietyissä tapauksissa käyttää, mikäli niiden käytöstä ei aiheudu pitempiä keskeytyksiä peliin. Esim. maaliviivakameran käyttö on vain ja ainoastaan positiivista. VAR:ia en kannata. Mm. siksi, että tilanteen jälkeen joutuu edelleen miettimään, tuomitaanko jälkikäteen paitsioksi jne. Hidastaa liikaa peliä ja epätietoisuus pilaa katsojakokemusta. Toki tuomiotkin menevät harvemmin väärin kuin ilman VAR:ia, mutta silti kokonaisuutena VAR on mielestäni negatiivinen ilmiö.

Jalkapallon on säilyttävä houkuttelevana lajina pelaajille, tuomareille ja faneille (Palloliitto 2022). ”Epätietoisuus” ja ”pelin hidastuminen” pilaavat vastaajien mielestä katsomiskokemusta, joten VAR on tässä mielessä selvässä ristiriidassa fanien ja IFABin³ tuottaman sääntökirjan kanssa. Pitkät keskeytykset tuomarin katsellessa videoita laskevat pelin tempo ja siten osaltaan heikentävät katsomiskokemusta.

Kaavioissa 1 ja 2 (ks. s. 132) näkyvät vastausten jakaumat kysymyksiin siitä, miten vastaajat suhtautuvat VAR-tuomioiden oikeellisuuteen ja nähdäänkö tuomarin ylipäättään tarvitsevan avukseen teknologiaa.

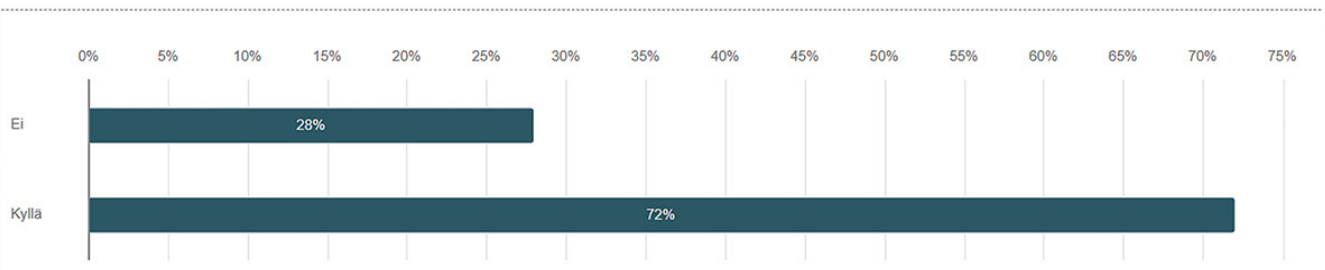
Monet vastaajat, jotka sallivat tuomarointiin teknologiset apuvälineet, hyväksyivät maaliviivateknologian ja tuomareiden headset-laitteet mutta suhtautuivat VARiin kielteisesti. Tuomarit voivat radioyhteyden avulla kommunikoida keskenään, mikä edistää pelin jouhevuuutta eikä lisää pelikatkoja. Tämä oli vastaajien mukaan katsojakokemuksen kannalta hyvä ja positiivinen uudistus, joka onkin ollut jo pidemmän aikaa voimassa. Vuonna 1999 Valioliigan tuomarit alkoivat käyttää korvanappia ja pientä mikrofonia, joilla he pystyivät kommunikoimaan keskenään. (Burnton 1999.) Yli kaksi vuosikymmentä myöhemmin tätä teknologiaa ei kummeksuta, ja

3 IFAB eli *International Football Association Board* on jalkapallon säännöistä päättävä kansainvälinen elin.

	Kyllä	Ei
n	109	8
Prosentti	93,2%	6,8%

Kaavio 1. Menevätkö VAR-päätökset mielestäsi oikein? Kyselyn kolmas kysymys. Kyselyyn saapuneita ja analysoituja varsinaisia vastauksia 116 kpl. Kaaviossa näkyvistä 117 vastauksesta yksi on ylimääräinen testi-vastaus ("Kyllä").

	n	Prosentti
Kyllä	84	71,8%
Ei	33	28,2%

Kaavio 2. Tarvitseeko tuomari mielestäsi teknologisia apuvälineitä päätöksentekoon? Kyselyn kuudes kysymys. Analysoituja vastauksia 116 kpl. Kaaviossa näkyvistä 117 vastauksesta yksi on ylimääräinen testivastaus ("Kyllä").

sitä pidetään jopa välttämättömänä erotuomareille. Tässä erään vastaajaan vastaus kysymykseen, tarvitseeko jalkapallotuomarointi mielestäsi teknologisia apuvälineitä päätöksentekoon ja miksi.

Esim. puheyhteys avustaviin on todella hyvä lisä. Oikein käytettynä teknologia antaa tukea tuomarille, mutta pahimmassa tilanteessa VAR-kopissa vedellään viivoja sut-tuisen pysäytyskuvan päälle ja yritetään todistaa jotain mitä ei aukottomasti voida todistaa – samaan aikaan kun tuomari odottelee kentällä lähinnä katsojan roolissa.

Kyselyn toisessa kysymyksessä pyysin perusteluja ensimmäiselle vastaukselle, joka koski VARin ja ylipäätään teknologisten apuvälineiden merkitystä jalkapallossa ja sen seuraamisessa. Seuraavan tyyppinen sisältö toistui monissa vastauksessa: ”Var tappaa tunteen, kun hinkataan kokoajan jotain sentin paitsioita.” (...) ”Millintarkka paitsioiden sekä muiden tuomioiden viilaukset turhauttaa” (...) ”Kun aletaan mitata lemaan, onko hyökkääjä kolme senttiä paitsiossa, se tappaa tietyn olennaisen osan jalkapallon luonteesta.”

VAR näyttikin selkeästi vaikuttavan negatiivisesti katsomiskokemukseen osalla vastaajista. Pureudun seuraavaksi tähän vielä tarkemmin.

VAR ja katsomiskokemus

Tässä osiossa tarkastelun kohteina ovat kyselyn kysymykset 8, 9 ja 10. Kysymyksessä kahdeksan kysyttiin, vaikuttavatko tuomareiden VAR-tarkastukset ottelun seuraamiseen ja miten. Olen teemoittanut vastaukset kahteen ryhmään. Ryhmän 1 vastauksissa tuomarin VAR-katsomiset eivät vaikuta ottelun katsomiskokemukseen – tai jos vaikuttavat, niin positiivisesti. Ryhmässä 2 ovat vastaukset, joissa tuomarin VAR-katsomiset vaikuttavat heikentävästi katsomiskokemukseen esimerkiksi siten, että into ottelun seuraamiseen lopahtaa. Vastauksia tähän kohtaan tuli kaikkiaan 113, koska kolme kyselyyn osallistunutta ei vastannut lainkaan näihin kysymyksiin.

Yli puolet vastaajista (60) oli sitä mieltä, että tuomarin VAR-katsomiset heikentävät ottelun katsomiskokemusta ja into ottelun seuraamiseen lopahtaa samalla. Mielestäni tämä on merkittävä määrä ja kertoo, miksi VAR on saanut julkisuudessa paljon kritiikkiä katsojilta. Tässä yksi vastaus:

Kyllä, mulla on nykyisin hankala innostua ns. huippujalkapallosta. Kun peli on varsin jännä ja tapahtuu yllätyksiä, innostun sittenkin. Kun tulee VAR-katko loppuu innostus kuin seinään. Ihan sama, mikä päätös - peli ei kiinnosta enää ja lähdän tekemään muuta. Stadionillakin vituttaa.

”Var-tuomioiden odottelu on kuin peliin tulisi mainoskatko aina huippuhetkien keskelle”, eräs vastaaja sanoi. Eräs ryhmään 1 luokiteltu vastaus, jossa VAR ei ole vaikuttanut negatiivisesti katsomiskokemukseen, kuuluu näin:

Alkuun VAR tuomioilla oli hieman tällaista vaikutusta. Toisaalta nyt ”futiskulttuuri” on jo mukautunut, saatetaan kuulla esim riemastunutta kotiyleisön huutoa kun tuomari piirtää ”suorakulmion” sormillaan VAR merkiksi. Tarkastelun jälkeen myös kentällä on vähemmän selitelyä, takavuosien torikokouksia harva kaipaa enää takaisin.

Jalkapallon seuraaminen on siis muuttunut, mutta miten VARia sitten tulisi kehittää? Sitä kysyin kysymyksessä yhdeksän. Vastauksissa nousi esiin kaksi seikkaa, jotka olivat aika ja paitsio. 116 vastauksesta 39:ssä mainittiin, että VARin kanssa tehtävät päätökset tulisi tehdä nopeammin ja paitsion tuomitseminen on vastaajien mukaan liian tarkkaa.

Muutama vastaaja nosti esiin haastamiskäytännön, joka on käytössä muutamissa lajeissa mutta ei jalkapallossa. ”Valmentajilla olisi mahdollisuus käyttää pari haastoa matsin aikana. Muuten tilanteita ei katsottaisi nauhalta.” Yksi vastaaja antoi esimerkin amerikkalaisesta jalkapallosta:

Päätöksentekoa pitäisi saada nopeammaksi. Olisi mielenkiintoista nähdä miten peli toimisi jos joukkueiden valmentajilla olisi oikeus haastaa, kuten esim. NFL:ssä. Sitä en ole keksinyt mikä olisi sanktio hävitystä haastosta (NFL aikalisä).

Paitsiosääntö on puhuttanut viime vuosina, ja Arsenalin entinen manageri Arsene Wenger on ehdottanut radikaalia ratkaisua, jossa pelaaja olisi paitsiossa vasta, kun hän on syöttöhetkellä ohittanut kokonaan puolustavan joukkueen toiseksi alimman pelaajan (Laiho 2023). Tällä hetkellä pelaaja on paitsiossa, kun sellainen osa hänen kehostaan, jolla saa pelata, on toiseksi alimman vastustajan edellä hetkellä, jolloin syöttö lähtee. Eniten katsojia häiritsi paitsion tulkitseminen ja VAR-tarkastukseen käytettävä aika. Yksittäisenä tapahtumana mainittiin useaan otteeseen Joel Pohjanpalon puskumaali, joka tuomittiin paitsiona vuoden 2021 EM-kisoissa Venäjää vastaan. Tässä eräs vastaus kysymykseen ”vaikuttaako tuomareiden VAR-katsomiset ottelun seuraamiseesi ja miten? Esimerkiksi lopahtaako innostuksesi ottelun seuraamiseen?”

Ideana ok. Toteutus suurelta osin lähinnä kusta ja paskaa. Olin vielä kesäkuussa lievästi positiivisesti ehkä-tyyppinä, mutta Jolle Pohjanpalon otsakiehkuran paitsiossa oleminen katkaisi kertalaakista kamelin selän. Täydellinen sydämen amputaatio ilman puudutusta. Huudat keuhkosi pihalle Krestovskyn yläkatsomossa tajutaksesi hetkeä myöhemmin pelin jatkuvan vapaapotkulla. Tuijotat lasittuneilla silmillä tyhjyyteen samalla kun venäläiset hierovat puhelinta naamaan videoidessaan vittuuntunutta tsuhnaa. Elämys tietty tuokin.

VARin vaikutus ulkomaisen ja kotimaisen jalkapallon seuraamiseen

Vastauksista ilmeni, että ulkomaisen jalkapallon seuraaminen oli selkeästi vähentynyt pitkälti VARin yleistymisen myötä. 27 % vastaajista myönsi ulkomaisen jalkapalloilun katselun vähentyneen. Valtaosalla eli 70 %:lla määrä oli pysynyt samana. Loput 3 % sanoivat, että VAR on lisännyt ulkomaisen jalkapallon seuraamista. Vähentyneellä ulkomaisen jalkapalloilun seuraamisella ei kuitenkaan ole tutkielmani mukaan ollut kovin nostattavaa vaikutusta kotimaisen jalkapalloilun seuraamiseen. Kotimaisissa liigoissa ei ole vielä VARia käytössä, eli VARin myötä vähentynyt ulkomaisen jalkapallon katselu ei ole kasvattanut kotimaisen jalkapallon seuraamista.

Vastaajista 95 % kertoi, että kotimaisen jalkapalloilun seuraaminen on pysynyt samana VARin yleistymisen myötä. 4 % myönsi sen nousseen ja 1 % vähentyneen. Muutama vastaaja myönsi, ettei VAR ollut ainoa syy ulkomaisen jalkapallon seuraamisen vähentymiseen, mutta muita syitä he eivät tarkentaneet. Moni kyselyyn osallistunut futisforumilainen vastasi, että pitkään aikaan lähes ainoat seurattavat sarjat ovat olleet kotimaisia, myös ennen VARin käyttöönottoa.

Miten käy jatkossa?

Kyselyn viimeinen kysymys oli vapaa sana VARista. Tutkielmani otsikko on nimeltään ”Tarinoista videoihin – VARin vaikutus jalkapallo-otteluiden katsomiskokemukseen”. Monilla vastaajilla VARia edeltäneet epäselvät tilanteet ja tuomarivirheet ovat saaneet aikaan unohtumattomia tarinoita, joita on muisteltu pitkään. Toisaalta vastaajien kertomukset VAR-päätöksistä ovat omalta osaltaan tarinoita, kuten aiemmin mainitun vastaajan kertomus Joel Pohjanpalon hylätyistä maalista Pietarissa. Yhden vastaajan mielestä jalkapallo on enemmän kuin vain urheilua:

”JUMALAN KÄSI, JUMALAN KÄSI!”....”Eiku. Peliä jatketaan vaparilla.” Englanti jatkuu, Diego kuolee huumeiden yliannostukseen vuonna 1987 - maailman paras ei pääse ikinä esille. Missä kaikki tarinat? Jalkapallo ei ole urheilulaji. Jalkapallo on peli, se on taiteenlaji. Kaikki VAR uskovaiset voivat kääntää sunnuntaisin NFL:än pariin.

Kyselyyni vastaaminen ei vaatinut ennakkotietoja, joten vastauksia tulee tarkastella kriittisesti. Vuonna 2021 valmistui Mathieu Winandin ja kumppanien tutkimus ”Sports Fans and Innovation: An Analysis of Football Fans’ Satisfaction with Video Assistant Refereeing through Social Identity and Argumentative Theories”, jossa selvitettiin jalkapallofanien mielipidettä VARista. Merkittävä tulos oli, että lajin innokkaat seuraajat, jotka ovat identifioituneet selkeästi yhden seuran faneiksi, ovat vähemmän tyytyväisiä VARiin. Heidän mielestään VAR rajoittaa mahdollisuutta väitellä epäselvistä ja epäoikeudenmukaisista tilanteista. Fanit, jotka eivät ole identifioituneet mihinkään seuraan, voivat saada suhteellisesti enemmän viihdettä ja iloa VARista, ja he arvostavat enemmän teknologian käyttöä jalkapallossa. Tutkimuksen toinen merkittävä päätelmä oli, että jalkapalloteollisuuden tulisi harkita tarkasti, millä tavoin teknologia, kuten VAR, vaikuttaa faneihin. (Winand et al. 2021, 99–106.)

Omasta kokemuksestani pelaajana voin sanoa, että maaliviivateknologia olisi suotuisa olla käytössä useammassa sarjoissa. Pelasimme muutama vuosi sitten kesäisenä torstai-iltana Kannelmäen tekonurmella seitsemännän divisioonan ottelua, jossa lauoin pallon noin 40 metristä kohti maalia. Pallo osui ylärimaan ja siitä maalivahdin käden kautta tolpan sisäreunaan, josta se kierähti maalin sivuverkkoon. Katsojat, jotka kannustivat joukkuettamme, hurrasivat maalia. Pallo kävi katsojien mukaan maalissa, mutta tuomari, joka seiso vieressäni 40 metriä maalista, ei hyväksynyt sitä. Hän ei oletettavasti nähnyt tilannetta. Tämä asia kaivertaa mieltäni vielä tänäkin päivänä, koska veto oli yksi hienoimpia, mitä olen ikinä laukonut. Ottelu päättyi kaiken lisäksi tasatulokseen 1–1. Maaliviivateknologian avulla tuomarin rannekeltoon olisi tullut ilmoitus maalista, ja me olisimme voittaneet ottelun. Ja minä en olisi enää asiasta katkera. Mutta ainakin nyt on tarina, jota kertoa eteenpäin.

Lähteet

Kaikki linkit tarkistettu 27.11.2023.

Burton, Simon (1999) Wired referees. *The Guardian* 12.9.1999. Saatavilla: <https://www.theguardian.com/football/1999/sep/12/newsstory.sport2>.

Errekagorri, Ibai, Castellano, Julen, Echezarra, Ibon & Lago-Peñas, Carlos (2020) The Effects of the Video Assistant Referee System (VAR) on the Playing Time, Technical-tactical and Physical Performance in Elite Soccer. *International Journal of Performance Analysis in Sport* vol. 20:5, 808–817. <https://doi.org/10.1080/24748668.2020.1788350>.

Escamilla-Fajardo, Paloma, Núñez-Pomar, Juan M., Ratten, Vanessa & Crespo, Josep (2020) Entrepreneurship and Innovation in Soccer: Web of Science Bibliometric Analysis. *Sustainability* vol. 12:11, 4499. <https://doi.org/10.3390/su12114499>.

Futisforum² (2023) Saatavilla: <http://futisforum2.org/index.php?action=stats>.

Heikkinen, Feeliks (2023) Erotuomarille kiusallinen moka MM-kisoissa – yleisöltä vuoristoratamainen reaktio. *MTV-uutiset*. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/erotuomarille-kiusallinen-moka-mm-kisoissa-yleisolta-vuoristoratamainen-reaktio/8745424#gs.7rliq5>.

Ikkeläjärvi, Tuukka (2023) Howard Webb pahoitteli suurta VAR-virhettä: ”Teimme poikkeuksellisen ratkaisun”. *Valioliiga.com*. Saatavilla: <https://www.valioliiga.com/2023/10/11/howard-webb-pahoitteli-suurta-var-virhetta-teimme-poikkeuksellisen-ratkaisun/>.

Laiho, Roosa (2023) Fifa kaavailee paitsiosäntöön isoa muutosta – Hyökkäävä joukkue hyötyisi huomattavasti. *Helsingin Sanomat* 2.7.2023. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009693300.html>.

Niemistö, Juho (2023) Erotuomari sekoili sanoissaan täyden stadionin edessä MM-kisojen sääntömuutoksen seurauksena. *Helsingin Sanomat* 26.7.2023. Saatavilla: <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000009744537.html>.

Palloliitto (2022) Jalkapallosääntöt 2022. IFAB. Saatavilla: <https://www-assets.palloliitto.fi/62562/1675245175-jalkapallosaannot-2023-final.pdf>.

Skauge, Mads (2019) Five Reasons Why VAR is Doomed to Failure. *Idrottsforum.org* 4.10.2019. Saatavilla: <http://idrottsforum.org/feature-skauge191004>.

Takkula, Heikki & Rönkä, Otto (2018) Mikä ihmeen VAR? Näin maalit, rikkeet ja paitsiot paljastava videotarkistus MM-kisoissa toimii. *Yle.fi* 16.6.2018. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-10259203>.

Winand, Mathieu, Schneiders, Christopher, Merten, Sebastian & Marlier, Mathieu (2021) Sports Fans and Innovation: An Analysis of Football Fans' Satisfaction with Video Assistant Refereeing through Social Identity and Argumentative Theories. *Journal of Business Research* vol. 136, 99–109. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.07.029>.

Yle Urheilu (2013) Jalkapallon maaliviivateknologia käyttöön tänään. *Yle Urheilu* 15.5.2013. Saatavilla: <https://yle.fi/a/3-6690946>.

Sampsa Huttunen

VTM, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto

Ihmiskasvojen valaisun vaikutus katsojan emotionaalisiin reaktioihin

Niin elokuvatutkijoiden kuin elokuvantekijöidenkin piirissä valaisua pidetään tärkeänä katsojan emotionaalisiin reaktioihin vaikuttavana elokuvailmaisullisena välineenä siinä missä emotionaaliseen juonenkuljetukseen keskittyvää käsikirjoitusta, näyttelijäntyötä, leikkausta, lähikuvan käyttöä, kameran liikkeitä ja elokuvan äänimaailmaa ja musiikkiakin. Siksi onkin outoa, ettei elokuvavalaisua ole juurikaan tutkittu akateemisesti eikä sille ole elokuvatutkimuksen piirissä luotu minkäänlaista ilmaisullista teoriaa (ks. esim. Grodal 2007; Nevill 2018; 2021).

Tässä katsauksessa käyn tiivistetysti läpi ihmiskasvojen valaisun emotionaalisiin vaikutuksiin keskittyvän pilottitutkimukseni (Huttunen 2022) lähtökohtia ja tuloksia. Käsitykseni mukaan vastaavaa tutkimusta ei elokuvatutkimuksen – tai minkään muunkaan tieteenalan – piirissä ole aiemmin tehty. Jonkin verran akateemista tutkimusta elokuvavalaisun teknisestä ja ilmaisullisesta historiasta (ks. esim. Bordwell et al. 1985; Keating 2006; 2009; 2014) ja semiotiikasta (ks. esim. Roth 1978; Russell 1981; van Leeuwen & Boeriis 2016; Sadowski 2016, 2017; Mohammed Ezzat Ibrahim Ammer 2020) on julkaistu vuosien varrella, ja valaisun/valaistuksen vaikutuksia on tutkittu paljon muilla aloilla kuin elokuvassa (ks. esim. Knez 1995; Knez, Niedenthal 2008; Hutchinson et al. 2011; Slegers et al. 2013; Zhu et al. 2019). Samoin on tutkittu valaistuksen roolia kasvojen tunnistamisessa (ks. esim. Johnston et al. 1992; Knez 1995; Hill & Bruce 1996; Adini et al. 1997; Enns & Shore 1997; Liu et al. 1999; McMullen et al. 2000; Favelle et al. 2007; 2011; 2017) sekä toisen yksilön tunteiden ja katseen suunnan arvioimisessa (ks. esim. Fotios et al. 2015). Viime vuodelta on löydettävissä myös jokunen pro gradu -työ ja konferenssiesitys, joissa on raportoitu kokeellisempaa tutkimusotetta (ks. esim. Shafiee & Bidin 2016; Poland 2015), ja Nevill (2018) on tutkinut elokuvaajien ja muiden liikkuvan kuvan parissa työskentelevien ammattilaisten käyttämiä valaisutekniikoita käytännönläheisessä väitöstutkimuksessaan. Lisäksi Lotman (2016) ja Voodla et al. (2020) ovat raportoineet koeasetelmista, joissa mitattiin, miten valaisulla ja muilla elokuvailmaisullisilla menetelmillä luotu kolmiulotteisuuden tunne vaikuttaa yleisön elokuvan hahmoja kohtaan kokemaan empatiaan.

Valon suunnalla on väliä

Elokuvavalaisun ilmaisullinen historia linkittyy vahvasti kuvataiteisiin mutta myös teatteriin, missä valaisua alettiin käyttää ilmaisullisena välineenä erityisesti valon suuntaamiseen kykenevien sähkövalaisimien kehittyessä. Samoihin aikoihin osuvat myös uuden ”seitsemännen taiteen” eli elokuvan ensiaskeleet, ja hyvin pian elo-

kuvankin piirissä alettiin pohtia valaisua paitsi kamerateknisestä myös ilmaisullisesta näkökulmasta (ks. esim. Keating 2009).

Yksi elokuvavalaisun keskeinen ilmaisullinen ominaisuus on valon suunta, eli se, mistä suunnasta elokuvan kuvan voimakkain valo eli niin kutsuttu päävalo kohteeseensa lankeaa. Elokuvataiteessa valon suuntaa käytetään muun muassa luomaan valaistulle kohteelle kolmiulotteisuutta elokuvan muutoin kaksiulotteisessa kuvassa korostamalla kohteen muotoa ja tekstuuria ja erottamalla se taustastaan. Tämän lisäksi muita valaisun tärkeitä funktioita elokuvassa ovat katsojan huomion ohjaaminen, ajan, paikan ja tunnelman luominen, elokuvan tietyn osan tai kohtauksen kerronnallinen erottaminen muista sekä elokuvassa nähtävien hahmojen psykologisten ominaisuuksien ja heidän kohtaamiensa diegeettisten tilanteiden korostaminen.

Pilottitutkimuksessani (Huttunen 2022) tarkastelin sitä, miten kuvassa näkyvän henkilön valaisuun käytetyn päävalon suunta vaikutti kuvaa katsovien koehenkilöiden arvioihin omista tunnekokemuksistaan sekä näkemiensä kasvojen miellyttävyydestä. Tutkimuksen tulokset vahvistavat elokuvantekijöiden, ja erityisesti elokuvaajien, keskuudessa jaettua käytännön näkemystä, että kasvonpiirteitä kätkevä tai vääristävä valaisu voi saada katsojassa aikaan voimakkaampia tunnereaktioita kuin kasvot paljastava ja luonnonvalon normaalista tulokulmasta lankeava valaisu. Samoin tulokset ovat linjassa muiden tieteenalojen, kuten psykologian ja aivotutkimuksen piirissä valaisun vaikutuksista tehtyjen havaintojen kanssa (ks. esim. Favelle et al. 2017; Fotios et al. 2015; Adini et al. 1997).

Yksi keskeinen ajatus valaisututkimukseni taustalla on se, että valo on valaissut ympäristöämme ja siinä näkyviä kohteita yleensä enemmän tai vähemmän yläkulmasta koko evoluutiomme ajan, ja tämä on vaikuttanut – ja vaikuttaa edelleen – tapaamme havainnoida maailmaa. Tässä seuraan niin kutsutun ekologisen psykologian näkemystä, jonka mukaan ympäristömme tarjoaa meille erilaisia edellytyksiä hengissä selviytymiseen ja evoluution aikana olemme kehittäneet valmiuksia käyttää tätä ympäristötietoa toimintamme ohjaamiseen (ks. esim. Anderson 2007).

Valo suuntaa emotionaalisia ja biologisia reaktioitamme ympärillämme oleviin ilmiöihin, ja tämä havaintoprosessi on perustaltaan sama, olivatpa ilmiöt sitten luonnollisessa ympäristössä tai elokuvan tarinamaailmassa, sillä kummassakin tarkkailemme luonnollisessa tai luonnollisen kaltaisessa ympäristössä tapahtuvaa inhimillistä tai inhimillisen kaltaista toimintaa (ks. esim. Grodal 2007). Elokuvalaisuuksien hyödyntää tätä evoluution koulimaa reaktioarsenaaliamme ja luo sen avulla elokuvakokemukseemme, kuten kuvaaja Blain Brown asian ilmaisee, ”merkityskerroksia” (*layers of meaning*), jotka tuovat elokuvaan tai sen kohtaukseen haluttua ”tunnelmaa tai sävyä” (Brown 2016, 104–128). Lisäksi valaisu auttaa herättelemään yleisössä niin alitajuisia emootioita kuin tietoisia tunteita (ks. esim. Brewer & Lichtenstein 1982; Oatley 1995; Tan 1995; Zillmann 1995; Tan 1996; Tikka 2008).

Ilmaisullisen elokuvavalaisun kehitys

1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana elokuvavalaisu kehittyi palvelemaan elokuvatuotannossa lukuisia eri funktioita (ks. esim. Keating 2009) ja monista tuona aikana kehitetyistä valaisukäytännöistä tuli elokuvailmaisullisia ja -tuotannollisia konventioita, jotka ovat käytössä edelleen (ks. esim. Bordwell & Thompson 2008; Keating 2009; 2014; Brown 2018). Useimmat näistä käytännöistä ovat peukalosääntöjä ihmishahmojen valaisuun, koska juonielokuvissa huomiomme yleensä keskittyy tarinan hahmoihin. Tällainen on esimerkiksi niin kutsuttu kolmipistevalaisun periaate, jossa henkilö valaistetaan (yleensä) kolmesta eri suunnasta tulevalle valolle erilaisten kuvailmaisullisten, esteettisten ja tuotannollisten päämäärien saavuttamiseksi (ks.

esim. Lowell 1992, 41–50). Lisäksi useat elokuvavalaisun konventioista koskevat nimenomaisesti valon suuntaa, sillä se on yksi olennaisimmista valaistun kohteen ulkonäköön vaikuttavista seikoista (ks. esim. Brown 2018, 70).

Niin elämässä kuin elokuvissakin ihmiskasvot ovat tärkeä kommunikoinnin väline (ks. esim. Zebrowitz 1997; Jack & Schyns 2015), ja päättelemme paljon kasvojen staattisista ja dynaamisista piirteistä (ks. esim. Fridlund & Russell 2006). Tämä nonverbaalinen informaatio on tärkeää kyvyllämme ymmärtää ja peilata muiden ajatuksia ja tunteita (ks. esim. Frith 2009), ja tätä viestintää voidaan elokuvan henkilövalaisulla joko edesauttaa tai tarkoituksellisesti häiritä. Samalla oletetaan, että valaisu aiheuttaa tai vähintäänkin voimistaa katsojan kokemia alitajuisia tai tietoisia emotionaalisia reaktioita. Nämä erilaiset käsitykset valaisun vaikutuksista perustuvat lähinnä elokuvantekijöiden kokemuksen kautta kerryttämään ja keskenään jakamaan perinnetietoon tai joidenkin elokuvateoreetikkojen omakohtaiseen pohdintaan ja tulkintaan (ks. esim. Nevill 2018).

Näytteitä nonverbaalista kommunikaatiota kätkevästä tai vääristävästä valaisusta on kuvissa 1–3. Kuvassa 1 on esimerkkinä pehmeä ylävalo elokuvasta *Kummisetä* (*The Godfather*, USA 1972). Elokuvaaja Gordon Willisin mukaan yksi syy valaista mafiosot hieman alivalottuneella ylävalolla oli silmien ja niiden takana asuvien ajatusten piilottaminen (Schaefer & Salvato 2013, 365). Kuvassa 2 on esimerkki kasvot kätkevästä siluettivalaisusta Roger Deakinsin kuvaamassa elokuvassa *Mies joka ei ollut siellä* (*The Man Who Wasn't There*, USA 2001). Film noir -genren elokuvissa epäluuloa ja jännitystä korostetaan yleensäkin voimakkaan kontrastisella valaisulla ja joskus jättämällä jopa kasvonpiirteet kokonaan piiloon. Kuvassa 3 on esimerkki John Alcottin kuvaamasta elokuvasta *The Shining – Hohto* (*The Shining*, Iso-Britannia/USA 1980), jossa päähenkilö Jack Torrance (Jack Nicholson) menettää vähitellen järkensä. Torrancen luisumista hulluuteen auttaa ilmentämään kasvonpiirteitä vääristävä alavallo, jonka motiivina kuvan kohtauksessa toimii valaiseva baaritiski.

Kuva 1. Pehmeä silmät kätkevä ylävalo elokuvassa *Kummisetä* (*The Godfather*, USA 1972). Kuva: ruutukaappaus elokuvasta.

Kuva 2. Kasvot kätkevä siluettivalaisu elokuvassa *Mies joka ei ollut siellä* (*The Man Who Wasn't There*, USA 2001). Kuva: ruutukaappaus elokuvasta.

Kuva 3. Kasvonpiirteitä vääristävä alavalaisu elokuvassa *The Shining – Hohto* (*The Shining*, Iso-Britannia/USA 1980). Kuva: ruutukaappaus elokuvasta.

Pilottitutkimus

Tekemässäni pilottitutkimuksessa (Huttunen 2022) pyrin selvittämään, voisiko pelkkä havainnoituihin kasvoihin lankeavan valon suunta vaikuttaa katsojan tunne-reaktioihin tai siihen, miten miellyttäväksi tai epämiellyttäväksi hän arvioi näkemänsä kasvot. Käytännön kokemukseni ja edellä esiteltyjen teoreettisten seikkojen pohjalta perustin tutkimukseni hypoteesille, jonka mukaan koehenkilöni raportoisivat kokemansa tunnereaktiot negatiivisemmiksi silloin, kun valaisu piilottaa, hämärtää tai vääristää kasvonpiirteitä – eli vähentää katsojalle tarjolla olevan nonverbaalisen informaation määrää tai tekee siitä vaikeasti tulkittavaa.

Kokeessa käytin mittareina koehenkilöiden arvioita omasta kiihtyneisyydestään (*arousal*), valenssistaan (*valence/happiness*) ja dominanssin eli tilanteen hallinnan kokemuksestaan (*dominance*), jotka Lang kollegoineen (1993) on tunnistanut tunteiden keskeisiksi piirteiksi. Samalla oletin, että kasvonpiirteitä kätkevät tai vääristävät valaisutavat saisivat koehenkilöt arvioimaan oman kiihtyneisyytensä suuremmaksi, dominanssin kokemuksensa vähäisemmäksi ja valenssinsa negatiivisemmäksi kuin ne valaisutavat, joissa kasvonpiirteet näkyvät selkeästi ja valo tulee meille ekologisesti tutuimmasta suunnasta eli silmien tason yläpuolelta.

Ärsykekuvat

Koeasetelman ärsykekuvat koostuivat yhdeksästä mustavalkoisesta valokuvasta (ks. kuva 4), joissa jokaisessa oli erilainen valotilanne (1–9). Kussakin kuvassa ilmeettömät miehen kasvot oli valaistu eri suunnasta käyttäen samaa 40 x 40 cm -kokoista LED-elokuvavalaisinta, jonka valoa oli lisäksi pehmennetty muistuttamaan luonnollista päivänvaloa, kuten elokuvavalaisussa usein on tapana. Valotilanteissa 1–5 vain valon tulokulmaa muutettiin ja valotilanteissa 6 ja 7, joissa valo tuli kohteen takaa alhaalta, valoa pehmentävä diffuusiokalvo poistettiin. Valotilanteissa 8 ja 9 eli siluettivalossa päävalo sammutettiin kokonaan, niin että vain kohteen tausta jäi

Kuva 4. Koeasetelman ärsykekuvat. (Silmävalo valotilanteissa 7 ja 9 ei välttämättä erotu tässä.) Kuva: Sampsa Huttunen.

valaistuksi. Niin takaa maan tasolta valaistut kuin siluettivalotilanteetkin kuvattiin sekä ilman silmistä heijastuvaa erillistä silmävaloa (valotilanteet 6 ja 8) että sen kanssa (valotilanteet 7 ja 9).

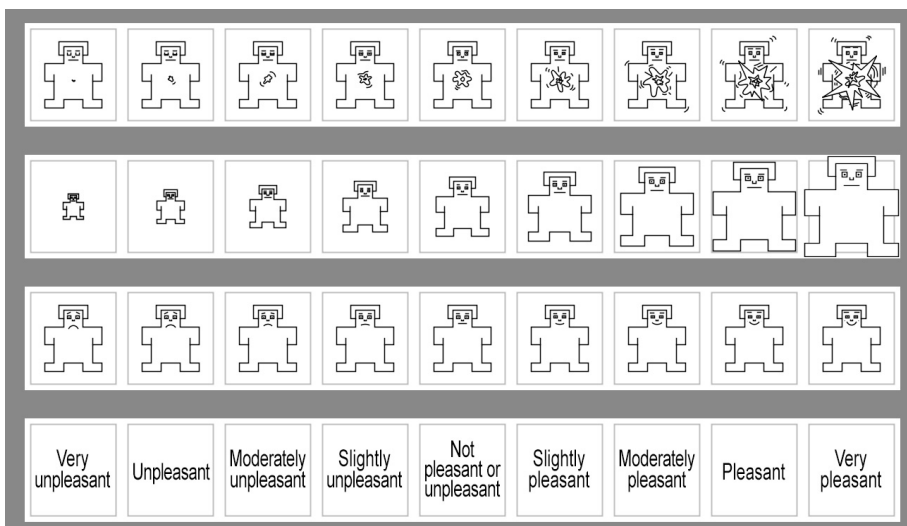
Kaikki valokuvat otettiin valokuvausstudioissa tasaisesti valaistun vihreän *chroma key*-taustan edessä. Taustan tummuus pidettiin lähellä keskiharmasta (18 % harmaa), mutta valotilanteen pitämiseksi luonnollisen näköisenä päävalon valon annettiin osua myös taustakankaaseen. Valotilanteissa 1–4 asetettiin myös pieni LED-valaisin tuomaan kohteen hiuksiin aavistus kiiltoa. Valon ei kuitenkaan annettu sekoittua päävaloon.

Valokuvat otettiin alun perin värillisinä, mutta lopullisista ärsykekuvista väri-informaatio poistettiin. Tämä tehtiin riippumattomien muuttujien määrän minimoimiseksi. On olemassa tutkimusnäyttöä siitä, että väri voi vaikuttaa kasvonilmeiden tulkintaan (Young et al. 2013). Koska tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita vain siitä, miten valon suunta vaikuttaa katsojan tunnereaktioihin, väri-informaation poistamisen ei katsottu myöskään heikentävän tutkimuksen validiteettia.

Koeasetelma

Pilottikokeeseen osallistui 19 henkilöä (11 miestä, 8 naista), joiden ikä vaihteli 18 ja 79 ikävuoden välillä (keskiarvo = 43,47; SD = 14,2). Koehenkilöt arvioivat ärsykekuvien heissä aiheuttamaa emotionaalista vastetta – eli omaa tunnetilaansa – yhdeksänportaisilla SAM- eli *self-assessment manikin* -itsearviointiasteikoilla (Lang 1980; Bradley & Lang 1994). Asteikot mittaavat tunnetilan osatekijöitä (Lang et al. 1993) eli koettua kiihtyneisyyttä (*arousal*), dominanssin kokemusta (*dominance*) sekä valenssia (*valence*). Lisäksi koehenkilöitä pyydettiin arvioimaan nähtyjen kasvojen miellyttävyyttä käyttämällä yhdeksänportaista Likert-asteikkoa, joka ulottui ”erittäin epämiellyttävästä” (*very unpleasant*) ”erittäin miellyttävään” (*very pleasant*). Käsitettä ”miellyttävä” (*pleasant*) ei määritelty sen tarkemmin, mutta omien tunteidensa sijaan koehenkilöitä ohjeistettiin tässä kohden keskittymään näkemiensä kasvojen ulkonäköön.

Ärsykekuvat, kysymykset ja asteikot esitettiin koehenkilön edessä olevalla tietokonenäytöllä. Kutakin ärsykekuvaa näytettiin 10 sekunnin ajan, minkä jälkeen esitettiin kysymys sekä vastaamiseen tarkoitettu asteikko. Kaikki valokuvat käytiin läpi ensin kiihtyneisyyden, sitten dominanssin, sitten valenssin ja lopulta kasvojen miellyttävyyden osalta. Kaikki vastaukset tallennettiin analyysia varten yhdeksänportaisella numeerisella asteikolla välillä -4 – +4.

Kuva 5. Kokeessa käytetyt vastausasteikot. Ylimpänä SAM-asteikot koehenkilöiden kiihtyneisyyden (*arousal*), dominanssin ja valenssin kokemuksen arvioimiseksi (Lang 1980) sekä alhaalla Likert-asteikko kasvojen miellyttävyyden arviointiin. Kuva: Sampsa Huttunen.

Tulokset ja johtopäätökset

Kokeen tulosten tilastollisen merkitsevyyden määrittämiseen käytettiin yksisuuntaista varianssianalyysia (ANOVA), joka osoitti vastauksissa ilmenneiden erojen olevan tilastollisesti merkitseviä kaikissa valotilanteissa ja kaikilla mittareilla. Lisäksi aineistosta tutkittiin kahden ryhmän tulosten keskiarvon vertailuun käytettävällä t-testillä, poikkesivatko käytännön elokuvanteon koulutusta saaneiden henkilöiden vastaukset maallikoiden vastauksista. Tulosten perusteella tilastollisesti merkittävää eroa ryhmien välillä ei ollut. (Ks. tarkemmin Huttunen 2022.)

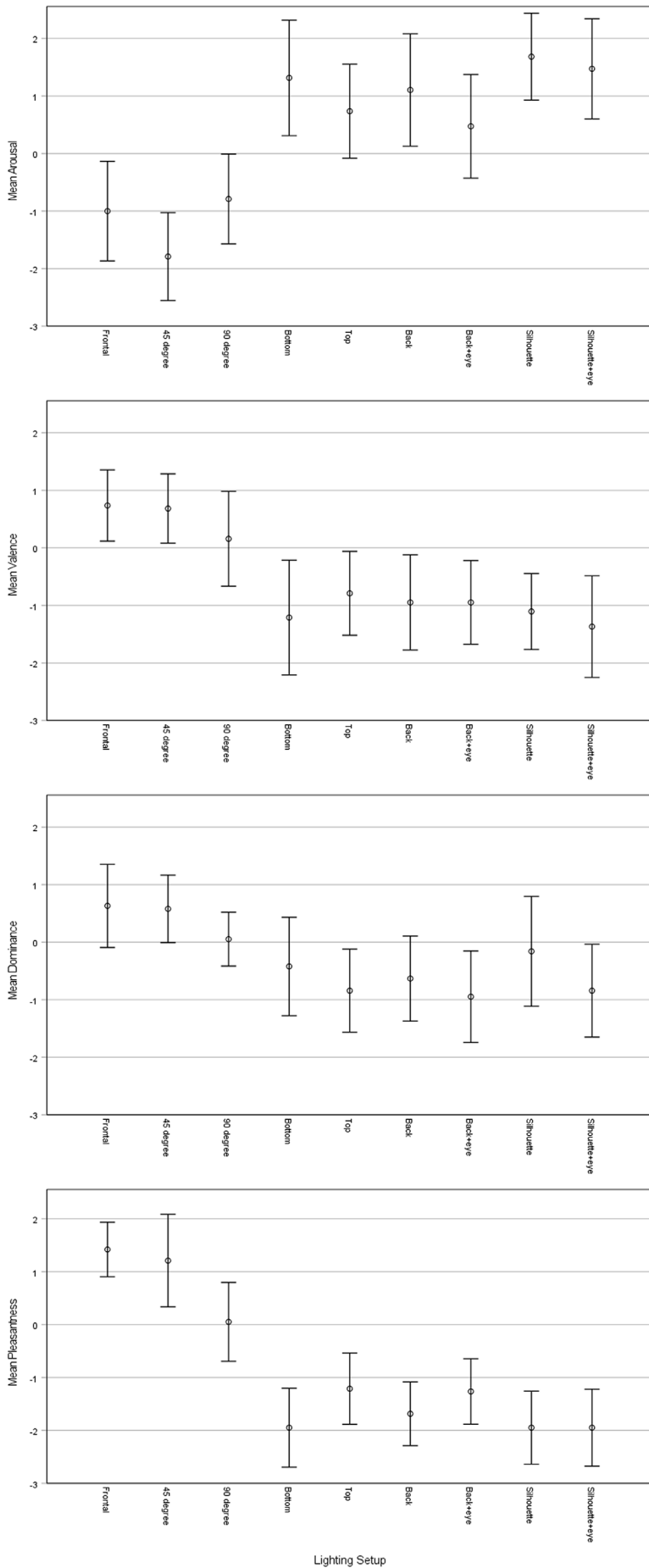
Kaiken kaikkiaan koehenkilöt arvioivat valotilanteiden 1–3 aiheuttavan itsessään vähiten kiihtymystä (*arousal*), positiivisempaa valenssia ja voimakkaamman dominanssin kokemuksen. Lisäksi kasvot arvioitiin näissä valotilanteissa miellyttävämmiksi kuin muissa. Näitä valotilanteita voidaan kutsua ”positiivisiksi”, niiden aiheuttamien positiivisempien miellelyhtymien takia. Vastaavasti valotilanteita 4–9 voidaan kutsua ”negatiivisiksi”, sillä niiden koettiin aiheuttavan suurempaa kiihtymystä, negatiivisempaa valenssia ja heikompaan dominanssin kokemusta kuin ”positiivisten” valotilanteiden. Samoin kasvot arvioitiin niissä vähemmän miellyttäväiksi. Kaikkien vastausten keskiarvot on esitetty kuvassa 6 (ks. s. 144).

Tulokset osoittivat, että mitä paremmin kasvojen piirteet näkyvät jostakin luonnonympäristölle tyypillisestä kulmasta tulevassa valossa, sitä positiivisempi on katsojan reaktio kaikilla mittareilla. Tulokset myös tukivat tutkimuksen alkuperäistä hypoteesia, jonka mukaan kasvojen piirteitä hämärtävä, kätkevä tai vääristävä valaisu arvioitaisiin tunnevaikutukseltaan muita negatiivisemmaksi.

Valotilanne 3, jossa vain toinen puoli kasvoista oli kunnolla näkyvässä, puolestaan arvioitiin ennakoitua positiivisemmin. Syynä tähän saattaa olla se, että ihmisen kasvot ovat melko symmetriset, ja pelkän kasvojen toisen puoliskon näkeminen saattaa tarjota riittävästi informaatiota kyseisen yksilön aikeiden ja tunnetilan arvioimiseen. Lisäksi, koska kohonnut kiihtyneisyys yhdistettynä negatiiviseen valenssiin on aiemmissa tutkimuksissa (esim. Russell & Barrett 1999; Watson et al. 1999) yhdistetty emotionaaliseen ulottuvuuteen, joka sisältää muun muassa sellaisia tunteita kuin ahdistus, pelko ja hermostuneisuus, voidaan olettaa, että negatiiviseksi luokiteltua valaisutyyliä (valotilanteet 4–9) käyttämällä voidaan aiheuttaa tai lisätä näitä tuntemuksia myös yleisössä. Tämä johtopäätös olisi myös yhteneväinen elokuvauksen ammatillisista käytännöistä kertyneen empiirisen kokemuksen kanssa, jonka mukaan kasvojen jättäminen pimeään tai niiden valaiseminen luonnottomasta kulmasta voi lisätä elokuvan tai elokuvakohtauksen pelottavaa tunnelmaa ja/tai saada katsojan liittämään negatiivisia ominaisuuksia tällä tavoin valaistuun elokuvan hahmoon (ks. esim. Lowell 1992, 34; Keating 2009, 148, 246; Malkiewicz 2012, 170; Zettl 2016, 31–32). Alavalon osalta johtopäätös tukisi myös Grodalin (2007, 153–154) esittämää näkemystä, jonka mukaan alhaalta tuleva valo koetaan luonnottomaksi ja katsoja yhdistää sen negatiivisiin tunteisiin.

Koska koeasetelmassa käytettiin ärsykkeinä ainoastaan valokuvia, puuttui siitä luonnollisesti useita katsojan tulkintaan ja reaktioihin vaikuttavia elokuvailmaisullisia elementtejä, kuten diegeettinen konteksti, liike, ääni ja kuvien kohtaamisesta (leikkauksesta) aiheutuvat reaktiot ja miellelyhtymät. Tutkimuksessa haluttiin kuitenkin tutkia vain yhden riippumattoman muuttujan eli valon suunnan vaikutusta tunnereaktioon, jolloin pelkkien valokuvien käyttö – ja näin mahdollisten väliin tulevien muiden muuttujien vaikutuksen minimoiminen – oli tässä kohden perusteltua.

Jotta tämän tutkimuksen tulokset olisivat paremmin yleistettävissä aitoon elokuvan katselukokemukseen, tulevaisuissa tutkimuksissa valaisun vaikutuksia voitaisiin tutkia käyttämällä ärsykemateriaalina elokuvakohtauksia tai jopa kokonaisia elokuvia. Samoin jatkotutkimuksissa voitaisiin käyttää ärsykkeenä kasvoja, joiden

Kuva 6. Koehenkilöiden arvioiden keskiarvot 95 %:n virhemarginaalilla. Kuva: Sampsa Huttunen.

katse ei suuntaudu katsojaan, vaan kohdistuu hieman sivuun kameran linssistä. Tällainen katseen suunta on kuitenkin yleisin näytelmäelokuvissa, joissa pyritään samastamaan katsojaa henkilöihin ja toimintaan, mutta välttämään elokuvan ja katsojan maailman välisen ”neljännen seinän” rikkomista.

Lähteet

- Adini, Yael; Moses, Yael & Ullman, Shimon (1997) Face Recognition: The Problem of Compensating for Changes in Illumination Direction. *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence* vol. 19:7, 721–732.
- Anderson, Joseph D. (2007) Preliminary Considerations. Teoksessa Joseph D. Anderson, Barbara Fisher Anderson & David Bordwell (toim.), *Moving Image Theory: Ecological Considerations*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1–5.
- Bordwell, David & Thompson, Kristin (2008) *Film Art: An Introduction* (8th edition). New York: McGraw-Hill Education.
- Bordwell, David; Staiger, Janet & Thompson, Kristin (1985) *The Classical Hollywood Cinema: Film Style & Mode of Production to 1960*. New York: Columbia University Press.
- Bradley, Margaret M. & Lang, Peter J. (1994) Measuring Emotion: The Self-Assessment Manikin and the Semantic Differential. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry* vol. 25:1, 49–59.
- Brewer, William F. & Lichtenstein, Edward H. (1982) Stories Are to Entertain: A Structural-Affect Theory of Stories. *Journal of Pragmatics* vol. 6:5–6, 473–486.
- Brown, Blain (2016) *Cinematography: Theory and Practice: Image Making for Cinematographers and Directors*. Third Edition. New York, London: Routledge.
- Brown, Blain (2018) *Motion Picture and Video Lighting*. Third Edition. New York, London: Routledge.
- Enns, James T. & Shore, David I. (1997) Separate Influences of Orientation and Lighting in the Inverted-Face Effect. *Perception & Psychophysics* 59, 23–31.
- Favelle, Simone K.; Hill, Harold & Claes, Peter (2017) About Face: Matching Unfamiliar Faces Across Rotations of View and Lighting. *i-Perception* vol. 8:6, 2041669517744221.
- Favelle, Simone K.; Palmisano, Stephen & Avery, Georgina (2011) Face Viewpoint Effects about Three Axes: The Role of Configural and Featural Processing. *Perception* 40, 761–784.
- Favelle, Simone K.; Palmisano, Stephen & Maloney, Ryan T. (2007) Things Are Looking Up: Differential Decline in Face Recognition Following Pitch and Yaw Rotation. *Perception* 36, 1334–1352.
- Fotios, Steve; Yang, Biao & Cheal, Chris (2015) Effects of Outdoor Lighting on Judgements of Emotion and Gaze Direction. *Lighting Research & Technology* vol. 47:3, 301–315.
- Fridlund, Alan J. & Russell, James A. (2006) The Functions of Facial Expressions: What’s in a Face? Teoksessa V. Manusov & M. L. Patterson (toim.) *The Sage Handbook of Nonverbal Communication*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 299–319.
- Frith, Chris (2009) Role of Facial Expressions in Social Interactions. *Philosophical Transactions of The Royal Society B Biological Sciences* vol. 364:1535, 3453–3458.
- Grodal, Torben (2007) Film Lighting and Mood. Teoksessa Joseph D. Anderson, Barbara Fisher Anderson & David Bordwell (toim.) *Moving Image Theory: Ecological Considerations*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 152–163.
- Hill, Harold & Bruce, Vicki (1996) Effects of Lighting on the Perception of Facial Surfaces. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance* vol. 22:4, 986–1004.
- Hutchinson, Jennifer; Thomas, Nicole A. & Elias, Lorin (2011) Leftward Lighting in Advertisements Increases Advertisement Ratings and Purchase Intention. *Laterality* vol. 16:4, 423–432.
- Huttunen, Sampsa (2022) Ecological Approach to Cinematographic Lighting of the Human Face – A Pilot Study. *Baltic Screen Media Review* vol. 10:2, 274–291.
- Jack, Rachael E. & Schyns, Philippe G. (2015) The Human Face as a Dynamic Tool for Social Communication. *Current Biology* 25, R621–R634.
- Johnston, Alan; Hill, Harold & Carman, Nicole (1992) Recognizing Faces: Effects of Lighting Direction, Inversion and Brightness Reversal. *Perception* 21, 365–375.

Keating, Patrick (2006) From the Portrait to the Close-Up: Gender and Technology in Still Photography and Hollywood Cinematography. *Cinema Journal* vol. 45:3, 90–108.

Keating, Patrick (2009) *Hollywood Lighting from the Silent Era to Film Noir*. New York: Columbia University Press.

Keating, Patrick (2014) The Silent Screen. Teoksessa Patrick Keating (toim.) *Cinematography*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 11–33.

Knez, Igor (1995) Effects of Indoor Lighting on Mood and Cognition. *Journal of Environmental Psychology* vol. 15:1, 39–51.

Knez, Igor & Niedenthal, Simon (2008) Lighting in Digital Game Worlds: Effects on Affect and Play Performance. *CyberPsychology & Behavior* vol. 11:2, 129–135.

Lang, Peter J. (1980) Behavioral Treatment and Bio-Behavioral Assessment: Computer Applications. Teoksessa J. B. Sidowski, J. H. Johnson & T. A. Williams (toim.) *Technology in Mental Health Care Delivery Systems*. Norwood, NJ: Ablex, 119–137.

Lang, Peter J.; Greenwald, Mark K.; Bradley, Margaret M. & Hamm, Alfons O. (1993) Looking at Pictures: Evaluative, Facial, Visceral, and Behavioral Responses. *Psychophysiology* vol. 30:3, 261–273.

van Leeuwen, Theo & Boerijs, Morten (2016) Towards a Semiotics of Film Lighting. Teoksessa Janina Wildfeuer & John A. Bateman (toim.) *Film Text Analysis: New Perspectives on the Analysis of Filmic Meaning*. New York, London: Routledge, 24–46.

Liu, Chang H.; Collin, Charles A.; Burton, A. Mike & Chaudhuri, Avi (1999) Lighting Direction Affects Recognition of Untextured Faces in Photographic Positive and Negative. *Vision Research* vol. 39:24, 4003–4009.

Lotman, Elen (2016) Exploring the Ways Cinematography Affects Viewers' Perceived Empathy towards Onscreen Characters. *Baltic Screen Media Review* vol. 4:1, 88–105.

Lowell, Ross (1992) *Matters of Light and Depth: Creating Memorable Images for Video, Film and Stills Through Lighting*. Philadelphia: Broad Street Books.

Malkiewicz, Kris (2012) *Film Lighting: Talks with Hollywood's Cinematographers and Gaffers* (revised edition). New York: Touchstone Books.

McMullen, Patricia A.; Shore, David I. & Henderson, Randall B. (2000) Testing a Two-Component Model of Face Identification: Effects of Inversion, Contrast Reversal, and Direction of Lighting. *Perception* vol. 29:5, 609–619.

Mohammed Ezzat Ibrahim Ammer, Sawsan (2020) Content Analysis of Lighting and Color in the Embodiment of Fear Concept in Horror Movies: A Semiotic Approach. *Information Sciences Letters* vol. 9:2, 10.

Nevill, Alex (2018) *In Light of Moving Images: Technology, Creativity and Lighting in Cinematography*. PhD dissertation. University of the West of England.

Nevill, Alex (2021) *Towards a Philosophy of Cinematography*. Cham: Palgrave Macmillan.

Poland, Jennifer Lee (2015) *Lights, Camera, Emotion!: An Examination on Film Lighting and Its Impact on Audiences' Emotional Response*. Master's thesis. Cleveland State University. ETD Archive, 379.

Roth, Lane (1978) "Metropolis", The Lights Fantastic: Semiotic Analysis of Lighting Codes in Relation to Character and Theme. *Literature/Film Quarterly* vol. 6:4, 342–346.

Russell, James A. & Barrett, Lisa F. (1999) Core Affect, Prototypical Emotional Episodes, and Other Things Called Emotion: Dissecting the Elephant. *Journal of Personality and Social Psychology* vol. 76:5, 805–819.

Russell, Sharon A. (1981) *Semiotics and Lighting: A Study of Six Modern French Cameramen*. Michigan: UMI Research Press.

Sadowski, Piotr (2016) Between Index and Icon: Towards the Semiotics of the Cast Shadow. Teoksessa Anne Bannink & Wim Honselaar (toim.) *From Variation to Iconicity: Festschrift for Olga Fischer*. Amsterdam: Uitgeverij Pegasus, 331–346.

Sadowski, Piotr (2017) *The Semiotics of Light and Shadows: Modern Visual Arts and Weimar Cinema*. London: Bloomsbury Academic.

Schaefer, Dennis & Salvato, Larry (2013). *Masters of Light: Conversations with Contemporary Cinematographers*. Berkeley: University of California Press.

Shafiee, Rasmuna & Bidin, Azman (2016, September 27–26). Lighting in Pandemic Films. Conference presentation. 2nd International Conference on Creative Media, Design & Technology (REKA2016), Penang, Malaysia. Saatavilla: https://reka.usm.my/images/PAPER_75.pdf (6 December 2022).

- Sleegers, Peter J. C.; Moolenaar, Nienke; Galetzka, Mirjam; Pruyn, Adriaan T. H.; Sarroukh, Bahaa E. & van der Zande, Bianca (2013) Lighting Affects Students' Concentration Positively: Findings from Three Dutch Studies. *Lighting Research & Technology* 45(2), 159–175.
- Tan, Ed S. (1995) Film-Induced Affect as a Witness Emotion. *Poetics* vol. 23:1–2, 7–32.
- Tan, Ed S. (1996) *Emotion and the Structure of Narrative Film*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tikka, Pia (2008) *Enactive Cinema: Simulatorium Eisensteinense*. PhD dissertation. Helsinki: University of Art and Design Publication Series.
- Voodla, Alan; Lotman, Elen; Kolnes, Martin; Naar, Richard & Uusberg, Andero (2020) Cinematographic High-Contrast Lighting Can Facilitate Empathetic Affective Mimicry. *Projections* vol. 14:1, 1–17.
- Watson, David; Wiese, David; Vaidya, Jatin & Tellegen, Auke (1999) The Two General Activation Systems of Affect: Structural Findings, Evolutionary Considerations, and Psychobiological Evidence. *Journal of Personality and Social Psychology* vol. 76:5, 820–838.
- Young, Steven G.; Elliot, Andrew J.; Feltman, Roger & Ambady, Nalini (2013) Red Enhances the Processing of Facial Expressions of Anger. *Emotion* vol. 13:3, 380–384.
- Zebrowitz, Leslie A. (1997) *Reading Faces: Window to the Soul?* New York: Routledge.
- Zettl, Herbert (2016) *Sight, Sound, Motion: Applied Media Aesthetics* (8th Edition). Boston: Cengage Learning.
- Zillmann, Dolf (1995) Mechanisms of Emotional Involvement with Drama. *Poetics* vol. 23:1–2, 33–51.
- Zhu, Yingying, Yang, Minqi, Yao, Ying, Xiong, Xiao, Li, Xiaoran, Zhou, Guofu & Ma, Ning (2019) Effects of Illuminance and Correlated Color Temperature on Daytime Cognitive Performance, Subjective Mood, and Alertness in Healthy Adults. *Environment and Behavior* vol. 51:2, 199–230.

Matti Salakka

Suunnittelija, Turun yliopisto, avoin yliopisto ja jatkuva oppiminen

KOLMAS JOUKKUE VAI OSA OTTELUN TOIMITSIJAKAARTIA? Erotuomarin havaintoja elokuvasta *Peli*

Roman Hodelin lyhytelokuva *Peli* (*Das Spiel*, Sveitsi 2020) tuo keskiöön harvoin esiin nostetun näkökulman jalkapallo-otteluun. Sveitsin Superliigan ottelua BSC Young Boys – FC Lugano kuvaavan elokuvan pääroolissa on ottelun erotuomari Fedayi San. Se teki minulle, parikymmentä vuotta piiritason jalkapalloerotuomarina toimineelle, elokuvasta erityisen kiinnostavan. Jalkapalloon perehtymättömällekin katsojalle elokuvan kiinnostavuutta lisää se, että *Peli* on yhtä paljon elokuva tiiminä työskentelystä ja tilannejohtamisesta kuin jalkapallosta.

Jalkapallo-ottelun erotuomarityö sisältää paljon draamallisia mahdollisuuksia. Erotuomarityössä on yksi päähenkilö: vaikka tuomareita on jalkapallo-ottelussa sarjatasosta ja kilpailusäännöistä riippuen yhdestä seitsemään, heistä yksi on selkeä vastuutuomari. Jalkapallo-ottelua ei tuomaroida näkymättömissä (vertaa arvostelulajit, vaikkapa telinevoimistelu tai mäkihyppy), ja siksi tuomarointiin tarvitaan uskottavuutta ja karismaa, koska ratkaisut on ”myytävä” pelaajille ja yleisölle. Jalkapalolle ominaista on myös sääntöjen suuri tulkinnanvaraisuus, toisin sanoen kohtuullisen iso harmaa alue sääntöjen mukaisen ja niitä rikkovan pelin välillä – vaikkapa lentopallon säännöt ovat huomattavasti yksiselitteisemmät. Konkreettisimmillaan harrastesarjoja tuomaroivalle tämä tulee esiin esimerkiksi siinä, että vaikkapa käsivirhe on erotuomarin silmin huomattavasti tulkinnanvaraisempi kysymys kuin mitä se näyttää olevan pelaajille, joiden on useasti vaikea hahmottaa, ettei pallon käteen osuminen ole sama asia kuin käsivirhe.

2020-luvulla erotuomaritoiminta on noussut jalkapallon televisioesittämisessä entistä suurempaan rooliin. Vaikka muutosta on ollut varmasti vauhdittamassa VAR-tuomarointi ja siihen liittyvä kommunikaatio sekä monikamerakuvaus, erotuomaristo on entistä enemmän esillä myös niissä televisioitavissa otteluissa, joissa VAR ei ole käytössä ja joita kuvataan yhdellä tai muutamalla kameralla, kuten Ruutu+palvelun näyttämässä Suomen jalkapallosarjojen otteluissa. Ottelussa saatetaan kuvata pitkiä aikoja tuomaria, ja heistä myös puhutaan televisioselostuksissa niin, että tuomari tulee nimellään ja persoonallaan osaksi ottelua sekä selostuksessa että studiokommentaattorien keskusteluissa. Samaan aikaan – tai itseasiassa jo 15–20 vuotta aiemmin paljon esillä olleiden tuomareiden Pierluigi Collinan ja Björn Kuipersin huippuvuosina – tuomarit tulivat tietoisemmiksi roolistaan (televisio)esiintyjinä. Ensin tämä alkoi näkyä teatraalisempana elekielenä ja isoeleisenä kommunikointina. Nyt VAR-aikana tämä näkyy esimerkiksi korostetuissa eleissä korvanappiin tuleva viestintää kuunnellessa tai videotuomiota ilman tehtävällä suorakaiteella ilmentäessä. Osa eleistä on sen kaltaisia, etteivät ne voi mitenkään näkyä suurilla stadioneilla paikan päällä ottelua seuraaville, vaan ne on nimenomaan suunnattu kameralle.

Jalkapalloa käsittelevissä dokumenteissa, realityissä tai fiktioissa erotuomarilla on silti pieni, kerronnallisesti sivuhenkilön rooli. Näissä tuomari kuvataan tekemässä (katsojan, pelaajan tai taustahenkilön näkemyksen mukaan) oikeita tai väärä ratkaisuja, mutta niin, ettei hän pääse itse päätöksiään perustelevaan. Niissä tuomari ei ole juuri koskaan aktiivinen toimija. Häntä ei kuvata päivittäin harjoittelevana ja otteluun monin tavoin valmistautuvana urheilijana, jonka on paitsi läpäistävä sekä kunto- että sääntötestit myös valmistauduttava jokaiseen yksittäiseen otteluun esimerkiksi joukkueisiin ja ottelun asetelmiin perehtymällä. Erotuomarista ei näissä esitetä ottelun ”kolmantena joukkueena” vaan ennemminkin tapahtuman mahdollistajana ja jopa ankeuttajana.

Vaikka nykyjalkapallon televisiorepresentaatio tekee likimain kaiken näkyväksi ja kuuluvaksi, aivan kaikkea emme kuitenkaan saa kuulla. Nimenomaan tuomari-työskentelyyn kuuluu myös monenmoista piiloon jäävää: televisiokatsoja ei ottelua seurattessaan tiedä, mitä tuomarit puhuvat toisilleen, pelaajille, teknisen alueen toimihenkilöille tai VAR-tuomaristolle. Tosin tämän vuoden aikana sosiaalisessa mediassa on käsitelty tapauksia, joissa keskustelu VAR-tuomariston ja erotuomarin välillä on tehty näkyväksi ja kuuluvaksi. Onnistumisena on tuotu esiin esimerkiksi keväällä 2023 Ranskan pääsarjan Ligue 1:n ottelu Nantes–Angers, jossa erotuomari peruuttaa tuomitsemansa rangaistuspotkun, kun VAR-tuomaristo on riittävän sinnikkäästi ehdottanut hänelle tilanteen katsomista videolta. Epäonnistumisena taas on käsitelty tämän syksyn Valioliigaottelua Tottenham–Liverpool, jonka virheellisesti paitsioksi tuomitun maalin jälkipunnin yhteydessä PGMOL (Professional Game Match Officials Limited, Ison-Britannian ammattituomarien organisaatio) julkaisi äänitallenteen VAR-tuomarin ja päätuomarin välisestä, ilmeisen kommunikaatio-katkoksen sisältäneestä keskustelusta.

Erotuomarit ovat päässeet mukaan myös keskusteluohjelmiin ja jalkapallolähteyksiin. Niiden yhteydessä uutena ilmiönä on toisten erotuomarien toiminnan arvostelu: toiminnassa on vähintäänkin kirjoittamattomana sääntönä ollut, ettei kollegojen työskentelyä arvioida eikä arvostella tuomareiden omien toimielinten ulkopuolella. Viime arvokisojen televisiolähteyksissä on kuitenkin nähty ja kuultu ”studiotuomareilta” (studiolähteyksen vieraina olevilta entisiltä tai nykyisiltä jalkapallotuomareilta) toisinaan hyvin suorasukaista kritiikkiä kommentoitavan ottelun tuomaritoimintaa kohtaan. Erityisesti entinen kansainvälinen erotuomari Mikko Vuorela on ollut kommenteissaan suorapuheinen ja kärkevä. Suurehkon huomion on saanut se, että hän on käyttänyt perusteena kokemalleen tuomarin epäonnistumiselle tämän kansallisuutta, syntyperää tai etnisyyttä kutsuessaan kritiikkinsä kohdetta ”afrikkalaiseksi” tai tänä syksynä ”albanialaistuomariksi” Mestareiden liigan ottelun Young Boys – Leipzig studiokeskustelussa (C More 19.9.2023). Vuorela tosin pehmensi ensin mainittua kommenttiaan jälkikäteen sanomalla, ettei afrikkalaisuutta korostaessaan tarkoittanut arvioida tuomarin taustaa sinällään vaan kokemattomuutta kovimmista kansainvälisistä sarjoista ja otteluista.

Peli dramatisoituna dokumenttina

Peli alkaa kuvalla kentän kastelusta ja yleisön asettumisesta paikoilleen. Tämän jälkeen siirrytään erotuomarien pukuhuoneeseen, jossa erotuomariston jäsenet valmistautuvat ja keskittyvät toisistaan korostetun erillään ja itseensä kääntyen. Kun kuva tuomareista leikkautuu huomioliivejä päälleen pukeviin järjestyksenvalvojiin ja heistä televisioselostajaan, tulee tuomaristokin kuvatuksi osaksi taustatiimiä. Tuomarit esitetään näin ottelun mahdollistajina ja osana seuraavaksi kuvattavaa talkooväkeä.

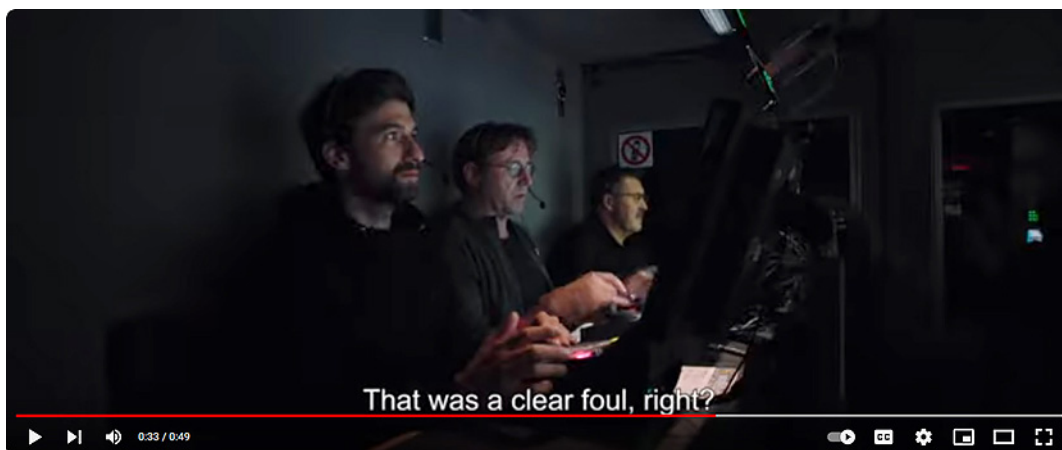
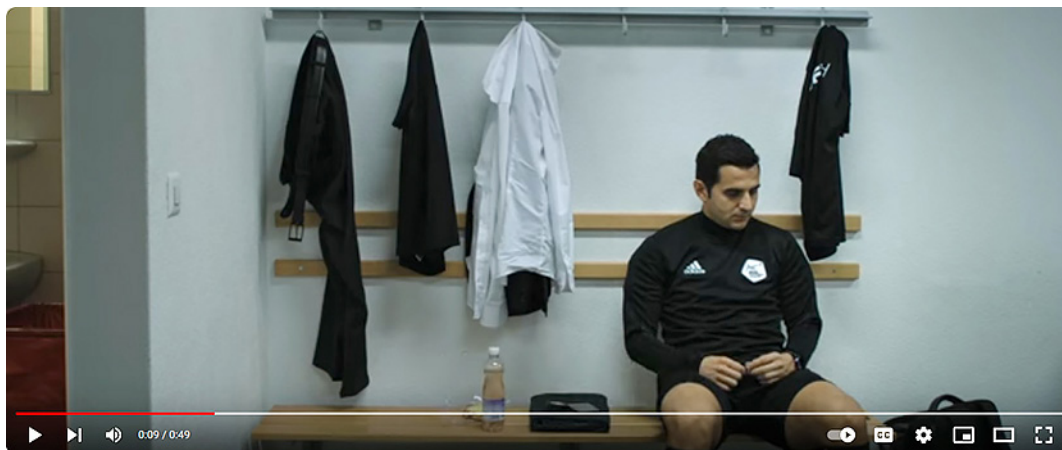
Tuomaristo olisi voitu kuvata myös esimerkiksi verryttelemässä ja sopimassa päivän tuomarilinjasta ja muista erityisesti huomioitavista seikoista, jolloin he olisivat tulleet esille myös urheilijoina ja pelin kolmantena joukkueena. Esittämistapa saa aikaan sen, ettei tuomareita myöskään nähdä tasavertaisena tiiminä, vaan oikeastaan samalla tavoin kuin jalkapallo-ottelun televisiokatsojakin tuomaristoa havainnoi – hierarkkisesti. Erotuomari (Fedayi San) on selkeässä pääroolissa suhteessa avustaviin ja neljäljän erotuomariin: hän keskittyy yksin ja tekee virheensä yksin. Tämän seikan dokumentin tekijä Roman Hodel toi minulle esiin myös sähköpostihaastattelussani (8.7.2023), jossa hän kertoi kiinnostuneensa nimenomaan Fedayi Sanin persoonasta ja tavasta kommunikoida pelaajille ja johtaa pelaajia, eikä niinkään tuomariryöstä:

Halusin keskittyä lyhytelokuvassani Saniin ja saada avustavat tuomarit läsnä oleviksi vain äänen kautta. Niinpä kaikki elokuvassa pyörii Fedayin persoonan ympärillä ja liittyy häneen – fanit, isä, avustajat ja media. Keskittyminen kaikkiin neljään erotuomariin olisi luultavasti johtanut elokuvaan, joka vetoaa enemmän jalkapallosta kiinnostuneisiin ihmisiin, ja sitä halusin välttää. Halusin tehdä elokuvan, joka puhuttelisi myös ihmisiä, joilla ei ole mitään yhteyttä jalkapalloon.

Tosin pelin aikana myös tuomarien yhteistoiminta tulee esille, ja elokuvassa kuullaan myös avustavien tuomarien Sanilta saamat kehuja hyvästä yhteistoiminnasta. Ottelun tuomaristohan kommunikoi sarjatasosta ja ottelun puitteista riippumatta kaiken aikaa keskenään pyrkien näin paitsi havainnoimaan enemmän myös ennakoimaan, mitä seuraavaksi on tapahtumassa. Yhdessä elokuvan kohtauksessa Sanin isän ja hänen seurassaan peliä katsovan sukulaismiehen (Sanin veli?) kommentoinnista syntyy jopa vaikutelma, että oletetun paitsion huomioimatta jääminen liittyisi päätuomarin tekemisiin, vaikka paitsion havainnointi ja tuomitseminen ovat yksinomaan avustavan erotuomarin vastuulla. Toisaalta mikrofonikommunikoinnilla tuodaan hyvin esille erotuomariston yhteistoimintaa. Kuvaavin kohtausta tästä on tilanne, jossa päätuomari ei ehtinyt tunnistaa pelaajaa, jolle pitäisi antaa varoitus. Tuomariston kasvokkain tapahtuva kommunikaatio on esillä hyvin vähän. Ainoa tällainen tilanne on tuomarin ja neljäljän erotuomarin keskustelu tauolla, mutta silti elokuva tuo oivasti esiin sen, miten pelikentällä tuomaristo kommunikoi kaiken aikaa.

Hodelin elokuva nostaa hyvin esiin sen, että erotuomarin tehtävä on useasti täysin kohtuuton. Katsojien, pelaajien ja taustahenkilöiden mielestä tuomarien tulisi nähdä ja kuulla kaikki yli puolen hehtaarin kokoisella kentällä sekä yhtä aikaa viheltää jokainen rike ja antaa pelin virrata. Samoin tuomarien tulisi pysyä kaikissa tilanteissa tyynenä mutta ymmärtää pelaajien ja taustahenkilöiden tunteenpurkauksia. Tehtävän haastavuutta lisää vielä se, etteivät elokuvan pelaajat, kuten eivät selostajatkaan, tunne sääntöjä ainakaan kaikkien nyanssien ja päivitysten tasolla. Paras esimerkki tästä on muuttunut toimintatapa erotuomaripallossa, jota San yrittää pelin keskellä ammattipelaajille selittää. Tunteenpurkausten ymmärtämisestä ja kanavoinnista tuleekin elokuvassa osa tuomariryöstä, ja siksi Fedayi Sanin kotimatalla isälleen lausumaa ”Ne käyttäytyvät joskus kuin pahaiset kakarat” voikin pitää elokuvan avainrepliikkinä.

Peli-elokuva voi kutsua dramatisoiduksi dokumentiksi, sillä esimerkiksi kohtausta kotimatalla isän kanssa autossa on selvästi näytelty. Erityisesti kyseinen loppukohtausta sai minut haaveilemaan jalkapallofiktioista, jossa keskiössä olisi tuomari/tuomaristo. Kuten alussa totesin, tuomaritoiminta ammattina tai harrastuksena sisältäisi monenlaisia kerronnallisia mahdollisuuksia. Jalkapalloaiheisia elokuvia on tehty lukematon määrä, mutta niille näyttää olevan suorastaan leimallista erotuomaroiminnan ohittaminen tai sivurooliin jättäminen.

Lyhytdokumentti *Peli* (Das Spiel, 2020) seuraa tuomariston ja erityisesti erotuomari Fedayi Sanin työskentelyä BSC Young Boysin ja FC Luganon välisessä ottelussa Sveitsin Superliigassa. Kuvakaappaukset elokuvan trailerista Youtubessa: <https://www.youtube.com/watch?v=PNsnOt7zZvk>.

Yhtenä mahdollisuutena erotuomarin roolin representointiin fiktiossa voisi nähdä jotakin sen kaltaista kuin Hannu Kiviojan roolissa Itkosena, kestävyysjuoksukilpailujen alkuvauhdin säätelijänä ja vauhdittajana Juha Rosman tv-elokuvassa *Jänis* (Yle 1992). Useissa elokuvissaan urheiluaiheita lähestyneen Rosman elokuvan yksi pääkysymyksistä on, miksi juoksukisan kirittäjän (*race maker*) nimi kääntyy suomeksi *jänis*-sanaksi, jolla on lähtökohtaisesti negatiivisia konnotaatiota (jänis juoksee karkuun). Samalla tavoin voitaisiin miettiä, osallistuuko erotuomari lajissa,

jossa tuomarointiin tarvitaan vuosittain testattavaa kovaa fyysistä kuntoa, kilpailutapahtumaan vähemmän kuin pelaajat. Korostaa voisi myös sitä, mikä motivoi erotuomaria vähintäänkin haastavassa tehtävässään.

Lasten ja nuorten jalkapalloa kuvattaessa voisi niin ikään nostaa esiin tuomari-toiminnan. Viime vuosina Yleisradio on kuvannut nuorisojalkapallon ympärillä pyörivää vanhemmuutta niin fiktiossa (*Kentän laidalla*, Lauri Nurkse, 2021) kuin realityssäkin (*Futisvanhemmat*, Kati Juurus, 2016). Kummassakin erotuomarin työskentely on esillä vain kuvassa näkyvin vilahduksin tai ohimenevin vanhempien kommentein. Se osa jalkapallovanhemmuden todellisuutta, jossa lastaan ja tämän joukkuetta ”kannustavan” vanhemman asiattoman ja aggressiivisen hyökkäyksen kohteeksi joutuu pahimmillaan pari vuotta pelaajia vanhempi erotuomarin alku, nostaisi esiin jotakin hyvin oleellista vallasta ja nuorisourheilun maailmasta juniorijalkapalloa ja jalkapallovanhemmuuksia kuvatessa. Samalla tulisi huomioitua jalkapallon erotuomari-toiminta niin raadollisuudessaan kuin rikkaudessaan.

Ainokaisia erotuomarin roolia monimuotoisesti avaavia tuotantoja on kotimainen lyhytdokumentti, Ylen Sportliv-sarjan syyskuussa 2023 esittämä kymmenminuuttinen *Den utsatta domarrollen*, jonka päähenkilö on 22-vuotias helsinkiläistuomari Mats Helkamo. Lyhyessä dokumentissa Helkamo nähdään niin kuntoharjoittelussa kuin videoklipeillä pelitilanteita treenaamassa. Helkamo kertoo tuomariuransa alkutaipaleesta ja epäasiallisesta huutelusta, jota sai teininä osakseen nappulapeliä seuraavilta vanhemmilta ja valmentajilta. Pahimmillaan huutelussa kehoitettiin itsemurhaan. Helkamon selkeä näkemys on, että vaikka peli saa aikaan tunnereaktioita, aikuinen vastaa itse sanoistaan ja käyttäytymisestään. Dokumentti päättyy Helkamon johtaman kolmikron tuomaroimaan miesten nelosdivisioonan otteluun, jossa kuvataan paitsi ottelutilanteita myös kolmikkoa valmistautumassa ja verryttelemässä ja lopuksi poistumassa pelaajien kanssa hyväntuulisina kentältä. Jos tarkoitus on kuvata erotuomarin iloja, motivaatiota, tavoitteita ja haasteita, dokumentin ohjaaja ja käsikirjoittaja Magnus Eklöv onnistuu *Peli*-dokumentin tekijää Roman Hodelia paremmin.

Lähteet

C More 19.9.2023. Televisiolähetys Mestareiden liigan ottelusta Young Boys – Leipzig. Ottelun tilanne katsottavissa: <https://www.mtv.fi/klipit/ef20a4829e1bfa14e52d/mtv-urheilun-asiantuntijatyrn%C3%A4si-mestarien-liigan-var-tuomion-ei-ole-muuta-vaihtoehtoa-kuin-pilkku?playlist=7a9cgV9wWj1KbK00Athvww>. Ottelusta lisää esim. <https://www.uefa.com/uefachampionsleague/match/2039191--young-boys-vs-leipzig/>. (Linkit tarkistettu 6.11.2023.)

Den utsatta domarrollen (Suomi 2023). Ohjaus ja käsikirjoitus Magnus Eklöv. Tuotanto Yle Sportliv. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/1-63570673>.

Futisvanhemmat (Suomi 2016). Ohjaus Kati Juurus. Tuotanto Yle Asia.

Hodel, Roman, sähköpostihaastattelu 8.7.2023.

Jänis (Suomi 1992). Ohjaus ja käsikirjoitus Juha Rosma. Tuotanto Yle TV1 teatteritoimitus.

Kentän laidalla (Suomi 2021). Televisiosarja. Ohjaus Lauri Nurkse. Käsikirjoitus Annina Holmberg. Tuotanto Långfilm Productions.

Nantes–Angers-ottelun VAR-tallenne. *Reddit.com*. Saatavilla: https://www.reddit.com/r/soccer/comments/15mo5p4/ligue_1_how_do_referees_make_a_decision_with_the/. (Linkki tarkistettu 6.11.2023.)

Peli (Das Spiel, Sveitsi 2020). Dokumenttielokuva. Ohjaus ja käsikirjoitus Roman Hodel. Tuotanto Ensemble Films.

Tottenham–Liverpool-ottelun VAR-tallenne. *Premierleague.com*. Saatavilla: <https://www.premierleague.com/news/3718057>. (Linkki tarkistettu 6.11.2023.)

Alex Day

Vapaa elokuvatuutkija

VANHAT SUOMIFILMIT HERÄÄVÄT VAALAN KESÄÄN

Valentin Vaala -elokuvafestivaalista on tullut perinne

Valentin Vaala -elokuvafestivaali, 30.6.–2.7.2023 Vaala (<https://vvef.fi/>)

Oulun lähistöllä sijaitsevaan Vaalaan on muodostunut ainutlaatuinen ja viehättävä perinne. Vesistöjen ja maalaismaiseman koristamassa pienoisesä kunnassa järjestettiin tänä vuonna kolmatta kertaa Valentin Vaala -elokuvafestivaali. Juhannuksen jälkeiselle viikonlopulle ajoittuva tapahtuma kutsuu väkeä viettämään Suomen suvea kotimaisten klassikkoelokuvien pariin. Kolmipäiväisen festivaalin taiteellisena johtajana toimii elokuvaohjaaja Markku Pölönen.

Ohjelmisto edustaa 1930-luvulta 1960-luvun alkuvuosiin ulottunutta suomalaisen elokuvan studiokautta, jota kutsutaan kotimaisen elokuvan kulta-ajaksi. Suomen historian menestyneimpien elokuvayhtiöiden hallitseman ajanjakson elokuvat sisälsivät tuolloin hollywoodmaista viehätysvoimaa kotiyleisön silmissä. Suomalaisia elokuvanäyttelijöitä ihailtiin kuin suuren maailman filmitähtiä, ja jokainen uusi ensi-ilta oli tapaus. Nykypäivä tuntuu himmentäneen kultakautta ympäröineen magian. Yle esittää rutiininomaisesti arkipäivästä toiseen vanhoja kotimaisia elokuvia, joista suuri osa on lisäksi vapaasti katsottavissa KAVI:n (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti) Elonet-sivustolta. Valentin Vaala -festivaali antaa yleisölle mahdollisuuden ihailta kulta-ajan aarteita niiden alkuperäisessä kimalluksessa filmiltä valkokangasta vasten. Elokuvatuutkijat Jaakko Seppälä Helsingin yliopistosta ja Kimmo Laine Turun yliopistosta avaavat jokaisen näytöksen kertomalla tiivistä esitettävän elokuvan historiallisesta ja tuotannollisesta taustasta. Innostavat ja informatiiviset alustukset auttavat katsojia löytämään uusia näkökulmia teoksiin.

Vaalan vanha Veturitalli on kunnan teknisen osaston ja Helsingin Studiopalveluiden avustuksella loihdittu nostalgiseksi elokuvateatteriksi, jonka tunnelma vie kauaksi arkisesta 2020-luvusta. Kun katsoja astuu sisään tiiliseen rakennukseen, hän näkee seinillä arkistokuvista vedostetut, kohdevalaistut jättilakanat kultakauden klassikoista, kuten *Juurakon Huldasta* (1937) ja *Ihmisistä suviyössä* (1948). Teatterissa raksuttaa 1950-luvulta peräisin oleva filmiprojektori, ja esitysten varrella on lyhyitä kelanvaihtotaukoja. Keskeytysten aikana vierustoverit ehtivät supattelemaan nopeita kommentteja keskenään, kunnes kone lähtee jälleen käyntiin ja palauttaa kaikkien huomion valkokankaalle. Näin syntyy erityinen – cinemaattinen – katsomiselämys, jollaista isot multipleksiteatterit eivät kykene tarjoamaan. Koko Veturitalli henkii iätöntä todellisuutta, joka pysyy aina muuttumattomana seinien ulkopuolisista myllerryksistä välittämättä.

Kuva 1. Festivaalialueelle pystytettyä kojua koristavat postikortit Valentin Vaalan ohjausten julisteista. Kuva: lines Mujunen.

Kuva 2. Yleisö odottaa elokuvan alkamista Vaalan Veturitalliin rakennetussa elokuvateatterissa. Festivaalilla kävi kesällä 2023 ennätysmäärä katsojia. Kuva: lines Mujunen.

– Monesti nostalgialle naureskellaan, mutta minä uskon, että ihmisillä on luontainen kaipuu menneeseen, Markku Pölönen luonnehtii. – Sen näkee hyvin esimerkiksi tämän päivän nuorisosta. Filmirullat ovat jatkuvasti loppu kaikista liikkeistä, sillä nuoret haluavat kuvata vain filmille. Nostalgia ei ole suinkaan pelkkää historiassa rypemistä, vaan se on kytköksissä myös tulevaan.

Kesällä 2023 juhlittiin unelmatehdas SF:n ikivihreää elokuvamusiikkia

Kaksi aiempaa festivaalia ovat keskittyneet nimikkosankarinsa ohjaaja Valentin Vaalan laajaan ja monipuoliseen filmografiaan. Tällä kertaa tarjonta kuitenkin koostui Vaalan edustaman Suomi-Filmi Oy:n pahimman kilpailijan Suomen Filmitteollisuus Oy:n elokuvista. Toivo Särkän johtama, unelmatehtaaksi kutsuttu yhtiö oli monella tapaa studiokauden merkittävin symboli. Suomen Filmitteollisuus tuotti noin 250 kokoillan elokuvaa ja omisti pohjoismaiden suurimmat filmausstudiot. Yhtiön SF-logo on edelleen aikakauden kotimaisen mustavalkoelokuvan ikoninen tunnus.

Lisäksi festivaalin tämänvuotisena teemana oli elokuvamusiikki, joka on yksi elokuvataiteen keskeisistä elementeistä. Musiikki sekä tukee että täydentää elokuvakerrontaa ja on monesti erottamaton osa elokuvien ”persoonaa”.

– Mitä olisivat esimerkiksi Sergio Leonen länkkärit ilman Ennio Morriconen musiikkia? Olisivatko *Psykon* puukoniskut yhtä teräviä ilman Bernard Herrmannin viiltäviä viuluja? Yksi kappale voi viedä katsojan hetkessä vuosikymmenten taakse. Yleisö pystyy kuulemaan tapahtumapaikan ja -ajan ennen kuin näkee sen kuvasta. Musiikki on todella antanut elokuvalla paljon, Pölösen kuvailee.

Pölösellä on kaksi hyvin erisävyistä mielikuvaa suomifilmien äänimaisemasta. Toisaalta hänen päässään soivat tarkasti artikuloidut repliikit, joita näyttelijät kailottavat puutteellisen äänitystekniikan vuoksi kovaan ääneen kohtauksen luonteesta riippumatta. Metelin ohella Pölösen korviin kantautuu kuitenkin myös kuvien vangitsemia pehmeitä ääniä ja säveliä, jotka peilaavat Suomen ajatonta kauneutta.

– Mieleeni piirtyy useassa filmissä nähty kuva, jossa ihmiset tanssivat laiturilla hämärtyneessä suviyössä harmonikan tahdissa. Se on nostalginen sytyke, joka palauttaa minut juhannukseen mökilleni Hirviniemeen. Siellä voin joka kesä kuulla

Pielisen rannalta, kuinka harmonikka kaikuu tyynen järven toiselta puolelta yömyöhään asti. Se on se sama ääni, jota nämä filmin ikuistamat nuoret kuuntelivat ja joka kumpuaa syvältä suomalaisesta sielunmaisemasta.

SF:llä oli läheinen suhde iskelmään. Radio suhtautui aikoinaan penseästi populaarimusiikkiin, minkä vuoksi lauluntekijät tarvitsivat muita kanavia tuotantonsa levittämiseen. Elokuvayhtiöt puolestaan ymmärsivät, että musiikki ja laulajatähdet vetävät yleisöä valkokankaan äärelle. Siksi monet rakastetut ikivihreät ovat hurmanneet kuulijansa ensimmäistä kertaa elokuvateatterissa.

Kuva 3. Elokuva- ja teatteriohjaaja Heikki Kujanpää juonsi festivaalien tunnelmallista elokuvamusiikkikonserattia. Kuva: lines Mujunen.

Vuoden 2023 Valentin Vaala -elokuvafestivaali tarjosikin melkoista juhlaa suomalaisen iskelmäperinteen ystäville. Elokuvasäveltäjien joukkoon mahtuivat muun muassa kotimaisen populaarimusiikin merkittävimmät arkkitehdit Toivo Kärki ja Georg Malmstén. Kuultuja klassikkohittejä olivat esimerkiksi ”(Pot-pot-pot) Potkut sain”, ”Reppu ja reissumies” sekä ”Koivu ja sydän”. Lauluja tulkitsivat 1900-luvun puolivälin legendat Olavi Virta, Tapio Rautavaara ja Henry Theel, jotka filmiprojektori taikoi yleisön eteen ikuisessa tähtiloistossaan.

– Kaikki nähtävät elokuvat eivät ole musikaaleja, eikä niiden pääpaino ole suoraan lauluesityksissä. Kuitenkin myös tällaiset tapaukset yhdistetään voimakkaasti niissä kuultaviin kappaleisiin. Musiikki on usein ensimmäinen muistikuva, jonka nämä filmit ovat jättäneet yleisölle, Pölönen kertoo.

Teema nosti näkyvästi esille komediallisen rillumarei-tyylin, joka leimasi SF:n elokuvaa ja musiikkia 1950-luvulla. Festivaalin elokuvakattaukseen kuului esimerkiksi genren kantateos *Rovaniemen markkinoilla* (1951), jonka tunnuskappaleessa raikuvan kertosäkeen mukaan koko suuntaus on nimetty. Sanoittaja-käsikirjoittaja Reino Helismaahan henkilöitynyt rillumarei uhkui kuplettimaista huumoria, menneitten aikojen haikailua ja leppymätöntä kapinaa elitismiä vastaan.

– Rillumarei-elokuvat ovat olleet myös amerikkalaistyyppisen kreisikomedian pioneereja Suomessa. Vitseissä on usein selkeämpi, iskevämpi ja absurdimpi *punch line* kuin perinteisissä maalaiskomedioissa, Pölönen arvioi.

Festivaaliohjelmiston suurimpia klassikoita olivat Tauno Palon ja Ansa Ikosen tähdittämä sadunomainen epookkiseikkailu *Kulkurin Valssi* (1941) ja Ville Salmisen ohjaama komedia *Kaunis Veera – eli balladi Saimaalta* (1950). Molemmat ovat kuuluisia nimikkokappaleistaan, joilla on pidempi historia kuin itse elokuvilla. Ennen *Kulkurin valssin* ensi-iltaa laulu muistettiin parhaiten 1900-luvun alun supertähden J. Alfred Tannerin hittinä. Vielä kymmenkunta vuotta Tannerin kuoleman jälkeen kappale soi Särkän päässä niin alituisen, että hän päätti ohjata sen ympärille elokuvan. *Kaunis Veera* puolestaan oli Matti Jurvan säveltämä ja vuonna 1942 levyttämä kupletti, jonka pohjalta laulun sanoittaja Tatu Pekkarinen kirjoitti näytelmän vuonna 1948.

Elokvien ilmestymisestä lähtien nämä tutut laulut on yhdistetty ensimmäisenä SF:n kuviin. ”Kulkurin valssin” soidessa kuulija näkee silmissään, kuinka Tauno tanssittaa Ansan ulos tämän ylellisistä kartanohäistä. *Kauniin Veeran* ääniraitaa varten puolestaan koottiin nelihenkinen mieslauluyhtye, josta syntyi elokuvan antaman nosteen myötä aikansa suosikkiyhtye Kipparikvartetti. SF pyyhkäisi pois muiston kappaleiden alkuperästä, mutta antoi niille samalla uuden kuolemattomaksi sine-töidyn elämän. Voidaan sanoa, että näiden kahden taidemuodon hyötysuhde on ollut molemminpuolinen ja myösokuva on antanut paljon musiikille.

Ainutkertaisten ohjelmanumerot rikastuttavat festivaalielämystä

Festivaalilla on ollut joka vuosi elokuvanäytösten rinnalla muuta, kulloiseenkin teemaan liittyvää ohjelmaa. Vaalassa on aikaisempina kesinä nautittu esimerkiksi elokuva-asiantuntijoiden luennoista sekä elokuva- ja teatteriohjaaja Heikki Kujanpään pienoinäytelmistä. Pölösen mukaan informatiivisesta ja monitaiteisesta oheisohjelmistosta on tullut yksi tapahtuman tunnuspiirteistä.

Eri alojen ammattilaiset ilahduttivat esityksillään festivaaliyleisöä myös tänä vuonna. Ensimmäisenä iltana nähtiin työpajahenkinen performanssi *Yksi kohtaus, kolme musiikkia*, jota Pölönen veti yhdessä luottosäveltäjänsä Vesa Mäkisen kanssa. Kaksikko esitteli kolme vaihtoehtoista musiikkia Valentin Vaalan mykkään esikoistyöhön *Mustat silmät* (1929), josta on säilynyt ainoastaan lyhyitä katkelmia. Sävellettävään fragmenttiin valittiin kolme elokuvagenreä, joiden pohjalta äänimaailmat

rakennettiin. Kuvamateriaali sai jatkuvasti uudenlaisia sävyjä musiikin vaihtuessa tyylistä toiseen.

Vesa Mäkinen esitteli säveltämiseen käytettäviä digitaalisia alustoja ja avasi elokuvamusiikin syntyprosessia. Hän painotti, että hänen inspiraationsa syntyvät kuvien pohjalta. Kohtausten tunnelma ja sävy täytyy nähdä silmillä, jotta sen voi kuulla mielessä. Siksi pelkän tarinan ja genren tiedostaminen ei anna Mäkisen mukaan riittävää kimmoketta elokuväsäveltäjän työlle.

Opettavaisuudesta huolimatta tapahtuma oli kaukana pingottavasta oppitunnista. Pölösen ja Mäkisen pitkä yhteinen taival välittyi toverillisena lämpönä katsojille. Parivaljakko heitti huulta toisilleen ja loi perjantai-iltaan kotoisan tunnelman. Yleisö pysyi loppuun asti vireänä ja osallistui aktiivisesti keskusteluun. Tuntui kuin koko Veturitallin väki olisi yhtä suurta työryhmää.

Seuraavana päivänä elokuvatutkija Juha Seitajärvi piti yleisölle kiehtovan luennon suomalaisten rikoselokuvien musiikista. Seitajärvi käsitteli aihettaan äärimmäisen laaja-alaisesti. Hän nosti esimerkkejä muun muassa *screwball*-henkisistä rikoskomedioista, *film noir* -tyylisistä melodraamoista ja toiminnallisista vakoojajännäreistä. Seitajärven näytteissä kuultiin sekä kohtauksissa esitettäviä lauluja että tunnelmaa värittävää *score*-musiikkia. Mukana oli myös variaatioita, joissa yhdistettiin molempia tapauksia. Esimerkiksi elokuvien *Rikollinen nainen* (1951) ja *Jälkeen syntiinlankeemuksen* (1953) näytteet alkoivat kuvattavassa tilassa soivalla laululla, joka muuttui hiljalleen abstraktimmaksi kuvien hiipiessä hitaasti hahmojen pään sisään.

Luento täydensi monella tapaa Pölösen ja Mäkisen työpajaa. Pölönen oli esimerkiksi korostanut, kuinka elokuvamusiikin tekoon kuuluu kyky hyödyntää hiljaisuutta. Saman pystyi havaitsemaan Seitajärven esittelemästä *Houkutuslinnun* (1946) kohtauksesta. Elokvassa kaksi hahmoa kamppailee dramaattisen musiikin jylhistessä,

mutta pauhina taukoo äkkiä, kun toinen tappelijoista saa surmansa. Kohtaus päättyy järkyttyneisiin kasvoihin ja tuulen värisyttämiin verhoihin, joita säestää ainoastaan syvä kuolemanhiljaisuus.

Seitajärvi on esitelmöinyt aiemminkin Vaalassa. Lisäksi festivaaleilla on joka vuosi myyty hänen toimittamaansa *Suomalainen elokuvamusiikki* -cd-sarjaa, joka muodostaa ainutlaatuisen kokoelman kultakauden kappaleiden alkuperäislevytyksistä.

Lauantain lähestyessä iltaa Veturitallissa alkoi lumoava elokuvamusiikkikonsertti. Kappalelista sisälsi kultakauden klassikoiden

Kuva 4. Elokvatutkija Juha Seitajärvi piti kiinnostavan ja perusteellisen luennon kulta-ajan kotimaisten rikoselokuvien musiikista. Kuva: lines Mujunen.

ohella myös myöhempien ja kansainvälisten elokuvien helmiä. Tapahtumaa varten kootun kokoonpanon – Marko Puro (piano), Mauri Saarikoski (viulu) ja Ville Herrala (kontrabasso) – solistina toimi laulaja-näyttelijä Elsa Saisio. Konsertin charmanteista juonnoista vastasi tuttu festivaalikasvo Heikki Kujanpää. Saision läsnäolosta välittyi ohjelmiston aito sisäistäminen. Yleisö pystyi häntä kuuntelemalla aistimaan kappaleiden viestit, vaikkei olisi ymmärtänyt sanaakaan tekstistä. Näin esimerkiksi Saision esittäessä venäjäksi sodanvastaista balladia neuvostoliittolaisesta klassikk elokuvasta *Kohtalon ioaa (Ironija sudby, ili S ljogkim parom!, 1975)*. Kappalevallinnalla kunnioitettiin laulun alun perin esittänyttä venäläistä supertähteä Alla Pugatšovaa, joka joutui hiljattain maanpakoon noustuaan vastustamaan Ukrainan sotaa. Yhtye sai kaikkiin tulkintoihinsa valloittavaa tenhoa ja tunnelmaa. Erityistä oikeutta se teki haikeille suosikkilauluille ”Balladi elokuvasta Klaani” ja ”Yö väistyy”. Esitysten välissä katsomosta kantautui raikuvia aplodeja ja liikuttuneita nyyhkäisyjä.

Teekkarivitsiksi luullusta päänäpistosta kasvoi elinvoimainen intohimoprojekti

Viimeistään kesä 2023 osoitti, että Valentin Vaala -elokuvafestivaaleille riittää kysyntää. Väkeä oli enemmän kuin koskaan, ja elokuvajuhlat avanneen *Muhoksen Mimmin* (1952) näytös oli loppuunmyyty. Markku Pölönen kiinnitti huomiota myös laajentuneeseen ikäjakaumaan, joka sisälsi ilahduttavan paljon nuorta polvea. Yleisössä näkyi useita tuttuja kasvoja aiemmilta vuosilta. Vaalan kunnan tuore perinne on jo muodostunut vuotuiseksi traditioksi myös kävijöille. Festivaalilla onkin oma yhteisöllinen tunnelmansa, jollaista harvoin löytää suuremmista tapahtumista.

Kaikki lähti aikoinaan liikkeelle oululaisen suunnittelutoimiston Brandsteinin suunnittelujohtajan Tuomas Mujusen intuitiivisesta päänäpistosta. Hän oli kuulut Vaalan tuolloiselta kunnanjohtajalta Miira Raiskilalta, että Vaalan historiallinen

Kuva 5. Valentin Vaala -elokuvafestivaalin järjestäjät Tuomas Mujunen (vasemmalla) ja Ilmari Leppihalme (oikealla) saivat houkutelua ohjaaja Markku Pölösen (keskellä) taiteelliseksi johtajaksi tiimiinsä. Kuva: lines Mujunen.

Veturitalli kaipaisi uutta käyttötarkoitusta. Samalla Raiskila kuvaili Vaalan maisemaa sanoin ”kuin katsoisi 365 päivää suomifilmiä”. Eräänä yönä palaset loksahdivat Mujusen päässä yhteen, ja syntyi visio Valentin Vaala -elokuvafestivaalista. Mujunen lähti toteuttamaan ideaa yhdessä kollegansa Ilmari Leppihalmeen kanssa. Tapahtuman tuottajaksi he saivat pitkän linjan kulttuurivaikuttajan Liisa Heikkilä-Palon. Ohjaaja Markku Pölönen puolestaan yllätettiin tarjouksella festivaalin taiteellisen johtajan pestistä.

– Kysyin, mikä kumma muka yhdistää tätä paikkaa ja Valentin Vaalaa. Vastaukseksi annettiin ainoastaan nimi ”Vaala”. Olin hiukan huvittunut. Luulin sitä teekkarivitsiksi, Pölönen naureskelee.

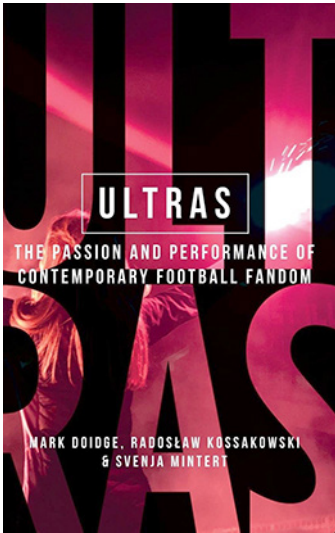
– Mujunen ja Leppihalme saivat minut kuitenkin vakuuttuneeksi innostuksestaan. Koin myös, että tämä toimi osuu suoraan mukavuusalueelleni. Kuten Hitchcock sanoi, ”ihminen on onnellisimmillaan silloin kun hänellä on selkeä horisontti edessään”. Minulla oli sellainen tunne, että ehkä minä tämän hallitsen. Voin sanoa olevani taiteellinen johtaja ja että minulla on näkemystä siitä, minkä henkinen festivaalin tulisi olla.

Vuoden 2024 festivaali keskittyy elokuvakäsikirjoituksiin ja kirjallisuusfilmatointeihin. Teemalla kunnioitetaan erityisesti kirjailija Mika Waltaria ja hänen yhteistyötään Valentin Vaalan kanssa. Vaala ohjasi Waltarin tekstien pohjalta esimerkiksi klassikkoelokuvat *Gabriel, tule takaisin* (1951) ja *Omena putoaa...* (1952).

– Elävien kirjoissa on vielä ihmisiä, jotka ovat tunteneet nämä molemmat taiteilijat. Tarkoituksenamme olisi löytää joku heistä kuultavaksi Vaalaan, Pölönen paljastaa.

Valentin Vaala -elokuvafestivaalilla on tähtäimessä pitkä ja menestyksekkäs tulevaisuus. Samalla tapahtuma haluaa säilyttää oman kotoisen taikansa, joka on kimmonnut vilpittömästä rakkaudesta ja luomisen ilosta. Tuomas Mujunen kiteyttää ajatuksen lausumaan, jonka pitäisi olla myös kaiken elokuvanteon mottona:

– Ei tätä rahan vuoksi tehdä vaan siksi, että tämä on helkkarin hauskaa.

KOKOAVA KATSAUS ULTRAKANNATAJUUDEN TUTKIMUKSEEN

Mark Doidge, Radosław Kossakowski & Svenja Mintert (2020)
Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom. Manchester University Press. 223 s.

Jalkapallokentillä tulosten ja ottelutapahtumien ohella huomattavan määrän medianäkyvyyttä saavat katsomoiden lieveilmiöt, kuten rasismi, väkivalta ja muut järjestyshäiriöt. Eurooppalaisen jalkapallon kontekstissa nämä ilmiöt kytkeytyvät useimmiten ultriiin, seurojen äärikannattajiin.

Samaan aikaan monet jalkapallon ystävät kaipaavat ottelutapahtumiin juuri ultrien tuomaa säväystä. Huippupelaajien ohella ultrien edustama kannattajakulttuuri onkin keskeinen syy sille, että esimerkiksi jalkapalloturismi on nykyisin merkittävä ilmiö. Ultrat ovat näkyvin ilmaus intohimoiselle kannattajakulttuurille, johon kohdistuva kiinnostus heijastuu myös tv-kameroille tyypilliseen tapaan tarkastella kannattajapäättyjä otteluiden aikana.

Sosiologian lähtökohdista ponnistavassa kirjassaan *Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom* Mark Doidge, Radosław Kossakowski ja Svenja Mintert nimeävät monimuotoisen ultra-ilmion tunnusmerkeiksi näyttävät katsomokoreografiat, omistautumisen ja lojaaliuden omalle seuralle, maskuliinisen luonteen sekä väkivallan läsnäolon. Ultrien poliittisen aktiivisuuden ohella tähänastisessa akateemisessa tutkimuksessa etenkin viimeksi mainittu piirre on herättänyt kiinnostusta aina 1900-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä alkaen.

Kirja asettaa tavoitteekseen tarjota teoreettis-metodologisia työkaluja jalkapallokannattajuuden tutkimukselle ja avata näkökulmia ultraryhmien muodostumista koskeviin kysymyksiin. Seitsemästä pääluvusta muodostuva kirja täyttää tavoitteensa vähintäänkin hyvin.

Ensimmäinen luku käsittelee ultrien aktiivista performatiivisuutta, jonka kirjoittajat näkevät tärkeimpänä erottavana tekijänä ultrien ja muiden otteluihin osallistuvien katsojien välillä. Performatiivisuutta rakennetaan ottelusta toiseen toistuvien kollektiivisten rituaalien, kuten laulujen, koreografioiden ja yhteneväisen pukeutumisen avulla. Taustalla erottuu usein oppositiohenki paitsi vastustajia myös modernin yhteiskunnan kaupallistumiskehitystä ja siihen liittyvää yksilökeskeisyyttä kohtaan. Monet ultraryhmät esimerkiksi vahvistavat kollektiivista viestiään ja vastustavat kaupallistumista pukeutumalla seurojen virallisten oheistuotteiden sijaan itse valmistamiinsa kaulahuiveihin ja t-paitoihin.

Performatiivisuuden ohella kirjaa läpileikkaavana näkökulmana toimii ultrakannattajuuteen liittyvä emotionaalisuus, johon tekijät syventyvät kirjan toisessa luvussa. Kannattajuutta ja urheilukatsomoa on tulkittu Norbert Eliasın sivilisaatioprosessin vanavedessä jo 1980-luvulta alkaen ympäristönä, jossa muualla nykyaikaisessa yhteiskunnassa tukahdutetut tunteet pääsevät valloilleen. Tämä perinne elää vahvana tutkimuskentällä, jota tekijät osin myös kritisoiivat. Heidän mukaansa tunteiden käsittely on tutkimuksessa usein ollut pintapuolista ja takertunut korostuneen dualistiseen asetelmaan järjen ja tunteiden välillä. Tästä narratiivista poikkeavana esimerkkinä Doidge, Kossakowski ja Mintert nostavat esiin ultrakannattajien joukossa vaikuttavat capot, huudattajat, joiden kyky lukea, säädellä ja hallita ryhmän tunteita otteluiden aikana rikkoo yllä mainittua kahtiajakoa.

Kirjoittajien mukaan tunteiden merkitys kannattajuudelle on tunnustettu tutkimuksessa, mutta tunteita ei ole kuitenkaan hyödynnetty riittävästi metodologisena työkaluna. He kannustavatkin tutkijoita tarkastelemaan tapoja, joilla tunteita, kuten kiintymystä ja vihollisuutta, rakennetaan esimerkiksi ultraryhmien lauluissa. Samalla he korostavat kehollisten kokemusten, kuten laulamisen, taputtamisen ja hyppimisen tärkeyttä kollektiivisten tunteiden muodostumisessa.

Ultrakannattajuuden synnyinsijana on pidetty 1960-luvun lopun Italiaa, ja kirjoittajat nimeävät ilmiön ensimmäiseksi edustajaksi AC Milanin kannattajaryhmän Fossa dei Leonin. Kirjan kolmas luku keskittyy avaamaan ultrakannattajuutta historiallisesti muokanneita käännteitä. Sinänsä relevantista sisällöstä huolimatta luku on kirjan heikointa antia. Kirjan rakennetta, selkeyttä ja johdonmukaisuutta ajatellen selvitykset englantilaisen, leimallisesti huliganismiin kytkeytyvän kannattajuuden ja italialaisperäisen ultrakannattajuuden koulukuntaeroista olisi voinut sijoittaa jo kirjan alkuun. Tällaisenaan luku tuntuu hieman irralliselta ja muuttuu ajoittain hyvin yleisellä tasolla kulkeväksi, eri ultaryhmien historian luetteloinniksi. Kiinnostavaa luvussa on sen tapa tuoda esiin ultra-ilmiön heterogeenisyyttä, ja kirjoittajat suuntaavatkin katseensa kiitettävällä tavalla myös ultrakannattajuuden perinteisten keskittymien kuten Italian ja Balkanin maiden ulkopuolelle.

Kirjan neljännessä luvussa tarkastellaan ultrakannattajuuden ja sosiaalisen median välistä suhdetta. Kirjoittajat muistuttavat, että intohimoisten kannattajien joukossa jalkapalloottelu on aina kestänyt kauemmin kuin 90 minuuttia. Jälkipelit ovat jatkuneet pubeissa ja muissa yhteisöjen kokoontumispaikoissa, joihin nykyisin lukeutuu myös sosiaalinen media.

Konkreettisten esimerkkien kautta ilmenee se, kuinka sosiaalisen median alustat tarjoavat kannattajaryhmille keinon jatkaa performatiivisuuttaan ja identifioida itseään. Niitä toteutetaan jakamalla kuvia ja videoita ultrien omista koreografioista mutta myös rakentamalla tietoisesti konflikteja vastustajajoukkueita ja heidän kannattajiaan kohtaan.

Eriyisen ansiokasta on kirjoittajien kriittinen tapa tarkastella ultrakannattajien sisäistä vuorovaikutusta sosiaalisen median kanavissa.

Vaikka ultraryhmät luovat usein yhteisöstään osallistavaa, solidaarista ja demokraattista kuvaa, luvussa korostuvat myös ryhmien sisällä vallitsevat vahvat hierarkiat. Ryhmien avoimuuden ja niiden pitkälle mietityn imagon välinen suhde näyttäytyykin kirjan kautta ristiriitaisena ja ajatuksia herättävänä.

Kirjan viides luku keskittyy ultrakannattajuutta ja sen performatiivisuutta vahvasti leimaavaan maskuliinisuuteen, jolle kirjoittajat etsivät selityksiä ennen kaikkea ultrakannattajuudessa läpi sen historian viljelystä sotaisasta kuvastosta. Luvusta ilmenee, kuinka sotaisat, perinteisesti miehisyyteen liitetyt piirteet, kuten voima, kovuus, väkivalta-alttius ja aggressiivisuus, saavat usein näkyvän osan ultrien koreografioissa ja toiminnassa.

Tässä yhteydessä kirjoittajat nostavat esiin myös kannattajuuden tutkimuksessa tähän saakka vallinneen sukupuolisokeuden. Heidän mukaansa monet tutkijat ovat tunnistaneeet urheilun ja sen katsomot maskuliinisuuden hallitsemiksi ympäristöiksi, mutta niiden sukupuolittuneisuuteen keskittynyt tutkimus on ollut voittopuolisesti naisten tekemää. Näissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota naiskannattajien vähemmistöasemaan katsomoissa eri puolilla maailmaa, samalla kun vain harvat miestutkijat ovat tarttuneet tähän teemaan saatikka analysoineet syvemmin katsomoissa tunnustettua maskuliinisuutta.

Kuudennessa luvussa kirjoittajat käsittelevät mediassa paljon huomiota saavaa kannattajien väkivaltaa. Etenkin 1970- ja 1980-luvuilla englantilaisissa jalkapallokatsomoissa näkynyt huliganismi leimaa edelleen monia yleisiä käsityksiä jalkapallokannattajista. Samalla kirjoittajat toteavat huliganismin vaikuttaneen merkittävästi siihen, että jalkapallon tutkimuksesta muodostui ylipäänsä akateeminen tutkimusaihe. Vaikka tutkimusaiheet alkoivat monipuolistua 1990-luvulta alkaen, huliganismin ja väkivallan teemoilla on merkittävä sijansa tutkimuksessa vielä 2000-luvullakin.

Kirjoittajat näkevät katsomoväkivallan ja väkivallalla uhkailun keinoiksi, joiden avulla kannattajat ilmaisevat tyytymättömyyttä ja kansalaistottelemattomuutta. Monesti väkivallan kohteeksi ovat joutuneet poliisit, joita monet ultrakannattajat tulkitsevat auktoriteetin, lakien ja valtiollisen kontrollin edustajina. Poliisin läsnäolon ohella monet ryhmät tul-

kitsevat esimerkiksi nykyaikaisen stadionrakentamisen pyrkimykset luopua seisomakatsomoista hyökkäävänä eleenä, jolla halutaan tukahduttaa ultrakannattajuutta.

Väkivallan teeman kautta kirjoittajat siirtyvät laajalti tutkittuihin ultrakannattajien poliittis-ideologisiin ilmauksiin, joita kirjan seitsemäs luku käsittelee. Ne tiivistyvät usein eri puolilla maailmaa nähtäviin nykyjalkapallon kaupallistumiskehitystä vastustaviin narratiiveihin, jotka luovat yhteisen nimittäjän myös keskenään hyvin erilaisille ultraryhmille.

Tätä kautta luku pääsee käsiksi nykyjalkapallossa seurajohtajien ja ultrakannattajien välillä vallitsevaan viha-rakkaussuhteeseen. Salonkikelpoisuuden kannalta väkivallalla kosiskelevat äärikannattajat eivät ole toivottu ilmiö, mutta samaan aikaan heidän tuomansa visuaalisuus ja koreografiat houkuttavat katsojia sekä stadioneille että ruutujen ääreen. Ultra halutaan hyödyntää kaupallisesti, mutta samalla ryhmien peruseriaatteisiin kuuluu autonomia. Eräs vastareaktio ovatkin ultrien

lauluihin ja iskulauseisiin heijastuvat poliittiset ääri-ideologiat ja niiden symbolit, jotka näkyvät monin paikoin jalkapallokatsomoissa.

Pienestä epätasaisuudesta ja loppua kohden lisääntyvästä toistosta huolimatta *Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom* on kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen ja laaja-alainen katsaus ultrakannattajuuteen. Varsinaisen uuden tiedon tuottamista teos ei edes tavoittele, mutta aiempaa tutkimusta kokoavalla otteellaan se nivoo onnistuneesti yksiin kansiin heterogeenistä mutta samalla hyvin tunnistettavaa ilmiötä. Kirjan ehdotettiin ansioiden lukeutuvan sen maantieteellisesti laaja liikkuma-ala ja esiin nostamat monipuoliset teemat. Kirja toimii johdatuksena ultrailmiöön ja kannustaa soveltamaan tuomalla esiin monien eri tieteenalojen kannalta kiinnostavia näkökulmia.

Joonas Kananen

FM, väitöskirjatutkija, yleinen historia, Turun yliopisto

ABSTRAKTIT – ABSTRACTS

Arto Nevala

VALVOJISTA VAR-TEKNOLOGIAAN. TUOMITSEMISEN TEKNOLOGISOITUMINEN OSANA JALKAPALLOKULTTUURIN MUUTOSTA 1800-LUVULTA 2020-LUVULLE

Jalkapallosääntöjen puhtaasti inhimillisestä soveltamisesta on 2000-luvulla siirrytty teknologian käyttöön osana tuomitsemiskäytäntöjä. Kansainvälisellä ja osin kansallisella huipulla erotuomarien edellytetään käyttävän teknisiä apuvälineitä tiettyihin sääntökohtiin liittyvissä pelitilanteissa oikean ratkaisun tekemiseksi. Tunnetuin esimerkki on VAR-järjestelmä (Video Assistant Referee).

Modernin jalkapallon yli 160-vuotisessa historiassa teknologian käyttö kattaa vain lyhyen jakson. Se linkittyy jalkapallon tuomitsemiskäytäntöjen historiaan ja perinteiseen oikeudenmukaisuuden ja reiluuden lähtökohtaan mutta myös jalkapallon viime vuosikymmenten muutoksiin eli markkinallistumiseen, teknologisoitumiseen ja eriytymiseen. Inhimillinen havainnointi ja erotuomarin päätösten lopullisuus olivat 2000-luvulle saakka tuomitsemiskäytäntöjen perusta, vaikka jalkapallo pelinä ja yhteiskunnallisena ilmiönä muuttui. Teknologisten sovellutusten nopea kehitys mursi lopulta vanhan asetelman, ja teknologian käytöstä tuli osa huippujalkapallon tuomitsemista. Samalla tämä kehitys kiihdytti jalkapallon eriytymistä eli huippujalkapallon ja lajin ruohonjuuritason etäännyttä. Teknologian soveltamisen lisäksi eriytymistä kiihdyttivät myös markkinallistuminen sekä huippujalkapallon kiinnittyminen entistä selvemmin osaksi mediateknologiaan nojaavaa viihdeteollisuutta.

Avainsanat: jalkapallo, erotuomari, säännöt, historia, VAR-teknologia

FROM UMPIRES TO VAR TECHNOLOGY. THE TECHNOLOGIZATION OF REFEREEING AS PART OF THE CHANGE IN FOOTBALL CULTURE FROM THE 19TH CENTURY TO THE 2020S

In the 2000s, there has been a shift in the application of football rules to the use of technology as part of refereeing practices. At international and partly national level, referees are required to use technology in four types of decisions in order to prevent human errors and make right decisions. The most famous example of technology is the so-called VAR system (Video Assistant Referee).

In the more than 160-year history of modern football, the use of technology constitutes only a short period. It is linked to the history of football refereeing practices and the traditional premise of fairness, but also to the changes in football in recent decades, i.e. marketisation, "hypercommodification", technologization, and differentiation. Until the 2000s, human observation and finality of referee decisions were the basis of refereeing practices, although football as a game and social phenomenon changed. The rapid development of technological applications eventually broke the old barriers, and the use of technology became part of top football and, at the same time, a factor accelerating the differentiation of football.

Keywords: football, referee, rules of the game, history, VAR technology

Marko Kananen

"PÄÄASIA ON, ETTÄ OLEMME OLEMASSA" – URHEILULEHDEN VUOSIKYMMEN ENGLANTILAISEN JALKAPALLOA ALEMMILLA SARJATASOILLA

Englantilaisen seurajalkapalloilun seuraamisella on Suomessa pitkät ja vahvat perinteet. Taustalla on niin brittifutiksen ympärille sotien jälkeen rakentunut Vakioveikkaus kuin myös median merkittävä rooli englantilaisen jalkapallon sanansaattajana. Vaikka vedonlyönti- ja mediamarkkinat ovatkin muuttuneet, brittifutis on säilyttänyt asemansa niin suomalaisten jalkapallofanien kuin urheilumedian suosiossa.

Yksi brittifutista käsittelevien mediatekstien erikoisuus Suomessa on urheilulehtien säännöllisesti julkaisemat Englannin alasarjajoukkueiden ja niiden kannattajien arkea kuvaavat jutut. Jalkapallo- ja mediamaailman muutoksista huolimatta näiden juttujen rakenne ja tyyli ovat säilyneet vuosien kuluessa hämmästyttävän samankaltaisina. Tässä artikkelissa analysoidaan narratiivisella tutkimusotteella yhteensä 64 *Urheilulehdessä* julkaistua alasarjajoukkueita käsittelevää tekstiä.

Analyysin tulokset osoittavat, että alasarjajoukkueen arjesta kertovissa jutuissa pelikentillä saavutettavien voittojen sijaan kamppailua käydään paikallisen elämäntavan ja yhteisön arjen säilymisen puolesta. Tarinaa on mahdollista tulkita vastanarratiivina suhteessa niin tulosten ja voittojen kyllästämään urheilujournalismiin kuin myös globaalin urheilubisneksen tavoittelemaan jatkuvaan kasvuun.

Avainsanat: englantilainen jalkapallo, alasarjat, kannattajuus, urheilumedia, narratiivit

“THE MAIN THING IS THAT WE EXIST” – URHEILULEHTI’S DECADE IN THE LOWER LEAGUES OF ENGLISH FOOTBALL

Engaging with English club football has deep roots in Finland, dating back to the post-war era and coinciding with the growing betting industry and media exposure. Despite shifts in betting and media markets, British football has sustained its popularity among Finnish football enthusiasts and within the sports media.

One of the specialties of the media texts dealing with British football in Finland is the regularly published articles describing the everyday life of English lower league teams and their supporters. The structure and style of these stories have remained remarkably similar over the years. In this article, a total of 64 texts about lower league teams published in *Urheilulehti* are analyzed using narrative research.

The findings reveal a narrative focus on the preservation of local lifestyles and community everydayness rather than triumphs on the playing field. This narrative can be interpreted as a counter-narrative, diverging from the result-centric sports journalism and the perpetual expansion pursued by the global sports industry.

Keywords: British football, lower league teams, supporters, sports media, narratives

Sami Kolamo & Jani Vuolteenaho

”HANKKIUTUKAA EROON SAUDI-ARABIAN LIPUISTANNE!” – FANITTAMISEN AUTENTTISUUSKRIISIT HYPERKAUPALLISESSA VALIOLIIGASSA

Englannin Valioliiga on maailman seuratuin ja rahallisesti arvokkain kansallinen jalkapallosarja. Viimeisen reilun kahdenkymmenen vuoden aikana Valioliiga on muuttunut hyperkaupalliseksi kulttuurituotteeksi. Tämän kehityksen vanavedessä liikemaailman toimintatavat hyväksyvät markkinapragmatistiset asenteet ovat normalisoituneet englan-

tilaisseuroissa myös perinnetietoisten kannattajien keskuudessa.

Tässä läpeensä markkinoituneessa ja medioituneessa nykykontekstissa fanien toivottu, ”oikeanlainen” emotionaalinen osallistuminen on entistä tärkeämpää Valioliigan tuotantokoneistolle eli lähinnä seurajohtajille, sponsoreille ja mediayhtiöille. Analysoimme artikkelissa Valioliigan tuotantokoneiston ja fanien välistä suhdetta puhumalla autenttisuussopimuksesta, joka on alati vaarassa kriisiytyä. Autenttisuuskriisin käsitteellä viittaamme tuotannon ja fanien välisiin tulehtuneisiin neuvottelutilanteisiin, jotka pakottavat osapuolia pohtimaan lajin ja ”meidän seuramme” arvoja sekä toimintaehtoja ja vallankäytön oikeudenmukaisuutta.

Tapausesimerkkeinä autenttisuuskriiseistä nostamme esiin korona-ajan televisiölähetykset ja Newcastle Unitedin siirtymisen Saudi-Arabian valtiollisen sijoitusrahaston (PIF) omistukseen. Käsitämme nämä kaksi tapausta malliesimerkeiksi siitä, millä tavoin kaupallistuneessa ja medioituneessa nykyjalkapallossa tuotantokoneiston ja fanien välisen autenttisuussopimuksen reunaehtoja ja sisältöjä neuvotellaan sekä merkityksellistetään uudelleen.

Tapausesimerkkimme osoittavat, että autenttisuuden rajanvedot ovat nykyjalkapallossa paitsi tilannesidonnaisia myös jatkuvuutta ja muutosta generoivia tapahtumia, jotka voivat yhtäältä vahvistaa jo vakiintuneita toimintatapoja mutta toisaalta myös sysätä liikkeelle uusia laji- ja fanikulttuurien kehityskulkujia. Analyysissä hyödynnämme ottelulähetyksiä, lehdistötiedotteita ja -tilaisuuksia, sosiaalisen median keskusteluja ja muita verkon media-aineistoja sekä kenttätutkimusmatkaa Newcastlella.

Avainsanat: jalkapallo, Englannin Valioliiga, fanit, autenttisuussopimus, autenttisuuskriisi

“GET RID OF YOUR SAUDI FLAGS!” – THE AUTHENTICITY CRISES OF FANDOM IN THE HYPER-COMMERCIAL ENGLISH PREMIER LEAGUE

The English Premier League is the most followed and financially valuable national football league in the world. Over the last twenty years the Premier League has become a hyper-commercial cultural product. In the

wake of this development, business-oriented market pragmatist attitudes have become normalised in English clubs, even among tradition-aware supporters.

In this thoroughly commodified and mediated context, the desired, “real” emotional involvement of fans is even more important for the Premier League production machinery, aka mainly club directors, sponsors, and media companies. In this article, we analyse the relationship between the Premier League production machinery and the fans via the lens of authenticity, and recurrently threatened cultural contracts around it. By the concept of authenticity crisis, we refer to a ruptured state of relations and negotiations between production machinery and fans, which drives both parties to reflect on the values of football and “our club”, as well as the questions of power and justice.

As case studies of authenticity crises, we highlight the television broadcasts of the Covid-19 pandemic era and the takeover of Newcastle United by the Public Investment Fund (PIF) of Saudi Arabia. We conceive these two cases as typical examples of the ways in which the boundaries and contents of the authenticity contract between the production apparatus and the fans are being negotiated and resignified in commercialised and mediated football.

Our case studies show that the interpretations of authenticity in contemporary football are not only situational, but also incidents that generate continuity and change, which can both reinforce established practices and trigger new developments in football and fan cultures. In our analysis, we draw on match broadcasts, press releases and events, social media discussions and other online media materials, as well as a research trip to Newcastle.

Keywords: football, English Premier League, fans, authenticity contract, authenticity crisis

Riikka Turtiainen

ARVOKISAT POHJOISMAALAISTEN JALKAPALLOILIJOIDEN SOME-VAIKUTTAMISEN NÄYTTÄMÖNÄ

Nykyiset jalkapallon arvokisat ovat muodostuneet mediaspektaakkeleiksi, joiden aikana urheilulaji saa osakseen keskitettyä mediahuomiota. Turnauksia saattaa edeltää kriittisempi ja yhteiskunnallisesti painottuneempi valtamedia uutisointi, mutta otteluiden käynnistyessä valokeilassa ovat ensisijaisesti itse supertähdet eli jalkapalloilijat. Yleisön katse kiinnittyy kuukauden mittaiseksi ajanjaksoksi myös sosiaaliseen mediaan, jossa on laajemmin tilaa moninaisemmille laji- ja urheilijarepresentaatioille. Tarkastelinkin tässä artikkelissa niitä tapoja, joilla edelliseen jalkapallon EM-turnaukseen osallistuneet pohjoismaalaiset jalkapalloilijat kehystivät lajiaan sosiaalisessa mediassa. Keskityn erityisesti siihen, hyödyntävätkö he osakseen saamaansa huomiota ottamalla kantaa jalkapallokulttuurin sisäisiin tai laajemmin yhteiskunnallisiin asioihin.

Tutkimusaineisto koostuu 16 pohjoismaalaisen jalkapalloilijan EM-kisojen aikaisista Instagram-päivityksistä (142 syötteen julkaisua ja 418 tarinaa), joita tarkastelen kehysanalyysin keinoin. Analyysini keskittyy digitaalista etnografiaa hyödyntäen kerättyyn aineisto-osaan, jonka keskiössä on havainnointimuistiinpanoistani koostuva kenttäpäiväkirja. Peilaan pohjoismaalaisten jalkapalloilijoiden omia mediaesityksiä aikaisempaan urheilijoiden sosiaalisen median käyttöä koskevaan tutkimukseen paikantaen lopulta viisi arvokisaturnauksen kehystämistapaa, jotka noudattelevat joiltain osin tavanomaisia jalkapalloesityksiä mutta myös poikkeavat niistä aiheeltaan tai esitystavoiltaan.

Jalkapalloilijat kehystävät EM-kisat ensisijaisesti ammattilaisurheiluksi suuren osan julkaisuista keskittyessä puhtaasti urheilusuorituksiin. Kaupallisuus on puolestaan arvokisakontekstista johtuen pienemmässä roolissa. Urheilijoiden henkilökohtainen itseilmaisu tulee näkyvimmin esiin humoristisissa päivityksissä ja kommunikaation ulottuvuus konkretisoituu sisältöjen kierrättämisenä. Varsinainen urheilija-aktivismi näyttäytyy tyypillisimmillään positiivisina julkaisuina, joissa otetaan

kantaa yhdenvertaisuuden puolesta. Eri kehystämistavat myös limittyvät keskenään jalkapallokulttuurin rakenteita näkyväksi tekevissä Instagram-sisällöissä, joiden taustalta on tulkittavissa vaikuttamispyrkimyksiä. Urheilijat – kuten myös tutkijat – ovatkin suuressa roolissa, kun tuotetaan kokonaiskuva tämän päivän huippu-urheilusta.

Avainsanat: jalkapallon EM-kisat, sosiaalinen media, Instagram, yhdenvertaisuus, urheilija-aktivismi

NORDIC PLAYERS AS SOCIAL MEDIA INFLUENCERS IN UEFA EUROPEAN CHAMPIONSHIP

UEFA European Championship and FIFA World Cup tournaments have turned into media spectacles, during which football receives special media attention. The tournaments may be preceded by more critical mainstream media coverage, but when the matches kick off, the spotlight is on the sport and its superstars. For a month, the audience's attention is also drawn to social media, where there is more space for different football and athlete representations. In this article, I examine the ways in which the Nordic players framed their sport on social media posts during the UEFA European Championship tournament. I will focus particularly on whether players use the attention they gain to take a stand on issues within football culture or on wider societal issues.

The research material consists of Instagram posts (142 feed posts and 418 stories) from 16 Nordic footballers during the tournament. The data is collected using digital ethnography, and I analyse my observation notes in a field diary using frame analysis. I compare Nordic players' own media representations with previous research on athletes' use of social media and end up categorizing five different ways to frame the tournament. From certain perspectives the frames follow conventional football representations but also differ from them in terms of topic or depiction.

The players frame the UEFA European Championship tournament primarily as a professional sport, while a large part of the Instagram publications focus solely on sporting performances. Commercialism, instead, plays a smaller role due

to the context of the championship tournament. The personal self-expression of the players is most prominent in the humorous publications whereas the communicative dimension takes the form of re-posting. Athlete-activism materializes in positive publications taking stand for equality. The different ways of framing also overlap in influential Instagram content that aims to make the structural inequalities of football culture visible. Athletes – as well as researchers – play a major role in providing the big picture of today's competitive sports at the highest level.

Keywords: UEFA European Championship, social media, Instagram, equality, athlete activism

Martin Cloonan

SONGS TO LEARN AND SING. LAULAMISEN MERKITYS LIVERPOOL FC:N JALKAPALLO-OTTELUISSA

Artikkeli tarkastelee lauluja ja laulamista jalkapallo-otteluissa ja niiden ympärillä pohjautuen kirjoittajan yli 50-vuotiseen kokemukseen Liverpool FC -jalkapallojoukkueen (LFC) otteluiden seuraajana. Ilmiö paikantuu artikkelissa osaksi laajempia keskusteluja laulun ja musiikin käytöstä jalkapallo-otteluissa.

Artikkeli tarkastelee modernin median kehityksen suhdetta jalkapalloon kolmella alueella, jotka ovat television merkitys modernilla aikakaudella, laulujen saatavuus internetissä ja äänentoistojärjestelmien käyttö kannattajajoukkojen ohjailmiseen otteluissa. Artikkeli tarjoaa näkökulmia yhteen jalkapallofaniikulttuurin tärkeimmistä – joskin usein sivuutetuista – ulottuvuuksista. Näitä näkökulmia etsitään tarkastelemalla Liverpool FC -joukkuetta suhteessa kaupunkiin, jalkapalloon ja mediaan, faniuteen ja jalkapallo-otteluissa laulamiseen sekä pohtimalla Liverpool-laulujen erityispiirteitä. Johtopäätöksenä on, että jalkapallofaniuden todellinen ydin on nimenomaan lauluissa ja laulamissa.

Avainsanat: laulaminen jalkapalloottelussa, Liverpool FC, populaarimusiikki, jalkapallofanius, Spion Kop

SONGS TO LEARN AND SING.
UNDERSTANDING THE USE
OF SINGING AT LIVERPOOL FC
FOOTBALL MATCHES

Based on over 50 years of the author watching Liverpool FC (LFC) football matches, this article examines the use of songs in and around such matches, locating it within wider debates about the use of song at football matches.

The development of modern media's relationship to football will be considered in three main areas – the importance of television in the modern age, the availability of songs on the internet and the use of the sound systems to control fan behaviour at matches. The article aims to provide some insights in to one of the most important – but often neglected – aspects of football fandom. It does so by examining the place of Liverpool Football Club (LFC) within the city, football and the media, fandom, singing at football matches and the particular nature of LFC songs. The article concludes by suggesting that it is in the singing of songs that true football fandom is found.

Keywords: singing at football matches, Liverpool FC, popular music, football fandom, Spion Kop